

OSLOMET

VELFERDSFORSKNINGSINSTITUTTET NOVA

Vold og overgrep mot barn og unge

Omfang og utviklingstrekk 2007–2023

LARS ROAR FRØYLAND, STIAN LID,
ELLEN OFTEDAL SCHWENCKE OG KARI STEFANSEN

OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBYUNIVERSITETET

Vold og overgrep mot barn og unge

Omfang og utviklingstrekk 2007–2023

LARS ROAR FRØYLAND, STIAN LID,
ELLEN OFTEDAL SCHWENCKE OG KARI STEFANSEN

Velferdsforskningsinstituttet NOVA er et forskningsinstitutt ved Senter for velferds- og arbeidslivsforskning (SVA) på OsloMet – storbyuniversitetet.

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

© Velferdsforskningsinstituttet NOVA

OsloMet – storbyuniversitetet 2023

ISBN 978-82-7894-839-2 (trykt utgave)

ISBN 978-82-7894-838-5 (elektronisk utgave)

ISSN 0808-5013 (trykt)

ISSN 1893-9503 (online)

Illustrasjonsfoto: © Trond Tveit / Midjourney

Desktop: Aksell

Trykk: Byråservice

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

NOVA, OsloMet

Stensberggata 26 · Postboks 4, St. Olavs plass, 0130 Oslo

Telefon: 67 23 50 00

Nettadresse: www.oslomet.no/om/nova

Forord

Rapporten viser omfang, sosial variasjon og utviklingstrekk i vold og overgrep blant barn og unge i Norge for perioden 2007 til 2023. Datagrunnlaget er de nasjonalt representative UngVold-studiene fra 2007, 2015 og 2023 blant elever i videregående skole. Samlet gir disse undersøkelsene en unik mulighet til å følge trender i vold og overgrep over en periode på 16 år.

Rapporten er skrevet som del av Velferdsforskningsinstituttet NOVAs *Forskningsprogram om vold i nære relasjoner (Voldsprogrammet)*, en tiårig satsing fra Justis- og beredskapsdepartementet (JD) og Kunnskapsdepartementet (KD) med mål om å bygge opp solide voldsforskningsmiljøer i Norge. NOVA har bidratt med midler til gjennomføring av UngVold-undersøkelsen i 2023, mens JD, Helsedirektoratet og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har finansiert arbeidet med denne rapporten. Datainnsamlingen ble gjennomført av ideas2evidence AS, med Joachim Wettergreen med stø hånd på rattet og mengder av gode innspill underveis. Tusen takk til alle.

Prosjektgruppen har bestått av Stian Lid fra By- og regionsforskningsinstituttet NIBR og Ellen Oftedal Schwencke, Kari Stefansen og Lars Roar Frøyland (prosjektleder) fra NOVA, alle OsloMet. Alle prosjektdeltakerne har deltatt i både forberedelser av datainnsamlingen, utvikling av spørreskjema og skriving av rapport i ettertid. Schwencke hadde ansvar for kontakt med skolene under selve datainnsamlingen. Alle analyser i rapporten er utført av Frøyland, så eventuelle feil her må tillegges undertegnede.

Flere forskere har lest og kommentert utkast til rapporten i slutfasen. Vi vil rette en stor takk til Anders Bakken fra Seksjon for ungdomsforskning ved NOVA, som har hatt ansvar for intern kvalitetssikring av rapporten, Willy Pedersen ved NOVA og UiO, som på kortest mulig varsel kom med en rekke nyttige innspill til teksten, og ikke minst May-Len Skilbrei ved UiO, som brukte deler av sommerferien sin på å kvalitetssikre arbeidet vårt.

Rapporten hadde ikke vært mulig å skrive uten velvilje fra både skoleledere og lærere som har latt oss få tilgang til deres skoler og klasser med et spørreskjema om erfaringer med vold og overgrep. En stor takk går også til alle elevene som har besvart undersøkelsen, både i 2023 og i tidligere datainnsamlinger. Vi håper kunnskapen kan komme dere til nytte!

Oslo, 30. juni 2023

Lars Roar Frøyland (på vegne av prosjektgruppen)

Innhold

Forord	4
Sammendrag	7
1 Innledning	13
Bakgrunn	13
Hvorfor vold og overgrep?	14
Sentrale nordiske studier om vold og overgrep	15
Begrepsbruk i rapporten	16
Metodiske utfordringer	17
Om å besvare spørreundersøkelser om vold og overgrep	18
Om rapporten	19
2 Datagrunnlag og metode	20
Utvalg og svarprosent	20
Praktisk gjennomføring	22
Forskningsetikk	23
Spørreskjemaet og variabler	24
Metode	26
3 Fysisk vold og psykiske krenkelser fra foreldre	28
Innledning	28
Omfang	29
Sammenheng med bakgrunnsfaktorer	34
Endring over tid	36
Oppsummering	37
4 Vitneerfaringer	39
Innledning	39
Omfang	40
Sammenheng med bakgrunnsfaktorer	44
Endring over tid	46
Fysisk vold mot søsken	47
Oppsummering	48
5 Seksuell vold	50
Innledning	50
Omfang	51
Sammenheng med bakgrunnsfaktorer	58
Kjennetegn ved det mest alvorlige tilfellet av seksuell vold etter fylte 13 år	59
Endring over tid	66
Oppsummering	67

6 Digitale seksuelle krenkelser	69
Innledning	69
Omfang	70
Sammenheng med bakgrunnsfaktorer	76
Oppsummering	78
7 Fysisk vold fra jevnaldrende	79
Innledning	79
Omfang	80
Sammenheng med bakgrunnsfaktorer	81
Endring over tid	83
Oppsummering	84
8 Vold og krenkelser i kjæresteforhold	85
Innledning	85
Omfang	86
Sammenheng med bakgrunnsfaktorer	90
Vold og kontrollerende atferd i kjæresteforhold	91
Oppsummering	92
9 Sammenheng mellom voldsformer, og mellom vold og andre livsområder	94
Innledning	94
Sammenhengen mellom voldsformer	94
Sammenhengen mellom vold og andre livsområder	95
Oppsummering	99
10 Avslutning	100
Vold og krenkelser i familien	100
Vold og krenkelser blant jevnaldrende	103
Særlig utsatte grupper	110
Livskvalitet, helse og problematferd	113
Studiens begrensninger	114
Videre forskning	115
Summary	118
Referanser	125
Vedlegg 1 – tabeller	135
Kapittel 3 – Fysisk vold og psykiske krenkelser fra foreldre	135
Kapittel 4 – Vitneerfaringer	137
Kapittel 5 – Seksuell vold	139
Kapittel 6 – Digitale seksuelle krenkelser	145
Kapittel 7 – Fysisk vold fra jevnaldrende	146
Kapittel 8 – Vold og krenkelser i kjæresteforhold	148
Vedlegg 2 – operasjonalisering av mål på livskvalitet, helse og problematisk atferd	150

Sammendrag

Rapporten kartlegger barn og unges utsatthet for vold og overgrep gjennom oppveksten, på to sentrale arenaer: i familien og i jevnaldermiljøet. Den bidrar med ny kunnskap om omfanget av slike erfaringer og hvordan voldsbildet endrer seg over tid. I diskusjoner om hvordan vold og overgrep mot barn og unge kan forebygges og avhjelpest, kan slik kunnskap være et godt utgangspunkt.

Voldsformene rapporten belyser, er fysisk vold og psykiske krenkelser fra foreldre, vold mellom foreldre (vitneerfaringer), seksuell vold, digitale seksuelle krenkelser, fysisk vold fra jevnaldrende og vold og krenkelser i kjæresteforhold. Seksuell vold i ungdomstiden dekkes særlig grundig. I tråd med tidligere rapporteringer fra UngVold-studiene skiller vi mellom mildere og grov fysisk vold, samt mildere og grove seksuelle krenkelser, samtidig som vi diskuterer og problematiserer slike kategoriseringer av vold og overgrep.

Tidligere forskning har vist at vold og overgrep rammer sosialt skjevt. Rapporten undersøker derfor forskjeller i omfanget av vold mellom ulike sosiale grupper, for eksempel mellom jenter og gutter, blant unge fra familier med ulike kjennetegn, etter seksuell orientering og etter funksjonsnedsettelse.

Rapporten tegner et sammensatt bilde av barn og unges utsatthet for vold og overgrep gjennom oppveksten. Overordnet viser vi at mange rammes, både i familien og i jevnaldermiljøet, men at det også er stor variasjon i voldens karakter og mellom ulike sosiale grupper. Også når vi ser på utviklingstrekk, er bildet sammensatt. Mens familierelatert vold totalt sett er blitt mindre vanlig, har den jevnalderrelaterte seksuelle volden økt.

Overordnet sender rapporten et tydelig signal om at forebyggende innsats og avhjelpende tiltak mot vold og overgrep mot barn og unge bør prioriteres høyt av myndighetene. Dette arbeidet bør være flersporet og kunnskapsbasert. Forskning på omfang og utviklingstrekk bør derfor prioriteres høyt. Kvalitativ og mer fenomenorientert forskning er viktig for å fylle ut bildet av hva slags vold og overgrep barn og unge utsettes for, og for å øke forståelsen av situasjonene slike krenkelser skjer i.

Datagrunnlag

Analysene i rapporten er basert på data fra NOVAs undersøkelse UngVold, som er en skolebasert, nasjonalt representativ spørreundersøkelse blant elever i videregående skole. Undersøkelsen har vært gjennomført tre ganger: i 2007, 2015 og 2023. Bildet av dagens situasjon er basert på analyser fra den siste undersøkelsen, hvor elever i alle trinn på videregående skole deltok. Analyseutvalget består av 15 409 elever mellom 16 og 19 år. Mange av måleinstrumentene i UngVold 2023 er også brukt i de to tidligere UngVold-undersøkelsene. Vi har

derfor kunnet måle endringer over tid for de fleste voldsformene rapporten belyser. Disse analysene er avgrenset til avgangselever, siden undersøkelsene i 2007 og 2015 kun omfattet denne gruppen. For digitale seksuelle krenkelser og vold og krenkelser i kjæresteforhold har vi ikke sammenlignbare data fra de tidligere undersøkelsene, og kan derfor ikke si noe om utviklingstrekk.

Estimater og samlekategorier

Tallene vi presenterer i rapporten, fanger ikke opp alle tilfellene av vold og overgrep barn og unge utsettes for, men gir anslag på omtrent hvor mange som har hatt slike erfaringer i løpet av oppveksten. Generelt er det komplisert å kartlegge subjektive erfaringer som vold og overgrep, siden ulike personer kan forstå det de utsettes for, på ulike måter. Rapporten kartlegger dessuten erfaringer som har skjedd i løpet av oppveksten, det som kalles livstidsforekomst. Erfaringer som ligger langt tilbake i tid, kan være glemt og dermed ikke bli rapportert. I tillegg kan forståelsen av hva som skjedde, endres over tid, både i formildende og forverrende retning. «Støy» i data på grunn av feil avkryssing kan også forekomme.

Samlekategoriene for vold og overgrep vi opererer med, skjuler mye variasjon. For eksempel vil foreldrevold omfatte alt fra å ha vært utsatt for ett tilfelle av vold på ett enkelt tidspunkt i oppveksten til å ha levd i et omfattende voldsregime over tid. Av metodiske grunner opererer vi også med grove kategoriseringer når vi ser på sosial variasjon i utsatthet, mens det mest sannsynlig vil være til dels betydelig variasjon også innad i ulike sosiale grupper. Et eksempel er hvordan analyser etter seksuell orientering kun skiller heterofile unge fra unge med «en annen seksuell orientering enn heterofil», som omfatter en rekke ulike seksuelle orienteringer.

Nedgang i mildere fysisk vold fra foreldre

Fysisk vold fra foreldre rammer en betydelig andel unge i løpet av oppveksten. Omtrent en av seks av de som deltok i UngVold 2023, hadde opplevd minst ett tilfelle av fysisk vold fra en forelder i løpet av livet. Jenter er noe mer utsatt enn gutter. Generelt er fysisk vold fra foreldre vanligst på barneskolen eller tidligere, mens få har hatt slike erfaringer etter at de startet på videregående skole.

Vold fra foreldre kommer i ulike former. I UngVold 2023 rapporterte flest om mildere fysisk vold. Den vanligste erfaringen av mildere vold fra foreldre var å ha blitt dyttet eller ristet voldsomt, og mor var noe oftere utøver sammenlignet med far. Et positivt funn er at denne volden er på retur. I 2007 var 25 prosent utsatt for slik vold. I 2023 var andelen 16 prosent. I samme periode har imidlertid omfanget av grov vold fra foreldre vært stabilt til svakt økende. Slik vold er samtidig langt mindre vanlig enn mildere vold.

Hva som kan kalles en psykisk krenkelse fra en forelder, kan diskuteres. I vår studie og med den definisjonen vi har valgt, er psykiske krenkelser noe vanligere enn fysisk vold fra foreldre. I alt hadde en av fem ungdommer vært utsatt for psykiske krenkelser fra en forelder i løpet av oppveksten. Flere oppga psykiske

krenkelser fra mor enn fra far, og flere jenter enn gutter hadde hatt slike erfaringer. Andelen utsatte var stabil fra 2015 til 2023, mens vi ikke har data til å kunne studere endring fra 2007 til 2015.

Stabilisering i vitneerfaringer for fysisk vold, men nedgang i psykiske krenkelser mot mor

Det å være vitne til vold eller krenkelser mot en omsorgsperson er potensielt skadelig for barn og unge. Slike erfaringer er ikke uvanlige. I alt oppga en av seks deltakere i UngVold 2023 å ha sett eller hørt en forelder bli utsatt for fysisk vold eller psykiske krenkelser fra en partner i løpet av oppveksten. Halvparten av de utsatte hadde kun vært vitne til psykiske krenkelser, og flest svarte at de hadde vært vitne til at mor gjentatte ganger ble såret eller ydmyket med vilje av en partner. Blant de som hadde opplevd fysisk partnervold mot en forelder, var det mest vanlig å ha vært vitne til både mildere og grove voldshandlinger. På samme måte som at flest jenter hadde blitt utsatt for fysisk vold fra en forelder, hadde flere jenter enn gutter vært vitne til vold mot en forelder. Syv prosent av deltakerne hadde vært vitne til at mor eller far med vilje har slått, sparket eller gjort noe annet voldelig mot et søsken.

Mens det fra 2007 til 2015 var en nedgang i andelen unge som hadde vært vitne til fysisk partnervold mot en forelder, har omfanget av slike vitneerfaringer holdt seg relativt stabilt fra 2015 til 2023. Andelen som rapporterte om gjentatte psykiske krenkelser mot en forelder, har derimot gått ned mellom de to siste UngVold-undersøkelsene, mens vi ikke har data for å studere endring i den første perioden. Reduksjonen er knyttet til mødre, ikke til fedre: Like mange hadde opplevd psykiske krenkelser mot far i 2023 som i 2015.

Markant økning av seksuell vold

Seksuell vold er et samlebegrep for ulike former for seksuelle krenkelser, fra uønsket beføling til det å bli tvunget eller truet til samleie. Omfanget av seksuell vold var tilnærmet likt i UngVold-undersøkelsene i 2007 og 2015. I 2023 er omfanget av nesten alle former for seksuell vold vi har målt, tilnærmet dobbelt så høyt som i 2015 for både jenter og gutter. Omtrent en av fire ungdommer som deltok i UngVold 2023, hadde vært utsatt for minst ett tilfelle av seksuell vold i løpet av oppveksten. Kjønnsforskjellen er stor. Omfanget av seksuell vold er nær fire ganger høyere blant jenter enn blant gutter. Uønsket beføling er den vanligste formen for seksuell vold, men overgrep som omfatter penetrering, er heller ikke uvanlig. Seksten prosent av jentene og fire prosent av guttene svarte at de minst én gang i løpet av livet hadde blitt utsatt for et slikt overgrep. Et positivt funn er at et flertall av de som hadde blitt utsatt for seksuell vold, hadde fortalt om det til noen. Oftest var dette til venner, men en del hadde også snakket med foreldre eller andre voksne.

Vi har særlig satt søkelys på seksuell vold i ungdomstiden i rapporten. Ofte skjer disse krenkelsene hjemme hos noen og utøves av jevnaldrende som den utsatte kjenner fra før. Alkohol er med i bildet i halvparten av de mest alvorlige tilfellene.

I rapporten diskuterer vi tre mulige tolkninger av den markante økningen i seksuell vold blant unge: faktisk økning i omfang, økning i rapporteringsvilje og en kombinasjon av faktisk økning og økt rapporteringsvilje. Vi argumenterer for at det kan ha blitt vanligere å oppleve seksuell vold i ungdomstiden, men at økningen vi finner først og fremst speiler en generell økt bevissthet blant unge om hva en seksuell krenkelse er.

Mange føler seg presset eller truet til å sende seksuelle bilder og film

Digitale plattformer er blitt en sentral arena for seksuelle krenkelser blant barn og unge. I alt oppga 36 prosent av jentene minst én digital seksuell krenkelse i løpet av oppveksten, mens det samme gjaldt 10 prosent av guttene. Som for fysisk seksuell vold er digitale seksuelle krenkelser langt vanligere blant jenter enn gutter. Det vanligste er å ha erfaring med bildebaserte seksuelle krenkelser, for eksempel å ha blitt presset eller truet til å sende seksuelle bilder eller film, eller at seksuelle bilder eller film er blitt delt mot ens vilje. I alt oppga 22 prosent av ungdommene at de hadde minst én slik erfaring. For flertallet skjedde det da de gikk på ungdomsskolen. Erfaringer med å ha blitt lurt, presset eller tvunget til å delta i digitale seksuelle handlinger er mindre vanlig enn bildebaserte seksuelle krenkelser. Seksten prosent av jentene og fire prosent av guttene hadde minst én erfaring med å ha blitt manipulert, presset eller tvunget til digitale seksuelle handlinger.

Jevnaldrende står bak langt de fleste tilfellene av digitale seksuelle krenkelser unge rapporterer om, noe som viser at det er nødvendig å snakke mer med ungdom om hvordan man kan bruke digitale medier i seksuell interaksjon med jevnaldrende på måter som ikke krenker andre. Dette betyr ikke at vi ikke skal ha et blikk for voksne som utnytter digitale medier for å komme i seksuell kontakt med barn, men omfanget av krenkelser fra jevnaldrende er likevel langt høyere enn fra voksne.

Gutter er mest utsatt for trusler og vold fra jevnaldrende

I motsetning til både voldserfaringer i hjemmet og fysisk og digital seksuell vold er trusler om vold og fysisk vold fra jevnaldrende langt mer vanlig blant gutter enn blant jenter. Om lag en av fire gutter og en av åtte jenter svarte at de hadde erfart trusler om vold fra en jevnaldrende. Tilsvarende andeler hadde minst én erfaring med fysisk vold. Flest har erfart mildere former for vold, særlig de som hadde vært utsatt før fylte 13 år. Få svarte at de har hatt behov for legebehandling som følge av vold fra jevnaldrende. Den vanligste utøveren av jevnaldervold er venner og

bekjente. Gutter er noe mer utsatt for vold fra ukjente, mens jenter er mer utsatt for vold fra søsken og kjærester.

Sammenligner vi 2023 med 2015, har omfanget av jevnaldervold vært uforandret for jenter, mens det er en nedgang i omfanget blant gutter.

Kjærestevold: både forskjeller og likheter etter kjønn

I 2023 har vi for første gang i UngVold-sammenheng undersøkt ulike former for vold og krenkelser i kjæresteforhold. Samlet sett er omfanget høyt. Blant ungdommene som enten hadde eller tidligere hadde hatt en fast kjæreste etter at de startet på ungdomsskolen, hadde om lag tre av ti opplevd minst én form for vold eller krenkelse fra en kjæreste. Langt flere jenter enn gutter hadde blitt utsatt for seksuell vold. For de andre formene for vold og krenkelser som skjer i kjæresteforhold, var det liten kjønnsforskjell. Fysisk vold, målt som å ha blitt dyttet, lugget, slått, sparket eller utsatt for noe annet voldelig, var noe vanligere blant gutter enn blant jenter.

Utstrakt kontrollerende atferd er en tydelig risikomarkør for kjærestevold. En betydelig andel av de som hadde erfart kontrollerende atferd fra en kjæreste, rapporterte også om vold og andre former for krenkelser i kjæresteforhold.

Særlig utsatte grupper

Risikoen for å oppleve vold og overgrep i oppveksten varierer mellom ulike sosiale grupper. Andelen utsatte er særlig forhøyet blant unge med en annen seksuell orientering enn heterofil, unge med funksjonsnedsettelse og de som oppgir et høyt nivå av levekårsutfordringer i hjemmet, som rusproblemer og psykisk sykdom hos foreldrene, og mangel på sosioøkonomiske ressurser. I disse gruppene finner vi gjennomgående et høyere nivå av vold og overgrep både i familien og i jevnaldermiljøet. Mønsteret gjelder alle formene for vold og overgrep vi har kartlagt på disse to arenaene. Jenter er også mer utsatt for flertallet av voldserfaringene vi kartlegger enn gutter, med unntak av trusler og vold fra jevnaldrende og fysisk kjærestevold.

For enkelte former for vold er det også andre grupper som skiller seg ut. Unge som har foreldre med bakgrunn fra land utenfor Europa, Nord-Amerika og Oseania, har oftere vært utsatt for grov vold fra foreldre og vært vitne til slik vold mellom foreldre. Samme gruppe har sjeldnere vært utsatt for både fysisk og digital seksuell vold.

Temaer som bør utforskes videre

Vold og overgrep mot barn og unge er komplisert å kartlegge og forstå. Denne rapporten gir et oversiktsbilde. Fortsatt er det mye vi ikke vet. Funnene peker mot flere temaer som bør utforskes videre.

Seksuell vold i ungdomstiden peker seg særlig ut. Funnene våre viser at slik vold rammer mange, særlig jenter, og at rapporteringen øker. Her er det et stort behov for å fylle ut bildet og forstå mer av variasjonen i erfaringer og hvilke normer for seksualitet unge navigerer etter, for eksempel gjennom kvalitativ forskning. Koblingen mellom fysisk og digital seksuell vold er også lite utforsket. Et annet viktig tema for framtidig forskning er vold og krenkelser i unges kjæresteforhold. Ikke minst er det viktig å forstå hvordan unge selv trekker grenser mellom det som er greit, og det som er krenkende. Vi vet heller ikke om kjærestevold er blitt mer eller mindre vanlig over tid. Et tredje tema er fysisk vold fra jevnaldrende, som er den eneste voldsformen vi har kartlagt som er klart mer vanlig blant gutter enn jenter. Her er det behov for studier som i større grad undersøker hva slags erfaringer det er snakk om. Mest sannsynlig har vi å gjøre med flere forskjellige fenomener som krever ulike forebyggende tiltak.

Det trengs også mer kunnskap om sammenhenger mellom ulike former for vold og overgrep og hvilke konsekvenser utsatthet har. Vi har vist at unge som har vært utsatt for vold i hjemmet, oftere rapporterer om andre former for vold og krenkelser, som for eksempel for kjærestevold. Hvorfor er det slik? Vi finner også at de som har blitt utsatt for vold og overgrep, skårer vesentlig svakere på mål på livskvalitet og psykisk og fysisk helse enn andre unge, mens de skårer høyere på mål på rusbruk og problematferd. Om dette skyldes at de har vært utsatt for vold og overgrep eller har andre årsaker, kan ikke vår undersøkelse si noe om. Uansett viser sammenhengene at de som har vært utsatt for vold og overgrep, på mange områder befinner seg i sårbare posisjoner. Å forstå den forhøyede rapporteringen av vold og overgrep i enkelte sårbare grupper, som blant unge med en annen seksuell orientering enn heterofil og de som har funksjonsnedsettelse, framstår som særlig viktig.

1 Innledning

Bakgrunn

Vold kan ta mange former. Det kan være snakk om direkte kroppslige krenkelser, for eksempel i form av slag eller spark, men også andre handlinger som kan skape frykt og usikkerhet hos den som utsettes for disse. Eksempler kan være trusler om fysiske voldshandlinger, utskjelling og ydmykende behandling. Det å se omsorgspersoner eller andre man er glad i, bli utsatt for vold kan også oppleves som svært skremmende. Seksuell vold viser til handlinger som krenker andres rett til kontroll over egen kropp og seksualitet. Tradisjonelt har man da tenkt på fysiske krenkelser, men dette er nå noe som i økende grad også skjer digitalt.

I henhold til FNs konvensjon om barnets rettigheter (barnekonvensjonen) har barn rett til å leve et liv fritt for vold. Norge ratifiserte barnekonvensjonen i 1991, noe som gjorde den til del av norsk lov. Staten forpliktet seg da til å treffe alle nødvendige tiltak for å forhindre at barn utsettes for vold. Likevel vet vi at barn har slike erfaringer, både i familien og på andre arenaer. I hjemmet kan barn oppleve vold fra mor, far eller andre omsorgspersoner, og de kan utsettes for seksuelle overgrep. De kan også være vitne til at foreldrene utøver vold mot hverandre eller mot søsken. Slike erfaringer kan føre til at hjemmet oppleves utrygt, og ha store konsekvenser for de utsatte. Barn utsettes også for vold utenfor hjemmets fire vegger, for eksempel i barnehagen, på skolen, i idrettslaget eller på offentlige steder. I disse situasjonene kan voldsutøveren være en voksen som befinner seg på de ulike arenaene, men også jevnaldrende. Ettersom barn blir eldre, oppholder de seg oftere på steder med andre unge, uten voksne til stede. Risikoen for å utsettes for vold fra andre unge øker dermed. Festen får en sentral rolle i forbindelse med seksuell vold, likeså for rusrelatert slåssing. Mange unge får også sin første kjæreste, og kan komme til å bli utsatt for kjærestevold av ulikt slag.

Målet med denne rapporten er å tegne et helhetlig bilde av omfanget av unges erfaringer med vold og overgrep gjennom oppveksten. Den belyser i tillegg hvordan omfanget av slike erfaringer har utviklet seg over tid. Er den blitt lavere, høyere, eller holder det seg på et stabilt nivå? Vi bruker mål på livstidsforekomst av vold og overgrep på to sentrale arenaer for barn og unge: familien og jevnaldersmiljøet. På begge disse arenaene undersøker vi flere ulike former for vold, slik som det å bli utsatt for fysisk vold og psykiske krenkelser fra foreldre, det å være vitne til slike grenseoverskridelser mot foreldre og søsken, seksuell vold fra både jevnaldrende og voksne, digitale seksuelle krenkelser, fysisk vold fra andre unge og vold og krenkelser i unges kjæresteforhold. Vi undersøker dessuten hvordan utsatthet for alle disse voldsformene fordeler seg mellom ulike sosiale grupper, sammenhenger mellom ulike former for vold og overgrep og hvordan utsatthet henger sammen med hvordan man har det på andre områder i livet.

Analysene er basert på data fra NOVAs undersøkelse UngVold, som er en skole-basert nasjonalt representativ spørreundersøkelse blant elever i videregående skole. Undersøkelsen har vært gjennomført tre ganger: i 2007, 2015 og 2023. Data fra alle tre tidspunktene inngår i rapporten. Bildet av dagens situasjon er basert på analyser fra den siste undersøkelsen, UngVold 2023, som dekker elever på alle trinn i videregående skole. Analysene av utviklingstrekk er avgrenset til avgangselever, fordi UngVold 2007 og 2015 kun omfattet denne gruppen. Rapporten presenterer og diskuterer hovedfunn fra undersøkelsen. Utdypende analyser av data fra UngVold 2023 vil komme senere, både for fenomenene vi dekker i denne rapporten, og for temaer vi ikke har tatt med i denne innledende rapporteringen.

Hvorfor vold og overgrep?

Teoretisk har vold vært forklart på en rekke ulike måter: som grunnet i psykopatologi, forhold ved sosiale relasjoner eller kulturelle og samfunnsmessige forhold. Gjennomgangen nedenfor er basert på Kurst-Swanger og Petcoskys (2003) beskrivelse av disse ulike forklaringsmodellene.

Forklaringsmodeller som vektlegger psykopatologi for å forstå vold, retter blikket mot individet. Det kan være snakk om individuelle kjennetegn, som psykiatriske diagnoser og personlighetstrekk som gjør at noen personer er mer tilbøyelige til å bruke vold, eller at individer utfører handlinger som øker risikoen for at de utøver vold, som rusbruk. Et hovedtrekk ved disse forklaringsmodellene er patologi, altså at man ønsker å forklare hvordan noen kan være så «syk» at de velger å bruke vold mot noen de er glad i. Enkelte teorier har også framhevet hvordan den utsatte kan ha individuelle kjennetegn som øker risikoen for å havne i situasjoner der de kan bli utsatt for vold. For vold utenfor familien trenger ikke den emosjonelle tilknytningen å være til stede mellom partene, men individbaserte forklaringer knyttet til rusbruk kan være særlig relevant.

En annen gruppe forklaringsmodeller vektlegger forhold ved sosiale relasjoner. Et eksempel er sosial læringsteori, som fokuserer på at personer som selv utsettes for vold i hjemmet, også har økt risiko for å utøve vold både mot egne barn og partner i voksenalder. Vold i hjemmet kan på samme måte påvirke tilbøyeligheten til å bruke vold utenfor hjemmet. Andre modeller fokuserer på stress og (mangel på) ressurser. I en familie er man tett på hverandre over lengre tid, noe som kan føre til eskalerende konflikter og dermed vold. Makt og maktforskjeller kan også spille en viktig rolle i denne forbindelse ved at vold blir en rasjonell strategi for å holde kontroll.

En tredje gruppe forklaringsmodeller vektlegger sosiokulturelle og strukturelle forhold. Her kan det være snakk om forskjeller i kulturelle normer i ulike samfunn, for eksempel knyttet til bruk av vold mot barn eller rundt seksualitet, eller hvordan vold er mer sannsynlig i subkulturer hvor dette er akseptert praksis. Samfunn med store sosiale ulikheter i tilgang til materielle ressurser kan også skape grobunn for

vold. Det samme kan samfunnets kjønnsorden. Samlet fjerner disse forklaringsmodellene seg markant fra individet og plasserer årsakene til vold i kulturen og samfunnsstrukturene. Det betyr ikke at vold unnskyldes, men heller at arbeid for å forebygge primært må rettes mot samfunnsnivået enn mot individnivået.

En rekke teorier kombinerer også innsikter fra alle disse tre forklaringsmodellene. Fordelen er at man kan forklare hvorfor personer med individuelle kjennetegn som øker risikoen for vold, i noen tilfeller ikke utøver vold, hvorfor personer uten disse kjennetegnene kan ende opp i situasjoner hvor de likevel bruker vold, og hvordan samfunnsstrukturer og kulturelle normer kan trekke i retning av både økt og redusert risiko for vold.

Sentrale nordiske studier om vold og overgrep

Å gjennomføre undersøkelser om vold og overgrep blant barn og unge er viktig av flere grunner. Vold og overgrep kan ha store konsekvenser for barn og unges liv både her og nå og i framtiden (Gilbert et al., 2009). Kunnskap om hvorvidt disse fenomenene er mer eller mindre vanlige, om omfanget øker eller minker over tid, og om hvem som særlig er i risiko for å bli utsatt, er viktig for å kunne utvikle treffsikre forebyggende tiltak, samt for å vurdere om arbeidet som gjøres har noen effekt og om det er spesielle områder hvor innsatsen bør styrkes. Denne rapporten tar sikte på å bidra med nettopp slik kunnskap. I henhold til Europarådets konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner (Istanbulkonvensjonen) har Norge også forpliktet seg til å holde oversikt over, og jevnlig kartlegge, omfanget av vold og overgrep i befolkningen. Spørreundersøkelser er et viktig verktøy for å overholde disse forpliktelsene.

I Norge er det noen sentrale spørreundersøkelser som har hatt som formål å kartlegge erfaringer med vold og overgrep blant barn og unge. UngVold-studien har tidligere blitt gjennomført i 2007 (Mossige & Stefansen, 2007) og i 2015 (Mossige & Stefansen, 2016). I tillegg kommer to undersøkelser gjennomført av Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS): Ungdoms erfaring med vold og overgrep i oppveksten (UEVO), som ble gjennomført blant elever i ungdomsskolen i 2019 (Hafstad & Augusti, 2019), og en nasjonal intervjuundersøkelse blant 16–17-åringene fra 2013 om vold og voldtekt i oppveksten (Myhre et al., 2015). Disse studiene har på ulike tidspunkter de siste to tiårene undersøkt omfanget av vold og overgrep blant norske ungdommer. Undersøkelsene har til dels brukt lignende spørsmålsbatterier. Enkelte resultater er slik direkte sammenlignbare. Vi trekker derfor særlig på disse fire undersøkelsene for å kontekstualisere funnene i rapporten. Vi sammenligner i tillegg våre funn med resultater fra ungdomsundersøkelsen blant elever i ungdomsskolen og videregående skole (Bakken, 2022), samt svenske studier (Jernbro & Janson, 2017; Jernbro et al., 2023; Svedin et al., 2015; 2021) der det er relevant.

Resultatene fra de ulike undersøkelsene er, som rapporten vil illustrere, relativt sammenfallende. Vi presenterer resultatene fra disse tidligere undersøkelsene

i innledningen til hvert kapittel, som sammenligningsgrunnlag når vi beskriver resultatene fra UngVold 2023, og viser også til dem i rapportens avsluttende kapittel, der vi diskuterer funnene mer samlet.

Begrepsbruk i rapporten

Hvilke begreper som er best egnet i studier av unges offererfaringer, er ikke gitt. Vi har valgt å bruke begreper som signaliserer hva vi har ment å fange opp med spørsmålene i spørreskjemaet. Hva som faller inn under de ulike begrepene mer konkret, blir beskrevet nærmere i kapitlene om de respektive fenomenene.

Vi bruker begrepet *fysisk vold* om alle former for fysiske krenkelser som barn og unge kan utsettes for fra ulike typer utøvere, fra det å bli dyttet eller kløpet til det å bli slått med en gjenstand eller knyttneve eller banket opp.

Vi bruker begrepet *psykiske krenkelser* om det som i andre studier har vært omtalt som psykisk vold: ytringer som er ment å såre, ydmyke eller gjøre den andre redd. Her har vi gjort noen vurderinger om hvor ofte de ulike hendelsene må ha skjedd for at det skal omtales som krenkelser.

Vitneerfaringer viser til det å ha sett eller hørt fysisk vold eller psykiske krenkelser mot en forelder eller et søsken.

Seksuell vold brukes som et samlebegrep for seksuelle krenkelser, det vil si seksuelle handlinger som har skjedd mot ens vilje. Begrepet overgrep brukes synonymt med seksuell vold. For uønskede digitale seksuelle erfaringer bruker vi begrepet *digitale seksuelle krenkelser*.

Alle disse begrepene må forstås som samlekategorier for til dels ulike fenomener. Vi har gjort noen grep for å kunne belyse variasjonen i omfanget av de ulike erfaringene som faller inn under samlekategoriene. Vi viderefører skillet fra de tidligere UngVold-rapportene (Mossige & Stefansen, 2007; 2016) om mildere og grov fysisk vold, samt mildere og grove seksuelle krenkelser. Inndelingen er et analytisk verktøy, og henspiller ikke på rettslige definisjoner av grovhet i erfaringene vi kartlegger. Med mildere fysisk vold mener vi vold som i utgangspunktet har et lavt (fysisk) skadepotensial for den som rammes, som å bli lugget, kløpet, dyttet og slått med flat hånd. Med grov fysisk vold mener vi vold der risikoen for skade og vedvarende smerter er større, som å bli slått med gjenstand, knyttneve eller bli banket opp. Dette innebærer ikke at utsatthet for mildere vold er uproblematisk, for denne typen vold kan i høyeste grad være både skremmende og farlig, men det åpner samtidig for at grovere voldshendelser både har større skadepotensial og kan være et symptom på mer omfattende problemer. For den som rammes, kan likevel mildere vold oppleves svært alvorlig, særlig om den inngår i mer omfattende voldsregimer i familien eller på andre arenaer. For en mer omfattende diskusjon av skillet mellom mildere og grov vold, se Mossige og Stefansen (2016).

For seksuell vold trekker vi et skille mellom erfaringer som innebærer penetrering (eller forsøk på dette) og uønsket beføling, basert på at penetrering er en mer inngripende seksuell handling enn beføling. Men også når det gjelder seksuell vold kan skillet vi trekker mellom mildere og grove krenkelser problematiseres. Uønsket beføling kan ha en aggressiv karakter og være skremmende, på lignende måter som et uønsket samleie (Stefansen et al., 2014). Hendelser som omfatter penetrering vil også kunne være svært ulike, blant annet når det gjelder graden og typen av tvang som er involvert (Stefansen & Solstad, 2021). Dette kommer vi tilbake til.

Metodiske utfordringer

Det knytter seg noen særskilte utfordringer til det å studere vold og overgrep i spørreundersøkelser. Generelt er det utfordrende å oppnå presise estimater av lavprevalente fenomener. Utfordringene øker ytterligere når det er snakk om subjektive erfaringer som vold og overgrep. Hvis man spør om noen har blitt utsatt for vold, vil to personer kunne oppfatte den samme situasjonen vidt forskjellig og gi ulike svar. Forskere har av den grunn vektlagt betydningen av å stille spørsmål hvor det gis minst mulig rom for egne vurderinger (Krebs, 2014). Framfor å spørre deltakerne i spørreundersøkelser om de har blitt utsatt for «vold» eller «voldtekt», bør man spørre om de har blitt utsatt for konkrete handlinger som faller inn under disse begrepene. For fysisk vold kan spørsmålene handle om erfaringer med å bli dyttet, ristet, slått med flat hånd, med knyttneven og så videre. Tilsvarende spørsmål om seksuell vold kan handle om erfaringer med ulike typer penetrering mot ens vilje. Hvor detaljert man kan og bør gå i slike spørsmålsbatterier, må uansett tilpasses utvalget og formatet på undersøkelsen. Og selv om man spør så konkret som mulig, vil det alltid være et visst tolkningsrom. For eksempel er det ikke gitt at alle legger det samme i ord som «dyttet» eller «befølt».

En ekstra utfordring knytter seg til det å kartlegge livstidsforekomst av ulike fenomener. Med tiden kan man glemme ting man har vært utsatt for, eller man kan tolke situasjoner annerledes både i formildende og forverrende retning. Når vi kartlegger i hvilken fase av oppveksten deltakernes offererfaringer fant sted, må man også ta høyde for dette. Noen utsatte kan også bevisst unngå å rapportere om erfaringer med vold og overgrep, fordi de skammer seg eller av andre grunner synes det er ubehagelig å rapportere det de har opplevd. I tillegg vil noen rett og slett krysse av feil, for eksempel rapportere vold de ikke har blitt utsatt for. Tallene vi presenterer i rapporten, representerer med andre ord anslag på omtrent hvor mange norske ungdommer som har erfaringer med ulike former for vold og overgrep i løpet av oppveksten.

Når resultatene fra rapporten skal tolkes, er det også viktig å ta høyde for at det vil være stor variasjon i de erfaringene vi omtaler som vold og overgrep. For eksempel vil samlebegrepet fysisk foreldrevold omfatte både ett tilfelle av lugging fra en forelder og gjentatte tilfeller av grov vold, mens seksuell vold vil omfatte både ett tilfelle av uønsket beføling og det å bli tvunget til samleie. Noen vil mene

at samlebetegnelser som vold og overgrep ikke gir mening, når variasjonen i erfaringene bak tallene er så stor, eller at forskere opererer med for lav terskel for å kalle noe vold eller overgrep. Dette er en viktig diskusjon. I denne rapporten har vi valgt å bruke samlebetegnelser, samtidig som vi også opererer med skiller innad i de aktuelle kategoriene. Vi beskriver også gjennomgående hvor vi setter grensen for hva som inngår i ulike mål. Vi kommer tilbake til det kompliserte forholdet mellom tall- og begrepsfesting for fenomener som vold og overgrep i den avsluttende diskusjonen i rapporten (kapittel 10).

Om å besvare spørreundersøkelser om vold og overgrep

For deltakerne kan det oppleves som svært privat å skulle svare på spørsmål om vold og overgrep i spørreundersøkelser. Dette gjelder ikke minst når undersøkelsen gjennomføres på skolen, med andre til stede. Vold og overgrep skjer ofte i nære relasjoner, og kan representere skambelagte erfaringer. Det er et grunnleggende etisk prinsipp i forskning at det å delta ikke skal medføre sterkt ubehag eller føre til noen form for skade for deltakerne. Det er imidlertid lite støtte i litteraturen for at det å svare på spørsmål om utsatthet for vold og overgrep har slike alvorlige konsekvenser (Dyb et al., 2016).

Som i tidligere gjennomføringer av UngVold-studien, ble undersøkelsen avsluttet med fem påstander om hvordan det var å svare på spørsmål om vold og overgrep i undersøkelsen, med svaralternativer fra *helt enig* til *helt uenig*. På disse påstandene sa to av tre deltakere seg helt enig i at undersøkelsen tok opp viktige temaer, mens ytterligere 22 prosent var litt enig. Noe over halvparten var helt eller litt enig i at spørsmålene fikk dem til å tenke på ting de ikke hadde tenkt på før. Samtidig var rundt en av ti deltakere helt enig i at spørsmålene var for private og at de var ubehagelige, mens ytterligere 30–40 prosent var litt enig i dette. En liten andel av deltakerne mente spørsmålene kunne påvirke på uheldige måter. Resultatene viser at spørreundersøkelser om vold og overgrep oppleves til dels som ubehagelige å svare på, samtidig som de også anses som viktige. Samlet ligner svarene på det som er funnet i tidligere UngVold-studier (Mossige & Stefansen, 2007; 2016).

En kvalitativ studie gjennomført blant voksne som har vært utsatt for ulike former for vold og overgrep, viser også at det å delta i forskning kan oppleves viktig og meningsfylt, selv om det kan være vanskelig å snakke om det man har opplevd (Bredal et al., 2022). Det å synliggjøre at vold og overgrep skjer, og å bidra til at samfunnet tar problemet på alvor, var viktig for mange. Forskerne argumenterer i forlengelsen av funnene for at forskersamfunnet har en etisk forpliktelse ikke bare til å beskytte antatt sårbare utsatte, men også å sørge for at de kan få fortalt om erfaringene sine – dersom de ønsker det selv.

Om rapporten

I dette innledende kapittelet har vi løftet noen sentrale diskusjoner rundt det å studere vold og overgrep mot barn og unge ved hjelp av spørreundersøkelser. Kapittel 2 beskriver gjennomføringen av UngVold 2023 og datamaterialet vi baserer rapporten på. Deretter følger seks kapittel som tar for seg ulike former for vold, de som skjer i familien (kapittel 3–4) og de som primært skjer blant jevnaldrende (kapittel 5–8). Enkelte analyser i de empiriske kapitlene utdypes også i et tabellvedlegg i slutten av rapporten (vedlegg 1). I kapittel 9 studerer vi sammenhengen mellom ulike former for vold og overgrep og hvordan deltakerne som oppgir slike erfaringer har det på andre områder i livet. I avslutningskapittelet (kapittel 10) tar vi opp trådene fra dette innledende kapittelet og diskuterer hvordan funnene fra de empiriske kapitlene kan forstås. I tillegg peker vi på mulige implikasjoner av funnene for utvikling av forebyggende tiltak og framtidig forskning om vold og overgrep blant barn og unge.

2 Datagrunnlag og metode

UngVold er en gjentakende tverrsnittsundersøkelse om utsatthet for vold og overgrep blant elever i videregående skole i Norge. Undersøkelsen ble gjennomført for tredje gang i 2023, med tidligere datainnsamlinger i 2007 og 2015. UngVold 2007 og 2015 er beskrevet inngående i tidligere rapporter (Mossige & Stefansen, 2007; 2016). Dette kapittelet beskriver derfor kun gjennomføringen av datainnsamlingen i UngVold 2023 og datagrunnlaget for rapporten.

Utvalg og svarprosent

UngVold 2023 ble gjennomført ved et landsrepresentativt utvalg videregående skoler. Det opprinnelige skoleutvalget ble trukket av Statistisk sentralbyrå til undersøkelsen i 2007. Den første forespørselen om deltakelse i 2023-undersøkelsen ble sendt til disse skolene samt skolene som deltok i 2015, men utvalget har også blitt supplert med nye skoler. Til sammen deltok 42 skoler i UngVold 2023. To skoler hadde så lav andel deltakende elever at vi har grunn til å tro at skolene ikke har fulgt instruksene for gjennomføring. Disse er derfor ekskludert fra datamaterialet. Det endelige skoleutvalget i 2023 består derfor av 40 skoler. Av disse deltok 35 også i 2007, mens 26 deltok i 2015.

UngVold 2023 ble gjennomført i alle trinn på de deltakende skolene. Dette er en utvidelse fra de tidligere UngVold-undersøkelsene, hvor kun elever i siste trinn av videregående skole deltok. Bruttoutvalget i undersøkelsen var 26 258 elever. Av disse avga 16 081 deltakere minst ett gyldig svar, noe som resulterte i en svarprosent på 61. Enkelte skoler har valgt å tilby undersøkelsen enten til bestemte klassetrinn eller et utvalg av klassene på skolen. I disse tilfellene er svarprosent beregnet ut fra antallet elever ved skolen som fikk tilbud om å delta. Svarprosenten varierte mellom 20 og 82 på skolene som inngår i det endelige datamaterialet, med en median på 67. Flertallet av analysene i rapporten er basert på det samlede utvalget elever i videregående skole. Elever som på undersøkelsestidspunktet var eldre enn 19 år ($n = 558$), samt de som ikke hadde svart på noen av spørsmålene om utsatthet for vold og overgrep ($n = 82$), er fjernet fra analysene. I tillegg ble 28 besvarelser slettet grunnet mistanke om useriøse svar. Dette gir et endelig analyseutvalg bestående av 15 409 elever. Analyser av sammenligninger over tid er begrenset til elever i siste trinn på videregående skole for å ta hensyn til at tidligere UngVold-studier kun har omfattet denne gruppen. Sammenligningsutvalget i 2023 besto av til sammen 3 462 elever.

Grunnet en omfattende streik blant lærere i videregående skole høsten 2022 var det flere skoler som opprinnelig hadde sagt ja til å delta som likevel ikke gjennomførte undersøkelsen. I en del tilfeller kom beskjeden om dette for sent til at det var mulig å rekruttere nye skoler, noe som medførte et lavere antall deltakende skoler i 2023-undersøkelsen enn i de tidligere studiene. Utvalget er likevel vurdert

til å være representativt for landet som helhet, basert på kriterier som geografisk plassering av skolene og fordeling på sentrale bakgrunnsvariabler som kjønn, alder og foreldres landbakgrunn (se tabell 2.1). Utvalget har en noe høyere andel elever som går studiespesialiserende linjer sammenlignet med landet som helhet, samt at landsdelene Nord-Norge og Innlandet er noe overrepresentert. I innledende analyser vektet vi utvalget opp mot disse kriteriene på landsbasis, uten at dette påvirket resultatene. Analysene viser derfor til uvektede data.

Andelen manglende svar på de første spørsmålene i undersøkelsen var under én prosent, mens dette øker til i overkant av 15 prosent for de siste spørsmålene som inngår i rapporten. Analyser viser at gutter og unge med to utenlandsfødte foreldre er noe overrepresentert blant de som ikke fullførte skjemaet, mens det ikke var systematiske forskjeller etter andre sosioøkonomiske eller sosiale bakgrunnsfaktorer. Antallet deltakere som har besvart de ulike spørsmålene framgår av hver figur i rapporten.

Tabell 2.1 Utvalget i UngVold 2023 sammenlignet med populasjonsdata for unge i alderen 16–19 år i landet som helhet

	UngVold 2023		Norge
	%	<i>n</i>	%
<i>Kjønn</i>			
Jente	51,7	7 958	50,7
Gutt	47,0	7 232	49,3
Annen kjønnsidentitet	1,3	200	–
<i>Klassetrinn</i>			
Vg1	41,5	6 310	40,1
Vg2	35,8	5 448	33,9
Vg3	22,7	3 462	26,0
<i>Foreldres landbakgrunn</i>			
Norge og andre nordiske land	79,9	12 271	81,2
Europa, Nord-Amerika og Oseania	6,9	1 062	6,6
Resten av verden	13,2	2 029	11,6
<i>Studieretning</i>			
Studieforberedende	71,2	10 771	63,0
Yrkesfag	28,8	4 350	37,0
<i>Landsdel</i>			
Oslo og Viken	30,1	4 644	35,3
Innlandet	9,0	1 388	6,6
Agder og Sør-Østlandet	14,4	2 221	14,0
Vestlandet	22,4	3 453	26,9
Trøndelag	8,1	1 245	8,6
Nord-Norge	16,0	2 458	8,5

Kilder: UngVold 2023 (elever i Vg1–Vg3), befolkningstall fra Statistisk sentralbyrå per 1.1.2023 for aldersgruppen 16–19 år og statistikk fra Utdanningsdirektoratet for skoleåret 2022/2023.

Tabell 2.2 viser fordeling på sentrale bakgrunnsvariabler i sammenligningsutvalget fra de tre UngVold-undersøkelsene, bestående av elever i siste trinn på videregående skole.

Tabell 2.2 Sammenligningsutvalget i UngVold 2007, UngVold 2015 og UngVold 2023. Elever i Vg3. Prosent/antall

	2007	2015	2023
Svarprosent	77	66	61
<i>Kjønn</i>			
Jente	58,5	59,9	58,6
Gutt	41,5	40,1	41,4
<i>Studieretning</i>			
Studieforberedende	91,0	94,9	93,3
Yrkesfag	9,0	5,1	6,7
<i>Foreldres landbakgrunn</i>			
Norge og resten av Norden	90,2	89,2	80,5
Resten av Europa, Nord-Amerika og Oseania	3,5	3,4	6,6
Resten av verden	6,3	7,5	12,9
<i>Minst én forelder med høyere utdanning</i>	64,5	66,6	79,0
<i>Minst én forelder arbeider fulltid</i>	92,8	93,7	94,2
<i>Famillien har stort sett hatt god råd siste to år</i>	73,5	76,9	80,3
N	6 468	4 162	3 426

Kilder: UngVold 2007, 2015 og 2023. Elever i Vg3

Utvalget i de tre UngVold-undersøkelsene har endret seg noe over tid. Den største endringen er at svarprosenten har gått ned, noe som har vært en generell tendens knyttet til spørreundersøkelser over tid (Hellevik, 2015). Likevel er det snakk om tre store skolebaserte utvalg elever i siste trinn på videregående skole. Kjønnfordelingen i de tre utvalgene er tilnærmet lik, noe som er viktig når man skal studere kjønnete fenomener som vold og overgrep. Fordelingen mellom elever på studieforberedende utdanningsprogrammer og yrkesfag er også tilnærmet lik i de tre undersøkelsene. Når det gjelder kjennetegn ved familien og sosial bakgrunn, ser vi en del endringer. Flere deltakere i 2023 har foreldre med bakgrunn fra land utenfor Europa, Nord-Amerika og Oseania, flere har foreldre med høyere utdanning, og noe flere oppgir å ha to foreldre som arbeider heltid og at familien har hatt god råd de siste to årene. Dette er utviklingstrekk vi også ser i befolkningsstatistikk fra Statistisk sentralbyrå.

Praktisk gjennomføring

Den første kontakten med skolene besto av en e-post i juni 2022 til skoleleder med en informasjonsbrosjyre om UngVold-studien og forespørsel om deltakelse fra skolen. Alle skoleledere som hadde mottatt e-post ble deretter kontaktet per telefon i perioden juni-september 2022. Skoleledere som takket ja til deltakelse ble bedt om å oppnevne en kontaktperson for den aktuelle skolen, som skulle stå ansvarlig

for de praktiske sidene ved gjennomføringen. Kontaktpersonene mottok deretter en informasjonspakke bestående av infoskriv til dem selv som kontaktperson, til den som skulle administrere undersøkelsen i klasserommene, til elevene og til sosiallærer og skolehelsetjenesten om beredskap i forbindelse med tematikken i undersøkelsen samt spørreskjemaet til undersøkelsen. Kontaktpersonene mottok et honorar på kr. 1 000,- for arbeidet. Tre deltakende klasser ble også trukket ut til å motta en gave på kr. 10 000,- til klassekassen.

Datainnsamlingen ble gjennomført i perioden februar til april 2023. Skolene valgte selv når de ønsket å gjennomføre undersøkelsen innen dette tidsrommet. Flertallet av skolene brukte 2–3 uker på datainnsamling i løpet av denne perioden. Skolene ble bedt om å sette av 60 minutter til gjennomføringen. Mediantiden blant deltakerne for å besvare spørreskjemaet var 26 minutter.

Selve besvarelsen ble gjort i et elektronisk spørreskjema i skoletiden med en voksen til stede i rommet, ved hjelp av den digitale enheten elevene normalt bruker til skolearbeid. Elevene logget inn i undersøkelsen med et tilfeldig generert brukernavn. Brukernavnet kunne ikke knyttes direkte til elevene, så for flertallet av deltakerne var undersøkelsen anonym. For enkelte mindre skoler kunne det likevel være mulig å kombinere bakgrunnsopplysninger på en slik måte at enkeltpersoner kunne identifiseres. Undersøkelsen var derfor meldt til og vurdert av Sikt (prosjektnummer 109912).

Forskningsetikk

Det å gjennomføre en spørreundersøkelse om vold og overgrep i klasserommet utløser en rekke forskningsetiske spørsmål. Det første knytter seg til innhenting av samtykke i skolesituasjonen. Et forskningsetisk gyldig samtykke skal være frivillig, noe som kan være utfordret når deltakerne er elever som besvarer undersøkelsen i en skoletime. Dette omfatter både skolen som arena, hvor aktiviteter man deltar i normalt ikke er frivillig, og at samtykket innhentes av det som er en autoritetsperson for elevene (en lærer eller annen ansatt i skolen). For å sikre at deltakelsen ble opplevd som frivillig, ba vi skolene om å legge til rette for et opplegg som gjorde at alle elevene befant seg i det samme rommet i hele gjennomføringsperioden. Skolene ble bedt om å sørge for at elever som ikke ønsket å delta hadde tilgjengelig egenarbeid som de kunne jobbe med på skjerm i det samme rommet som de som ønsket å delta i undersøkelsen. På denne måten skulle det være mindre synlig hvem som deltok og ikke. Før undersøkelsen skulle den voksne som var til stede i rommet lese opp en tekst som, blant annet, understreket at deltakelse var frivillig og at det ikke ville ha konsekvenser om man ikke ønsket å delta eller ville trekke seg underveis. Elevene bestemte deretter om de ville besvare spørreskjemaet eller om de ville arbeide med egenarbeid i det oppsatte tidsrommet.

På forhånd ble elevene gitt informasjon som tilfredsstilte alle forskningsetiske krav til et samtykke: at det er frivillig, informert og utvetydig. Rundt én uke før

undersøkelsen mottok elevene et informasjonsskriv som beskrev formålet med undersøkelsen, innholdet i spørreskjemaet og hva deltakelse ville innebære. Skrivet inneholdt også kontaktinformasjon til prosjektgruppen om man ønsket mer informasjon eller å få se spørreskjemaet før man bestemte om man ville delta. Informasjonen var skrevet slik at formålet med undersøkelsen skulle være lett forståelig for den aktuelle aldersgruppen. Det samme innholdet ble gjentatt i teksten som ble lest opp av den voksne personen som var til stede i klasserommet, før gjennomføring.

I tillegg til å innhente informert samtykke, skal forskere sikre at forskningsdeltakere ikke blir utsatt for urimelig belastning eller skade som følge av forskningen. Spørreskjemaet i UngVold 2023 inneholdt en rekke personlige og sensitive spørsmål om erfaringer med vold og overgrep, seksualitet og straffbare handlinger. Å besvare slike spørsmål kan føre til ubehag for deltakere som har slike erfaringer, særlig siden undersøkelsen foregikk på skolen med medelever til stede. For å minimere belastningen på deltakerne var de på forhånd tydelig informert om innholdet i undersøkelsen og at enkelte spørsmål kunne virke inngripende. Deltakerne ble også opplyst om at de kunne kontakte skolehelse-tjenesten, helsestasjon for ungdom eller anonyme hjelpetjenester på nett dersom de hadde behov for det etter å ha besvart undersøkelsen. Den voksne som var til stede i klasserommet var også kjent med innholdet i spørreskjemaet. Skolene ble bedt om å håndtere datainnsamlingen som en eksamenssituasjon, og at elevene skulle sitte slik at de ikke hadde innsyn i hverandres besvarelser.

Spørreskjemaet og variabler

Hovedtematikken i spørreskjemaet i UngVold-studien er utsatthet for vold og overgrep. Spørsmålene om vold og overgrep ble etterfulgt av en rekke utdypende spørsmål om erfaringene. Disse var alltid lagt opp slik at de kun gikk til deltakere som hadde de aktuelle erfaringene. For at undersøkelsen skulle oppleves som relevant for elever som ikke hadde erfaringer med vold og overgrep, inneholdt spørreskjemaet også spørsmål om andre temaer, som fritid, seksualitet og rus.

En stor del av spørsmålene om vold og overgrep i UngVold 2023 var en direkte videreføring av spørsmål i de to tidligere UngVold-undersøkelsene. Spørsmålene om å ha blitt utsatt for vold fra foreldre og å ha vært vitne til vold mot foreldre har vært tilnærmet uendret mellom de tre undersøkelsene, mens det ble gjort en revidering av spørsmålene om fysisk vold fra jevnaldrende og seksuell vold i 2015. Disse spørsmålene ble i hovedsak videreført i 2023. Digitale seksuelle krenkelser har også vært dekket i tidligere UngVold-studier, men med andre typer spørsmål enn i UngVold 2023. Vold og krenkelser i kjæresteforhold var et nytt tema i årets undersøkelse. For alle temaer har nye spørsmål så langt som mulig vært hentet fra etablerte instrumenter i forskningsfeltet. For innsyn i spørreskjema eller annen dokumentasjon rundt undersøkelsen, ta kontakt med prosjektgruppen.

Flertallet av målene som brukes i de videre analysene blir presentert i teksten der de blir brukt. Et fast sett med bakgrunnsvariabler går igjen i alle kapitlene, vi velger derfor å presentere operasjonaliseringen av disse her. **Kjønn** viser forskjeller mellom jenter og gutter. Spørreskjemaet inneholdt også en tredje kjønnskategori: *annen kjønnsidentitet*. Antallet deltakere som krysset av for dette svaralternativet var for lavt til at det er mulig å bruke det separat i analysene (1,3 %, $n = 205$). Fordelinger etter kjønn viser derfor kun til jenter og gutter. Deltakere som har svart *annen kjønnsidentitet* inngår imidlertid når det oppgis totaltall i utvalget. **Klassetrinn** viser om deltakeren gikk i første, andre eller tredje trinn på videregående skole. **Seksuell orientering** viser svarene på spørsmålet «Det finnes et mangfold av seksuelle orienteringer. Hvilken av de under passer best for deg?», med svaralternativer *heterofil* (84,3 %, $n = 11\,734$), *homofil/lesbisk* (1,1 %, $n = 150$), *bifil* (4,9 %, $n = 688$), *skeiv* (0,8 %, $n = 107$), *panfil* (1,1 %, $n = 153$), *aseksuell* (0,8 %, $n = 108$), *annet* (0,7 %, $n = 98$), *usikker/søkende* (3,1 %, $n = 432$) og *ønsker ikke svare* (3,2 %, $n = 449$). Etter omfattende utprøving av ulike kategoriseringer av svaralternativene konkluderte vi med at kun *heterofil* var mulig å inkludere i de videre analysene som en egen kategori, mens det måtte lages en samlekategori for *annen seksuell orientering* bestående av samtlige av de resterende alternativene. Andelen som svarte *bifil* var i utgangspunktet stor nok til å kunne brukes som en egen analysekategori, men besto samtidig av en stor overvekt av jenter (77 %). Eventuelle funn knyttet til denne gruppen ville dermed i praksis reflektert kjønn, og ikke seksuell orientering. Deltakere som oppga at de ikke ønsket å svare ble kodet som ikke å ha besvart spørsmålet. **Funksjonsnedsettelse** ble målt som det å oppgi minst én av tre ulike funksjonsnedsettelse: nedsatt hørsel (5,3 %, $n = 768$), nedsatt syn uten at briller eller linser hjelper (6,8 %, $n = 990$) og bevegelseshemming (1,4 %, $n = 204$). **Sosioøkonomisk status** er et samlemål bestående av informasjon om mors og fars utdanning, antall bøker i hjemmet og fire spørsmål om materielle ressurser i hjemmet, hentet fra Family Affluence Scale (Currie et al., 2008). Det endelige målet varierer fra 0 til 100. Ut fra dette ble deltakerne rangert og delt inn i fem like store grupper basert på skåren de fikk, fra *lavest SØS* til *høyest SØS*. Målet er presentert i detalj i tidligere publikasjoner (Bakken et al., 2016). **Foreldres landbakgrunn** måler foreldrenes fødeland etter verdensdel. Deltakerne er primært plassert etter mors fødeland, dernest fars, eventuelt eget fødeland om det ikke fantes opplysninger om verken mor eller far. Målet ble kategorisert så det skiller deltakere som henholdsvis har foreldre født i *Norge og andre nordiske land*, *resten av Europa*, *Nord-Amerika eller Oseania* og *resten av verden*. **Oppvekstproblemer** er et samlemål bestående av fire spørsmål som kartlegger om deltakerne i løpet av oppveksten hadde bodd med en voksen som var *deprimert*, *psykisk syk eller hadde selvmordstanker* (17,6 %, $n = 2\,462$), *hadde et alkoholproblem* (7,7 %, $n = 1\,079$), *brukte narkotika eller misbrukte reseptbelagte legemidler* (3,6 %, $n = 504$) eller *hadde sittet i fengsel* (3,8 %, $n = 533$). Målet ble kodet så det viser henholdsvis ingen slike erfaringer, én av disse erfaringene og to til fire slike erfaringer. Tabell 2.3 viser fordelingen på bakgrunnsvariablene som ikke inngår i tabell 2.1.

Tabell 2.3 Bakgrunnsvariabler som brukes i analysene i rapporten. Prosent og antall

	%	<i>n</i>
<i>Seksuell orientering</i>		
Heterofil	87,1	11 743
Annen seksuell orientering	12,9	1 741
<i>Funksjonsnedsettelse</i>		
Ingen funksjonsnedsettelse	88,0	12 820
Minst én funksjonsnedsettelse	12,0	1 748
<i>Sosioøkonomisk status (SØS)</i>		
Lavest SØS	19,8	2 848
Lav SØS	20,2	2 903
Middels SØS	21,1	3 030
Høy SØS	17,5	2 517
Høyest SØS	21,4	3 083
<i>Oppvekstproblemer</i>		
Ingen oppvekstproblemer	76,9	10 789
Ett oppvekstproblem	16,4	2 297
2–4 oppvekstproblemer	6,7	937

Note. Fordelingen etter kjønn, klassetrinn og foreldres landbakgrunn finnes i tabell 2.1.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Metode

De fleste analysene i rapporten består av enkle frekvenstabeller og krysstabeller. Fordi presisjonsnivået for funn i utvalgsundersøkelser aldri vil være helt nøyaktig, oppgir vi tall uten desimaler. I figurer vil likevel størrelsen på søyler med samme prosenttall variere noe, siden grunnlagsmaterialet er de nøyaktige estimatene fra analysene. Avrunding kan likevel føre til at ikke alle figurer og tabeller summerer til 100 prosent. I tabellvedlegget i slutten av rapporten utfører vi også multinomiske logistiske regresjonsanalyser, hvor vi inkluderer de ulike voldsformene som avhengig variabel og alle bakgrunnsvariablene vi studerer i en felles analyse. På denne måten undersøker vi om enkelte av de bivariate sammenhengene vi identifiserer framstår som mer eller mindre viktige når man tar hensyn til alle bakgrunnsvariablene samtidig.

I analyser hvor vi sammenligner andeler i to grupper, er resultatene signifikans-testet ved bruk av z-skårer som beregner forskjeller mellom to proporsjoner. I krysstabeller og der tre eller flere grupper blir sammenlignet, bruker vi kji-kvadrat-tester. For forskjell i gjennomsnitt har vi brukt t-test. Hvilken test som er brukt angis i hver enkelt analyse. Signifikansnivå i alle tester er angitt til 95 %, og *p*-verdier angis som følger: ****p* < 0,001, ***p* < 0,01 og **p* < 0,05.

En utfordring når man studerer lavprevalente fenomener, er at useriøse svar kan ha stor innvirkning på funnene man gjør. For å unngå dette problemet er deltakere som konsekvent krysset av for den høyeste verdien på alle spørsmål om utsatthet for vold og overgrep i de ulike spørsmålsbatteriene, tatt ut av analysene. For flertallet av batteriene gjelder dette under 0,1 prosent av deltakerne. Dette betyr at vi heller underdriver enn overdriver omfanget av vold og overgrep blant barn og unge i Norge, men estimatene påvirkes generelt lite av at denne gruppen tas ut fra analysene.

3 Fysisk vold og psykiske krenkelser fra foreldre

Innledning

I dette kapitlet kartlegger vi omfanget av fysisk vold og psykiske krenkelser fra foreldre, hvordan slike erfaringer varierer i ulike sosiale grupper og endringer over tid mellom UngVold-studiene i 2007, 2015 og 2023. At barn utsettes for vold fra omsorgspersoner i hjemmet er noe man har kjent til siden 1800-tallet, men det var først fra 1960-tallet at det ble anerkjent som et reelt sosialt problem (Kurst-Swanger & Petcosky, 2003). Fra dette tidspunktet og utover har mengden forskning om tematikken vokst kraftig. Vold mot barn kan skje spontant og i affekt, men det har også vært brukt for disiplinering og i oppdragerøyemed (Kurst-Swanger & Petcosky, 2003). I dag er det utvetydig slått fast i forskning at vold mot barn er skadelig og potensielt kan ha store konsekvenser for de som utsettes for det (Hillis et al., 2017). I Norge ble foreldres rett til fysisk å refse barna sine opphevet i 1972, mens det i 1987 ble føyet til i barneloven at barn ikke må utsettes for vold.

I UngVold 2023 måler vi ulike former for vold og krenkelser fra foreldre mot barn. Handlingene spenner fra det å jevnlig ha blitt skjelt ut av foreldrene sine til å ha blitt slått med knyttneven eller banket opp. Spørsmålene er inspirert av den anerkjente skalaen Conflict Tactics Scale (Straus et al., 1998). Et viktig premiss i denne skalaen er at det stilles spørsmål om konkrete erfaringer, som det å ha blitt slått med en flat hånd eller med knyttneven, framfor bredere spørsmål som «har du blitt utsatt for vold?». Ved å stille konkrete spørsmål unngår en at deltakerne selv må definere hva vold er. Deltakerne ble spurt om erfaringer med vold fra mor/stemor og far/stefar. I UngVold 2015 ble deltakerne bedt om å spesifisere om utøver var en forelder eller steforelder. Andelen som oppga vold fra steforeldre var så lav at det ikke var mulig å bruke analysemessig (Mossige & Stefansen, 2016). I 2023-undersøkelsen valgte vi derfor å ikke samle inn disse opplysningene. For lesbarhetens skyld bruker vi kun begrepene mor og far videre i teksten.

Tidligere omfangsstudier viser at få barn og unge utsettes for grov fysisk vold fra foreldre, mens mildere fysisk vold og psykiske krenkelser forekommer hyppigere. I UEVO-studien (Hafstad & Augusti, 2019) og UngVold 2015 (Mossige & Stefansen, 2016) rapporterte fire prosent av deltakerne om grov vold fra foreldrene sine, mens omfanget av mildere vold var tre til fire ganger så høyt. Gjentatte psykiske krenkelser fra foreldre ble kun kartlagt i UEVO-studien, hvor 20 prosent rapporterte om slike erfaringer (Hafstad & Augusti, 2019). NKVTS' telefonstudie i 2013 viste noe lavere omfangstall for både grov fysisk vold, mildere vold og psykiske krenkelser (Myhre et al., 2015). I ungdataundersøkelsen oppga fire prosent av deltakerne i 2022 at en voksen i familien hadde slått dem med vilje, en andel som har vært stabil siden kartleggingen av fenomenet startet i 2020 (Bakken, 2022).

UngVold-undersøkelsene viste en betydelig reduksjon i omfanget av mildere fysisk vold fra foreldre mellom 2007 og 2015, mens omfanget av grov vold var stabilt (Mossige & Stefansen, 2016). Nedgangen for mildere fysisk vold fra foreldre gjaldt særlig for jenter, noe som gjorde at forskjellen i utsatthet for vold mellom jenter og gutter nærmest ble visket ut (Mossige & Stefansen, 2016). Undersøkelser fra NKVTS har heller ikke vist noen betydelige forskjeller i utsatthet for fysisk vold fra foreldre mellom jenter og gutter, mens jenter oftere rapporterte om psykiske krenkelser (Hafstad & Augusti, 2019; Myhre et al., 2015). Det er også mer vanlig med alle former for vold fra foreldre dersom man i oppveksten har bodd i en familie med dårlig økonomi (Hafstad & Augusti, 2019; Mossige & Stefansen, 2016), har foreldre som har rusproblemer (Hafstad & Augusti, 2019; Mossige & Stefansen, 2016) eller har andre alvorlige psykiske vansker eller sittet i fengsel (Hafstad & Augusti, 2019). Sammenhengen mellom familieforhold og voldsutsatthet er imidlertid sterkere for grov vold enn mildere vold. Omfanget av grov fysisk vold fra foreldre er også høyere blant unge som har to foreldre født i land utenfor Europa, Nord-Amerika og Oseania (Hafstad & Augusti, 2019; Mossige & Stefansen, 2016). To grupper som tidligere ikke har vært inkludert i rapporteringer fra UngVold-studiene, er unge med en annen seksuell orientering enn heterofil og unge med funksjonsnedsettelse. Andre studier har vist at begge disse gruppene oppgir et langt høyere nivå av vold og krenkelser fra foreldre sammenlignet med andre unge (Hafstad & Augusti, 2019; Jernbro et al., 2023).

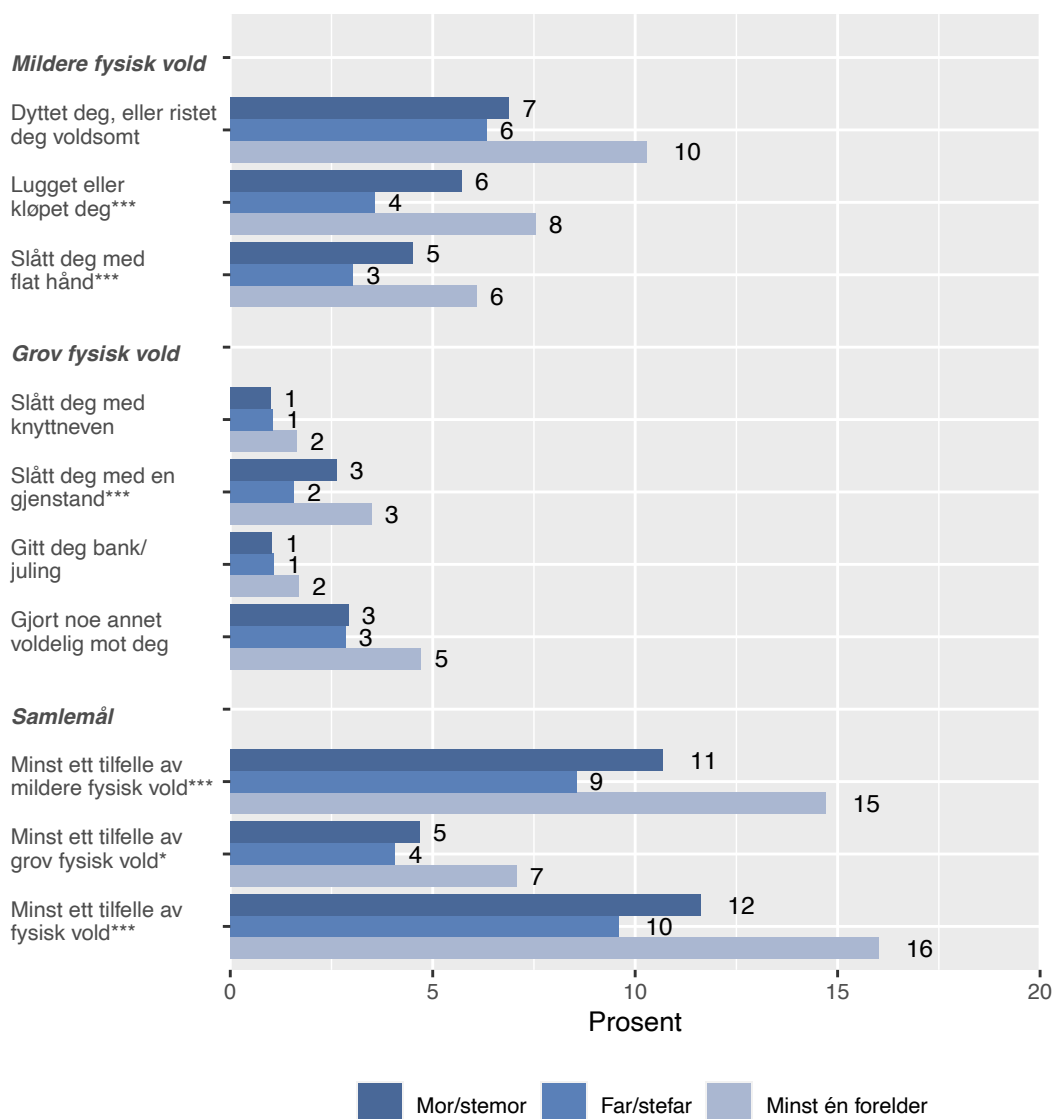
Omfang

Fysisk vold fra foreldre

Deltakerne fikk spørsmål om de hadde vært utsatt for syv ulike former for fysisk vold fra foreldrene sine noen gang i løpet av livet. Ut fra spørsmålene om erfaringer med vold fra mor og far laget vi også et mål som viser utsatthet for fysisk vold fra minst én forelder. Spørsmålene målte hyppighet i slike erfaringer, med svaralternativene *aldri*, *én gang*, *noen få ganger*, *månedlig*, *ukentlig* og *daglig*. Få deltagere oppga å ha blitt utsatt for de ulike typene vold mer enn *noen få ganger*. I de videre analysene skiller vi derfor først og fremst mellom det å ha minst én erfaring med de ulike formene for fysisk vold i løpet av livet og ingen slike erfaringer. I tråd med analyser fra de tidligere UngVold-studiene har vi også valgt å skille mellom mildere og grov fysisk vold. Inndelingen er gjort på samme måte som i rapporten fra UngVold 2015 (Mossige & Stefansen, 2016).

Figur 3.1 viser omfanget av fysisk vold fra foreldre gjennom livsløpet blant elever i videregående skole i Norge.

Figur 3.1 Prosentandel som minst én gang i løpet av livet har blitt utsatt for fysisk vold fra mor/stemor, far/stefar og minst én forelder

Note. $n_{\text{mor}} = 14\ 804\text{--}14\ 864$; $n_{\text{far}} = 14\ 689\text{--}14\ 742$; $n_{\text{minst én forelder}} = 14\ 896\text{--}14\ 934$. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95 %-nivå mellom vold fra mor/stemor og far/stefar (z-test). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Samlet hadde seksten prosent av deltakerne blitt utsatt for fysisk vold fra en forelder i løpet av oppveksten; tolv prosent fra mor og ti prosent fra far. Mildere vold var mest vanlig, med andeler på henholdsvis femten prosent fra minst én forelder, elleve prosent fra mor og ni prosent fra far. Fem prosent av deltakerne oppga å ha vært utsatt for minst én form for grov vold fra mor, fire prosent fra far og syv prosent fra minst én forelder. Forskjellen i omfang mellom mildere og

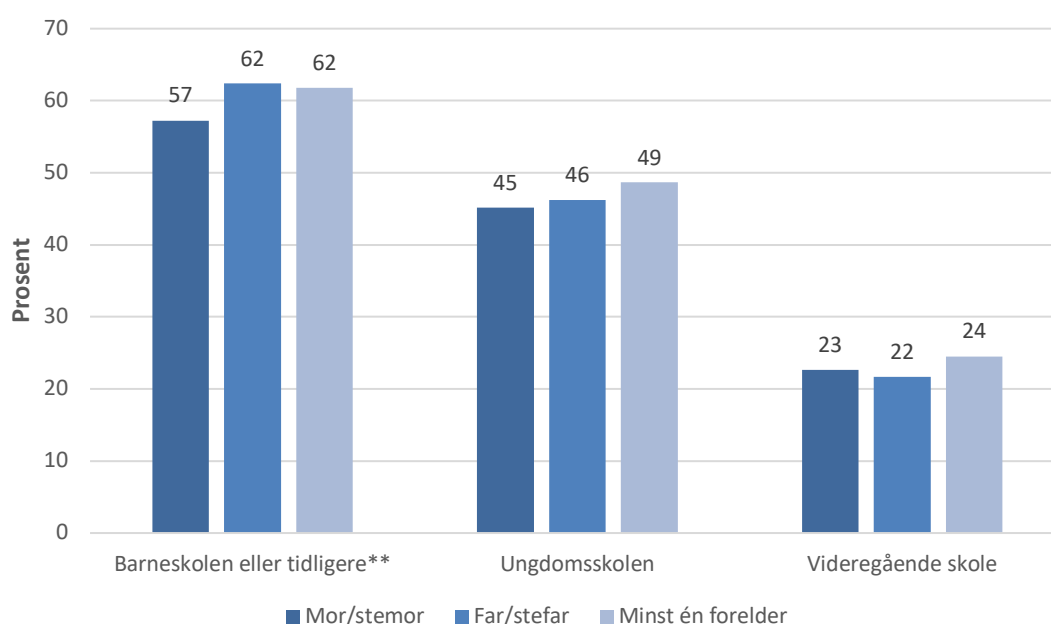
grov vold fra foreldre tyder på at dette er snakk om ulike fenomener, noe vi diskuterer mer utfyllende i avslutningskapittelet. Sammenlignet med UEVO-undersøkelsen

(Hafstad & Augusti, 2019) er andelen som rapporterer om mildere vold relativt lik, mens omfanget av grov vold er noe høyere

Av de ulike formene for fysisk vold var det mest vanlig å ha blitt dyttet eller ristet voldsomt, noe en av ti oppga å ha opplevd fra minst én forelder. Andelen som hadde blitt lugget, kløpet eller slått med flat hånd var noe lavere. Gjennomgående oppga flere slike erfaringer fra mor enn fra far. Grov fysisk vold var mindre vanlig: Tre prosent oppga å ha blitt slått med en gjenstand av minst én forelder, mens to prosent har blitt slått med knyttneven eller fått bank/juling. Fem prosent har blitt utsatt for noe annet voldelig enn det som kartlegges i undersøkelsen. Om dette er snakk om grov vold eller ikke er vanskelig å vite sikkert, men ut fra plasseringen av spørsmålet i spørreskjemaet har vi valgt å kode dette sammen med andre former for grov vold i de videre analysene. Rundt én tredel av de som rapporterte om fysisk vold i oppveksten oppga å ha hatt én slik erfaring, mens to tredeler oppga to eller flere erfaringer (tilleggstabell 3.1).

Figur 3.2 viser når deltakerne i undersøkelsen hadde blitt utsatt for fysisk vold fra foreldrene sine. Deltakerne kunne sette flere kryss dersom de hadde blitt utsatt for vold over tid gjennom oppveksten.

Figur 3.2 Når deltakerne har blitt utsatt for fysisk vold fra mor/stemor, far/stefar og minst én forelder blant de som oppga minst én erfaring i løpet av livet. Prosent

Note. $n_{\text{mor}} = 1\,723$; $n_{\text{far}} = 1\,412$; $n_{\text{minst én forelder}} = 2\,388$. Deltakerne kunne sette flere kryss. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95 %-nivå mellom vold fra mor/stemor og far/stefar (z-test). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

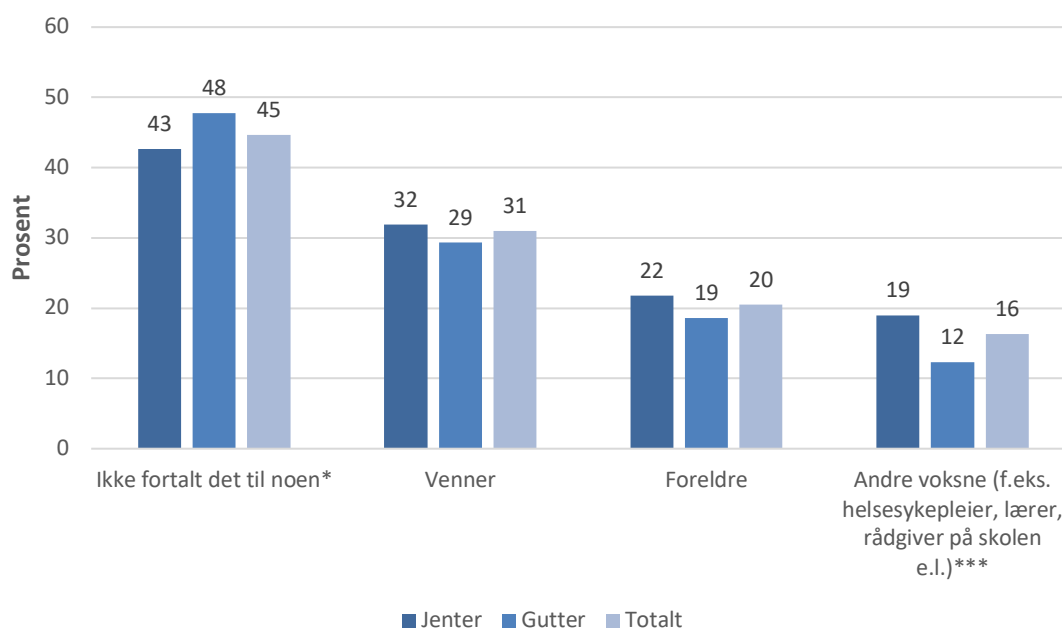
Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Flertallet av deltakerne som rapporterte om fysisk vold fra en eller begge foreldre opplevde dette da de gikk på barneskolen eller tidligere, noe rundt seks av ti har krysset av for. Samtidig er det ikke uvanlig å bli utsatt senere i ungdomstiden:

nærmere halvparten av de utsatte ungdommene oppga at dette skjedde da de gikk på ungdomsskolen. Langt færre oppga at volden skjedde etter at de hadde begynt på videregående skole, med 24 prosent. Mange av erfaringene det rapporteres om i undersøkelsen ligger altså tilbake i tid. Jenter hadde noe oftere enn gutter erfaringer med fysisk vold fra foreldrene sine da de gikk på ungdomsskolen, men kjønnsforskjellene er relativt små (tilleggstabell 3.2).

Figur 3.3 viser om deltakerne har snakket med noen om å ha blitt utsatt for fysisk vold fra foreldrene sine.

Figur 3.3 Om man har fortalt noen om å ha blitt utsatt for fysisk vold fra foreldre blant de som oppga minst én erfaring i løpet av livet etter kjønn. Prosent

Note. $n_{\text{jenter}} = 1\ 405$; $n_{\text{gutter}} = 904$; $n_{\text{totalt}} = 2\ 369$. Deltakerne kunne sette flere kryss. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95 %-nivå mellom jenter og gutter (kvikvadrattest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

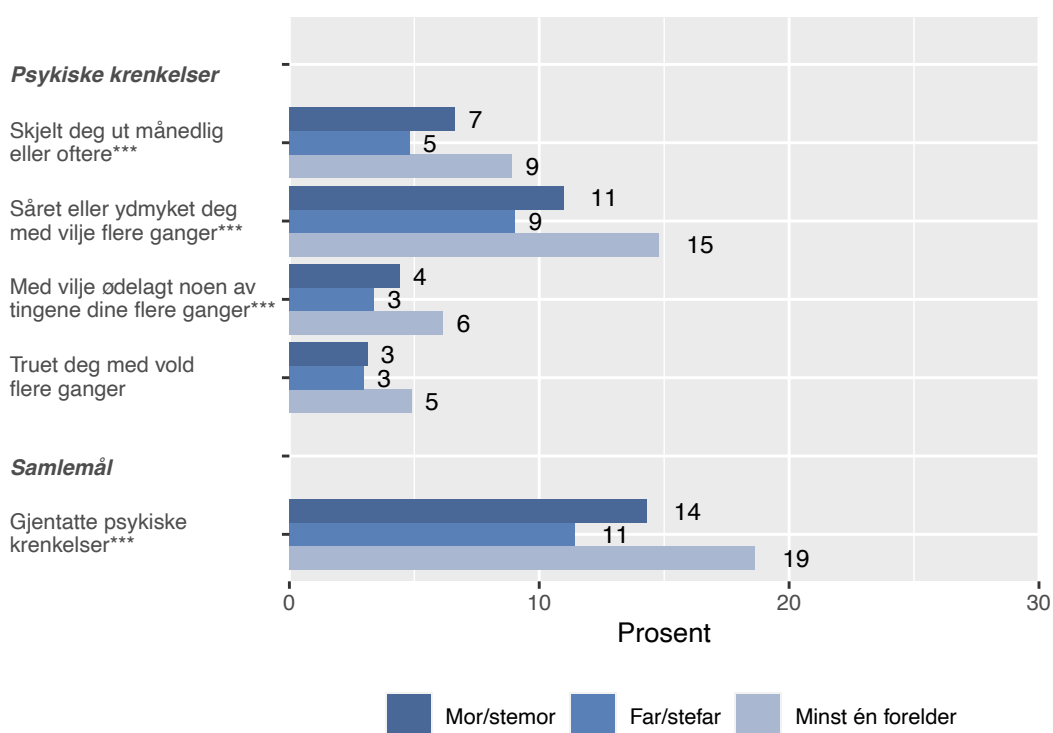
Det var omtrent like vanlig å ha snakket med noen om å ha blitt utsatt for fysisk vold fra foreldrene sine, som det å ikke ha snakket med noen. Jenter oppga noe oftere å ha snakket med noen enn gutter, men kjønnsforskjellene var små. Det mest vanlige blant både jenter og gutter var å ha snakket med venner om erfaringene sine, noe tre av ti oppga å ha gjort. To av ti hadde snakket med foreldrene sine. Om dette er snakk om den som sto bak volden, eller den andre foresatte, er ukjent. Nærmere to av ti utsatte jenter hadde også snakket med andre voksne, mens det samme gjaldt tolv prosent av guttene. Kun fem prosent oppga at volden ble meldt til politiet (tilleggstabell 3.3).

Psykiske krenkelser fra foreldre

Deltakerne fikk også tre spørsmål om erfaringer med psykiske krenkelser fra foreldrene sine. Handlingene de ble spurt om er av en slik art som kan finne sted i familier uten at det nødvendigvis er veldig problematisk, samtidig som et mønster av slike erfaringer kan være krenkende og ha stort skadepotensial (Norman et al., 2012). For å sikre at tallene viser til noe mer enn enkeltopplevelser med psykiske krenkelser, har vi valgt kun å inkludere de som har opplevd de ulike krenkelsene minst *noen få ganger*. For spørsmålet om å bli skjelt ut av foreldrene sine har vi valgt et enda strengere kuttunkt. For å unngå å fange opp utskjelling som skjer mer sporadisk, skiller vi de som rapporterer om utskjelling *minst månedlig* fra resten av deltakerne. Spørsmålene ble stilt sammen med spørsmål om fysisk vold, men ble ikke fulgt opp med utdypende informasjon om når dette skjedde og om man har snakket med noen om det.

Figur 3.4 viser hvordan deltakerne svarte på spørsmål om erfaringer med psykiske krenkelser fra foreldrene sine i løpet av oppveksten.

Figur 3.4 Prosentandel som i løpet av livet har blitt utsatt for gjentatte psykiske krenkelser fra mor/stemor, far/stefar og minst én forelder

Note. $n_{\text{mor}} = 14\ 833\text{--}14\ 934$; $n_{\text{far}} = 14\ 718\text{--}14\ 807$; $n_{\text{minst én forelder}} = 14\ 919\text{--}15\ 000$. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95 %-nivå mellom psykiske krenkelser fra mor/stemor og far/stefar (z-test). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Omtrent to av ti deltakere rapporterte om gjentatte psykiske krenkelser fra en forelder. Flere oppga slike krenkelser fra mor (14 prosent) enn fra far (11 prosent). Rundt en av ti deltakere hadde minst månedlig blitt skjelt ut av en forelder, mens femten prosent minst noen få ganger hadde blitt såret eller ydmyket med vilje. Fire prosent hadde opplevd at mor ødela noen av tingene deres med vilje, tre prosent rapporterte det samme om far, mens seks prosent oppga at minst én av foreldrene hadde gjort dette. Minst vanlig var trusler om vold, noe tre prosent hadde opplevd fra enten mor eller far, og fem prosent fra minst én forelder. Flertallet av de utsatte rapporterte om psykiske krenkelser fra foreldrene sine maksimalt «noen få ganger», mens ti prosent oppga minst månedlig å ha vært utsatt for dette fra en forelder (tilleggstabell 3.4).

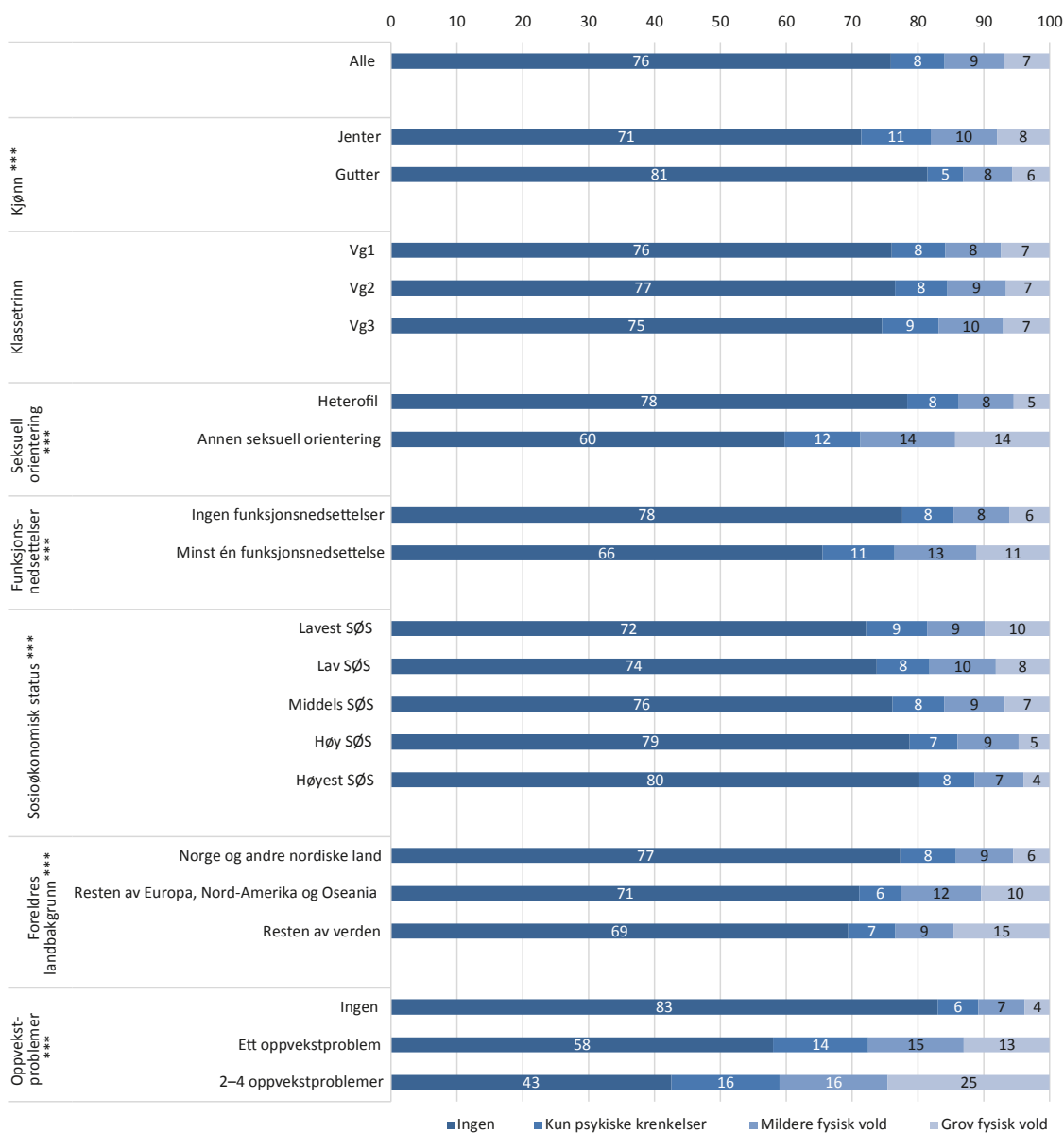
Sammenheng med bakgrunnsfaktorer

Figur 3.5 på neste side viser hvordan omfanget av fysisk vold og gjentatte psykiske krenkelser fra foreldre varierer i ulike sosiale grupper. Vi skiller mellom fire grupper: de som ikke hadde noen slike erfaringer i løpet av livsløpet, de som kun hadde vært utsatt for gjentatte psykiske krenkelser, de som hadde vært utsatt for mildere fysisk vold (eventuelt i kombinasjon med psykiske krenkelser), og de som oppga grov fysisk vold (eventuelt i kombinasjon med psykiske krenkelser og/eller mildere fysisk vold).

Samlet hadde 76 prosent av deltakerne ikke vært utsatt for noen form for fysisk vold eller psykiske krenkelser fra foreldrene sine gjennom oppveksten. Syv prosent hadde vært utsatt for grov fysisk vold fra en forelder, ni prosent for mildere fysisk vold, mens åtte prosent kun oppga psykiske krenkelser. Jenter hadde noe oftere enn gutter vært utsatt for vold fra en forelder, men særlig omfattet dette flere erfaringer med psykiske krenkelser. UngVold 2023 støtter dermed tidligere undersøkelser, hvor det er små forskjeller i utsatthet for fysisk vold fra foreldre mellom jenter og gutter, mens jenter oftere enn gutter har vært utsatt for psykiske krenkelser (Hafstad & Augusti, 2019; Myhre et al., 2015).

Det var små forskjeller etter klassetrinn i utsatthet for vold fra foreldre, noe som også er funnet i løpet av ungdomsskolen (Hafstad & Augusti, 2019). Unge med en annen seksuell orientering enn heterofil hadde nærmere tre ganger så ofte som heterofile unge å ha vært utsatt for grov fysisk vold fra foreldrene sine. De var også mer utsatt for både mildere fysisk vold og psykiske krenkelser. Også funksjonsnedsettelse er knyttet til voldsutsatthet. Blant unge med minst én funksjonsnedsettelse hadde elleve prosent vært utsatt for grov fysisk vold fra en forelder. Tilsvarende andel blant de som ikke hadde noen funksjonsnedsettelse var seks prosent. Unge med funksjonsnedsettelse var også mer utsatt for mildere fysisk vold og psykiske krenkelser. Resultatene fra UngVold 2023 støtter dermed opp under lignende funn fra andre studier (Hafstad & Augusti, 2019; Jernbro et al., 2023).

Figur 3.5 Prosentandel i ulike sosiale grupper som i løpet av livet har blitt utsatt for gjentatte psykiske krenkelser og fysisk vold fra en forelder

Note. $n = 15\ 009$. For n i de ulike gruppene, se tabell 2.1 og tabell 2.3 i kapittel 2. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95 %-nivå mellom ulike sosiale grupper (kjkvadrattest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Utsatthet for psykiske krenkelser og vold fra foreldre varierte også etter sosioøkonomisk status. Unge i familier med lavest sosioøkonomisk status rapporterte dobbelt så ofte om utsatthet for grov vold fra foreldre sammenlignet med unge i familier med høyest sosioøkonomisk status. Også etter foreldres landbakgrunn finner vi systematiske forskjeller i utsatthet, hvor særlig det å ha blitt utsatt for grov vold var mer vanlig blant unge som har foreldre født utenfor Europa, Nord-Amerika og Oseania. Andelen som rapporterte om grov vold fra foreldre i denne

gruppen var tre ganger så høy som blant de med to foreldre født i Norge eller et annet nordisk land. UngVold-undersøkelsen fra 2015 viste et tilsvarende mønster (Mossige & Stefansen, 2016). Sist finner vi at omfanget av oppvekstproblemer i familien har stor betydning for voldsutsatthet. Mens 83 prosent blant de som ikke hadde oppvekstproblemer heller ikke rapporterte om psykiske krenkelser eller fysisk vold fra foreldrene, gjaldt det samme 43 prosent av de som oppga to eller flere oppvekstproblemer. 25 prosent i den sistnevnte gruppen hadde vært utsatt for grov vold fra foreldrene i løpet av oppveksten.

Overordnet støtter resultatene funn fra tidligere forskning om at omfanget av vold fra foreldre varierer i ulike sosiale grupper, og at familiære bakgrunnsfaktorer har større betydning for grov vold enn for mildere fysisk vold og psykiske krenkelser (Hafstad & Augusti, 2019; Myhre et al., 2015). De observerte sammenhengene holder seg også i multivariate analyser (tilleggsfigur 3.1).

Endring over tid

Spørsmålene om psykiske krenkelser og fysisk vold fra foreldre har blitt stilt tilnærmet identisk i alle UngVold-undersøkelsene. Svaralternativene ble derimot endret noe mellom undersøkelsen fra 2007 og 2015, fra å være avkryssing ja/ nei og deretter mulighet for å angi antall ganger man hadde hatt erfaringene i 2007 til fast avkryssing om hyppighet i 2015. Formatet på spørreskjemaet fra 2007 har gjort det vanskelig å lage et mål på gjentatte psykiske krenkelser fra denne undersøkelsen, siden mange av de som krysset av for å ha hatt slike erfaringer ikke fulgte opp med å angi antall erfaringer. Vi har derfor valgt å ikke sammenligne disse tallene over tid. I 2023 beholdt vi svaralternativene som faste avkryssingsbokser, men valgte å snu alternativene fra å ha *daglig* til venstre i skjemaet til å ha *aldri* til venstre. For å sikre at dette ikke påvirket svarene, fikk et underutvalg av deltakerne svaralternativene i den opprinnelige rekkefølgen. Endringen hadde ikke betydning for resultatene, så gruppene ble slått sammen i de videre analysene.

Tabell 3.1 på neste side viser endring over tid i omfanget av gjentatte psykiske krenkelser og ulike former for fysisk vold fra foreldre. Utvalget for alle tre tidspunkter er elever i *siste trinn på videregående skole*.

Tabell 3.1 Endring over tid i prosentandel som i løpet av livet har blitt utsatt for gjentatte psykiske krenkelser og fysisk vold fra mor/stemor, far/stefar og minst én forelder blant elever i Vg3

	2007	2015	2023
<i>Mor/stemor:</i>			
Gjentatte psykiske krenkelser	–	13	15
Mildere fysisk vold***	19	13	11
Grov fysisk vold***	3	3	5
Minst én form for fysisk vold***	19	14	12
<i>Far/stefar:</i>			
Gjentatte psykiske krenkelser	–	11	12
Mildere fysisk vold***	13	11	9
Grov fysisk vold	3	3	4
Minst én form for fysisk vold***	14	12	10
<i>Minst én forelder:</i>			
Gjentatte psykiske krenkelser	–	19	20
Mildere fysisk vold***	25	19	16
Grov fysisk vold***	5	6	7
Minst én form for fysisk vold***	26	20	17

Note. n_{2007} : 6 326–6 434; n_{2015} = 4 089–4 159; n_{2023} = 3 347–3 389. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95%-nivå over tid (kvikvadrattest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilder: UngVold 2007, 2015 og 2023. Elever i Vg3

Andelen unge som hadde vært utsatt for gjentatte psykiske krenkelser fra foreldre var marginalt lavere i 2023 enn den var i 2015. Videre finner vi en nedgang i omfanget av mildere fysisk vold, både fra mor og fra far. Dette er en tendens som var svært tydelig mellom UngVold-studiene i 2007 og 2015, og som nå altså vedvarer. Utsatthet for grov fysisk vold fra mor økte derimot svakt fra 2007 til 2015, og økte deretter videre mellom 2015 og 2023. Omfanget av grov fysisk vold fra far er derimot stabilt. Samlet fører dette likevel til at andelen som hadde vært utsatt for grov fysisk vold fra foreldre er noe høyere i 2023 enn i 2007, samtidig som det samlede omfanget av fysisk vold går ned.

Oppsummering

- Omtrent en av seks deltakere hadde vært utsatt for minst ett tilfelle av fysisk vold fra en forelder, noe oftere fra mor enn fra far. Omfanget av mildere vold var omtrent det dobbelte av omfanget av grov vold. Andelen som rapporterte om gjentatte erfaringer med psykiske krenkelser fra en forelder lå på samme nivå som for mildere fysisk vold. Også dette var mer vanlig å oppleve fra mor enn fra far.

- Mye av den fysiske volden fra foreldre, lå tilbake i tid. Flest oppga slike erfaringer på barneskolen eller tidligere, mens få ble utsatt for slik vold etter at de startet på videregående skole.
- Jenter rapporterte oftere enn gutter om både gjentatte psykiske krenkelser og fysisk vold fra foreldre. Omfanget av vold og krenkelser fra foreldre var også høyere blant følgende grupper: unge med annen seksuell orientering enn heterofil, unge med funksjonsnedsettelse, unge fra familier med oppvekstproblemer og lavere sosioøkonomisk status og unge som hadde foreldre med bakgrunn fra land utenfor Europa, Nord-Amerika og Oseania.
- Færre hadde vært utsatt for mildere fysisk vold fra foreldre i 2023 sammenlignet med i 2007, mens omfanget av grov fysisk vold har vært stabilt til svakt økende i samme periode. Omfanget av gjentatte psykiske krenkelser har vært stabilt fra 2015 til 2023.
- I UngVold 2023 er andelen deltakere som hadde vært utsatt for mildere fysisk vold fra foreldre relativt lik som i UEVO-undersøkelsen, mens omfanget av grov vold er noe høyere (Hafstad & Augusti, 2019). Undersøkelsen støtter også funn fra tidligere studier om at det er små forskjeller i utsatthet for fysisk vold fra foreldre mellom jenter og gutter, mens jenter oftere rapporterer om psykiske krenkelser sammenlignet med gutter (Hafstad & Augusti, 2019; Myhre et al., 2015).

4 Vitneerfaringer

Innledning

Temaet for dette kapitlet er unges erfaringer med å ha sett eller hørt at mor eller far er blitt utsatt for vold og psykiske krenkelser. Vi undersøker videre hvordan utsatthet for slike erfaringer varierer i ulike sosiale grupper og over tid. Kapitlet omhandler også det å ha vært vitne til vold fra en forelder mot et søsken. I litteraturen brukes ulike begreper om denne formen for vold, blant annet «indirekte vold» og «vitneerfaringer». Vi har valgt å bruke begrepet vitneerfaringer. Det er enklere språklig sett enn flere av alternativene som er i omløp, som «barn som opplever vold i familien» (Eriksson, 2007), «barn som opplever vold i hjemmet» (Øverlien, 2012) og «barn som lever med vold i familien» (Heltne & Steinsvåg, 2011). Begrepet vitneerfaringer er omdiskutert. Kritikken har dels handlet om at begrepet er bagatelliserende fordi det plasserer barnet utenfor voldshendelsen, og ikke som et offer eller deltakende i situasjonen, og dels har den handlet om at barn kan vite at foreldre utsettes for vold uten at de har vært til stede når volden har skjedd (Mossige & Stefansen, 2007). Å være vitne til vold og konflikter i hjemmet kan potensielt ha store konsekvenser for barns utvikling inn i voksenlivet (Holt et al., 2008).

Tidligere norske omfangsundersøkelser om vold og overgrep mot barn og unge har vist at relativt få har sett eller hørt at en forelder er blitt utsatt for fysisk vold fra en partner, uavhengig av om det er snakk om mildere eller grov vold. Å ha vært vitne til psykiske krenkelser er imidlertid mer utbredt. Uavhengig av voldens karakter, har ungdom oftere vært vitne til vold mot mor enn mot far. I UEVO-studien (Hafstad & Augusti, 2019) og UngVold 2015 (Mossige & Stefansen, 2016) hadde henholdsvis fem og syv prosent av deltakerne sett eller hørt fysisk vold mot mor, mens andelene var to og tre prosent for vold mot far. For det å ha vært vitne til psykiske krenkelser mot mor eller far er det større forskjeller i resultatene mellom eksisterende studier. Blant Vg3-elevne i UngVold-undersøkelsen fra 2015 oppga 27 prosent av deltakerne at de hadde sett eller hørt psykiske krenkelser mot mor og 24 prosent mot far (Mossige & Stefansen, 2016), mens tilsvarende andeler i UEVO-undersøkelsen var om lag ti prosentpoeng lavere (Hafstad & Augusti, 2019). Her er det verdt å merke seg at førstnevnte undersøkelse målte minst ett tilfelle av psykiske krenkelser, mens sistnevnte målte gjentatte tilfeller. Å ha sett eller hørt en voksen hjemme bruke vold mot et søsken, ble rapportert av syv prosent av ungdommene i UEVO-studien (Hafstad & Augusti, 2019). Flere av studiene finner at jenter oftere enn gutter har vært vitne til både fysisk vold og psykiske krenkelser mot en forelder i hjemmet (Mossige & Stefansen, 2016; Myhre et al., 2015).

Vitneerfaringer knyttet til vold i hjemmet henger sammen med mange av de samme sosiale kjennetegnene som selv å bli utsatt for vold fra foreldre (Hafstad & Augusti, 2019; Mossige & Stefansen, 2016; Myhre et al., 2015). Unge som vokser opp i familier med dårlig økonomi eller psykiske lidelser og rus hos foreldrene har oftere vært vitne til at mor eller far har blitt utsatt for vold i hjemmet. Som for vold som direkte rammer barna selv, er disse sammenhengene mest framtrædende for den grove fysiske partnervolden, og mindre markante for mildere fysisk partnervold og psykiske krenkelser.

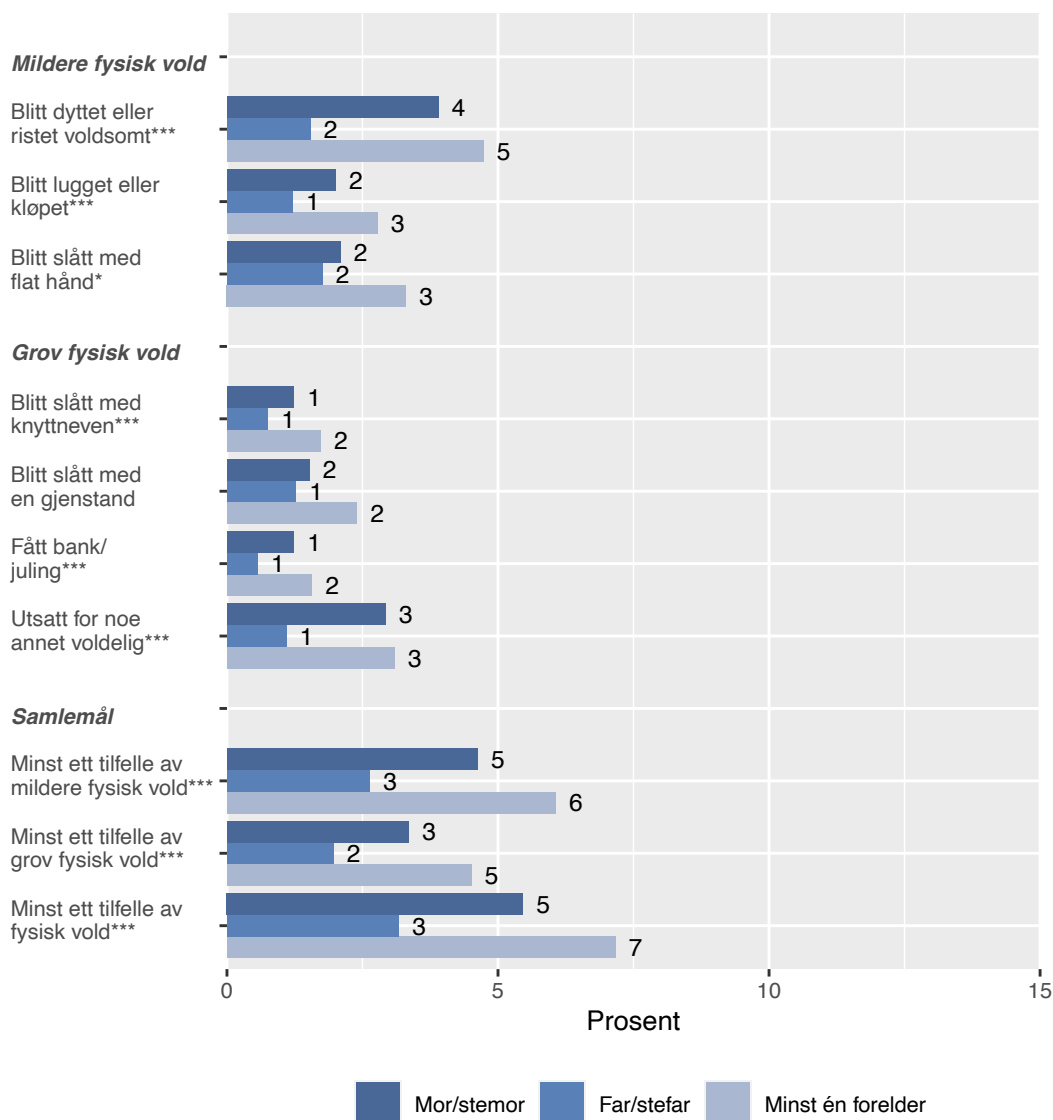
For å fange opp vitneerfaringer av vold mot foreldrene i hjemmet har vi anvendt tilnærmet de samme spørsmålene fra Conflict Tactics Scale (Straus et al., 1998) som vi brukte for å fange opp unges erfaringer med selv å være utsatt for vold fra foreldre (se kapittel 3). Vi skiller også her mellom å ha vært vitne til gjentatte psykiske krenkelser og henholdsvis mildere og grov fysisk vold. Som for vold fra foreldre, ble deltakerne bedt om å oppgi vold mot henholdsvis mor/stemor og far/stefar, men vi bruker begrepene mor og far videre i teksten. I tillegg stilte vi spørsmål om det å ha vært vitne til at henholdsvis mor/stemor eller far/stefar «med vilje har slått, sparket eller gjort noe annet voldelig» mot et søsken.

Omfang

Fysisk partnervold

I figur 4.1 på neste side viser vi andelen av deltakerne som noen gang i løpet av oppveksten hadde sett eller hørt henholdsvis mor, far og minst én forelder bli utsatt for ulike former for fysisk vold fra partneren sin.

Figur 4.1 Prosentandel som i løpet av livet har vært vitne til minst ett tilfelle av mildere og grov partnervold mot mor/stemor, far/stefar og minst én forelder

Note. $n_{\text{mor}} = 14\ 800\text{--}14\ 869$; $n_{\text{far}} = 14\ 721\text{--}14\ 764$; $n_{\text{minst én forelder}} = 14\ 890\text{--}14\ 939$. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95 %-nivå mellom vold mot mor/stemor og far/stefar (z-test). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

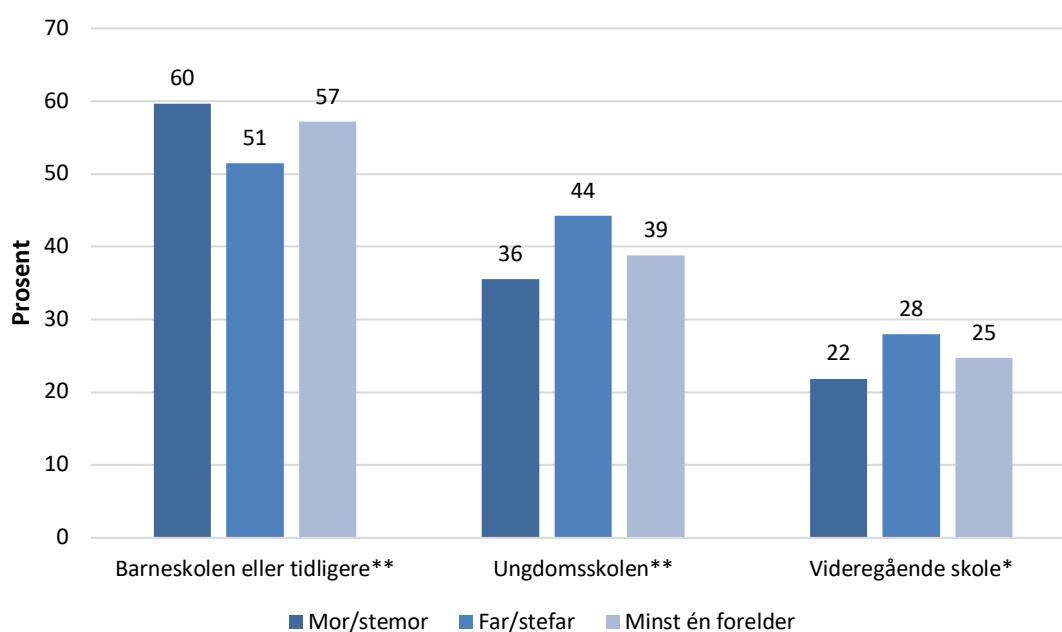
Slår vi sammen mildere og grove voldskrenkelser, rapporterte syv prosent av deltakerne å ha vært vitne til at en forelder hadde blitt utsatt for fysisk vold fra partneren sin i løpet av oppveksten. Andelen som oppga vold mot mor var omtrent det dobbelte av andelen som oppga vold mot far, henholdsvis fem og tre prosent. Å ha vært vitne til at foreldre utsettes for mildere fysisk vold var noe vanligere enn grov vold. Prosentandelene er tilnærmet identiske som både i UngVold 2015 (Mossige & Stefansen, 2016) og UEVO-studien (Hafstad & Augusti, 2019). I motsetning til for selv å bli utsatt for fysisk vold fra en forelder, finner vi her betydelig mindre forskjell mellom det å ha vært vitne til mildere former for vold og grov vold mot en forelder. Én mulig forklaring kan være at dersom det først er vold i hjemmet,

er denne vel så ofte grov som mildere. Når volden rammer barn, er det derimot vesensforskjell i hvor grov volden er. Denne diskusjonen kommer vi tilbake til i avslutningskapittelet.

Den vanligste formen for mildere fysisk vold mot en forelder var dytting eller voldsom risting. Fire prosent oppga at mor hadde blitt utsatt for dette, mens tilsvarende andel for far var to prosent. Noe færre oppga å ha sett eller hørt minst én av foreldrene bli slått med en gjenstand. Omtrent like mange rapporterte om henholdsvis ett tilfelle av fysisk vold mot en forelder og mer enn ett tilfelle (tilleggstabell 4.1).

Figur 4.2 viser når deltakerne i undersøkelsen hadde vært vitne til fysisk vold mot en forelder fra en partner. Deltakerne kunne sette flere kryss dersom de hadde vært vitne til vold i flere faser av oppveksten.

Figur 4.2 Når deltakerne har vært vitne til fysisk partnervold mot mor/stemor, far/stefar og minst én forelder blant de som oppga minst én erfaring i løpet av livet. Prosent

Note. $n_{\text{mor}} = 811$; $n_{\text{far}} = 468$; $n_{\text{minst én forelder}} = 1\ 069$. Deltakerne kunne sette flere kryss. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95 %-nivå mellom vold fra mor/stemor og far/stefar (z-test). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Blant deltakerne som hadde vært vitne til at en forelder ble utsatt for fysisk vold fra partneren sin, oppga nær seks av ti at dette skjedde da de gikk på barneskolen eller tidligere. Deretter er det en gradvis reduksjon i vitneerfaringer gjennom ungdomstiden, hvor 25 prosent rapporterte om dette da de gikk på videregående skole. Det er en viss tendens til at deltakerne rapporterte om vold mot mor som ligger lenger tilbake i tid enn de gjorde for vold mot far, men forskjellen er ikke

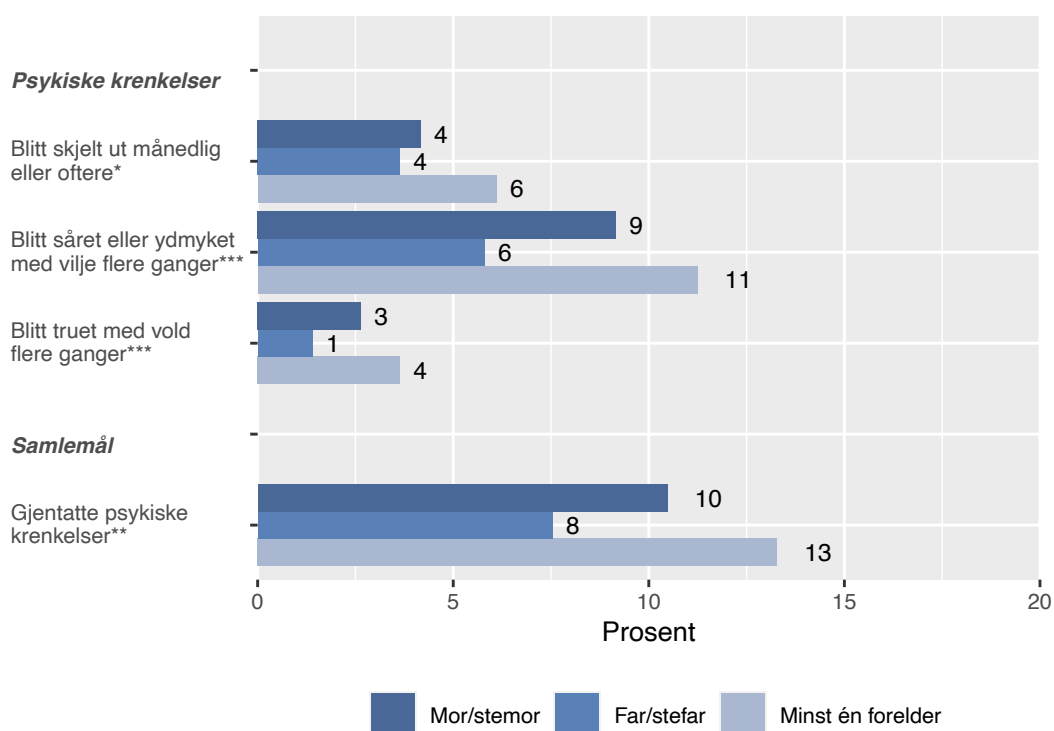
veldig stor. Gutter oppga oftere enn jenter nyere erfaringer med å ha vært vitne til fysisk partnervold (tilleggstabell 4.2).

Vitne til psykiske krenkelser

Deltakerne ble også spurt om de hadde vært vitne til at mor eller far ble utsatt for gjentatte psykiske krenkelser fra partneren sin, definert som å ha blitt skjelt ut, hånet og ydmyket eller truet med vold. Spørsmålene vi stilte var ment å fange opp psykiske krenkelser av en viss alvorlighetsgrad, og ikke «vanlig krangling». For å sikre at erfaringene viste til noe mer enn enkeltopplevelser med psykiske krenkelser, presenterer vi kun de som enten *minst månedlig* har opplevd at en forelder ble skjelt ut eller rapporterer om de andre erfaringene *minst noen få ganger*.

Figur 4.3 viser omfanget av å ha vært vitne til gjentatte psykiske krenkelser mot henholdsvis mor, far og minst én forelder.

Figur 4.3 Prosentandel som i løpet av livet har vært vitne til gjentatte psykiske krenkelser mot mor/stemor, far/stefar og minst én forelder

Note. $n_{\text{mor}} = 14\ 817\text{--}14\ 951$; $n_{\text{far}} = 14\ 745\text{--}14\ 812$; $n_{\text{minst én forelder}} = 14\ 919\text{--}15\ 010$. Stjerner viser til signifikante forskjeller mellom vold mot mor/stemor og far/stefar (z-test). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

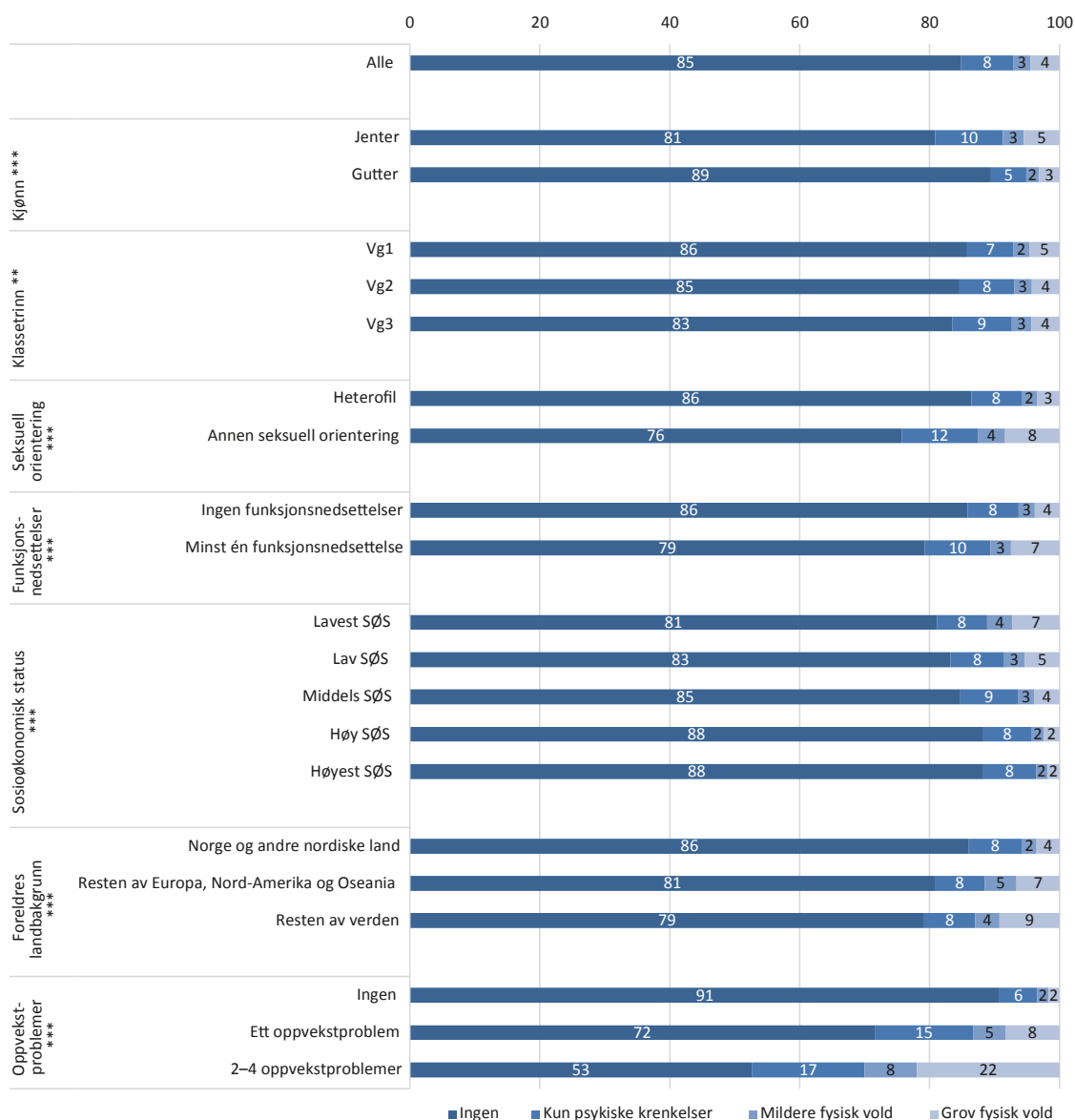
Vitneerfaringer knyttet til psykiske krenkelser i hjemmet er vanligere enn det å ha vært vitne til fysisk vold, noe som er i tråd med hva tidligere undersøkelser har vist (Hafstad & Augusti, 2019; Mossige & Stefansen, 2016; Myhre et al., 2015). Tretten prosent av deltakerne hadde sett eller hørt en forelder bli utsatt for gjen-

tatte psykiske krenkelser fra partneren sin. Den vanligste vitneerfaringen var at en forelder flere ganger hadde blitt såret eller ydmyket med vilje av partneren sin, noe elleve prosent oppga å ha erfart. Seks prosent oppga at en forelder minst månedlig hadde blitt skjelt ut. Den minst vanlige vitneerfaringen var trusler om vold, noe fire prosent hadde erfart mot en forelder. For enkelte av de psykiske krenkelsene er ikke omfanget vesentlig høyere enn for fysiske voldshandlinger, noe som kan tyde på at dette er hendelser av en viss alvorlighetsgrad når ungdom rapporterer om det. Gjennomgående oppga deltakerne noe oftere å ha vært vitne til psykiske krenkelser mot mor enn mot far. Et mindretall på syv prosent hadde minst månedlig vært vitne til psykiske krenkelser mot en forelder (tilleggstabell 4.3).

Sammenheng med bakgrunnsfaktorer

Vi har undersøkt hvordan vitneerfaringer varierer i ulike sosiale grupper. Vi benytter den samme firedelte grupperingen av utvalget som for selv å ha vært utsatt for vold og krenkelser fra foreldre, henholdsvis ingen vitneerfaringer, kun vært vitne til gjentatte psykiske krenkelser, vært vitne til mildere fysisk vold og vært vitne til grov fysisk vold mot en forelder. Figur 4.4 på neste side viser hvordan slike erfaringer fordeler seg i ulike sosiale grupper i utvalget.

Figur 4.4 Prosentandel i ulike sosiale grupper som i løpet av livet har vært vitne til gjentatte psykiske krenkelser og fysisk partnervold mot en forelder

Note. $n = 15\ 022$. For n i de ulike gruppene, se tabell 2.1 og tabell 2.3 i kapittel 2. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95 %-nivå mellom ulike sosiale grupper (kjkvdrattest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Samlet hadde 85 prosent av deltakerne ingen vitneerfaringer knyttet til vold og psykiske krenkelser mot en forelder fra partner. Av de som har erfart at foreldre har vært utsatt for vold, oppga åtte prosent kun å ha erfart gjentatte psykiske krenkelser. Tre prosent hadde vært vitne til mildere fysisk vold, mens fire prosent rapporterte om grov fysisk vold. Jenter oppga oftere enn gutter å ha sett eller hørt en forelder bli utsatt for vold fra partner, slik også andre undersøkelser har vist (Myhre et al., 2015). Særlig var andelen som hadde vært vitne til gjentatte psykiske krenkelser høyere blant jenter enn gutter. Ti prosent av jentene og fem prosent av guttene oppga slike erfaringer. Sammenlignet med UngVold-undersøkelsen fra

2015 er forskjellen mellom jenter og gutter betydelig større (Mossige & Stefansen, 2016). Forskjellene etter klassetrinn var relativt små. Videre hadde unge med en annen seksuell orientering enn heterofil dobbelt så ofte som andre unge vært vitne til grov fysisk vold i hjemmet. Tilsvarende gjaldt for unge med minst én funksjonsnedsettelse. UEVO-studien fant også at unge med en annen seksuell orientering enn heterofil og de med funksjonsnedsettelse oftere enn andre deltakere hadde vært vitne til vold mot foreldre i hjemmet (Hafstad & Augusti, 2019).

Etter sosioøkonomisk status og foreldres landbakgrunn var det små forskjeller i omfanget av vitneerfaringer knyttet til psykiske krenkelser og mildere fysisk vold, mens omfanget av grov fysisk vold var høyere blant de med den laveste sosioøkonomiske statusen og de med foreldre med bakgrunn fra land utenfor Europa, Nord-Amerika og Oseania. Oppvekstproblemer i familien var faktoren som slo sterkest ut på det å ha vært vitne til vold mot en forelder i hjemmet: 47 prosent av de med minst to slike problemer hadde vært vitne til minst én form for vold eller krenkelse. Noe over en av fem i denne gruppen hadde vært vitne til grov fysisk vold, mot to prosent i gruppen som ikke hadde erfart noen oppvekstproblemer. Multivariate analyser viser at sosiale skillelinjer er særlig framtrædende for å ha vært vitne til grov vold mot en forelder (tilleggsfigur 4.1). Tidligere undersøkelser har også framhevet dårlig familieøkonomi og oppvekstproblemer som særlig viktige bakgrunnsfaktorer for ungdoms erfaring med å se eller høre foreldre utsettes for vold i hjemmet (Mossige & Stefansen, 2016; Hafstad & Augusti, 2019).

Endring over tid

For vitneerfaringer knyttet til partnervold mot foreldre har vi sammenlignbare data fra undersøkelsene både i 2007, 2015 og 2023, mens forekomsten av psykiske krenkelser kun kan følges fra 2015 til 2023 (se kapittel 3 for nærmere beskrivelse). Tabell 4.1 på neste side viser endringer over tid i disse erfaringene blant elever i *siste trinn på videregående skole*.

Tabell 4.1 Endring over tid i prosentandel som har vært vitne til psykiske krenkelser og fysisk partnervold mot minst én forelder blant elever i Vg3

	2007	2015	2023
<i>Mor/stemor:</i>			
Gjentatte psykiske krenkelser***	–	18	12
Mildere fysisk vold***	8	5	5
Grov fysisk vold**	4	3	3
Minst én form for fysisk vold***	9	6	6
<i>Far/stefar:</i>			
Gjentatte psykiske krenkelser***	–	8	8
Mildere fysisk vold**	3	2	3
Grov fysisk vold	2	2	2
Minst én form for fysisk vold***	4	3	3
<i>Minst én forelder:</i>			
Gjentatte psykiske krenkelser***	–	20	15
Mildere fysisk vold***	10	6	6
Grov fysisk vold***	6	4	4
Minst én form for fysisk vold***	11	7	7

Note. n_{2007} : 6 352–6 441; n_{2015} = 4 113–4 164; n_{2023} = 3 362–3 394. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95%-nivå over tid (kvikvadrattest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

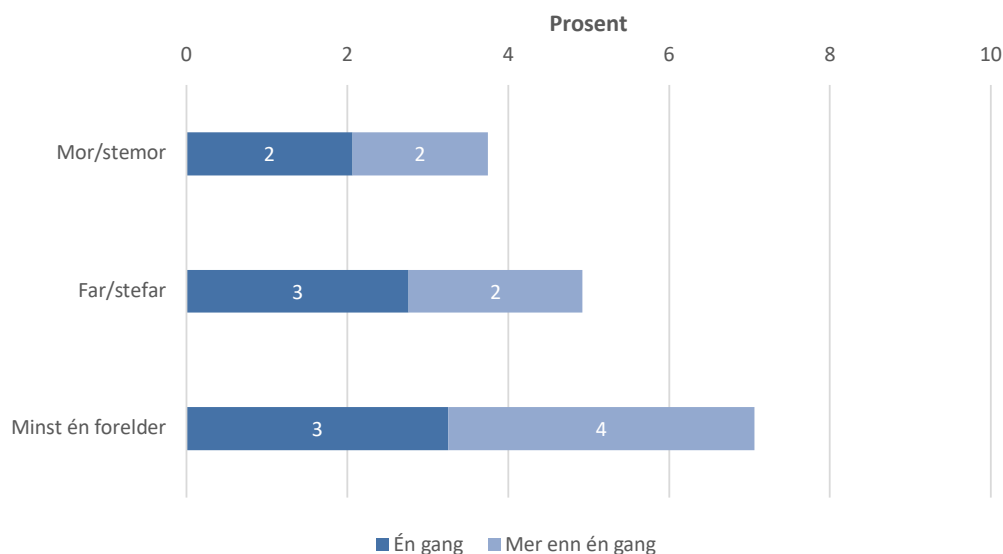
Kilder: UngVold 2007, 2015 og 2023. Elever i Vg3

Mens det fra 2007 til 2015 var en nedgang i andelen unge som hadde vært vitne til både mildere og grov fysisk partnervold mot henholdsvis mor og far, har omfanget av slike erfaringer vært relativt stabilt fra 2015 til 2023. Seks prosent av deltakerne oppga både i 2015 og 2023 å ha sett eller hørt mor bli utsatt for minst én form for fysisk vold. Tilsvarende tall for far var tre prosent. I alt syv prosent hadde sett eller hørt fysisk vold mot en forelder. Andelen som rapporterte om gjentatte psykiske krenkelser mot en forelder har sunket fra 20 til 15 prosent mellom 2015 og 2023. Nedgangen gjelder først og fremst for psykiske krenkelser mot mor.

Fysisk vold mot søsken

Figur 4.5 viser om deltakerne hadde vært vitne til at mor eller far hadde brukt fysisk vold mot et søsken. Spørsmålet ble kun stilt til deltakere som krysset av for at de hadde søsken.

Figur 4.5 Prosentandel av de som har søsken som i løpet av livet har vært vitne til fysisk vold mot et søsken fra mor/stemor, far/stefar og minst én forelder

Note. $n_{\text{mor}} = 14\ 263$; $n_{\text{far}} = 14\ 174$; $n_{\text{minst én forelder}} = 14\ 323$. Forskjellen mellom mor/stemor og far/stefar er signifikant på 95 %-nivå (kvikvadrattest; $p < 0,001$).

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Få av deltakerne hadde vært vitne til at mor eller far med vilje hadde slått, sparket eller gjort noe annet voldelig mot et søsken. Syv prosent oppga at de minst én gang hadde sett eller hørt dette, noe som er tilnærmet likt som i UEVO-undersøkelsen (Hafstad & Augusti, 2019). Av disse svarte fire prosent at de hadde mer enn én slik vitneerfaring, mens tre prosent kun hadde én erfaring. Deltakerne rapporterte noe oftere å ha sett far bruke vold mot et søsken enn mor.

Vi undersøkte også om forekomsten av vold mot et søsken varierte blant elever i siste trinn på videregående skole over tid. Mens elleve prosent rapporterte om slike erfaringer i 2007, sank andelen til ni prosent i 2015 og holdt seg deretter stabil til 2023 (tilleggstabell 4.4).

Oppsummering

- Om lag en av seks ungdommer hadde i løpet av oppveksten vært vitne til at en forelder ble utsatt for gjentatte psykiske krenkelser eller fysisk vold fra partneren sin. Flest hadde vært vitne til psykiske krenkelser. Omfanget av grov fysisk vold var også lavere enn for mildere vold. Noe flere rapporterte om krenkelser mot mor enn mot far.
- Flere jenter enn gutter hadde vært vitne til vold mot en forelder, særlig oppga jenter oftere psykiske krenkelser. Unge med et høyt nivå av oppvekstproblemer i hjemmet rapporterte om flere vitneerfaringer både av fysisk vold og psykiske krenkelser. Det var ellers små variasjoner i vitneerfaringer i ulike sosiale

grupper, selv om omfanget var noe høyere blant unge med en annen seksuell orientering enn heterofil og unge med funksjonsnedsettelse.

- Andelen unge som hadde sett eller hørt en forelder bli utsatt for fysisk partner-vold var om lag lik i 2023 som i 2015. For gjentatte psykiske krenkelser sank omfanget noe, særlig for krenkelser mot mor. Omfanget av å ha vært vitne til fysisk vold mot et søsken var stabilt.
- Andelen av deltakerne i UngVold 2023 som har vært vitne til fysisk vold mot en forelder var omtrent tilsvarende som i UEVO-undersøkelsen, mens andelen som rapporterte om gjentatte psykiske krenkelser var høyere (Hafstad & Augusti, 2019). Begge undersøkelsene finner at omfanget av vitneerfaringer er høyere blant unge med dårlig familieøkonomi og andre oppvekstproblemer.

5 Seksuell vold

Innledning

I dette kapitlet vil vi belyse unges utsatthet for seksuell vold, avgrenset til fysiske krenkelser. Digitale seksuelle krenkelser belyses i neste kapittel. Seksuell vold kan defineres på ulike måter. Vi legger Tove Stang Dahls (1994) definisjon til grunn. Seksuell vold innebærer at det hun kaller «kjønnsfrihet», blir krenket. Kjønnsfrihet handler om den grunnleggende retten alle har til selv å bestemme om og hvordan man vil inngå i seksuelle interaksjoner. Med andre ord er det snakk om alle slags seksuelle handlinger som skjer mot ens vilje, slik det åpenbart er hvis det er trusler eller vold med i bildet, men også de som skjer i situasjoner der man ikke har mulighet til å gi uttrykk for hva man vil og ikke. Det siste gjelder både plutselige hendelser, typisk uønsket beføling på offentlige steder, og når den utsatte er ute av stand til å forstå hva som skjer, typisk på grunn av sterk beruselse.

Seksuell vold er altså en samlebetegnelse for ulike former for seksuelle krenkelser, fra beføling til voldtekt. I framstillingen som følger viser vi det samlede omfanget av seksuell vold, men skiller også mellom mildere og grove seksuelle krenkelser. Vi har satt grensen ved oral, vaginal eller anal penetrering med penis, fingre eller objekter, slik det er blitt gjort i de tidligere UngVold-studiene (Mossige & Stefansen, 2007; 2016). Beføling omtales som en mildere krenkelse, mens alle former for penetrerende overgrep, og forsøk på slike overgrep, omtales som grove.

Det finnes en stor forskningslitteratur om hvordan man bør formulere spørsmål om seksuell vold (se Stefansen et al., 2019). En klar anbefaling er å kartlegge handlinger som faller inn under abstrakte begreper, framfor å spørre direkte om utsatthet for for eksempel «overgrep» eller «voldtekt» (Krebs, 2014). Når det gjelder handlinger som faller inn under voldtektsbegrepet, anvender vi et sett av spørsmål som først ble utviklet i forbindelse med NKVTS' undersøkelse om vold og overgrep blant voksne i 2014 (Thoresen & Hjemdal, 2014), med utgangspunkt i voldtektsparagrafen i straffeloven. Spørsmålene ble så tilrettelagt for bruk blant ungdom i UngVold-undersøkelsen i 2015.

Ungdomstiden er den perioden av livet hvor flest utsettes for seksuell vold (Stene, 2020). Forskere har i tråd med dette betegnet ungdomstiden som en risikosone for overgrep (Hirsch & Khan, 2020). Studier av ungdom viser at selv om langt fra alle opplever seksuell vold, har et betydelig mindretall vært utsatt for ulike former for grenseoverskridelser. UngVold-undersøkelsen i 2015, som omfattet avgangselever i videregående skole, viste at 23 prosent hadde opplevd minst én form for seksuell vold i løpet av livet. I senere tid har ungdataundersøkelsen (Bakken, 2022), som omfattet elever på alle trinn i videregående skole, vist at tolv prosent av jentene og tre prosent av guttene har opplevd å bli presset eller tvunget til samleie eller andre seksuelle handlinger det siste året, mens henholdsvis tjue prosent av

jentene og åtte prosent av guttene har blitt befølt på en seksuell måte mot sin vilje. Livskvalitetsundersøkelsen til Statistisk sentralbyrå finner at 22 prosent av deltakerne i alderen 18 til 24 år hadde blitt tvunget eller forsøkt tvunget til seksuell omgang (Barstad, 2022).

Et gjennomgående funn i tidligere undersøkelser om seksuell vold både blant unge og voksne er at jenter og kvinner er mer utsatt enn gutter og menn (Dale et al., 2023; Hafstad & Augusti, 2019; Mossige & Stefansen, 2007; 2016). Risikoen for utsatthet blant jenter er gjerne fire til fem ganger så høy som blant gutter (Mossige & Stefansen, 2016). Studier har også avdekket sosioøkonomiske skillelinjer i utsatthet for seksuell vold. Unge fra familier med svakere økonomi rapporterer i større grad om grove seksuelle krenkelser (Mossige & Stefansen, 2016). Utrygge oppvekstmiljø knyttet til rus, psykisk sykdom og kriminalitet i hjemmet gir også økt risiko for seksuelle krenkelser (Hafstad & Augusti, 2019; Mossige & Stefansen, 2016; Svedin et al., 2021). To grupper som tidligere ikke har vært inkludert i rapporteringer fra UngVold-studiene, men som analysene våre omfatter, er unge med en annen seksuell orientering enn heterofil og unge med funksjonsnedsettelse. Ung i Oslo-undersøkelsen i 2023 (Bakken, 2023) viste at unge med en annen seksuell orientering enn heterofil oftere blir utsatt for seksuell vold enn de som definerer seg som heterofile. Tilsvarende er vist i svenske studier (Svedin et al., 2021). Også unge med funksjonsnedsettelse er mer utsatt for seksuell vold (Hafstad & Augusti, 2019; Svedin et al., 2021).

Analysene som følger viser først omfanget av seksuell vold blant deltakerne i UngVold 2023, når i oppveksten hendelsene typisk skjer og hvem som er de vanligste utøverne. Vi belyser også hvordan slike erfaringer varierer etter kjønn mellom andre sosiale grupper. Vi ser deretter på hva som kjennetegner det mest alvorlige tilfellet av seksuell vold deltakerne hadde vært utsatt for etter at de fylte 13 år. Til slutt kartlegger vi utviklingstrekk over tid ved å sammenligne omfangstall fra UngVold 2023 med tilsvarende tall fra UngVold 2015.

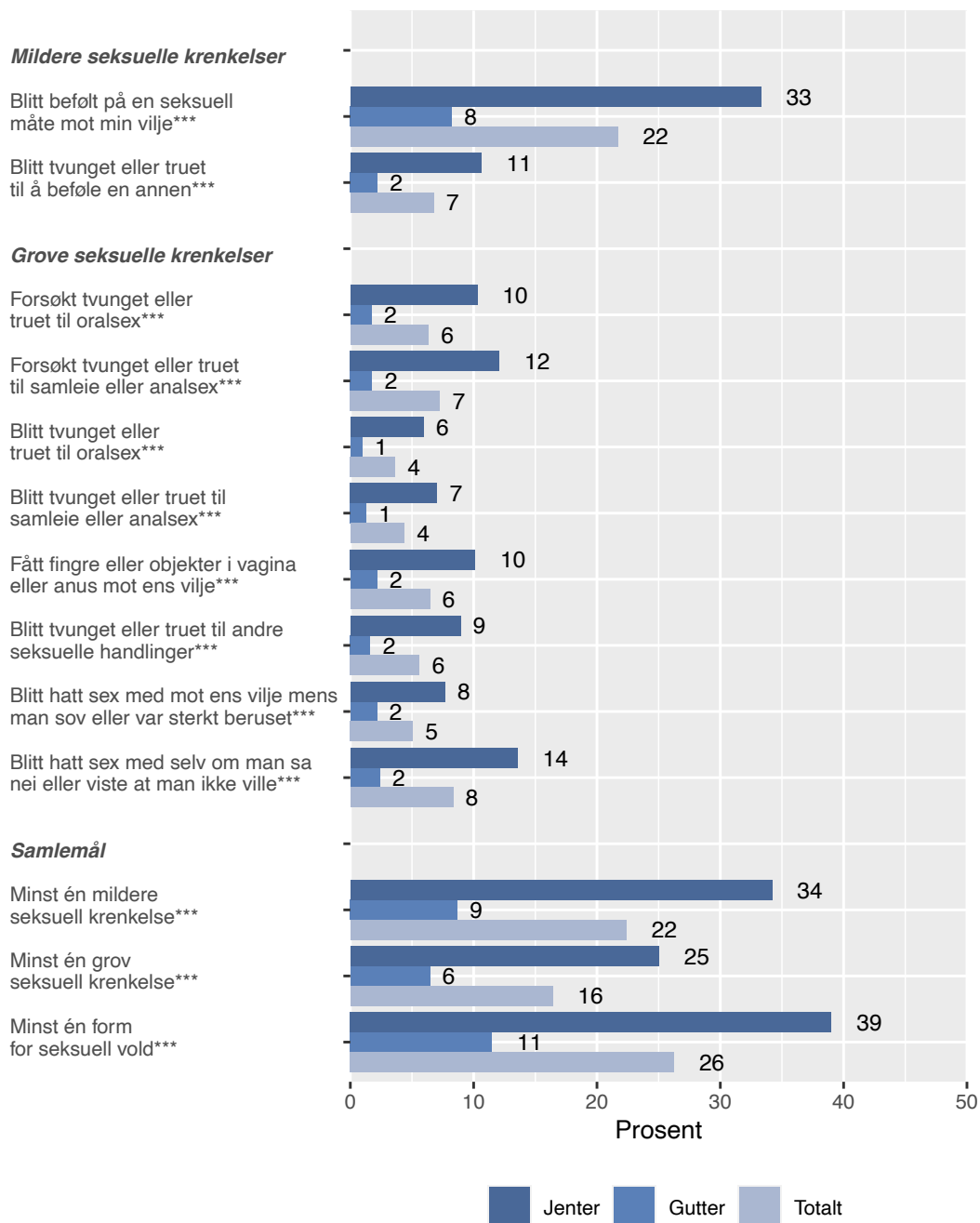
Omfang

Deltakerne ble spurt om de hadde vært utsatt for ti ulike former for seksuell vold før og etter at de fylte tretten år. Innledende analyser viste at de fleste krenkelsene skjedde etter at ungdommene hadde fylt 13 år (tilleggstabell 5.1). I de videre analysene har vi derfor valgt å slå sammen de to spørsmålsbatteriene slik at tallene viser til noen-gangs erfaringer.

Figur 5.1 viser andelen av deltakerne som har vært utsatt for ulike former for seksuell vold noen gang i løpet av oppveksten. Fordi seksuell vold i stor grad er kjønnete erfaringer, har vi i analysen skilt mellom jenter og gutter. Det er viktig å være oppmerksom på at de ulike krenkelsene vi har spurt om, ikke er gjensidig utelukkende. For eksempel kan en og samme deltaker ha blitt utsatt for både beføling og samleie mot sin vilje, og dermed krysset av for flere typer krenkelser.

Dessuten kan flere avkryssinger være relatert til den samme hendelsen, for eksempel at man både ble befølt mot sin vilje og tvunget til å ha samleie.

Figur 5.1 Prosentandel som i løpet av livet har blitt utsatt for minst ett tilfelle av ulike former for seksuell vold etter kjønn

Note. $n_{\text{jenter}} = 6\ 780-7\ 774$; $n_{\text{gutter}} = 6\ 743-6\ 795$; $n_{\text{totalt}} = 14\ 611-14\ 727$. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95 %-nivå etter kjønn (kjikvadrattest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Når vi slår sammen alle krenkelsene til et samlemål, finner vi at 26 prosent av deltakerne hadde opplevd minst én form for seksuell vold i løpet av oppveksten. Samlet oppga 22 prosent av deltakerne å ha vært utsatt for minst én mildere

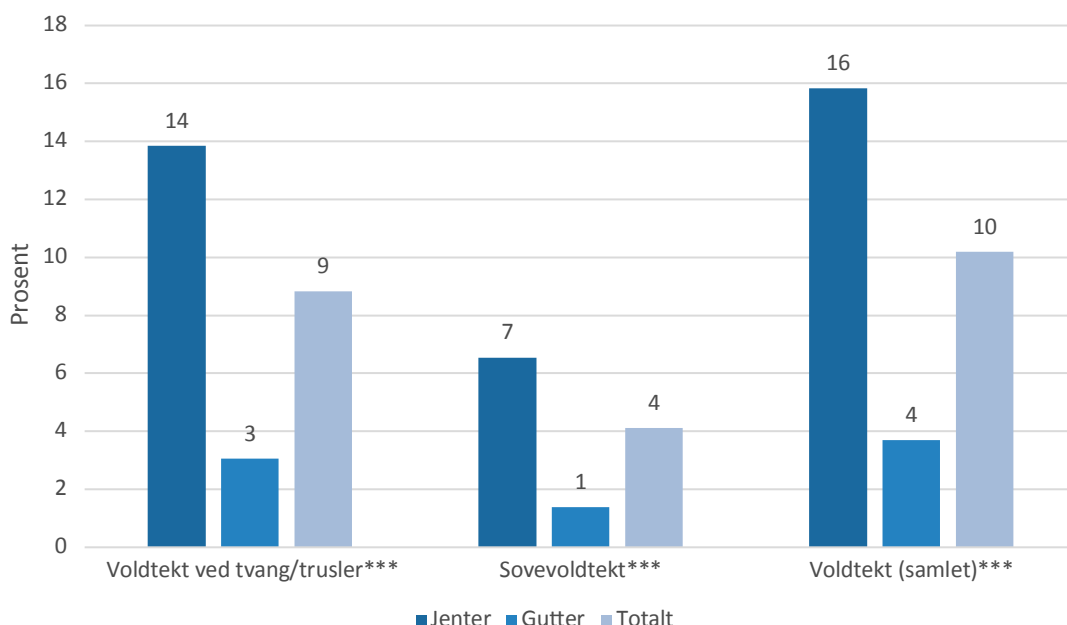
seksuell krenkelse og 16 prosent minst én grov seksuell krenkelse. I tråd med de tidligere UngVold-studiene og andre studier som har kartlagt seksuell vold (Dale et al., 2023; Hafstad & Augusti, 2019; Løvgren et al., 2022), var kjønnsforskjellen markant. Blant jenter hadde 34 prosent opplevd minst én mildere seksuell krenkelse, mot 9 prosent blant gutter. Det var flest som hadde blitt befølt på en seksuell måte mot sin vilje. I alt 33 prosent av jentene og 8 prosent av guttene hadde opplevd dette minst én gang. Å bli befølt på en seksuell måte mot sin vilje skiller seg også ut som den krenkelsen det er mest vanlig å ha opplevd mer enn én gang (tilleggstabell 5.2).

Å ha blitt utsatt for grove seksuelle krenkelser er ikke like vanlig. I alt oppga 16 prosent av deltakerne en slik erfaring. Kjønnsforskjellen er markant også for denne formen for krenkelser. Seks prosent av guttene svarte at de hadde opplevd minst én grov krenkelse. Tilsvarende tall for jenter var fire ganger høyere; 25 prosent. Omtrent en av ti jenter svarte at de var blitt *forsøkt* tvunget eller truet til samleie eller analsex. Andelen jenter som var *blitt* tvunget eller truet til samleie eller analsex var noe lavere, med syv prosent. Åtte prosent av jentene oppga at noen hadde hatt sex med dem mot deres vilje mens de sov eller var sterkt beruset, mens to prosent av guttene hadde vært utsatt for dette. Det var en like stor andel deltakere som hadde vært utsatt for grove seksuelle krenkelser to eller flere ganger som de som hadde erfart det én gang (tilleggstabell 5.2).

Vi spurte også om deltakerne hadde opplevd at noen hadde sex med dem selv om de sa nei eller på en annen måte viste at de ikke ville. Fjorten prosent av jentene og to prosent av guttene oppga at det hadde skjedd. Slike handlinger er per i dag ikke eksplisitt definert som voldtekt i norsk lovgivning, men vil kunne bli det hvis Stortinget går inn for Straffelovrådets anbefalte endring av straffebestemmelsen om voldtekt (NOU, 2022:21).

Figur 5.2 viser andelen jenter og gutter som har vært utsatt for seksuell vold som i dagens straffelov dekkes av voldtektsbestemmelsen (§ 291). Tre spørsmål er ment å fange opp «voldtekt ved tvang eller trusler»-alternativene i bestemmelsen: Å ha «blitt tvunget eller truet til oralsex», «blitt tvunget eller truet til samleie eller analsex» og «fått fingre eller objekter i vagina eller anus mot ens vilje», mens ett spørsmål er ment å fange opp «ute-av-stand»-alternativet i bestemmelsen, det som på norsk ofte kalles «sovevoldtekt», og som er inkludert i voldtektsmålet NKVTS har brukt i kartleggingen sin av vold og krenkelser blant voksne (Dale et al., 2023). Spørsmålet var: «noen har hatt sex med meg mot min vilje mens jeg sov eller var for full til å motsette meg det». Dette spørsmålet ble etterfulgt av et spørsmål om hvilken type seksuell handling hendelsen omfattet, med svaralternativene *noen befølte meg, noen hadde oralsex med meg, noen puttet fingre eller objekter i min vagina eller anus, noen hadde samleie eller analsex med meg og noen utførte andre seksuelle handlinger med meg*. I de videre analysene er kun de som oppga oralsex eller inntrenging i vagina eller anus inkludert.

Figur 5.2 Prosentandel som i løpet av livet har blitt utsatt for minst ett tilfelle av ulike typer voldtekt etter kjønn

Note. $n_{\text{jenter}} = 7\,683\text{--}7\,744$; $n_{\text{gutter}} = 6\,745\text{--}6\,795$; $n_{\text{totalt}} = 14\,615\text{--}14\,727$. Sovevoldtekt er begrenset til situasjoner som omfattet oralsex eller inntrenging i vagina eller anus. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95 %-nivå etter kjønn (kvikvadrattest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

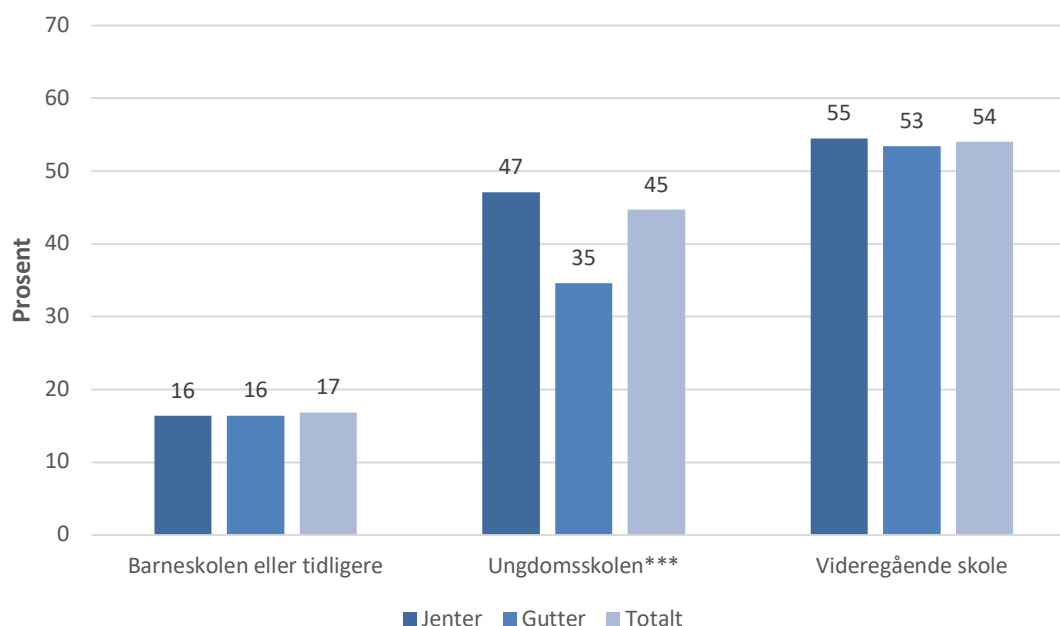
Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Samlet oppga en av ti deltakere i undersøkelsen å ha vært utsatt for enten voldtekt ved tvang eller trusler, sovevoldtekt eller begge deler i løpet av oppveksten. Dette gjaldt seksten prosent av jentene og fire prosent av guttene. Mest vanlig var voldtekt ved tvang eller trusler, noe ni prosent av deltakerne hadde vært utsatt for. Sovevoldtekt ble rapportert av fire prosent. Kjønnforskjellen var markant for begge typene av voldtekt, og særlig for sovevoldtekt.

Omfanget av voldtekt ved tvang eller trusler både mot jenter og gutter er tilnærmet likt det som ble funnet både i NKVTS' undersøkelse fra 2023 i den generelle voksenbefolkningen (Dale et al., 2023) og i en nyere svensk studie blant elever i siste trinn på videregående skole (Svedin et al., 2021). Den svenske studien kartla ikke sovevoldtekt, mens NKVTS fant et omfangstall på elleve prosent blant kvinner og to prosent blant menn. I voksenbefolkningen fant NKVTS' studie at 23 prosent av kvinnene og 4 prosent av mennene hadde vært utsatt for enten voldtekt ved fysisk makt eller alvorlige trusler, sovevoldtekt eller seksuell omgang før fylte 13 år (som defineres som voldtekt i straffeloven) i løpet av livet.

Figur 5.3 viser når deltakerne i undersøkelsen ble utsatt for seksuell vold gjennom oppveksten. Deltakerne kunne sette flere kryss dersom de hadde hatt flere slike erfaringer.

Figur 5.3 Når deltakerne har blitt utsatt for seksuell vold etter kjønn blant de som oppga minst én erfaring i løpet av livet. Prosent

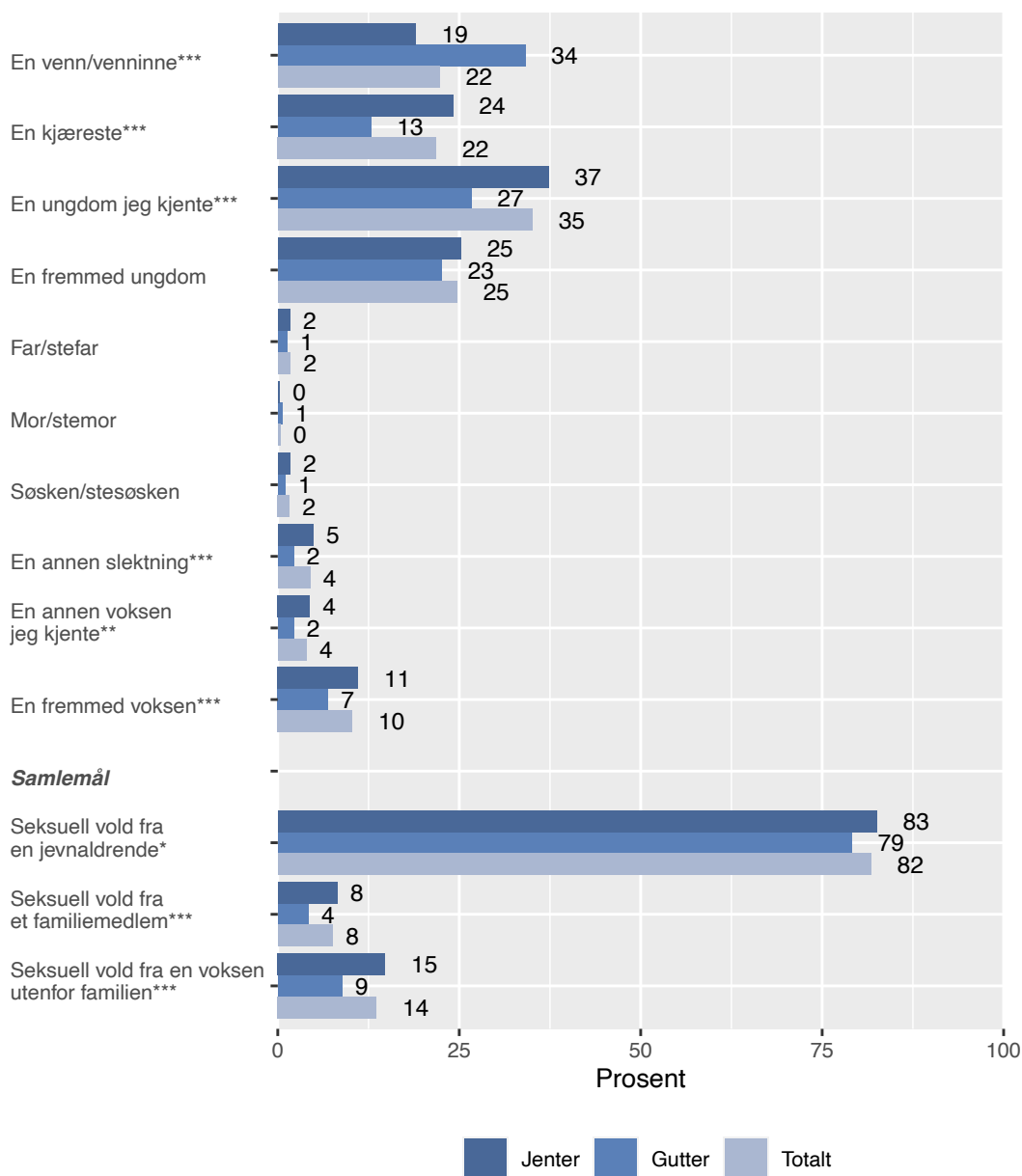
Note. $n_{\text{jenter}} = 3\ 020$; $n_{\text{gutter}} = 780$; $n_{\text{totalt}} = 3\ 863$. Deltakerne kunne sette flere kryss. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95 %-nivå etter kjønn (kjikvadrattest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Litt mer enn halvparten av de utsatte hadde erfaring med seksuell vold da de gikk på videregående skole. En litt lavere andel, 45 prosent, hadde opplevd en slik krenkelse på ungdomsskolen. Mens erfaringer på videregående skole var like vanlig for jenter og gutter, oppga jenter oftere enn gutter at de hadde en erfaring i ungdomsskoletiden. De respektive andelenene var 47 og 35 prosent. Færre hadde erfart seksuell vold på barneskolen eller tidligere. Andelen totalt var 17 prosent, og det var ingen forskjell mellom jenter og gutter.

I figur 5.4 viser vi hvem deltakerne hadde blitt utsatt for seksuell vold fra. Deltakerne kunne krysse av for et bredt spekter av personer i omgivelsene, inkludert kjæreste, venner og bekjente, familiemedlemmer, voksne med ansvar for fritidsaktiviteter eller på skolen og fremmede. Ettersom deltakerne kunne ha flere erfaringer med seksuell vold, og fra ulike personer, kunne de sette flere kryss. Vi viser også samle-mål der vi skiller mellom seksuell vold fra en jevnaldrende, fra familiemedlemmer og fra andre voksne.

Figur 5.4 Utøver av seksuell vold blant de som oppga minst én erfaring i løpet av livet etter kjønn. Prosent

Note. $n_{\text{jenter}} = 3\ 015$; $n_{\text{gutter}} = 780$; $n_{\text{totalt}} = 3\ 858$. Deltakerne kunne sette flere kryss. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95 %-nivå etter kjønn (kjikvadrattest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

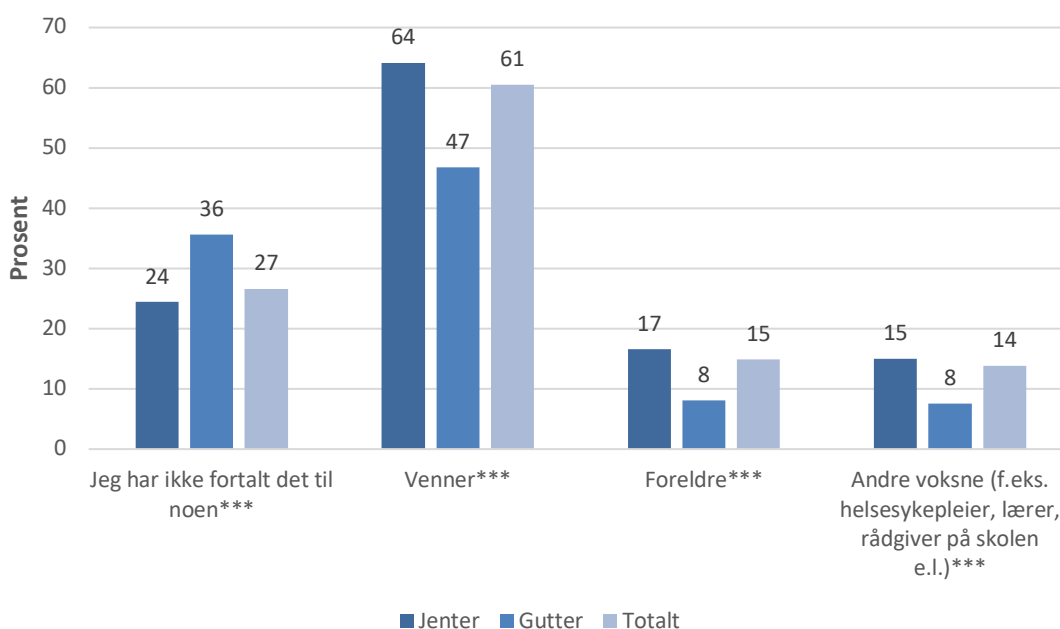
Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Figuren viser at seksuell vold overveiende begås av jevnaldrende. I alt oppga 82 prosent av de utsatte erfaringer fra andre unge. Flest svarte at de hadde vært utsatt for en krenkelse fra en ungdom de kjente, med 35 prosent. 22 prosent oppga krenkelser fra en kjæreste og like mange fra en venn/venninne. Det er disse tre kategoriene som skiller jenter og gutter mest. Det var langt flere gutter enn jenter som oppga krenkelser fra venner/venninner, henholdsvis 34 prosent mot 19. Blant jenter var det vanligere å ha opplevd seksuell vold fra enten en kjæreste eller en

ungdom de kjente. Omtrent en firedel oppga en fremmed ungdom som utøver, dette gjaldt både jenter og gutter. Blant de som indikerte at utøveren var en voksen utenfor familien, var det ti prosent som hadde blitt utsatt for seksuell vold fra en fremmed, mens fire prosent oppga en annen voksen de kjente. Samlet oppga fjorten prosent at de hadde vært utsatt for seksuell vold fra en voksen utenfor familien. Åtte prosent oppga seksuell vold fra et familiemedlem. Minst vanlig var utsatthet fra mor/stemor.

Figur 5.5 viser om de som hadde erfaringer med seksuell vold hadde fortalt det til noen, og eventuelt til hvem. Også her kunne deltakerne sette flere kryss. Det er viktig å merke seg at de som hadde hatt flere erfaringer med seksuell vold kan ha fortalt om én hendelse, men latt være å fortelle om en annen.

Figur 5.5 Om man har fortalt til noen om utsatthet for seksuell vold blant de som oppga minst én erfaring i løpet av livet etter kjønn. Prosent

Note. $N_{\text{jenter}} = 3\ 014$; $n_{\text{gutter}} = 780$; $n_{\text{totalt}} = 3\ 857$. Deltakerne kunne sette flere kryss. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95 %-nivå etter kjønn (kjikvadrattest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

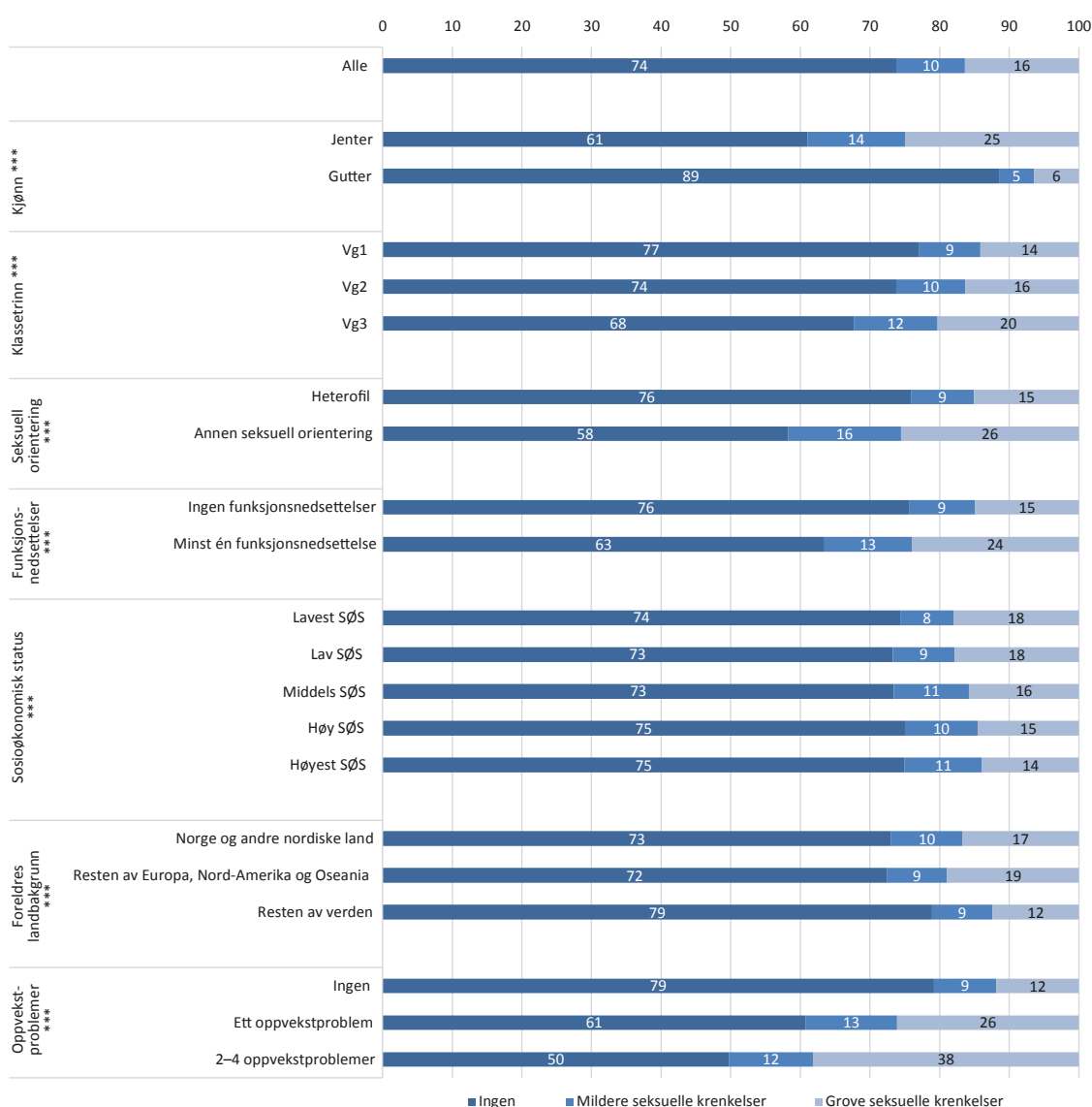
I alt hadde nær tre firedeler fortalt noen om seksuell vold de var blitt utsatt for. Jenter er mer tilbøyelige enn gutter til å fortelle. Et flertall, om lag seks av ti, hadde fortalt om det til venner, mens femten prosent hadde fortalt til foreldre og fjorten prosent til andre voksne. 27 prosent hadde ikke fortalt det til noen. Igjen fant vi forskjeller mellom jenter og gutter. Flere jenter enn gutter hadde fortalt om seksuell vold til venner, foreldre og andre voksne. De færreste som hadde blitt utsatt for seksuell vold hadde anmeldt hendelsen til politiet, i alt fem prosent (tilleggstabell 5.3). Flere tidligere studier har rapportert tilsvarende funn (Hafstad & Augusti,

2019; Hansen et al., 2021; Løvgren et al., 2022). I vår undersøkelse hadde jenter noe oftere enn gutter anmeldt hendelsen, men kjønnsforskjellene var små.

Sammenheng med bakgrunnsfaktorer

Vi har undersøkt hvordan omfanget av seksuell vold varierer mellom ulike sosiale grupper. Figur 5.6 er basert på et samlemål som deler utvalget inn i tre grupper: de som ikke hadde vært utsatt for noen form for seksuell vold, de som *kun* hadde vært utsatt for mildere seksuelle krenkelser og de som oppga grove seksuelle krenkelser (enten alene eller i kombinasjon med mildere seksuelle krenkelser).

Figur 5.6 Prosentandel i ulike sosiale grupper som i løpet av livet har blitt utsatt for ulike former for seksuell vold

Note. $n = 14\,727$. For n i de ulike gruppene, se tabell 2.1 og tabell 2.3 i kapittel 2. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95 %-nivå mellom ulike sosiale grupper (kjkvadrattest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Tre av fire deltakere hadde ikke vært utsatt for noen form for seksuell vold. Totalt oppga ti prosent kun utsatthet for mildere seksuelle krenkelser, mens seksten prosent var blitt utsatt for minst én grov krenkelse. I figur 5.1 viste vi at 22 prosent oppga en mildere seksuell krenkelse. Det lavere tallet for mildere krenkelser som framkommer i figur 5.6 (ti prosent) betyr at mange av deltakerne som har vært utsatt for slike krenkelser også rapporterer om grove krenkelser, og at de på samlemålet dermed klassifiseres som å ha vært utsatt for minst én grov krenkelse. Om de mildere krenkelsene skjedde i samme situasjon som de grove, eller om det er flere ulike situasjoner, vet vi ikke.

Kjønn er en viktig bakgrunnsfaktor. Andelen utsatte var langt høyere blant jenter enn blant gutter, både når det gjelder mildere og grove seksuelle krenkelser. Blant jenter hadde en av fire blitt utsatt for grove seksuelle krenkelser, mens ytterligere fjorten prosent hadde blitt utsatt for mildere krenkelser. Det samme gjaldt henholdsvis seks og fem prosent blant gutter. Både mildere og grove seksuelle krenkelser øker med klassetrinn på videregående skole, fra til sammen 23 prosent i Vg1 til 32 prosent i Vg3. Flere med en annen seksuell orientering enn heterofil hadde vært utsatt for seksuell vold: Mens 24 prosent av deltakerne som oppga å være heterofile hadde vært utsatt for minst én form for seksuell vold, gjaldt det samme 42 prosent i denne gruppen. Blant deltakere med funksjonsnedsettelse hadde 37 prosent vært utsatt for seksuell vold, mens dette gjaldt 24 prosent av de uten funksjonsnedsettelse.

Det var nokså små forskjeller i seksuell vold etter sosioøkonomisk status. Samtidig var det en tendens til at unge med høy sosioøkonomisk status oppga et høyere omfang av kun mildere seksuelle krenkelser enn de med lav sosioøkonomisk status, mens omfanget av grove seksuelle krenkelser var høyere blant de med lav sosioøkonomisk status. Videre fant vi at ungdom med foreldre født utenfor Europa, Nord-Amerika og Oseania sjeldnere hadde vært utsatt for seksuell vold enn andre unge. Det var også systematiske forskjeller i omfanget av seksuell vold når vi ser det i sammenheng med oppvekstproblemer. Av deltakerne som ikke oppga noen oppvekstproblemer, hadde tolv prosent vært utsatt for grove seksuelle krenkelser. Blant de som oppga to eller flere oppvekstproblemer, hadde 38 prosent vært utsatt for det samme. I den sistnevnte gruppen hadde halvparten av deltakerne vært utsatt for minst én form for seksuell vold. Funnene endret seg ikke vesentlig i multivariate analyser (tilleggsfigur 5.1).

Kjennetegn ved det mest alvorlige tilfellet av seksuell vold etter fylte 13 år

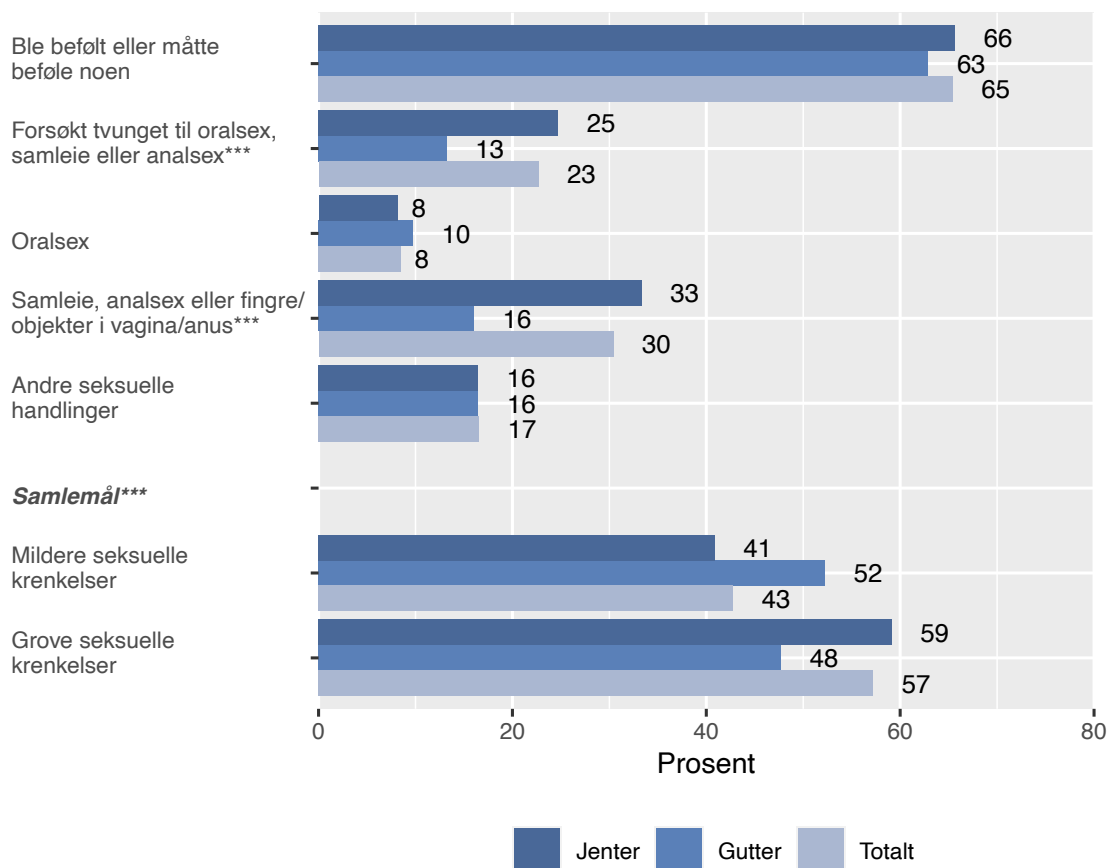
Hva kjennetegner det mest alvorlige tilfellet av seksuell vold deltakerne hadde vært utsatt for? I alle tre UngVold-undersøkelsene stilte vi et sett oppfølgings-spørsmål som kun gikk til de som først hadde oppgitt minst én erfaring i løpet av livet med seksuell vold. I 2007 og 2015 gjaldt spørsmålene «den første» og «den siste» erfaringen. I 2023 ba vi i stedet deltakerne om å «tenke tilbake på den mest alvorlige seksuelle hendelsen du har vært utsatt for mot din vilje etter at

du fylte 13 år» og besvare oppfølgingsspørsmål om denne. Endringen innebærer at vi ikke kan sammenligne disse oppfølgingsspørsmålene over tid, slik det ble gjort mellom undersøkelsene i 2007 og 2015 (se Mossige & Stefansen, 2016, kap. 5). I det følgende beskriver vi kjennetegn ved det tilfellet av seksuell vold ungdommene selv betraktet som mest alvorlig, inkludert hva som skjedde, hvem som var utøver, hvor det skjedde, om alkohol eller andre rusmidler var involvert og hvordan deltakerne opplevde hendelsen. Deltakere som besvarte spørsmålene, men samtidig oppga at de var under 13 år da det skjedde, er tatt ut fra analysene. Samlet var 83 prosent ($n = 2\ 234$) av de som besvarte spørsmålene om det mest alvorlige tilfellet av seksuell vold jenter, mens 17 prosent ($n = 461$) var gutter (tilleggstabell 5.4).

Figur 5.7 på neste side viser hvilken form for seksuell vold deltakerne ble utsatt for i den mest alvorlige uønskede seksuelle erfaringen de hadde hatt etter fylte 13 år. Deltakerne kunne sette flere kryss dersom situasjonen hadde omfattet flere former for krenkelser. Vi har laget et samlemål som deler erfaringene inn i «mildere seksuelle krenkelser» og «grove seksuelle krenkelser», hvor mildere krenkelser omfatter beføling, mens grove krenkelser omfatter penetrering eller forsøk på dette. Det betyr at erfaringer med grove seksuelle krenkelser også kunne innebære mildere seksuelle krenkelser, men ikke omvendt.

Noe over fire av ti deltakere oppga at det mest alvorlige tilfellet av seksuell vold de hadde vært utsatt for etter fylte tretten år, var å bli befølt og/eller måtte beføle noen. Samtidig inneholdt hendelsen for 57 prosent av deltakerne en eller flere grove seksuelle krenkelser. Flere jenter enn gutter oppga grove seksuelle krenkelser, henholdsvis 59 prosent mot 48. For kun mildere seksuelle krenkelser er forholdet mellom kjønnene motsatt. 41 prosent av jentene og 52 prosent av guttene oppga at det mest alvorlige tilfellet av seksuell vold dreide seg om uønsket beføling.

Figur 5.7 Prosentandel som oppgir ulike former for seksuell vold ved den mest alvorlige erfaringen etter fylte 13 år blant de som hadde hatt minst én erfaring

Note. $n_{\text{jenter}} = 2\,234$; $n_{\text{gutter}} = 461$; $n_{\text{totalt}} = 2\,559$. Deltakerne kunne sette flere kryss. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95 %-nivå etter kjønn (kjikvadrattest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Vi har også undersøkt kjennetegn ved den utsatte og utøveren i det mest alvorlige tilfellet av seksuell vold deltakerne hadde vært utsatt for etter fylte 13 år. Tabell 5.1 viser fordelingen blant jenter og gutter.

Tabell 5.1 Alder og kjønn på utsatt og utøver og relasjon til utøver ved det mest alvorlige tilfellet av seksuell vold etter fylte 13 år blant de som hadde hatt minst én erfaring etter kjønn

	Jenter	Gutter	Totalt
<i>Alder på de involverte:</i>			
Alder på utsatt ^{***a}	16	17	16
Alder på utøver	19	19	19
<i>Kjønn på utøver:^{***b}</i>			
Gutt/mann	99	24	86
Jente/kvinne	1	74	14
Vet ikke	< 1	2	< 1
<i>Relasjon til utøver:^{***b}</i>			
En venn/venninne	14	29	17
En kjæreste	21	12	19
En ungdom jeg kjenner	33	29	32
En fremmed ungdom	20	21	20
Far/stefar	< 1	< 1	< 1
Mor/stemor	< 1	< 1	< 1
Søsken/stesøsken	< 1	< 1	< 1
En annen slektning	1	< 1	< 1
En annen voksen jeg kjente (trener, lærer, etc.)	2	1	2
En fremmed voksen	7	6	7

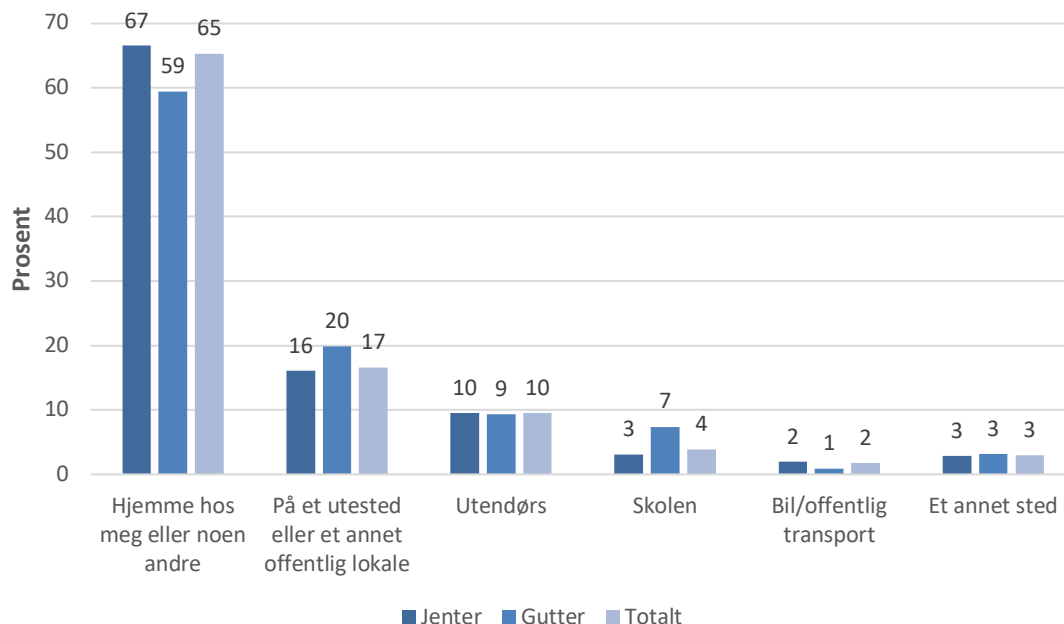
Note. $n_{\text{jenter}} = 2\ 142\text{--}2\ 234$; $n_{\text{gutter}} = 432\text{--}461$; $n_{\text{totalt}} = 2\ 574\text{--}2\ 712$. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95%-nivå etter kjønn (^at-test; ^bkjikkvadrat-test; ^cz-test). ^{***} $p < 0,001$; ^{**} $p < 0,01$; ^{*} $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Gjennomsnittsalderen for den utsatte var 16 år for jenter og 17 år for gutter, mens utøver for begge kjønn i gjennomsnitt var noe eldre: 19 år. Jenter oppga at en gutt eller mann hadde vært utøver i 99 prosent av tilfellene, mens tre av fire gutter hadde vært utsatt for seksuell vold fra en jente eller kvinne. Samlet kjente tre av fire av de utsatte utøveren fra før. Det var ellers små kjønnsforskjeller i relasjonen til utøver. Jenter hadde noe oftere vært utsatt for seksuell vold fra en kjæreste, og tilsvarende sjeldnere fra en venn eller venninne, mens forholdet var motsatt for gutter. Vi undersøkte også om det var forskjeller mellom de som refererte til beføling og de som hadde opplevd forsøk på eller fullført penetrering (tilleggstabell 5.4). Generelt var det små forskjeller, men noe flere kjente utøveren av grove seksuelle krenkelser fra før sammenlignet med for mildere krenkelser (75 mot 60 prosent). For førstnevnte var utøveren i 8 prosent av tilfellene en kjæreste og i 27 prosent av tilfellene en fremmed ungdom. For sistnevnte var andelen derimot 27 og 16 prosent. Andelen som rapporterte om en fremmed voksen som utøver var elleve prosent for mildere seksuelle krenkelser og fem prosent for grove krenkelser. Overordnet ser det altså ut til at grove seksuelle krenkelser oftere utøves av kjente, mens mildere seksuelle krenkelser også utøves av personer som ikke står en like nær.

Figur 5.8 viser hvor den mest alvorlige tilfellet av seksuell vold skjedde og om dette varierte mellom jenter og gutter.

Figur 5.8 Prosentandel som oppgir ulike steder for det mest alvorlige tilfellet av seksuell vold etter fylte 13 år blant de som hadde hatt minst én erfaring etter kjønn

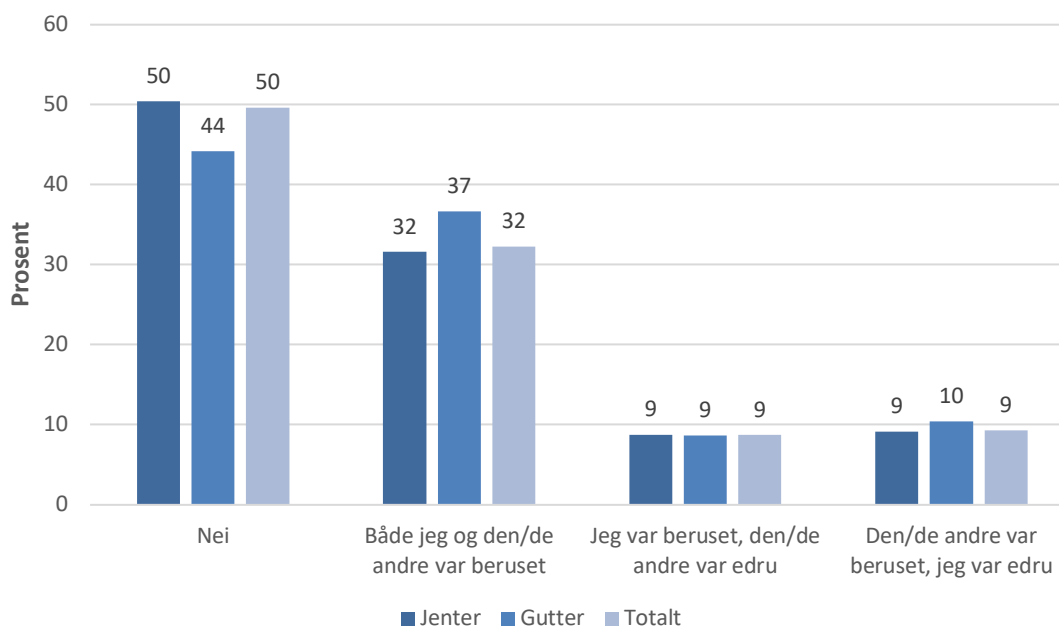
Note. $n_{\text{jenter}} = 2\,155$; $n_{\text{gutter}} = 449$; $n_{\text{totalt}} = 2\,728$. Forskjellen etter kjønn er signifikant på 95 %-nivå (kvikvadrattest; $p < 0,01$).

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Flest oppga at det mest alvorlige tilfellet av seksuell vold de hadde vært utsatt for skjedde hjemme hos noen, enten hos en selv eller hos noen andre. Dette var noe vanligere blant jenter, 67 prosent, enn gutter, 59 prosent. Fordelingen var motsatt blant de som oppga at krenkelsen hadde skjedd på et utested eller et annet offentlig lokale, men forskjellen etter kjønn var liten. I underkant av ti prosent oppga at den seksuelle volden skjedde utendørs. Fire prosent hadde vært utsatt for seksuell vold på skolen, to prosent i en bil eller på offentlig transport og tre prosent et annet sted. Gutter oppga noe oftere enn jenter å ha vært utsatt for seksuell vold på skolen. Grove seksuelle krenkelser skjedde noe oftere hjemme hos noen, mens mildere seksuelle krenkelser oftere skjedde på offentlige steder (tilleggstabell 5.5).

Vi undersøkte også om de involverte partene var påvirket av alkohol eller andre rusmidler i situasjonen og om dette varierte etter kjønn. Figur 5.9 viser hvordan deltakerne svarte på dette spørsmålet.

Figur 5.9 Tilstedeværelse av alkohol eller andre rusmidler ved det mest alvorlige tilfellet av seksuell vold etter fylte 13 år blant de som hadde hatt minst én erfaring etter kjønn. Prosent

Note. $n_{\text{jenter}} = 2\ 176$; $n_{\text{gutter}} = 450$; $n_{\text{totalt}} = 2\ 659$. Forskjellen etter kjønn er ikke signifikant på 95 %-nivå (kjikvadrattest).

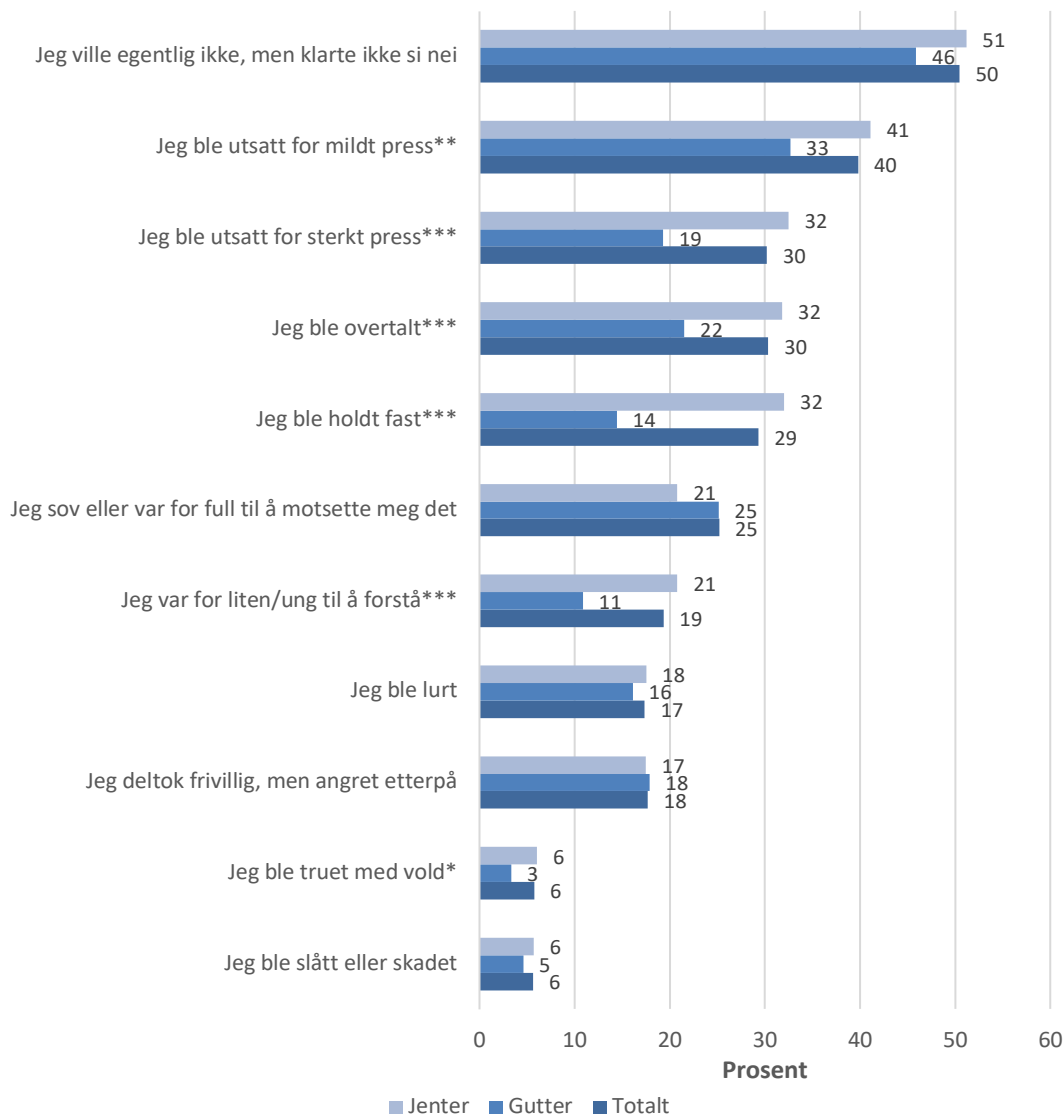
Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

I halvparten av de mest alvorlige tilfellene av seksuell vold oppga deltakerne at en eller begge de involverte var beruset. Det vanligste var at både den utsatte og utøveren var beruset, det gjaldt totalt 32 prosent av tilfellene. Gutter oppga noe oftere enn jenter at begge var beruset, men kjønnsforskjellene var små. Ni prosent oppga at de selv var beruset, mens den/de andre var edru, og like mange svarte at den/de andre var beruset, mens en selv var edru. Deltakerne som oppga at begge parter var beruset ble også spurt om de oppfattet det som at de selv eller den/de andre var mest beruset (tilleggstabell 5.6). Her svarte totalt 47 prosent at de selv hadde vært mest beruset, 28 prosent at de og den/de andre var like beruset og 25 prosent at den/de andre var mest beruset. Det var ingen signifikante forskjeller i grad av beruselse etter kjønn. For beruselse var det derimot forskjeller etter form for seksuell vold (tilleggstabell 5.7). Noe flere av de som hadde vært utsatt for grove seksuelle krenkelser var selv beruset mens utøver var edru, mens sammenhengen var motsatt blant de som kun hadde vært utsatt for mildere seksuelle krenkelser. Andelen som oppga at de hadde vært mest beruset var også dobbelt så høy blant de som hadde vært utsatt for grove seksuelle krenkelser sammenlignet med for mildere krenkelser.

I figur 5.10 viser vi hvordan de utsatte forsto den seksuelle volden i ettertid. Deltakerne fikk spørsmålet «Når du tenker tilbake på denne hendelsen, passer noen av de følgende beskrivelsene på det som skjedde?», med alternativene *passer svært dårlig*, *passer nokså dårlig*, *passer nokså godt* og *passer svært godt*.

Figuren viser andelen som har krysset av på *passer nokså godt* og *passer svært godt* etter kjønn.

Figur 5.10 De utsattes forståelse av det mest alvorlige tilfellet av seksuell vold etter fylte 13 år blant de som hadde hatt minst én erfaring etter kjønn. Prosent

Note. $n_{\text{jenter}} = 1\ 976-2\ 034$; $n_{\text{gutter}} = 391-405$; $n_{\text{totalt}} = 2\ 397-2\ 467$. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95 %-nivå etter kjønn (kjkvdrattest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Den mest vanlige forståelsen av det mest alvorlige tilfellet av seksuell vold de unge hadde vært utsatt for etter at de fylte 13 år var at de egentlig ikke ville, men ikke klarte å si nei: Rundt halvparten av deltakerne svarte at dette passet nokså godt eller svært godt. Det var også en betydelig andel som opplevde at de i litt eller stor grad ble utsatt for mildt press (40 %), sterkt press (30 %), ble overtalt (30 %) og/eller ble holdt fast (29 %). For disse påstandene var det også forskjell mellom jenter og gutter, hvor flere jenter mente dette passet svært eller nokså godt med erfaringen de hadde. En firedel mente at beskrivelsen «jeg sov eller var for full til å motsette

meg det» passet svært eller nokså godt. Få hadde erfaringer som inneholdt fysisk vold. Blant alle beskrivelsene var prosentandelen som sa seg enig i at beskrivelsen passet høyest for de grove seksuelle krenkelsene, særlig de som handlet om press, fysisk maktbruk, og det vi tidligere har omtalt som sovevoldtekt (tilleggstabel 5.8). Det er rimelig å tolke tallene som at flere av beskrivelsene passet nokså godt eller svært godt til samme hendelse. For det å ha vært utsatt for mildere seksuelle krenkelser, vet vi at det i en del tilfeller dreier seg om mer «tilfeldige» berøringer (Stefansen, 2019), noe som samsvarer godt med at beskrivelsene i figuren heller ikke stemmer med de unges fortolking av situasjonen.

Endring over tid

Er det noen endringer av omfanget av seksuell vold blant unge over tid? I det følgende sammenligner vi dataene våre om seksuell vold med resultatene fra UngVold-undersøkelsen i 2015, hvor halvparten av utvalget fikk tilnærmet identiske spørsmål som vi stilte i 2023. Vi har derimot ikke direkte sammenlignbare tall tilbake til 2007 grunnet endringer i spørsmålsformuleringene om seksuell vold (se kapittel 5 i Mossige & Stefansen (2016) for nærmere beskrivelse). Basert på målene som inngikk i UngVold-undersøkelsene i 2007 og 2015 var det en liten reduksjon i seksuell vold for gutter og stabilitet for jenter (Mossige & Stefansen, 2016).

Tabell 5.2 viser endring over tid i omfanget av henholdsvis mildere og grove seksuelle krenkelser og det å ha erfart minst én form for seksuell vold blant jenter og gutter i *siste trinn på videregående skole*.

Tabell 5.2 Endring over tid i prosentandel som i løpet av livet har vært utsatt for ulike former for seksuell vold blant elever i Vg3

	2015	2023
<i>Jenter</i>		
Mildere seksuelle krenkelser***	22	40
Grove seksuelle krenkelser***	18	26
Minst én form for seksuell vold***	28	45
<i>Gutter</i>		
Mildere seksuelle krenkelser***	5	11
Grove seksuelle krenkelser**	3	6
Minst én form for seksuell vold***	7	13

Note. $n_{2015 \text{ jenter}} = 1\,225$; $n_{2015 \text{ gutter}} = 832$; $n_{2023 \text{ jenter}} = 1\,971$; $n_{2023 \text{ gutter}} = 1\,347$. Stjerner viser til signifikante forskjeller over tid (kvikvadrattest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilder: UngVold 2015 og 2023. Elever i Vg3

Tabellen viser en markant økning i omfanget av seksuell vold fra 2015 til 2023 både blant jenter og gutter. Andelen jenter som hadde vært utsatt for minst én form for seksuell vold har økt med 17 prosentpoeng, mens andelen gutter som rapporterte om det samme har nær doblet seg. I alt oppga 45 prosent av jentene og 13 prosent av guttene i siste trinn på videregående skole minst én form for

seksuell vold i 2023. Økningen er størst for de mildere seksuelle krenkelsene. For jenter har rapporteringen av slike krenkelser økt fra 22 til 40 prosent, mens den for gutter har økt fra 5 til 11 prosent. For de grove seksuelle krenkelsene har andelen utsatte økt fra 18 prosent for jenter i 2015 til 26 prosent i 2023. For gutter har den økt fra tre til seks prosent i samme periode.

Om vi ser på endring over tid for de spesifikke formene for seksuell vold, har nesten alle andelene doblet seg fra 2015 til 2023 (tilleggstabell 5.9). Unntaket er krenkelsen «noen har tvunget eller truet meg til andre seksuelle handlinger», der andelen har gått ned med ett prosentpoeng. Dette kan antagelig forklares ved at vi i 2023 endret litt på formuleringen til spørsmålet, der vi i større grad la vekt på tvang og trusler enn i 2015. Å ha blitt befølt på en seksuell måte mot sin vilje er fortsatt den vanligste formen for seksuell vold både blant jenter og gutter. Vi kommer tilbake til hvordan man kan forstå disse endringene i avslutningskapittelet av rapporten.

Oppsummering

- En av fire deltakere i undersøkelsen hadde vært utsatt for minst ett tilfelle av seksuell vold i løpet av livet. Omfanget av seksuell vold er nær fire ganger så høyt for jenter som for gutter. Uønsket beføling var den vanligste formen for seksuell vold blant både jenter og gutter, men en av fire jenter rapporterte også om minst én grov seksuell krenkelse. Samlet hadde en av ti vært utsatt for seksuell vold som i juridisk forstand kunne vært definert som voldtekt.
- Unge som oppgir mange oppvekstproblemer i hjemmet, unge med en annen seksuell orientering enn heterofil og unge med funksjonsnedsettelse er oftere utsatt for seksuell vold enn andre unge. Omfanget av grove seksuelle krenkelser er lavere for unge med foreldre født i land utenfor Europa, Nord-Amerika og Oseania sammenlignet med blant unge født i andre land.
- De fleste tilfeller av seksuell vold utøves av jevnaldrende, som regel en den utsatte kjenner fra før av. Få rapporterte om seksuell vold fra nær familie.
- Seksuell vold i ungdomstiden skjer oftest hjemme hos enten en selv eller hos en annen. Den vanligste forståelsen av det mest alvorlige tilfellet av seksuell vold de unge hadde vært utsatt for etter fylte 13 år var å egentlig ikke ville ha sex, men ikke klare å si nei. Mange opplevde også å ha blitt utsatt for ulike former for press og fysisk makt, men sjelden vold. En av fire svarte at de sov eller var for full til å motsette seg hendelsen. I rundt halvparten av de tilfellene av seksuell vold de utsatte anså som det mest alvorlige de hadde vært utsatt for, var alkohol eller andre rusmidler med i bildet.
- Omfanget av seksuell vold har økt betydelig fra 2015 til 2023 for både jenter og gutter. For nesten alle former for seksuell vold vi har kartlagt, har andelen utsatte doblet seg i løpet av denne perioden.

- Omfanget av seksuell vold i UngVold 2023 er omtrent likt som i NKVTS' studie om voldtekt i voksenbefolkningen (Dale et al., 2023). Også i Sverige har studier funnet omtrent tilsvarende omfang av seksuell vold (Svedin et al., 2021).

6 Digitale seksuelle krenkelsler

Innledning

De seneste årene har digitale plattformer blitt en sentral arena for seksuelle krenkelsler blant barn og unge (Frøyland & Stefansen, 2023). Utviklingen skjer i takt med at digitale medier får økt betydning i unges sosiale liv, og dermed også blir viktig for utforskning av egen seksualitet (Walrave et al., 2018). Eksempler kan være til flørt eller for å få seg kjæreste. Digital seksuell kommunikasjon i seg selv er og bør være uproblematisk, men skaper samtidig et mulighetsrom for grenseoverskridelser (Budde et al., 2022). Enkelte har også pekt på hvordan kjennetegn ved digital kommunikasjon, som anonymitet og fysisk avstand, kan føre til at personer handler på andre måter enn de ville gjort ansikt til ansikt (Suler, 2004). De vanligste seksuelle krenkelsene unge utsettes for på digitale medier er uønskede erfaringer med enten seksuelle bilder og film, ofte omtalt som bildebaserte seksuelle krenkelsler, eller seksuell kommunikasjon (Frøyland et al., 2021). Dette kapitlet dekker utsatthet for slike krenkelsler blant deltakerne i UngVold-studien, når dette skjedde, hvem som sto bak hendelsen og mellom ulike sosiale grupper. De tidligere UngVold-undersøkelsene har ikke inneholdt sammenlignbare spørsmål om digitale seksuelle krenkelsler, så det er ikke mulig å studere endring over tid.

Omfanget av enkelte typer digitale seksuelle krenkelsler har vært kartlagt i tidligere norske spørreundersøkelser blant ungdom. I undersøkelsen Ung i Oslo 2021 blant elever på ungdomsskolen og videregående skole rapporterte 43 prosent av jentene og 22 prosent av guttene om minst én uønsket seksuell erfaring på nett eller mobil i løpet av det siste året (Frøyland & Stefansen, 2023). Uønskede erfaringer knyttet til seksuell kommunikasjon var noe vanligere enn erfaringer med seksuelle bilder; særlig oppga mange å motta seksuelle forespørsler uten at de ønsket dette og å få tilsendt uønskede seksuelle bilder eller filmer. Ofte var det en jevnaldrende som sto bak hendelsen. Også i UngVold 2007 ble mindre alvorlige seksuelle krenkelsler på nett kartlagt, med høye omfangstall for erfaringer som det å få tilbud om å ha sex eller sende «sexy» bilder (Suseg et al., 2008).

Foreløpig vet vi mindre om utsatthet for mer alvorlige former for digitale seksuelle krenkelsler blant norske barn og unge. UEVO-studien fant at ni prosent av deltakerne i ungdomsskolen hadde sendt nakenbilder til en annen på nett, to prosent hadde hatt sex med seg selv mens en annen person så på over nett, og tre prosent hadde fått spredt nakenbilder av seg selv på nett eller sosiale medier (Hafstad & Augusti, 2019). I spørsmålene ble det ikke eksplisitt spurt om uønskede erfaringer, så det er vanskelig å vite om deltakerne selv så på dette som krenkelsler eller ikke. Samtidig var hele utvalget under den seksuelle lavalder, så hendelsene vil i mange tilfeller likevel være å anse som seksuallovbrudd. I ungdataundersøkelsen

fra 2022 svarte seks prosent av jentene og tre prosent av guttene at noen hadde delt seksuelle bilder eller filmer av dem på nett mot deres vilje (Bakken, 2022).

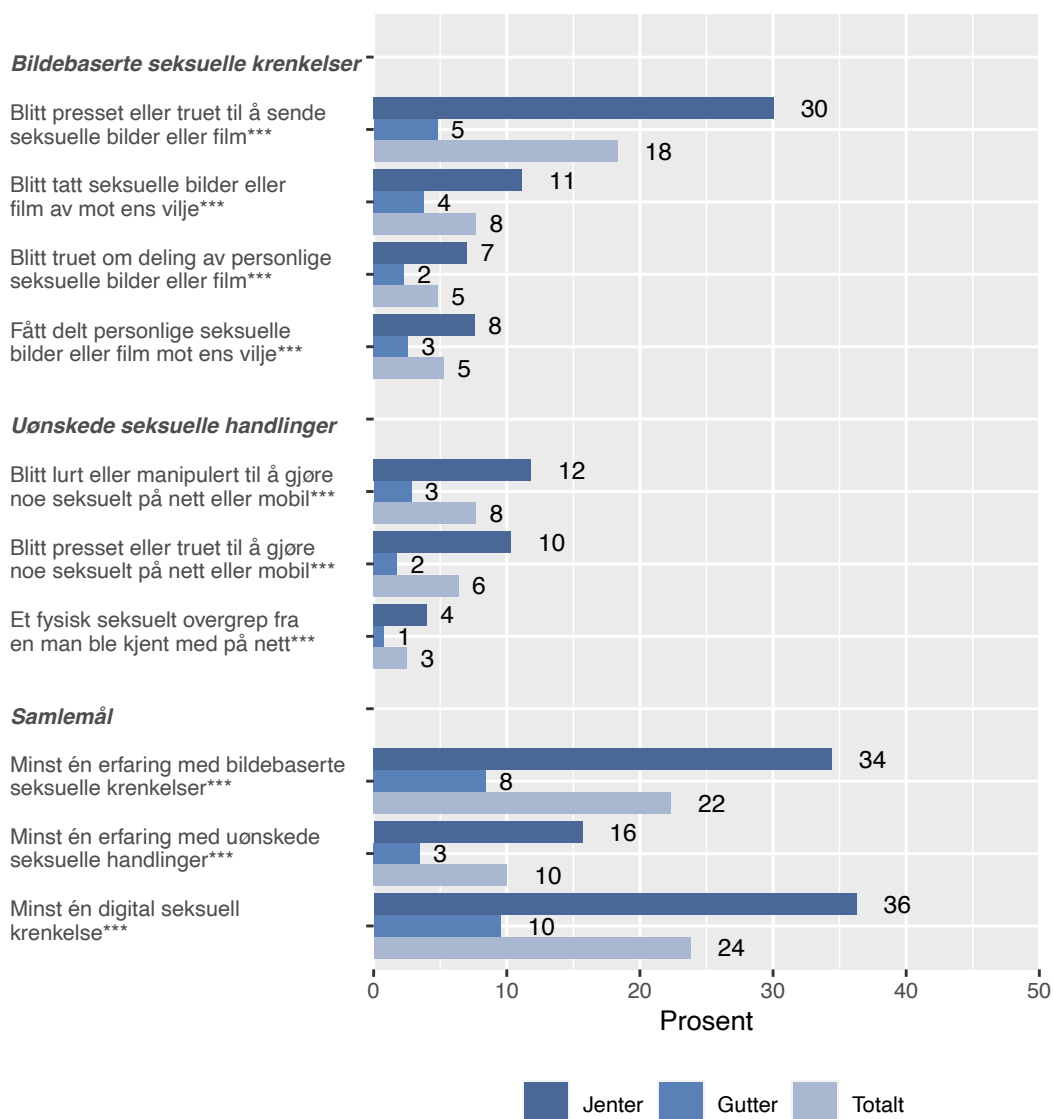
Som for andre seksuelle krenkelser, er digitale seksuelle krenkelser et kjønnnet fenomen. Jenter oppgir gjennomgående flere slike erfaringer enn gutter (Hafstad & Augusti, 2019; Frøyland & Stefansen, 2023), selv om enkelte studier har funnet mindre kjønnsforskjeller knyttet til uønsket spredning av seksuelle bilder (Pedersen et al., 2023). Det er mer vanlig med slike erfaringer mot slutten av ungdomsskolen og starten av videregående skole enn tidligere og senere i ungdomstiden (Frøyland & Stefansen, 2023). Unge med utenlandsfødte foreldre oppgir sjeldnere digitale seksuelle krenkelser enn andre unge (Frøyland & Stefansen, 2023; Pedersen et al., 2023). Blant unge med en annen seksuell orientering enn heterofil er det derimot flere som har hatt slike erfaringer (Pedersen et al., 2023). Sist har studier funnet et noe høyere nivå av digitale seksuelle krenkelser blant unge med høyere sosioøkonomisk status sammenlignet med lavere (Frøyland & Stefansen, 2023; Pedersen et al., 2023).

Målingen av digitale seksuelle krenkelser i UngVold 2023 var inspirert av en omfattende kartlegging av ulike typer seksuelle krenkelser unge utsettes for på digitale medier (Frøyland et al., 2021) samt tidligere forskning om bildebaserte seksuelle krenkelser (McGlynn & Rackley, 2017) og uønsket seksuell kommunikasjon på nett (Reed et al., 2020). Målinger av slike krenkelser omfatter ofte både det å være en passiv mottaker av seksuelle meldinger man ikke ønsker og mer alvorlige tilfeller av press og tvang. Deltakerne i UngVold 2023 fikk også spørsmål om erfaringer med å få tilsendt seksuelle meldinger uten at de ønsket dette. Vi har valgt å avgrense de videre analysene i rapporten til hendelser som inneholder elementer av manipulasjon, press, trusler og tvang. Enkelte av spørsmålene har tidligere blitt brukt i ungdataundersøkelsen (Bakken, 2022) og Ung i Oslo-undersøkelsen (Frøyland & Stefansen, 2023). Med bakgrunn i at seksuell vold er et særlig kjønnnet fenomen, presenteres alle resultatene separat for jenter og gutter.

Omfang

Deltakerne fikk to spørsmålsbatterier om ulike typer digitale seksuelle krenkelser. Det første dekket uønskede erfaringer med seksuelle bilder og film, mens det andre dekket det å bli lurt, presset eller truet til å utføre seksuelle handlinger på nett. Begge spørsmålsbatteriene ble fulgt av oppfølgingsspørsmål om når dette skjedde og hvem som var involvert. Figur 6.1 viser andelen jenter og gutter som minst én gang i løpet av oppveksten har blitt utsatt for ulike digitale seksuelle krenkelser.

Figur 6.1 Prosentandel som minst én gang i løpet av livet har blitt utsatt for ulike digitale seksuelle krenkelser etter kjønn

Note. $n_{\text{jenter}} = 7\ 397-7\ 660$; $n_{\text{gutter}} = 6\ 540-6\ 722$; $n_{\text{totalt}} = 14\ 054-14\ 573$. Stjerner viser til signifikante forskjeller etter kjønn (kjkvadrattest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

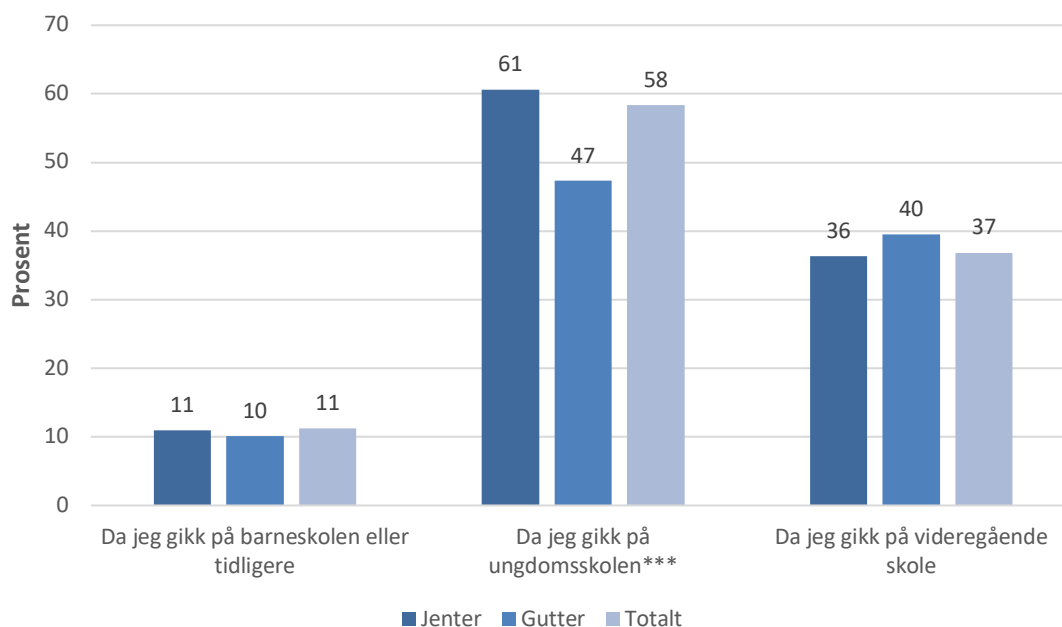
I alt oppga 36 prosent av jentene minst én digital seksuell krenkelse, mens det samme gjaldt 10 prosent av guttene. Det var mest vanlig å oppleve slike krenkelser etter fylte 13 år (tilleggstabell 6.1). Omtrent to tredeler av de utsatte hadde erfart minst to slike krenkelser, mens resten rapporterte om én krenkelse (tilleggstabell 6.2).

Det vanligste var å ha erfaring med bildebaserte seksuelle krenkelser: samlet hadde 34 prosent av jentene og 8 prosent av guttene minst én slik erfaring. Den vanligste formen for bildebaserte seksuelle krenkelser var det å ha følt seg presset eller truet til å sende seksuelle bilder eller film, noe henholdsvis 30 prosent av jentene og 5 prosent av guttene svarte at de hadde erfart. Sammenlignet med tall fra Ung i Oslo 2021 (Frøyland & Stefansen, 2023) er estimatet høyt, selv tatt i betraktning at Oslo har en høyere andel unge med innvandringsbakgrunn som sjeldnere deltar i seksuell kommunikasjon på nett. En mulighet er at deltakerne har oppgitt erfaringer både med det å sende seksuelle bilder og film med bakgrunn i press eller trusler og det å ha følt press om å sende slike bilder, men ikke nødvendigvis gitt inn for presset. Spørreskjemaet kartla eksplisitt det å sendt slikt materiale med bakgrunn i press eller trusler, men det er vanskelig å vite om deltakerne selv har gjort dette skillet. Rundt en av ti jenter hadde opplevd at noen mot deres vilje tok bilder eller film av dem mens de var nakne eller deltok i seksuelle handlinger, mens det samme gjaldt fire prosent av guttene. Sist rapporterte syv prosent av jentene og to prosent av guttene at noen har truet med å dele seksuelle bilder eller film av dem, mens henholdsvis åtte og tre prosent oppga at slikt materiale faktisk har blitt delt. Disse tallene samsvarer med funn fra Ung i Oslo-undersøkelsen (Frøyland & Stefansen, 2023), samt nasjonale Ungdata-tall (Bakken, 2022). Tallene er noe høyere enn i UEVO-studien blant ungdomsskoleelever (Hafstad & Augusti, 2019). Også for bildebaserte seksuelle krenkelser var det omtrent to tredeler av de utsatte som rapporterte om to eller flere krenkelser, mens de resterende hadde vært utsatt for én krenkelse. Særlig var det vanlig å oppgi flere tilfeller av å ha blitt presset eller truet til å sende seksuelle bilder eller film (tilleggstabell 6.2).

Erfaringer med press eller tvang om å delta i digitale seksuelle handlinger er mindre vanlig enn bildebaserte seksuelle krenkelser. Seksten prosent av jentene og tre prosent av guttene hadde minst én erfaring med manipulering, press eller tvang knyttet til digitale seksuelle handlinger. Tolv prosent av jentene og tre prosent av guttene oppga at noen hadde lurt eller manipulert dem til å gjøre noe seksuelt på nett eller mobil, mens ti prosent av jentene og to prosent av guttene hadde blitt presset eller truet til å gjøre noe seksuelt på disse arenaene. Tallene i UngVold 2023 er høyere enn det som ble funnet på lignende spørsmål i UEVO-studien (Hafstad & Augusti, 2019), men deltakerne er også eldre i vår studie. Få rapporterte om fysiske seksuelle overgrep fra en man ble kjent med på nett, både blant jenter og gutter. Syv prosent av deltakerne hadde to eller flere erfaringer med å ha blitt lurt, presset eller truet til å gjøre noe seksuelt på nett, mens tre prosent oppga én erfaring (tilleggstabell 6.2).

Figur 6.2 viser når deltakerne hadde hatt uønskede erfaringer med seksuelle bilder eller film av seg selv.

Figur 6.2 Når deltakerne har hatt uønskede erfaringer med seksuelle bilder eller film av seg selv etter kjønn blant de som oppga minst én erfaring i løpet av livet. Prosent

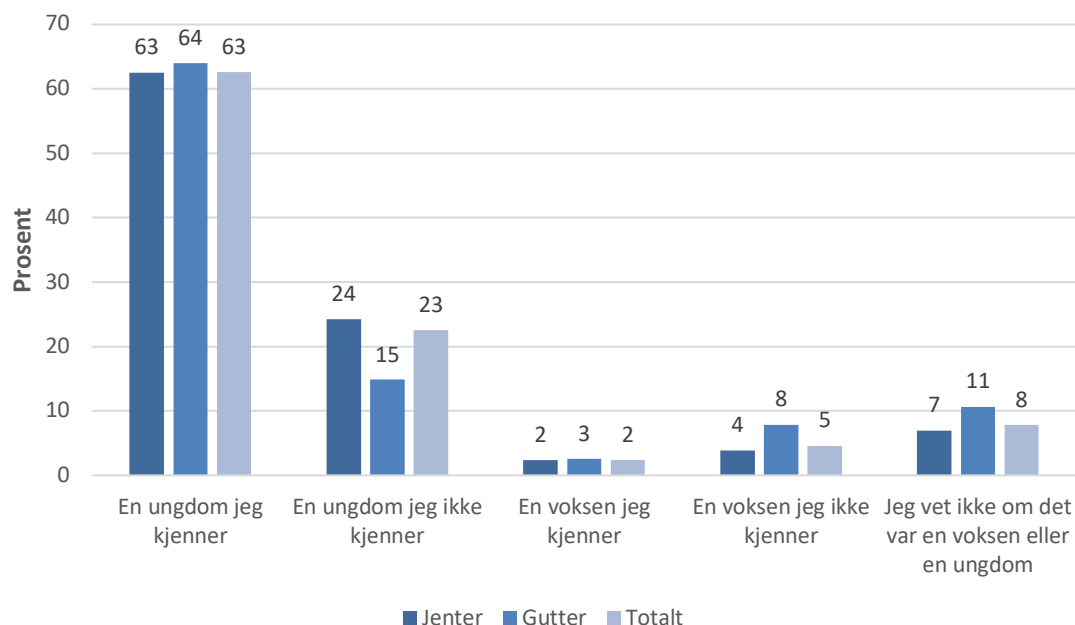
Note. $n_{\text{jenter}} = 2\ 624$; $n_{\text{gutter}} = 562$; $n_{\text{totalt}} = 3\ 233$. Deltakerne kunne sette flere kryss. Stjerner viser til signifikante forskjeller etter kjønn (kjkvadrattest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Blant jenter rapporterte langt de fleste å ha uønskede erfaringer med seksuelle bilder eller film av seg selv da de gikk på ungdomsskolen, noe som gjaldt nærmere seks av ti av de som hadde hatt slike erfaringer. Blant gutter var det tilsvarende tallet 47 prosent. Rundt en av ti av begge kjønn hadde hatt uønskede erfaringer med seksuelle bilder eller film av seg selv da de gikk på barneskolen, mens rundt en tredel hadde opplevd dette på videregående skole. Tidligere studier har også vist at omfanget av digitale seksuelle krenkelser er høyest på ungdomsskolen og i starten av videregående skole, før det deretter avtar (Frøyland & Stefansen, 2023).

Figur 6.3 viser hvem som var involvert i det siste tilfellet av uønskede hendelser med seksuelle bilder eller film av seg selv som deltakerne rapporterte om.

Figur 6.3 Utøver ved siste erfaring med seksuelle bilder eller film av seg selv blant de som oppga minst én erfaring i løpet av livet. Prosent

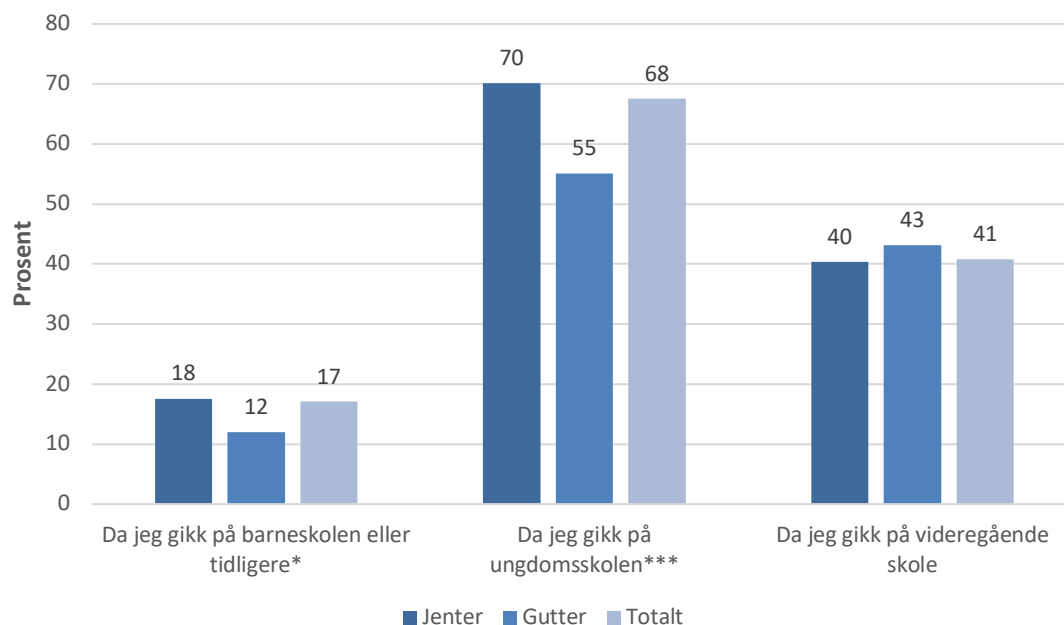
Note. $n_{\text{jenter}} = 2\,117$; $n_{\text{gutter}} = 470$; $n_{\text{totalt}} = 2\,627$. Forskjellen mellom jenter og gutter er signifikant på 95 %-nivå (kvikvadrattest; $p < 0,001$).

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Jevnaldrende står bak langt de fleste tilfellene av uønskede erfaringer med personlige seksuelle bilder. To av tre både blant jenter og gutter oppga at en ungdom de kjente fra før sto bak ved den siste erfaringen de hadde hatt, mens en ukjent ungdom sto bak ytterligere 24 prosent av tilfellene blant jenter og 15 prosent blant gutter. Samlet sto jevnaldrende bak nær 90 prosent av jentenes sist forekommende erfaring og 75 prosent av guttenes. Seks prosent av jentene og elleve prosent av guttene oppga erfaringer med enten kjente eller ukjente voksne, mens i underkant av en av ti ikke visste om en voksen eller ungdom som sto bak. Tilsvarende tall har tidligere blitt funnet i tilknytning til det å bli tilsendt uønskede seksuelle bilder eller film (Frøyland & Stefansen, 2023).

Figur 6.4 viser når deltakerne har hatt erfaringer med å ha blitt lurt, presset eller truet til å gjøre noe seksuelt i forbindelse med nett eller mobil.

Figur 6.4 Når deltakerne har blitt lurt, presset eller truet til seksuelle handlinger i forbindelse med nett eller mobil blant de som oppga minst én erfaring i livet etter kjønn. Prosent

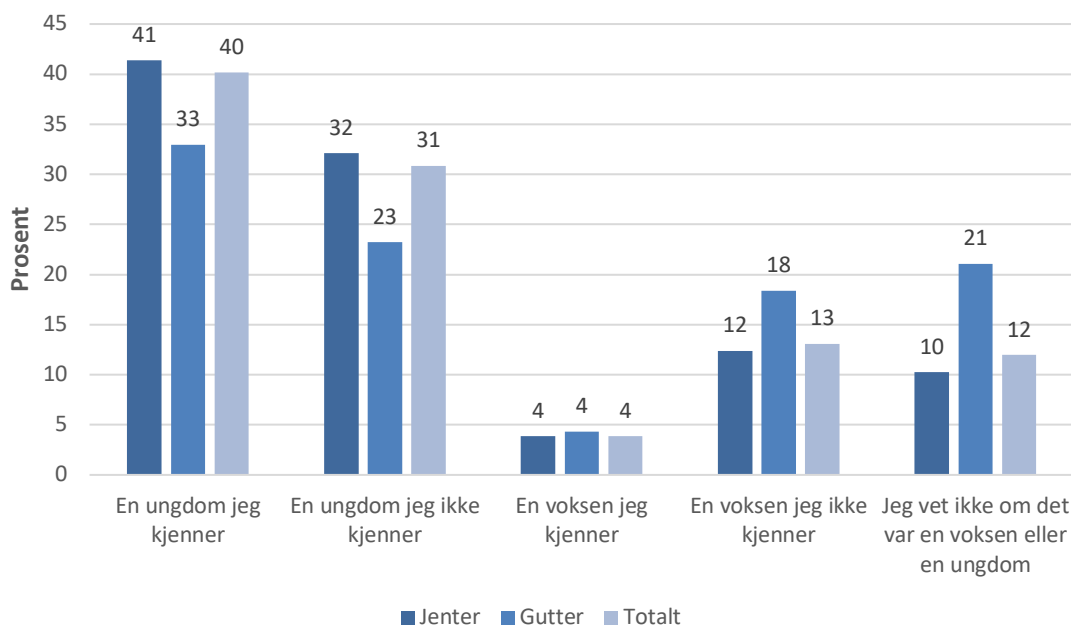
Note. $n_{\text{jenter}} = 1\ 166$; $n_{\text{gutter}} = 225$; $n_{\text{totalt}} = 1\ 417$. Deltakerne kunne sette flere kryss. Stjerner viser til signifikante forskjeller etter kjønn (kjkvadrattest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Som for bildebaserte seksuelle krenkelser, rapporterte flest å ha blitt lurt, presset eller truet til å gjøre noe seksuelt via nett eller mobil da de gikk på ungdomsskolen. Dette gjaldt 70 prosent av jentene og 55 prosent av guttene. Omfanget av slike erfaringer på barneskolen eller tidligere var derimot noe høyere enn for de bildebaserte seksuelle krenkelsene, tilsvarende gjaldt andelen som oppga slike erfaringer mens de gikk på videregående skole.

Figur 6.5 viser hvem som sto bak sist gang deltakerne hadde blitt lurt, presset eller truet til å utføre seksuelle handlinger i forbindelse med nett eller mobil.

Figur 6.5 Utøver ved siste tilfelle av å ha blitt lurt, presset eller truet til seksuelle handlinger i forbindelse med nett eller mobil blant de som oppga minst én erfaring i løpet av livet. Prosent

Note. $n_{\text{jenter}} = 1\ 034$; $n_{\text{gutter}} = 185$; $n_{\text{totalt}} = 1\ 244$. Forskjellen mellom jenter og gutter er signifikant på 95 %-nivå (kjikvadrattest; $p < 0,001$).

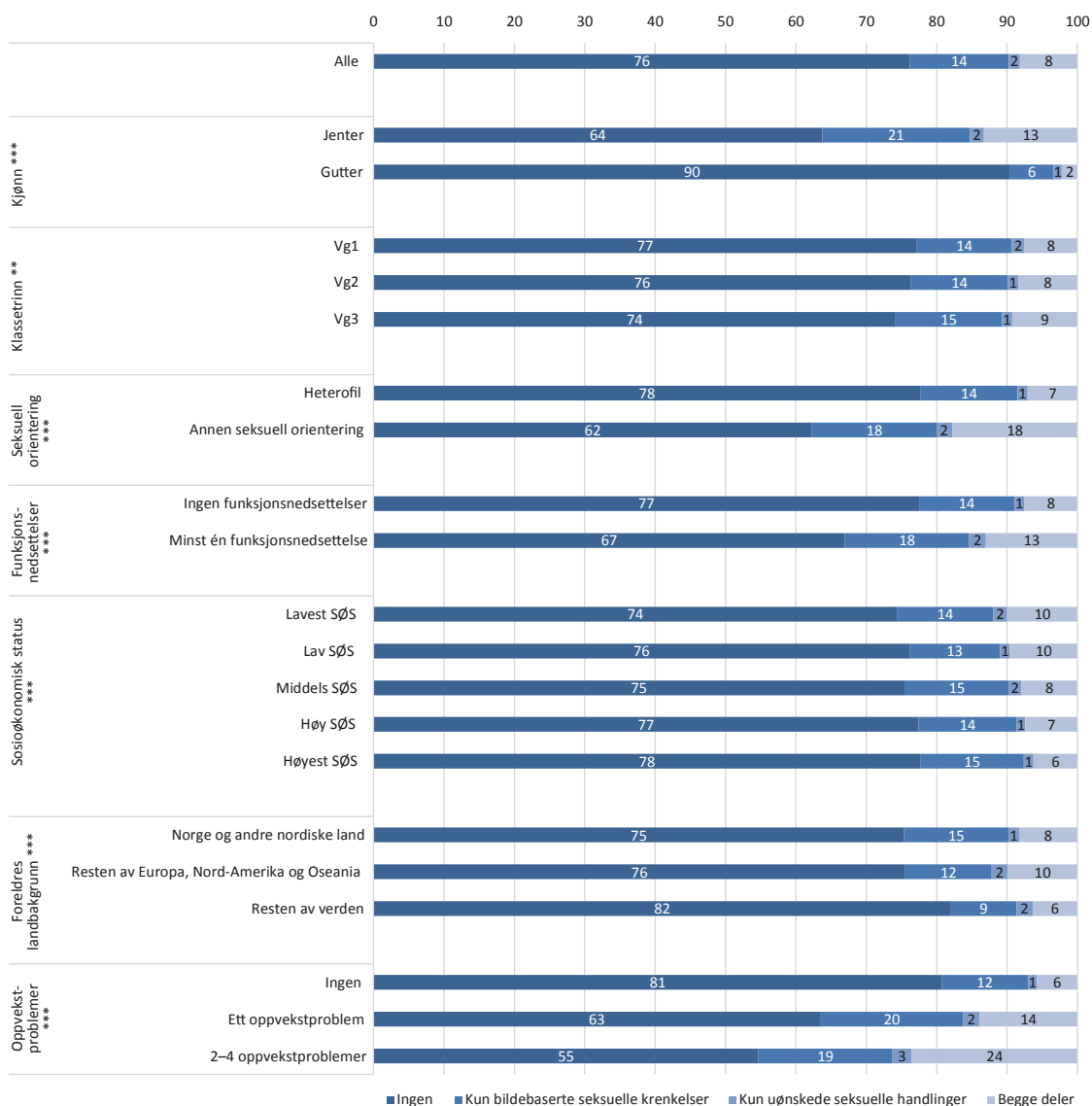
Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Igjen finner vi at jevnaldrende står bak mange av erfaringene unge har med å bli lurt, presset eller truet til å gjøre noe seksuelt i forbindelse med nett eller mobil. Samtidig skiller tallene seg en del fra erfaringene knyttet til bildebaserte seksuelle krenkelser. Blant jenter var den vanligste utøveren en ungdom de kjente fra før, med 41 prosent, men nesten like mange oppga erfaringer med ukjente ungdommer. Nær 20 prosent rapporterte også om en voksen utøver, mens 10 prosent ikke visste om utøveren var en voksen eller en ungdom. Blant gutter var det vanligere å ha slike erfaringer med enten voksne eller personer man ikke visste alderen på sammenlignet med blant jenter. I overkant av halvparten av guttene oppga en jevnaldrende utøver, enten kjent eller ukjent, noe over 20 prosent en voksen og tilsvarende for ikke å vite om det var en voksen eller en ungdom.

Sammenheng med bakgrunnsfaktorer

Figur 6.6 viser hvordan omfanget av digitale seksuelle krenkelser varierer mellom ulike sosiale grupper. I analysen er det laget et samlemål som fordeler deltakerne etter om de henholdsvis ikke rapporterer om noen digitale seksuelle krenkelser, kun bildebaserte seksuelle krenkelser, kun uønskede seksuelle handlinger eller begge typer erfaringer.

Figur 6.6 Prosentandel i ulike sosiale grupper som i løpet av livet har blitt utsatt for digitale seksuelle krenkelser

Note. $n = 14\ 573$. For n i de ulike gruppene, se tabell 2.1 og tabell 2.3 i kapittel 2. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95 %-nivå mellom ulike sosiale grupper (kijkvadrattest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Tre av fire deltakere hadde ingen erfaringer med digitale seksuelle krenkelser. Blant de som oppga slike erfaringer var det mest vanlig kun å bli utsatt for bildebaserte seksuelle krenkelser, noe 14 prosent rapporterte om. To prosent oppga kun erfaringer med å ha blitt lurt, presset eller truet til seksuelle handlinger, mens åtte prosent hadde begge typer erfaringer. Andelen utsatte var langt høyere blant jenter enn blant gutter. Mens tretten prosent av jentene rapporterte om både bildebaserte seksuelle krenkelser og å ha blitt lurt, presset eller truet til å utføre seksuelle handlinger via nett eller mobil, gjaldt det samme to prosent av guttene.

Andelen som hadde opplevd digitale seksuelle krenkelser var omtrent lik i alle klasstrinn, noe som samsvarer godt med at det vanligste tidspunktet for å ha slike

erfaringer var på ungdomsskolen. Videre rapporterte unge med en annen seksuell orientering enn heterofil flere digitale seksuelle krenkelser enn andre unge. Mens 22 prosent av heterofile deltakere hadde vært utsatt for minst én krenkelse, gjaldt det samme 38 prosent av de med en annen seksuell orientering. Dette er i tråd med funn fra andre studier om bildebaserte seksuelle krenkelser (Pedersen et al., 2023). Også unge med funksjonsnedsettelse rapporterte om et høyere nivå av utsatthet. Det var små forskjeller i digitale seksuelle krenkelser etter sosioøkonomisk status, mens unge med foreldre født utenfor Europa, Nord-Amerika og Oseania oppga færre krenkelser sammenlignet med andre unge. Tilsvarende er tidligere avdekket også blant unge i Oslo (Frøyland & Stefansen, 2023; Pedersen et al., 2023).

Sist var det en tydelig sammenheng mellom oppvekstproblemer i familien og omfanget av digitale seksuelle krenkelser. Mens 19 prosent av deltakerne som ikke rapporterte om noen form for oppvekstproblemer hadde vært utsatt for en digital seksuell krenkelse, gjaldt det samme nær 50 prosent av de som hadde to eller flere oppvekstproblemer. Hele en av fire i denne gruppen oppga å ha vært utsatt for både bildebaserte seksuelle krenkelser og å ha blitt lurt, presset eller truet til å utføre seksuelle handlinger i forbindelse med nett eller mobil. I multivariate analyser framstår kjønn som den desidert viktigste forklaringsfaktoren knyttet til utsatthet for digitale seksuelle krenkelser (tilleggsfigur 6.1).

Oppsummering

- Om lag en av fire deltakere rapporterte om minst én digital seksuell krenkelse i løpet av livet. Som for fysiske seksuelle krenkelser, er slike erfaringer langt vanligere blant jenter enn gutter. Det vanligste var krenkelser knyttet til personlige seksuelle bilder og film, særlig det å ha blitt presset eller truet til å sende dette. Færre oppga erfaringer med å ha fått spredt slike bilder mot sin vilje eller å ha blitt lurt, presset eller truet til å utføre seksuelle handlinger på nett eller mobil.
- Digitale seksuelle krenkelser varierte lite etter alder og sosioøkonomisk status. Unge som oppga en annen seksuell orientering enn heterofil hadde oftere slike erfaringer sammenlignet med andre unge, tilsvarende gjaldt unge med funksjonsnedsettelse. Oppvekstproblemer utgjorde en stor risiko for utsatthet for digitale seksuelle krenkelser, mens unge med foreldre født utenfor Europa, Nord-Amerika og Oseania sjeldnere hadde vært utsatt for seksuelle krenkelser på nett og mobil.
- Andelen som har svart at de på grunn av manipulasjon, press eller tvang har deltatt i digitale seksuelle handlinger er høyere i vår studie enn i UEVO-studien (Hafstad & Augusti, 2019). Grunnen er antagelig at deltakerne i UngVold er eldre. Andelen som har fått delt seksuelle bilder på nett mot sin vilje er omtrent tilsvarende som i ungdatabasundersøkelsen (Bakken, 2022) og Ung i Oslo 2021 (Frøyland & Stefansen, 2023).

7 Fysisk vold fra jevnaldrende

Innledning

En viktig arena blant unge for å bli utsatt for fysisk vold er i jevnaldermiljøet. Både utsatthet for og utøvelse av vold er høyest i ungdomstiden (Statistisk sentralbyrå, 2020; 2021). En del av forklaringen kan være rusbruk i denne perioden av livet, men også utstrakt sosialisering med andre unge, kognitiv umodenhet og dertil manglende konflikthåndteringsevne kan spille inn (World Health Organization, 2020). En typisk forståelse er at gutter oftere bruker fysisk vold for å håndtere konflikter, såkalt direkte aggresjon, mens jenter i større grad tyr til det som omtales som indirekte aggresjon, som baksnakking, utestengelser og lignende (Card et al., 2008). I dette kapitlet beskriver vi ungdoms utsatthet for fysisk vold fra jevnaldrende, kjønnsforskjeller i utsatthet, variasjon mellom ulike sosiale grupper og endring over tid.

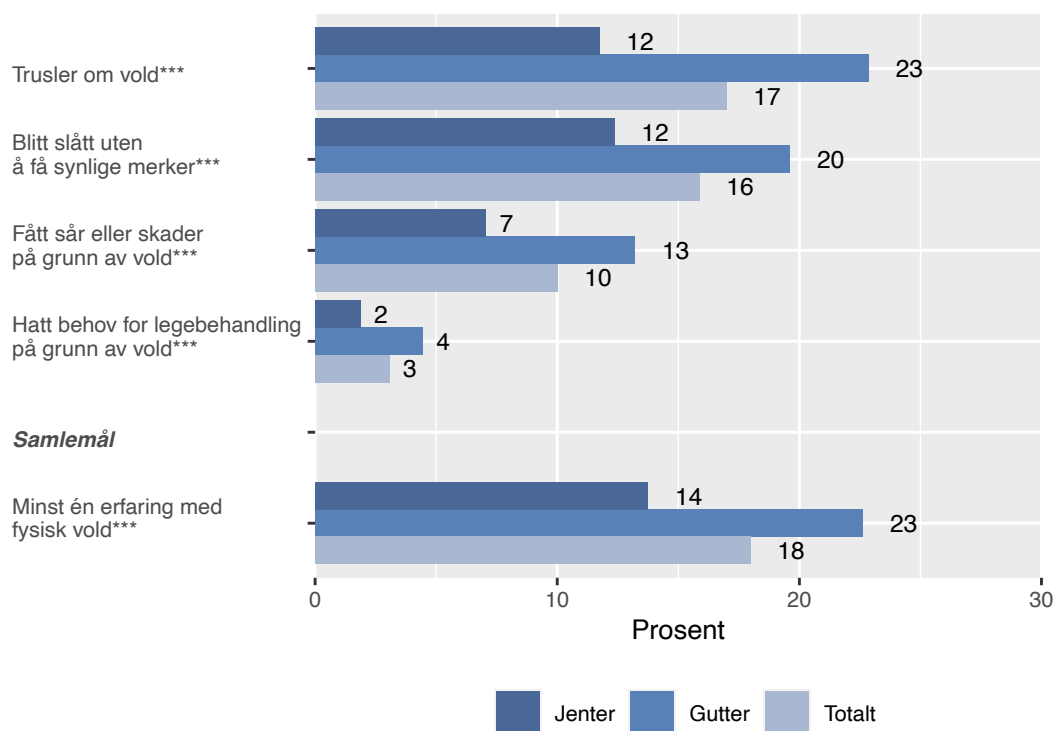
Det eksisterer ikke mange selvrapporteringsstudier av ungdoms utsatthet for fysisk vold fra jevnaldrende i Norge. Fenomenet har heller ikke vært en del av tidligere rapporter fra UngVold-studiene. Tall fra Ungdata (Bakken, 2019; 2022) tyder på at omfanget av voldsutsatthet blant unge har vært relativt stabilt det seneste tiåret. Statistisk sentralbyrå viser derimot til en markant nedgang i utsatthet for fysisk vold fra 2004 til 2019 i befolkningen, mens det samtidig har vært en økning i antallet registrerte ofre i de yngste aldersgruppene (Statistisk sentralbyrå, 2021). NKVTS' omfangsundersøkelse blant 16–17-åringer fant at 18 prosent av deltakerne hadde vært utsatt for grov fysisk vold fra andre enn sine foresatte minst én gang i løpet av livet (Myhre et al., 2015). Frøyland (2022) brukte data fra UngVold 2007 og 2015 samt Ung i Oslo 2015 og 2018 for å kartlegge endring over tid i voldsutøvelse blant unge. Han fant en tydelig nedgang i perioden fra 2007 til 2015, før omfanget igjen økte i den siste perioden. Gjennomgående er gutter langt mer utsatt enn jenter for fysisk vold på andre arenaer enn i familien (Myhre et al., 2015; Statistisk sentralbyrå, 2021).

I UngVold 2023 ble deltakerne spurt om de hadde blitt utsatt for vold eller trusler om vold fra noen på sin egen alder før og etter at de fylte 13 år. Tre spørsmål dekket fysisk vold av ulik alvorlighetsgrad, fra det å ha blitt slått uten å få synlige merker til det å ha blitt så hardt skadet på grunn av vold at man måtte ha legebehandling, mens ett enkelt spørsmål dekket trusler om vold. Spørsmålene hadde svaralternativene *aldri*, *én gang*, *noen få ganger*, *månedlig*, *ukentlig* og *daglig*. I de videre analysene skiller vi hovedsakelig de som har hatt minst én slik erfaring i løpet av livet fra resten av deltakerne. Spørsmålene har blitt utviklet til tidligere ungdomsundersøkelser fra NOVA og var også med i UngVold 2015.

Omfang

Figur 7.1 viser andelen av deltakerne som vært utsatt for trusler om vold eller fysisk vold fra en jevnaldrende i løpet av oppveksten.

Figur 7.1 Prosentandel som minst én gang i løpet av livet har blitt utsatt for fysisk vold eller trusler om vold fra en jevnaldrende etter kjønn

Note. $n_{\text{jenter}} = 6\,977\text{--}7\,000$; $n_{\text{gutter}} = 5\,775\text{--}5\,794$; $n_{\text{totalt}} = 12\,909\text{--}12\,952$. Stjerner viser til signifikante forskjeller etter kjønn (kjikvadrattest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Trusler om vold eller fysisk vold fra jevnaldrende er noe gutter langt oftere utsettes for enn jenter. Både for gutter og jenter er det omtrent like vanlig å være utsatt for trusler om vold som for fysisk vold. Omfanget av fysisk vold fra jevnaldrende i UngVold 2023 er tilnærmet likt som i ungdataundersøkelsen (Bakken, 2022).

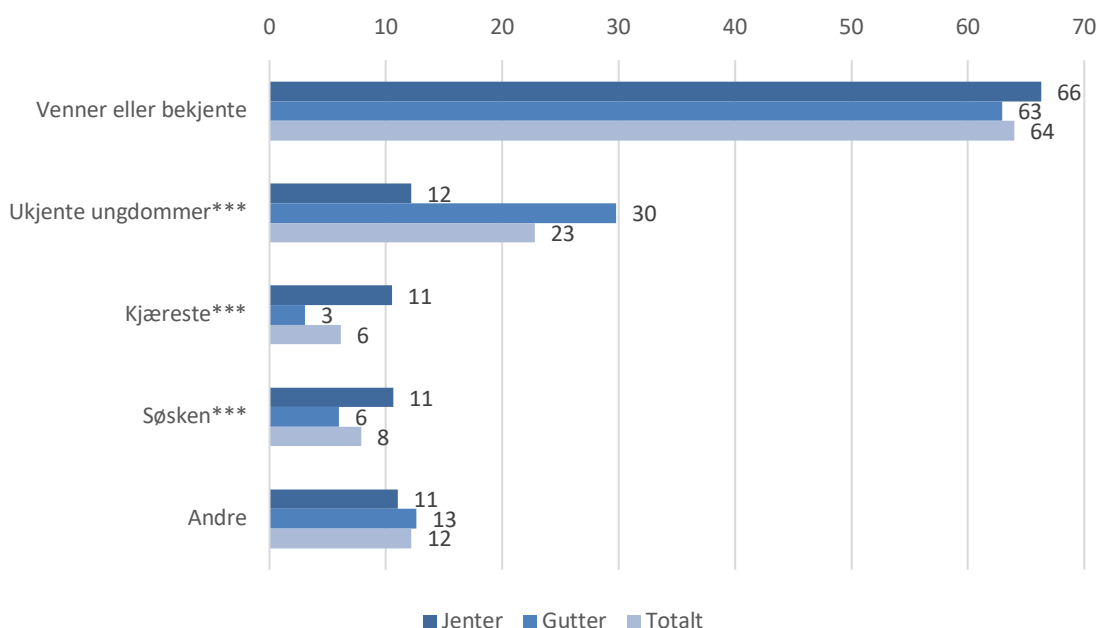
Om lag en av fire gutter svarte at de hadde erfart trusler om vold fra en jevnaldrende, og en like stor andel hadde minst én erfaring med fysisk vold. Blant jenter oppga om lag en av åtte tilsvarende erfaringer. Av de som hadde vært utsatt for fysisk vold, rapporterte flertallet om mildere former for vold. Tjue prosent av guttene og tolv prosent av jentene hadde blitt slått av en jevnaldrende uten å få synlige merker. En lavere andel hadde fått sår eller skader på grunn av vold. For den mest alvorlige volden, oppga fire prosent av guttene og to prosent av jentene at de hadde hatt behov for legebehandling på grunn av vold fra jevnaldrende.

For trusler om vold og mindre alvorlige voldserfaringer var det mest vanlig å ha erfart dette «noen få ganger», mens et lite mindretall rapporterte om minst

månedlig å ha slike erfaringer (tilleggstabell 7.1). Rundt halvparten av de utsatte rapporterte om vold før de fylte 13 år, mens den andre halvparten oppga erfaringer etter fylte 13 år. Særlig var det mer vanlig å utsettes for mildere former for vold før fylte 13 år (tilleggstabell 7.2).

I figur 7.2 viser vi hvem som sto bak den fysiske volden deltakerne hadde vært utsatt for fra en jevnaldrende. Undersøkelsen inneholdt ikke opplysninger om utøvers kjønn.

Figur 7.2 Utøver av fysisk vold fra en jevnaldrende blant de som oppga minst én erfaring i løpet av livet. Prosent

Note. $n_{\text{jenter}} = 961$; $n_{\text{gutter}} = 1\ 306$; $n_{\text{totalt}} = 2\ 321$. Deltakerne kunne sette flere kryss. Stjerner viser til signifikante forskjeller etter kjønn (kjkvdrattest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

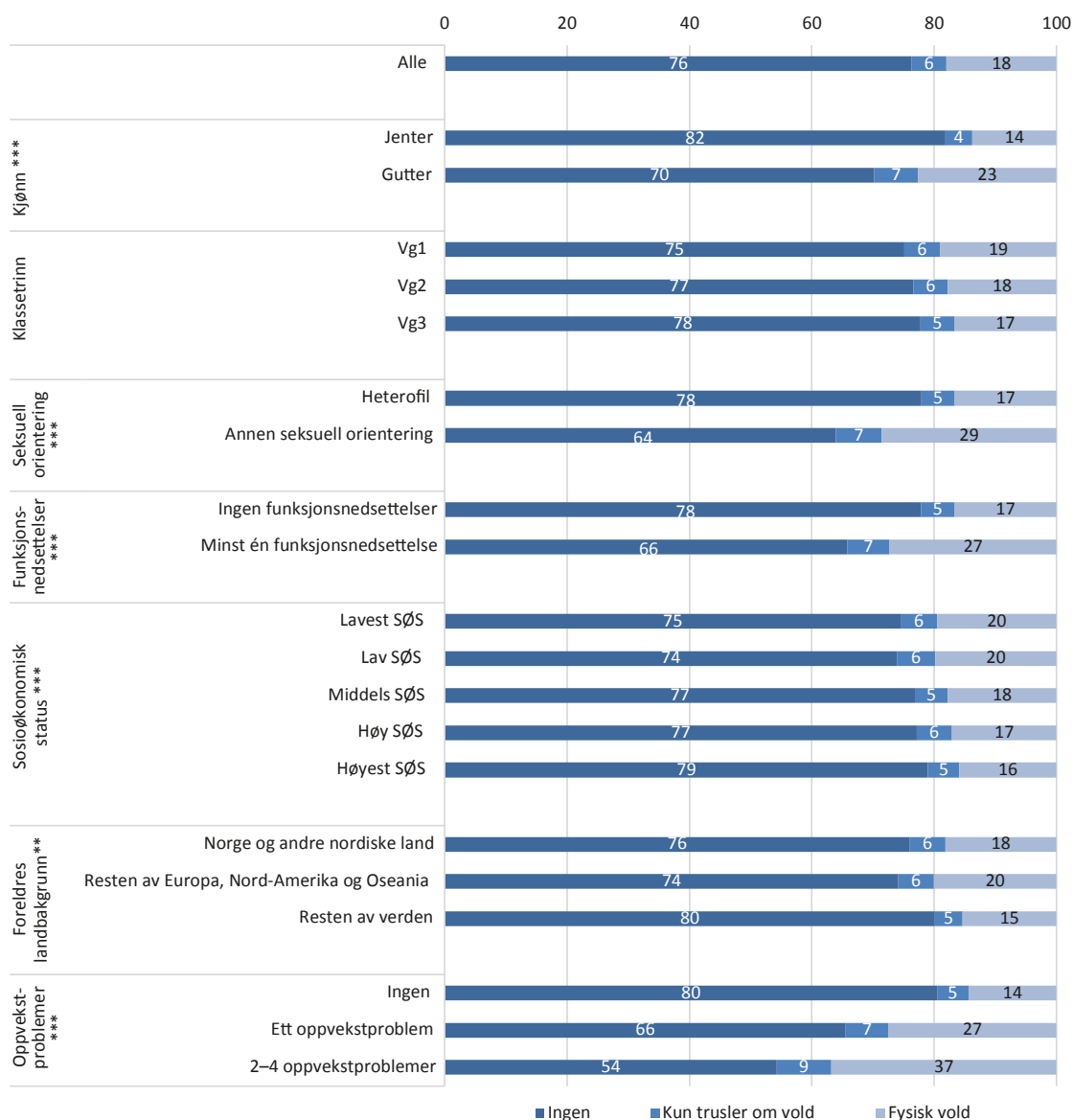
Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Det er både likheter og forskjeller i hvem jenter og gutter oppgir som utøver av jevnaldervold. Om lag to tredeler av begge kjønn svarte at voldsutøveren var en venn eller bekjent. Gutter rapporterte imidlertid langt oftere om vold fra ukjente ungdommer enn jenter, med andeler på 30 prosent blant gutter og 12 prosent blant jenter. Motsatt svarte jenter oftere enn gutter at en kjæreste var den som hadde utsatt dem for fysisk vold, med andeler på henholdsvis elleve og tre prosent. Jenter rapporterte også oftere om fysisk vold fra søskener.

Sammenheng med bakgrunnsfaktorer

Figur 7.3 viser hvordan forekomsten av vold fra jevnaldrende varierer mellom ulike sosiale grupper. Målet vi bruker sorterer deltakerne i tre grupper: de som ikke har vært utsatt for vold fra jevnaldrende, de som kun rapporterer om voldstrusler og de som har vært utsatt for fysisk vold (eventuelt i kombinasjon med trusler om vold).

Figur 7.3 Prosentandel i ulike sosiale grupper som i løpet av livet har blitt utsatt for fysisk vold og trusler om vold fra en jevnaldrende

Note. $n = 12\,955$. For n i de ulike gruppene, se tabell 2.1 og tabell 2.3 i kapittel 2. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95 %-nivå mellom ulike sosiale grupper (kjkvdrattest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Om lag tre firedeler av deltakerne hadde verken vært utsatt for vold eller trusler om vold fra en jevnaldrende. Slike erfaringer er samtidig ikke uvanlige. I alt atten prosent av deltakerne hadde erfart fysisk vold fra en jevnaldrende, eventuelt også trusler, mens seks prosent kun hadde vært utsatt for trusler om vold.

Kjønnforskjellen i utsatthet for vold i jevnaldremiljøet er markant. Blant gutter rapporterte 30 prosent minst én erfaring med enten trusler eller fysisk vold fra jevnaldrende. 7 prosent oppga å ha vært utsatt bare for trusler, mens 23 prosent hadde vært utsatt for fysisk vold eller både fysisk vold og trusler. Blant jentene

hadde 18 prosent minst én erfaring med vold fra jevnaldrende, hvorav de fleste også rapporterte om faktiske voldshandlinger. Vi finner også stor variasjon i fysisk vold fra jevnaldrende etter seksuell orientering. Blant de med annen seksuell orientering enn heterofil hadde 29 prosent vært utsatt for fysisk vold fra en jevnaldrende, mens andelen blant heterofile var 17 prosent. Familiens sosioøkonomiske status og foreldres landbakgrunn hadde mindre betydning for vold fra jevnaldrende, med unntak av at unge med foreldre med bakgrunn fra land utenfor Europa, Nord-Amerika og Oseania noe sjeldnere oppga slike erfaringer. Vi ser imidlertid betydelige forskjeller i voldsutsatthet etter tilstedeværelse av oppvekstproblemer. Blant de som ikke har noen slike problemer oppga fjorten prosent å ha vært utsatt for fysisk vold, mens ytterligere fem prosent hadde vært utsatt utelukkende for trusler. For de som oppga to eller flere oppvekstproblemer, var andelen henholdsvis 37 prosent for fysisk vold og 9 prosent for trusler. Hovedinntrykket fra de bivariate analysene gjenfinnes også i multivariate analyser (tilleggsfigur 7.1).

Endring over tid

I tabell 7.1 undersøker vi endringer i omfanget av henholdsvis trusler om vold og fysisk vold fra jevnaldrende i UngVold-studiene fra 2015 og 2023 blant elever i *siste trinn på videregående skole*. Spørsmålene om utsatthet for fysisk vold fra jevnaldrende ble endret mellom UngVold-undersøkelsene i 2007 og 2015, fra å dekke vold generelt til å spesifisere at vi ønsket svar om vold fra jevnaldrende. Det er av den grunn ikke mulig å sammenligne tallene fra 2007 med de senere undersøkelsene.

Tabell 7.1 Endring over tid i prosentandel som minst én gang i løpet av livet har vært utsatt for fysisk vold og trusler om vold fra en jevnaldrende blant elever i Vg3

	2015	2023
<i>Jenter</i>		
Trusler om vold	12	10
Fysisk vold	14	13
<i>Gutter</i>		
Trusler om vold	25	23
Fysisk vold**	27	22

Note. $n_{2015 \text{ jenter}} = 2\,397$; $n_{2015 \text{ gutter}} = 1\,546$; $n_{2023 \text{ jenter}} = 1\,811$; $n_{2023 \text{ gutter}} = 1\,183$. Stjerner viser til signifikante forskjeller over tid (kvikvadrattest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilder: UngVold 2015 og 2023. Elever i Vg3

Mellom UngVold-undersøkelsene i 2015 og 2023 var det en nedgang i andelen gutter som hadde vært utsatt for vold fra en jevnaldrende, mens omfanget var stabilt blant jenter. For begge kjønn var det også færre som rapporterte om trusler om vold, men endringen var ikke signifikant. Dette er i tråd med funn fra Ungdata som viser et relativt stabilt omfang av vold fra jevnaldrende det siste tiåret (Bakken, 2019; 2022).

Oppsummering

- Om lag tre firedeler av deltakerne hadde verken opplevd trusler om vold eller blitt utsatt for vold fra en jevnaldrende. Gutter er oftere enn jenter utsatt for både trusler om vold og for fysisk vold. Nesten en av fire gutter hadde blitt utsatt for trusler om vold eller fysisk vold fra jevnaldrende i løpet av oppveksten. Blant jenter gjaldt det samme omtrent en av seks.
- Det var mest vanlig å ha erfart mildere former for fysisk vold fra jevnaldrende, og få oppga å ha hatt behov for legebehandling som følge av slik vold. Ungdom rapporterte i noe større grad å være utsatt for trusler om vold og mildere fysisk vold før de fylte 13 år enn etter.
- Den vanligste utøveren av jevnaldervold blant både jenter og gutter var venner og bekjente. Gutter var noe mer utsatt for vold fra ukjente, mens jenter var mer utsatt for vold fra søsken og kjæreste.
- Grupper som er særlig utsatt for fysisk vold fra jevnaldrende er de med en annen seksuell orientering enn heterofil, unge med funksjonsnedsettelse og de med et høyt nivå av oppvekstproblemer i hjemmet.
- Andelen gutter som oppga å ha vært utsatt for fysisk vold fra jevnaldrende sank fra 2015 til 2023, mens omfanget blant jenter var uendret.
- Omfanget av fysisk vold fra jevnaldrende er tilnærmet likt i UngVold 2023 som i både ungdatabundersøkelsen (Bakken, 2022) og NKVTS' studie blant elever i videregående skole (Myhre et al., 2015). Kjønnforskjellen i utsatthet for vold fra jevnaldrende er også i tråd med tidligere studier.

8 Vold og krenkelser i kjæresteforhold

Innledning

En annen arena hvor unge kan utsettes for vold og krenkelser, er i parforhold. Dette blir ofte omtalt som kjærestevold, og kan utøves både ansikt til ansikt og digitalt. Unge kan utsettes for vold og krenkelser både i løsere og fastere intime relasjoner (Överlien, 2015). Her bruker vi kjærestevold-begrepet om erfaringer med vold og krenkelser i relasjoner ungdommene selv betrakter som «faste».

Det er gjort få omfangsstudier av kjærestevold i Norge, særlig i representative ungdomsutvalg. Generelt er også spørsmålene som brukes i eksisterende studier svært ulike, noe som gjør det vanskelig å sammenligne funn direkte. Vi beskriver likevel de overordnede funnene i foreliggende forskning blant norske unge, som en bakgrunn for våre egne analyser.

Den komparative studien «Safeguarding Teenage Intimate Relationships» (STIR) kartla erfaringer med krenkelser i kjæresteforhold blant 14–17-åringer i 5 europeiske land, deriblant Norge (Barter et al., 2017). Til sammen deltok rundt 1 000 norske ungdommer fra et tilfeldig utvalg skoler i studien. Studien brukte relativt inkluderende mål på vold og krenkelser, noe som resulterte i høye omfangstall. 18 prosent av jentene og 8 prosent av guttene hadde blitt utsatt for noen form for fysisk vold fra en kjæreste, henholdsvis 32 og 19 prosent hadde blitt utsatt for psykiske krenkelser som å ha blitt skreket til, nedverdighet eller truet med vold, mens hele 38 prosent av jentene og 20 prosent av guttene oppga erfaringer med minst én form for digital krenkelse. Eksempler på slike krenkelser var å motta stygge eller truende meldinger på nett eller mobil eller utstrakt kontroll av ens digitale liv fra kjæresten. Jenter har i denne studien altså en generelt høyere risiko enn gutter for å bli utsatt for vold og krenkelser fra en kjæreste, og spesielt for digitale og seksuelle krenkelser (Hellevik & Överlien, 2016). NKVTS' telefonundersøkelse blant 16–17-åringer fra 2013 kartla også fysisk vold og kontrollerende atferd i unges kjæresteforhold (Myhre et al., 2015). Fire prosent av deltakerne oppga å ha vært utsatt for fysisk vold fra en kjæreste, i all hovedsak var dette snakk om mildere vold. Slike erfaringer var mest vanlig blant gutter, noe også eldre norske studier har funnet (Pape et al., 2003). Studien fra NKVTS fant samtidig en tydelig sammenheng mellom kontrollerende atferd og fysisk vold (Myhre et al., 2015). Også blant voksne har studier funnet en slik sammenheng (Dale et al., 2023).

I UngVold ble deltakerne bedt om å oppgi om de noen gang hadde vært i et fast kjæresteforhold etter at de begynte på ungdomsskolen. Samlet hadde 48 prosent ($n = 6\,529$) av deltakerne vært i et slikt forhold. De som svarte bekreftende, fikk to sett med oppfølgingsspørsmål som skulle fange opp erfaringer med psykiske krenkelser, fysisk vold og digitale trusler og ydmykkelser i et kjæresteforhold, samt kontrollerende atferd. Her fikk de spørsmålet «Har din nåværende eller tidligere

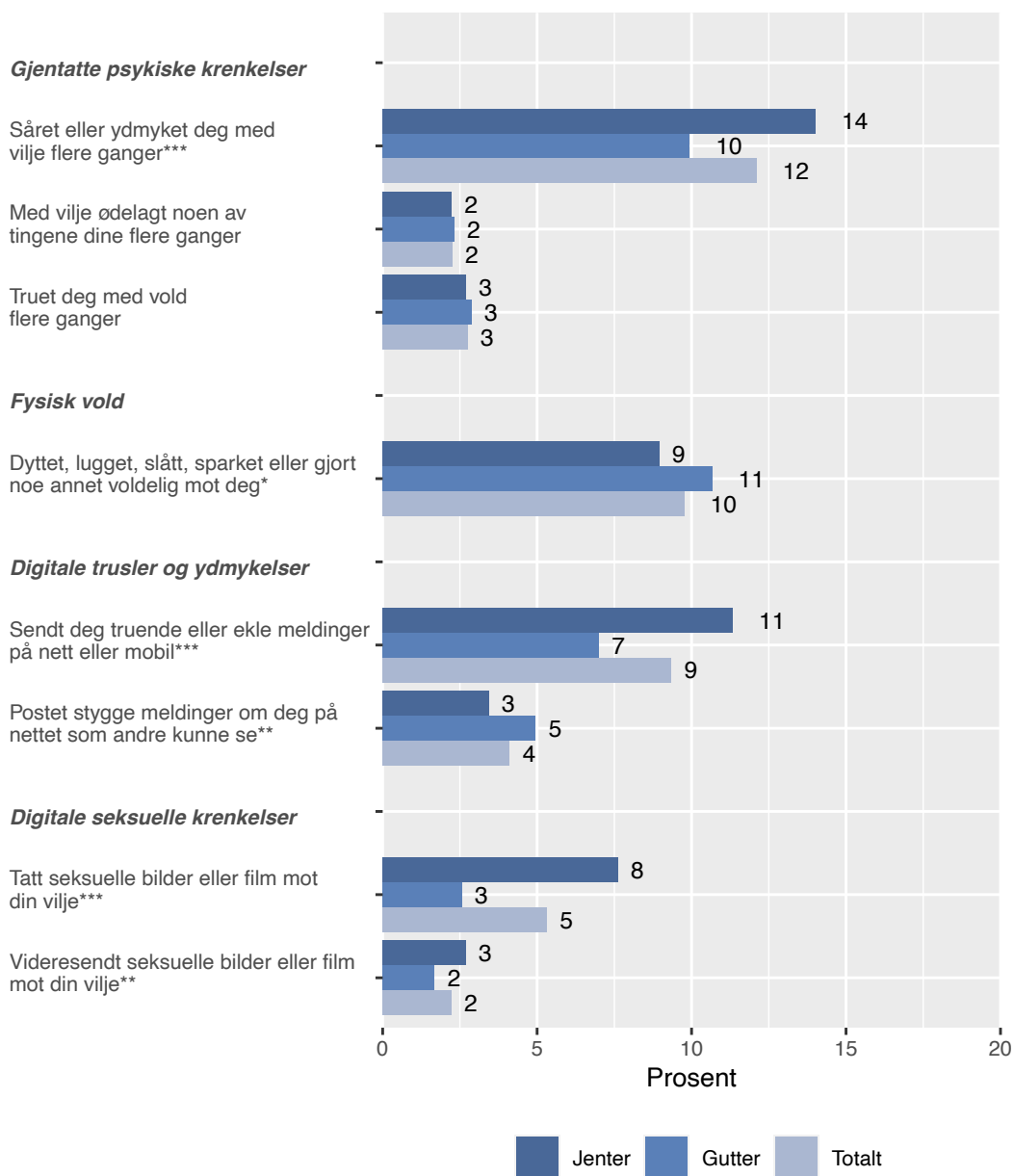
kjæreste gjort noe av det følgende med deg?», og ble deretter bedt om å oppgi om de *aldri, én gang* eller *to eller flere ganger* hadde hatt de ulike erfaringene som var listet opp. Spørsmålene var inspirert av flere etablerte skalaer, blant dem Conflict Tactics Scale (Straus et al., 1998), Conflict in Adolescent Dating Relationship Inventory (CADRI; Wolfe et al., 2001) og spørsmål fra NKVTS' studie blant 16–17-åringene (Myhre et al., 2015). For å måle utsatthet for seksuell vold i kjæresteforhold, har vi i figur 9.2 inkludert de som svarte «kjæreste» på spørsmålet om hvem det var som utsatte dem for seksuell vold (se kapittel 5). Ut fra disse spørsmålene har vi laget et samlemål på vold og krenkelser i kjæresteforhold, som også blir sett opp mot et samlemål på kontrollerende atferd.

I kapittelet beskriver vi ungdoms utsatthet for ulike former for vold og krenkelser fra en nåværende eller tidligere kjæreste (heretter kjæreste). Vi vil også undersøke variasjonen mellom ulike sosiale grupper og i hvilken grad gjentatte tilfeller av kontrollerende atferd fra en kjæreste henger sammen med utsatthet for ulike typer vold og krenkelser. Ettersom vold og krenkelser i kjæresteforhold ikke er blitt kartlagt i tidligere UngVold-studier, har vi ikke data til å studere utvikling over tid.

Omfang

Figur 8.1 viser andelen blant deltakerne som hadde vært i et fast kjæresteforhold etter at de startet på ungdomsskolen som hadde vært utsatt for følgende former for vold og krenkelser fra en kjæreste: Gjentatte psykiske krenkelser, fysisk vold, digitale trusler og ydmykninger og digitale seksuelle krenkelser. Utsatthet for seksuell vold presenteres i figur 8.2.

Figur 8.1 Prosentandel blant de som har hatt en fast kjæreste etter at de startet på ungdomsskolen som i løpet av livet har blitt utsatt for vold og krenkelser fra en nåværende eller tidligere kjæreste etter kjønn

Note. $n_{\text{jenter}} = 3\,460\text{--}3\,503$; $n_{\text{gutter}} = 2\,806\text{--}2\,859$; $n_{\text{totalt}} = 6\,347\text{--}6\,445$. Stjerner viser til signifikante forskjeller etter kjønn (kjkvadrattest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

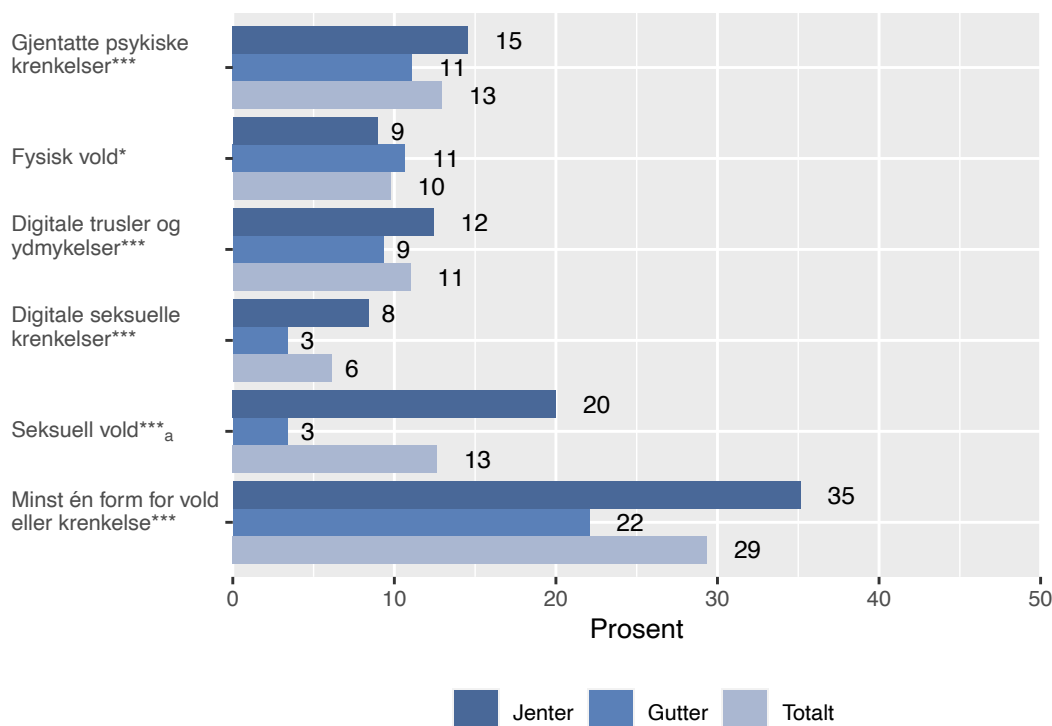
Gjentatte psykiske krenkelser er den vanligste formen for kjærestevold (av de som er inkludert i figur 8.1). Den hyppigst forekommende formen for psykiske krenkelser var å bli såret eller ydmyket med vilje av kjæresten. Totalt tolv prosent hadde opplevd dette, fjorten prosent blant jenter og ti prosent blant gutter. Omfanget var lavt for andre former for psykiske krenkelser: To prosent svarte at en kjæreste med vilje hadde ødelagt noen av tingene deres, mens omtrent like mange hadde blitt truet med vold. For disse krenkelsene var det nærmest ingen kjønnsforskjeller. Litt

flere gutter enn jenter oppga å ha blitt dyttet, lugget, slått, sparket eller blitt utsatt for noe annet voldelig fra en kjæreste, henholdsvis elleve prosent av guttene og ni prosent av jentene. Dette er i tråd med flere tidligere norske studier om fysisk vold i kjæresteforhold (Myhre et al., 2015; Pape, 2003). I kapittel 7 om fysisk vold fra jevnaldrende (figur 7.2) var bildet motsatt: Her var jenter mer utsatt enn gutter for fysisk vold fra en kjæreste. En mulig forklaring kan være at spørsmålene er ulikt formulert. I kapittel 7 viste vi ungdommenes svar på om de var blitt slått uten å få synlige merker eller skadet på grunn av vold. I dette kapitlet handlet spørsmålet om mildere former for vold som tidligere studier har vist at også utøves av jenter (Frøyland & von Soest, 2018). For alle disse erfaringene var det like vanlig å oppgi at det hadde skjedd én gang som to eller flere ganger (tilleggstabell 8.1).

Omtrent en av ti deltakere som hadde vært i et fast kjæresteforhold etter at de startet på ungdomsskolen hadde opplevd at en kjæreste sendte dem truende eller ekle meldinger på nett eller mobil. Jenter er noe mer utsatt for slike erfaringer enn gutter. At en kjæreste hadde postet stygge meldinger om dem på nettet som andre kunne se, var mindre vanlig. Totalt fire prosent oppga dette. Derimot oppga fem prosent at en kjæreste hadde tatt seksuelle bilder eller film av dem mot deres vilje, åtte prosent jenter og tre prosent gutter. To prosent hadde opplevd at en kjæreste hadde videresendt seksuelle bilder eller film av dem mot deres vilje. Det var vanligst å ha én erfaring med digitale seksuelle krenkelser fra en kjæreste (tilleggstabell 8.1).

Figur 8.2 viser samlemaal for vold og krenkelser i et kjæresteforhold. Her er også estimatet på seksuell vold fra en kjæreste fra kapittel 5 inkludert.

Figur 8.2 Prosentandel blant de som har hatt en fast kjæreste etter at de startet på ungdomsskolen som i løpet av livet har blitt utsatt for vold og krenkelser fra en nåværende eller tidligere kjæreste etter kjønn

Note. $n_{\text{jenter}} = 3\,467\text{--}3\,651$; $n_{\text{gutter}} = 2\,818\text{--}2\,959$; $n_{\text{totalt}} = 6\,430\text{--}6\,700$. Stjerner viser til signifikante forskjeller etter kjønn (kjkvadrattest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.
_aHentet fra spørsmål om utøver av seksuell vold i kapittel 5

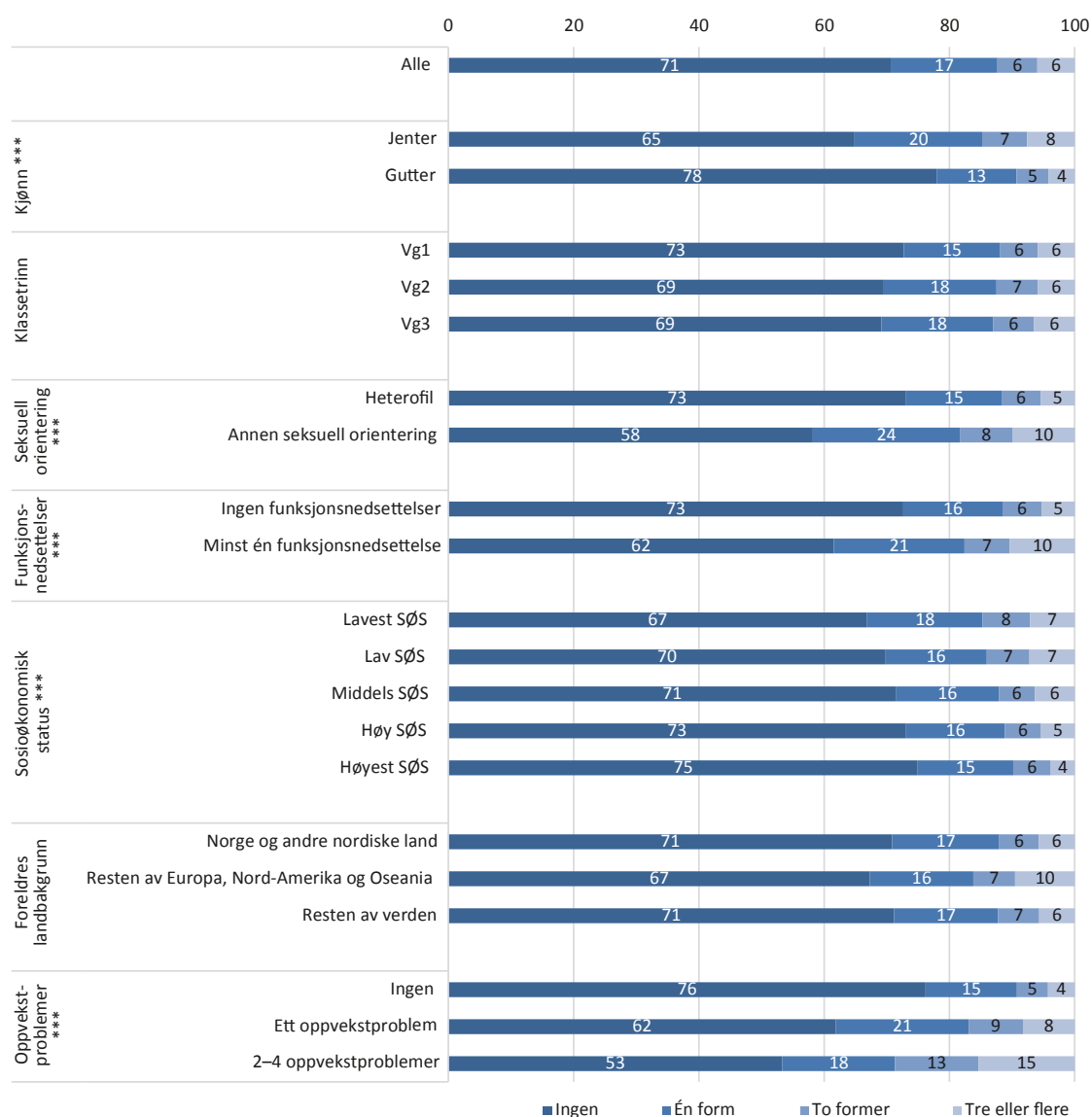
Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Samlet oppga omtrent tre av ti deltakere som hadde vært i et fast kjæresteforhold etter at de startet på ungdomsskolen å ha vært utsatt for minst én type vold eller krenkelse fra en kjæreste. Dette gjaldt 35 prosent blant jenter og 22 prosent blant gutter. For flertallet av krenkelsene var det små kjønnsforskjeller, men det er en høyere andel jenter enn gutter som hadde opplevd at en kjæreste utsatte dem for digitale seksuelle krenkelser, og en enda høyere andel som hadde vært utsatt for seksuell vold. Disse formene for kjærestevold trekker særlig opp jenteandelen i samlemålet. Funnene er til dels i tråd med tidligere studier blant norske ungdommer (Hellevik & Øverlien, 2016), men omfanget av fysisk vold er høyere enn i NKVTS' undersøkelse blant 16–17-åringer (Myhre et al., 2015). Ser vi på begge kjønn, var det vanligst å ha blitt utsatt for gjentatte psykiske krenkelser. For alle disse tallene er det viktig å ta hensyn til at dette ikke nødvendigvis er erfaringer i nåværende forhold, men den samlede mengden vold og krenkelser unge har blitt utsatt for i noe kjæresteforhold de har vært i etter at de startet på ungdomsskolen.

Sammenheng med bakgrunnsfaktorer

Hvordan varierer vold og krenkelser i kjæresteforhold mellom ulike sosiale grupper? I figur 8.3 viser vi dette ved å skille de som har opplevd én, to og tre eller flere former for vold og krenkelser fra en kjæreste.

Figur 8.3 Prosentandel i ulike sosiale grupper blant de som har hatt en fast kjæreste etter at de startet på ungdomsskolen som i løpet av livet har blitt utsatt for vold og krenkelser fra en nåværende eller tidligere kjæreste

Note. $n = 6\,700$. For n i de ulike gruppene, se tabell 2.1 og tabell 2.3 i kapittel 2. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95 %-nivå mellom ulike sosiale grupper (kvikvadrattest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Av deltakerne som hadde hatt en fast kjæreste etter at de startet på ungdomsskolen, oppga 71 prosent ingen erfaringer med vold eller krenkelser fra en kjæreste. Blant de som har erfart dette, var det flest som hadde vært utsatt for bare én form for krenkelse. Det gjaldt sytten prosent, mens seks prosent hadde vært utsatt for to former for krenkelser og like mange

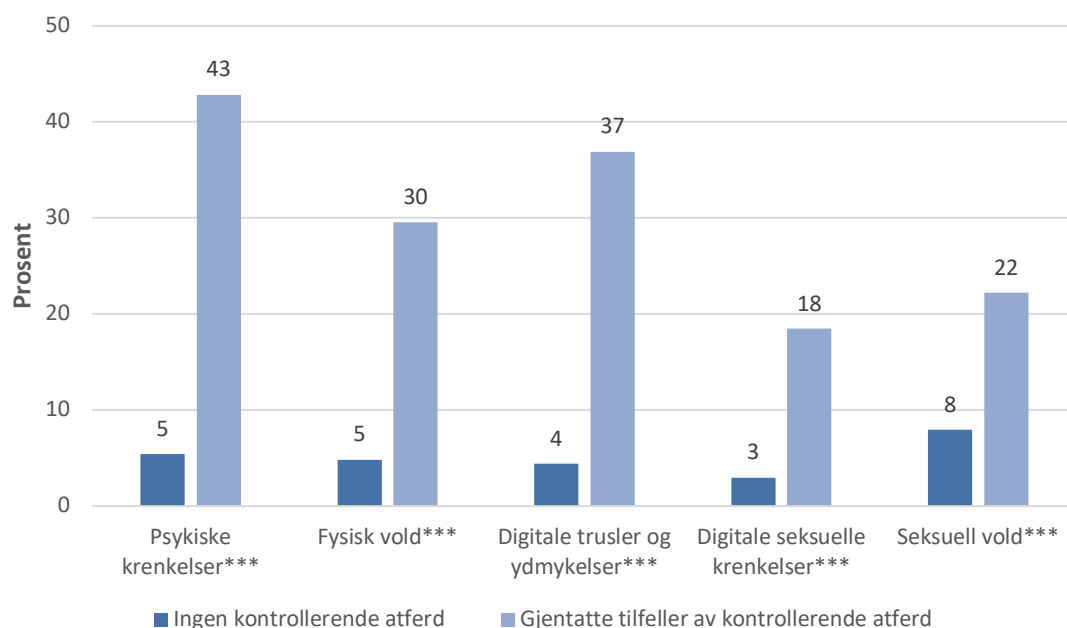
for tre eller flere. Det er nokså små kjønnsforskjeller, men jenter oppga i noe større grad enn gutter å ha erfart vold eller krenkelser fra en kjæreste. Klassetrinn hadde ganske lite å si, og det samme gjaldt foreldres landbakgrunn. Derimot ser vi variasjoner etter seksuell orientering. Blant de med annen seksuell orientering enn heterofil hadde 42 prosent vært utsatt for én eller flere former for krenkelser, mens 27 prosent av heterofile unge oppga det samme. Lignende tall gjelder for unge med funksjonsnedsettelse. Etter sosioøkonomisk status finner vi også systematiske forskjeller, hvor de som kommer fra familier med lavest status rapporterer om flere former for vold og krenkelser enn de med den høyeste. Oppvekstproblemer er faktoren som slår sterkest ut. Blant de som oppga to til fire oppvekstproblemer, hadde omtrent halvparten vært utsatt for vold eller krenkelser i et kjæresteforhold.

Vold og kontrollerende atferd i kjæresteforhold

Tidligere studier har vist at vold og kontroll ofte forekommer sammen både i voksnes (Bjørnholt & Helseth, 2019; Dale et al., 2023) og unges kjæresteforhold (Myhre et al., 2015). Vårt mål på kontrollerende atferd er basert på tre spørsmål om erfaringer i et nåværende eller tidligere kjæresteforhold: om en kjæreste har prøvd å snu ens venner mot en selv, krevd å få tilgang til mobil eller passord til sosiale medier eller at man umiddelbart svarer på meldinger på mobilen om hvor man er og hvem man er sammen med. Samlemålet skiller de som oppga minst to erfaringer med én eller flere av disse formene for kontrollerende atferd fra resten av deltakerne. Samlet rapporterte 20 prosent ($n = 1\,299$) av deltakerne som hadde hatt fast kjæreste etter at de startet på ungdomsskolen om gjentatte tilfeller av kontrollerende atferd i ett eller flere forhold.

I figur 8.4 undersøker vi om unge som rapporterer om kontrollerende atferd fra en kjæreste også har vært utsatt for fysisk vold og andre krenkelser i et kjæresteforhold.

Figur 8.4 Prosentandel blant de som har hatt en fast kjæreste etter at de startet på ungdomsskolen som i løpet av livet har blitt utsatt for vold og krenkelser fra en nåværende eller tidligere kjæreste etter tilstedeværelse av kontrollerende atferd i forholdet

Note. $n_{\text{ingen kontrollerende atferd}} = 5\,078\text{--}5\,157$; $n_{\text{gjentatte tilfeller av kontrollerende atferd}} = 1\,287\text{--}1\,297$. Stjerner viser til signifikante forskjeller etter tilstedeværelse av kontrollerende atferd (z-test). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Kontrollerende atferd er en tydelig risikomarkør for tilstedeværelse av andre former for vold og krenkelser i unges kjæresteforhold. Mens 5 prosent av de som ikke rapporterte om kontrollerende atferd oppga erfaringer med psykiske krenkelser, gjaldt det samme 43 prosent av de som hadde opplevd kontrollerende atferd. Tilsvarende mønster finnes for fysisk vold og digitale trusler og ydmykelser. Sammenhengen mellom kontrollerende atferd og fysisk og digital seksuell vold er noe svakere enn for de andre typene vold og krenkelser, men er likevel tydelig til stede.

Oppsummering

- Tre av ti deltakere som hadde hatt en fast kjæreste etter at de startet på ungdomsskolen hadde opplevd minst én form for krenkelse eller voldshandling fra en nåværende eller tidligere kjæreste, fordelt på 35 prosent blant jenter og 22 prosent blant gutter. Det mest vanlige var å ha blitt utsatt for seksuell vold, særlig blant jenter. Psykiske krenkelser, digitale trusler og ydmykelser og digitale seksuelle krenkelser var også mer vanlig blant jenter enn blant gutter. En av ti hadde opplevd fysisk vold fra en kjæreste, som for eksempel å ha blitt dyttet, lugget, slått, sparket eller noe annet voldelig. Gutter oppga å ha blitt utsatt for slik kjærestevold noe oftere enn jenter.

- Utsatthet for kjærestevold er mer vanlig i følgende grupper: ungdom med en annen seksuell orientering enn heterofil, unge med funksjonsnedsettelse og de som har erfart oppvekstproblemer.
- Kontrollerende atferd er en tydelig risikomarkør for tilstedeværelse av andre former for vold og krenkelser i ungdoms kjæresteforhold.
- Omfanget av vold og krenkelser i kjæresteforhold er vanskelig å sammenligne presist med tidligere studier, fordi måleinstrumentene er ulike. Vi finner et lavere omfang av vold og krenkelser i vår undersøkelse sammenlignet med STIR-undersøkelsen (Hellevik & Øverlien, 2016), men spørsmålene er ikke direkte sammenlignbare. Enkelte funn korresponderer likevel med tidligere funn, som at gutter oppgir mer fysisk vold fra kjæresten enn jenter og at det er en tydelig sammenheng mellom kontrollerende atferd og andre former for vold og krenkelser i kjæresteforhold (Myhre et al., 2015).

9 Sammenheng mellom voldsformer, og mellom vold og andre livsområder

Innledning

I dette kapitlet undersøker vi både sammenhengen mellom utsatthet for ulike former for vold og overgrep og hvordan disse henger sammen med hvordan unge har det på andre livsområder. Tidligere studier har vist at det å utsettes for én form for vold, tydelig øker sjansen for også å ha opplevd andre voldsformer (se f.eks. Hafstad & Augusti, 2019; Myhre et al., 2015). Det å bli utsatt for vold og overgrep i oppveksten kan potensielt også ha store konsekvenser for livskvalitet både her og nå og på lang sikt (Gilbert et al., 2009). Studier har likevel vist at sammenhengen mellom voldserfaringer og ulike utfallsmål varierer både mellom voldsformer og etter hvilket mulig utfall man måler (Frøyland et al., 2023). I rapporten undersøker vi sammenhengen mellom voldserfaringene vi har kartlagt og hvordan deltakerne skårer på en rekke mål knyttet til livskvalitet, psykisk og fysisk helse, seksuell helse, rus, vold og problematferd. Operasjonaliseringen av de ulike målene framkommer av vedlegg 2.

Sammenhengen mellom voldsformer

Vi har undersøkt sammenhenger mellom ulike voldsformer i familien samt om de som er utsatt for slik vold rapporterer et høyere omfang av voldsformer som oftest involverer jevnaldrende. Tabell 9.1 på neste side viser disse sammenhengene. Tabellen leses horisontalt fra venstre mot høyre, det vil si at alle tallene viser til andelen av deltakere som har vært utsatt for voldsformen som står øverst i tabellen, gitt at de også har vært utsatt for volden som står i den aktuelle horisontale linjen. Prosentandelene er fargekodet etter hvor høye de er, med sterkest farge på de sterkeste sammenhengene og svakest farge på de svakeste. Som sammenligningsgrunnlag har vi lagt inn omfanget av de ulike voldsformene i utvalget som helhet.

Tabellen viser at det er en tydelig sammenheng mellom utsatthet for ulike voldsformer i hjemmet. Å ha vært utsatt for psykiske krenkelser fra foreldre gjør det mer sannsynlig også å oppgi fysisk vold, og tilsvarende gjelder også i motsatt retning: 57 prosent av de som rapporterte om psykiske krenkelser fra foreldre hadde vært utsatt for fysisk vold, mens 66 prosent av de som rapporterte om fysisk vold også hadde vært utsatt for psykiske krenkelser. Tilsvarende er det mer vanlig at unge som hadde vært utsatt for vold og psykiske krenkelser fra foreldre også oppga å ha vært vitne til vold mellom foreldrene.

Tabell 9.1 Prosentandel som har vært utsatt for vold og overgrep i løpet av livet etter utsatthet for vold i hjemmet

	Psykiske krenkelser fra foreldre	Fysisk vold fra foreldre	Vitne til psykiske krenkelser	Vitne til fysisk vold	Mildere seksuelle krenkelser	Grove seksuelle krenkelser	Digitale seksuelle krenkelser	Fysisk vold fra jevnaldrende	Vold og krenkelser i kjæresteforhold
Psykiske krenkelser fra foreldre	–	57	50	25	45	36	46	34	47
Fysisk vold fra foreldre	66	–	41	28	42	35	44	36	47
Vitne til psykiske krenkelser	70	50	–	40	46	36	48	31	48
Vitne til fysisk vold	66	65	73	–	49	42	50	36	49
Samlet omfang i UngVold 2023	19	16	13	7	22	16	24	18	29

Note. Tabellen leses horisontalt. ■ >= 60%; ■ 50–59%; ■ 40–49%; ■ 30–39%; ■ < 30%. Alle sammenhenger er signifikante på 95 %-nivå ($p < 0,001$).

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Unge som blir utsatt for vold i hjemmet har også større sannsynlighet for å ha vært utsatt for vold og overgrep i jevnaldermiljøet. For eksempel oppga nær halvparten av de som hadde vært utsatt for vold fra foreldre også å ha vært i et kjæresteforhold hvor man har slike erfaringer. Flere enn tre av ti har vært utsatt for grove seksuelle krenkelser, uavhengig av hvilken form for vold eller krenkelse de oppgir fra en forelder. Til sammenligning har 16 prosent av de unge i det fullstendige utvalget fra undersøkelsen vært utsatt for grove seksuelle krenkelser. Erfaringer med å ha vært utsatt for fysisk vold fra jevnaldrende framstår som løsest knyttet til erfaringer med vold fra foreldre.

Sammenhengen mellom vold og andre livsområder

I denne delen av rapporten undersøker vi sammenhengen mellom ulike voldsformer og hvordan unge har det på andre livsområder. UngVold 2023 er en tverrsnittsundersøkelse, noe som betyr at alle data er samlet inn på ett tidspunkt. Det innebærer at vi ikke kan si noe verken om retningen på sammenhengene vi identifiserer eller om sammenhengene forårsakes av erfaringer med vold og overgrep eller andre bakenforliggende faktorer. Slike analyser krever at man har fulgt de samme individene over tid med gjentatte datainnsamlinger. Analysene vi har gjort gir likevel viktig informasjon om livene til unge som har vært utsatt for vold og overgrep gjennom oppveksten når de nå er i ferd med å nærme seg slutten på ungdomstiden sin.

Livskvalitet og fysisk og psykisk helse

Analysene dekker seks ulike mål på livskvalitet og fysisk og psykisk helse som alle har vært relatert til erfaringer med vold og overgrep i tidligere studier: livskvalitet, depressivt stemningsleie, posttraumatisk stress, selvskading, søvnproblemer og fysiske helseplager. Tabell 9.2 viser sammenhengen mellom erfaringer med vold og overgrep og de ulike målene.

Tabell 9.2 Sammenheng mellom utsatthet for vold og overgrep i løpet av livet og livskvalitet og fysisk og psykisk helse. Gjennomsnitt og prosent

	Mildere fysisk vold fra foreldre	Grov fysisk vold fra foreldre	Vitne til mildere fysisk vold hjemmet	Vitne til grov fysisk vold hjemmet	Mildere seksuelle krenkelser	Grove seksuelle krenkelser	Digitale seksuelle krenkelser	Fysisk vold fra jevnaldrende	Vold og krenkelser i kjæresteforhold	Hele utvalget
Livskvalitet (0–10) ^a	6,2	5,6	6,0	5,6	6,4	6,0	6,1	6,2	6,2	6,8
Depressivt stemningsleie (%) ^b	33	44	38	41	31	39	37	31	37	22
Posttraumatisk stress (%) ^b	26	41	29	40	18	34	30	28	33	14
Selvskading (%) ^b	40	59	44	55	32	53	46	44	50	23
Søvnproblemer (%) ^b	49	58	52	58	45	56	51	50	56	35
Fysiske helseplager (%) ^b	23	31	25	31	20	32	28	24	30	16

Note. Alle sammenhenger er signifikant forskjell fra utvalget som helhet på 95 %-nivå (^at-test; ^bz-test; $p < 0,001$).

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Unge som rapporterer om erfaringer med vold og overgrep, skårer dårligere på alle de inkluderte målene på livskvalitet og psykisk og fysisk helse sammenlignet med det fullstendige utvalget i undersøkelsen. Samtidig er det variasjon mellom voldsformer og til dels også mellom de ulike målene. Gjennomgående er det unge som enten selv har vært utsatt for grov vold fra foreldre, eller har vært vitne til slik vold mellom foreldrene, som skårer dårligst på mange av målene. Analysene i tabell 9.1 viste at dette i mange tilfeller vil være den samme gruppen av deltakere. For eksempel oppgir 41 prosent av de som har vært utsatt for grov vold fra foreldrene sine et høyt nivå av posttraumatisk stress, mens andelen i det fullstendige utvalget er 14 prosent. Unge som rapporterer om grove seksuelle krenkelser, skårer også dårligere enn de andre gruppene på flertallet av livsområdene vi kartlegger. Det å kun ha vært utsatt for mildere seksuelle krenkelser har svakest sammenheng med hvordan man skårer på de ulike målene. På enkelte livsområder skiller førstnevnte gruppe seg lite fra det fullstendige utvalget, som når det gjelder andelen som rapporterer om posttraumatisk stress og fysiske helseplager.

Seksuell helse

UngVold 2023 har hatt et særlig blikk rettet mot unges seksualitet, og inkluderte en rekke mål knyttet til seksuell helse: gjentatte tilfeller av å ha hatt sex når en er veldig beruset eller å ha hatt sex uten prevensjon, å ha brukt angrepille (jenter) eller hatt sex med en jente som i etterkant brukte angrepille (gutter), å ha tatt abort (jenter) eller gjort en jente gravid (gutter) og det å ha hatt en kjønns sykdom. Tabell 9.3 viser hvordan deltakerne skåret på de ulike målene på seksuell helse etter utsatthet for ulike former for vold og overgrep.

Tabell 9.3 Sammenheng mellom utsatthet for vold og overgrep i løpet av livet og seksuell helse. Prosent

	Mildere fysisk vold fra foreldre	Grov fysisk vold fra foreldre	Vitne til mildere fysisk vold hjemmet	Vitne til grov fysisk vold hjemmet	Mildere seksuelle krenkelser	Grove seksuelle krenkelser	Digitale seksuelle krenkelser	Fysisk vold fra jevnaldrende	Vold og krenkelser i kjæresteforhold	Hele utvalget
Sex når veldig beruset flere ganger (%)	40	40	41	44	37	50	44	38	50	36
Sex uten prevensjon flere ganger (%)	58	58	63	63	46	65	60	56	67	51
Angrepille (%)	35	39	38	44	29	45	40	34	44	32
Abort (%)	4	7	3	7	2	5	4	7	7	4
Kjønns sykdom (%)	7	10	7	10	5	12	10	8	10	6

Note. Alle sammenhenger i fet skrift er signifikante forskjellig fra utvalget som helhet på 95 %-nivå (z-test; $p < 0,05$).

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Det var større variasjon i sammenhengene mellom vold og overgrep og mål på seksuell helse enn for målene på livskvalitet og psykisk og fysisk helse. For enkelte mål var det heller ingen forskjell mellom det fullstendige utvalget og unge som rapporterte om vold og overgrep. Det å gjentatte ganger ha hatt sex når man er veldig beruset var relativt vanlig i hele utvalget, noe 36 prosent av alle oppga å ha gjort. Andelen var noe høyere blant unge som hadde opplevd grove seksuelle krenkelser og vold og krenkelser i kjæresteforhold enn i de andre gruppene, men forskjellene var ikke særlig store. Også det å gjentatte ganger ha hatt sex uten prevensjon og det å ha brukt angrepille etter sex var relativt vanlig i utvalget som helhet, men igjen pekte de samme gruppene seg ut med noe høyere andeler som oppga å ha gjort disse tingene. For angrepille skåret også unge som hadde vært vitne til grov vold mot en forelder og hadde vært utsatt for digitale seksuelle krenkelser noe høyere enn de andre gruppene. Mønstret gjenfinnes for å ha tatt abort og det å ha hatt en kjønns sykdom, men her er tallene langt lavere både i utvalget som helhet og blant unge som har vært utsatt for vold og overgrep.

Rus, vold og problematferd

UngVold 2023 målte hyppigheten av alkoholrelaterte problemer og bruk av andre rusmidler enn alkohol, ulike typer problematferd og voldsutøvelse i løpet av det siste året. Tabell 9.4 viser sammenhenger mellom utsatthet for vold og overgrep og slike erfaringer.

Tabell 9.4 Sammenheng mellom utsatthet for vold og overgrep i løpet av livet og rus, vold og problematferd. Gjennomsnitt og prosent

	Mildere fysisk vold fra foreldre	Grov fysisk vold fra foreldre	Vitne til mildere fysisk vold hjemmet	Vitne til grov fysisk vold hjemmet	Mildere seksuelle krenkelser	Grove seksuelle krenkelser	Digitale seksuelle krenkelser	Fysisk vold fra jevnaldrende	Vold og krenkelser i kjæreste-forhold	Hele utvalget
Alkoholrelaterte problemer (1–5) ^a	1,7	1,7	1,7	1,7	1,6	1,8	1,7	1,8	1,8	1,6
Bruk av andre rusmidler (%) ^b	32	38	36	39	25	39	32	34	37	21
Voldsutøvelse (%) ^b	31	40	31	36	24	32	29	46	36	20
Problematferd (%) ^b	24	29	26	28	16	25	22	29	25	15

Note. Alle sammenhenger i fet skrift er signifikant forskjellig fra utvalget som helhet på 95 %-nivå (^at-test; ^bz-test; $p < 0,001$).

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Unge som har vært utsatt for grove seksuelle krenkelser, fysisk vold fra jevnaldrende og vold og krenkelser i kjæreste-forhold oppgir et høyere nivå av alkoholrelaterte problemer i løpet av det siste året enn de andre gruppene i utvalget. Forskjellene er samtidig ikke særlig store. Når det gjelder bruk av andre rusmidler enn alkohol, skiller derimot mange av gruppene som har vært utsatt for vold og overgrep seg vesentlig fra det fullstendige utvalget. Mens to av ti oppgir slik bruk i totalutvalget, gjelder det samme omtrent fire av ti blant de som har vært utsatt for grove seksuelle krenkelser, grov vold fra foreldre eller vært vitne til grov vold mot en forelder. Mange av de andre gruppene som rapporterer om vold og overgrep, skårer også vesentlig høyere enn totalutvalget. For voldsutøvelse peker igjen unge som har opplevd grov vold i hjemmet seg ut med høyere skårer, men her skiller særlig de som har vært utsatt for fysisk vold fra jevnaldrende seg ut. Tilsvarende gjelder for utøvelse av problematferd i løpet av det siste året.

Oppsummering

- Å bli utsatt for én form for vold eller krenkelse fra en forelder henger tydelig sammen med både utsatthet for annen vold fra foreldre og vold og overgrep i jevnaldermiljøet. Unge som har erfaringer med vold fra foreldre, er særlig utsatt for å oppleve vold og krenkelser i kjæresteforhold.
- Utsatthet for vold og overgrep henger tydelig sammen med hvordan man har det på andre områder i livet. Unge som rapporterer om slike erfaringer, skårer vesentlig svakere enn utvalget som helhet på flertallet av de inkluderte målene på livskvalitet, psykisk og fysisk helse og rusbruk som vi har kartlagt i undersøkelsen.
- Å ha erfaringer med grov vold fra foreldre, det å ha vært vitne til grov vold mot en forelder og grove seksuelle krenkelser er sterkere knyttet til utfordringer på andre livsområder enn erfaringer med andre former for vold og overgrep. Milde seksuelle krenkelser er svakest relatert til alle målene vi har kartlagt i studien.

10 Avslutning

Hensikten med denne rapporten har vært å tegne et helhetlig og oppdatert bilde av unges utsatthet for vold og overgrep i løpet av oppveksten. Analysene har i all hovedsak vært avgrenset til hjemmet og jevnaldermiljøet som arenaer for slike krenkelser.

Overordnet viser rapporten at vold og overgrep fortsatt rammer en betydelig andel barn og unge. Men bildet er sammensatt. På noen områder ser vi en positiv utvikling, hvor andelen som rapporterer om erfaringer med vold og overgrep, er blitt lavere over tid eller har holdt seg på et lavt nivå. På andre områder er bildet mer negativt, andelen utsatte vedvarer å være høy – eller øker. I det følgende oppsummerer og diskuterer vi de overordnede funnene. Vi løfter også fram særskilt utsatte grupper samt presenterer implikasjoner for utvikling av forebyggende og avhjelpende tiltak og forslag til videre forskning.

Vold og krenkelser i familien

Fysisk vold og psykiske krenkelser fra foreldre

Fysisk vold fra foreldre har vært kartlagt i alle de tre UngVold-studiene. Samlet viser analysene at omfanget av vold fra foreldre synker i hele perioden fra 2007 til 2023. Fra 2007 til 2015 ble den mildere volden fra foreldre betydelig redusert, mens den grove volden hadde et mer stabilt, men betydelig lavere omfang. I 2023 ser vi at den mildere volden er ytterligere redusert, mens den grove volden øker svakt, fra fem prosent utsatte i 2007 til syv prosent i 2023. Det samlede omfanget av vold fra foreldre synker likevel også mellom de to siste undersøkelsene.

Skillet vi har satt mellom mildere og grov fysisk vold kan diskuteres, slik vi har vært inne på tidligere. De ulike utviklingstrekkene vi har dokumentert, viser samtidig at skillet kan være nyttig for å forstå fenomenet foreldrevold. Som vist, blant annet av Løvgren og kolleger (2017), er mildere vold mer tilfeldig fordelt mellom ulike typer familier, mens grov vold langt oftere skjer i familier som har problemer på andre områder, for eksempel knyttet til økonomi, rus og psykisk sykdom. Med andre ord er det ikke bare volden som er ulik, men også voldens kontekst. UngVold 2023 bekrefter dette bildet.

Når det gjelder den mildere volden, tyder den fortsatte reduksjonen på at foreldre flest tar avstand fra vold som del av oppdragelsen. Det er nærliggende å forstå de fleste tilfellene av mildere fysisk vold som uønskede hendelser fra foreldrenes side. I løpet av de siste tiårene har relasjonen mellom foreldre og barn blitt stadig mer demokratisert (Giddens, 1994). Dagens foreldregenerasjon er opptatt av å være til stede i barnas liv og å ha en nær relasjon til dem (se f.eks. Stefansen, 2011). Bruk av vold i konflikter eller som reaksjon på uønsket oppførsel passer ikke inn i et slikt bilde og vil bryte med de fleste foreldres oppfatning av godt foreldreskap.

At slik vold likevel kan skje, for eksempel i en stresset situasjon, bør ikke overraske. Heller ikke at noen fortsatt tyr til vold som del av oppdragelsen. Arbeidet med å bevisstgjøre foreldre om at all vold bør unngås, også handlinger som har lite potensial for fysisk skade, bør uansett fortsette, kanskje med et sterkere fokus på hvordan foreldre kan snakke med barna sine når vold har skjedd – både for å gjenopprette tillit og forhindre nye hendelser. Trolig er det bedre å fokusere på hvordan relasjonen til barnet kan ta skade av slik voldsbruk, enn at handlingene bryter med loven.

Den sterke koblingen mellom grov vold og levekårs- og helseutfordringer hos foreldrene peker på grov vold fra foreldre som et grunnleggende sosialt problem som ikke lar seg løse med enkle tiltak, som holdningskampanjer og lignende. Omfattende tiltak i familien er antakelig nødvendig for å bryte mønstre av voldsbruk, men ikke minst er det viktig å forebygge at familier havner i så utsatte situasjoner at det skaper grobunn for stress, konflikt og vold. Gode økonomiske støtteordninger og tilgjengelig hjelp med rus, psykiske problemer og andre levekårsutfordringer er en viktig del av dette. I en evaluering av den siste opptrappingsplanen mot vold og overgrep ble det nettopp rettet kritikk mot myndighetenes manglende fokus på voldens levekårs- og klassedimensjon (Myrvold et al., 2022). Forholdet mellom vold og levekår er samtidig komplekst. I noen familier kan vold bidra til en mer utsatt familiesituasjon, for eksempel ved at familievold leder til rus eller psykiske problemer. Det kan også finnes bakenforliggende årsaker som er skyld i både vold og levekårsutfordringer. Når det gjelder partnervold fra far mot mor, for eksempel, kan ideer om kjønn og makt være bakgrunnen for både volden og økonomiske vansker hvis mor forhindres fra å være i arbeid. Slike sammenhenger kan ikke belyses med data fra en tverrsnittsundersøkelse som UngVold.

Studien vår omfatter også det som ofte omtales som psykisk vold i hjemmet, målt som tilstedeværelse av gjentatte psykiske krenkelser fra foreldrene. For dette fenomenet har vi kun to sammenlignbare målinger. Vi finner at omfanget av denne typen krenkelser fra foreldre har holdt seg stabilt mellom 2015 og 2023, og ligger på et noe høyere nivå enn fysisk vold fra foreldre. Slike krenkelser kan skje uten at det forekommer fysisk vold, men fenomenene opptrer ofte sammen. Blant de som rapporterte om psykiske krenkelser fra en forelder, svarte over halvparten at de også hadde opplevd fysisk vold fra en forelder. Mange hadde også vært vitne til tilsvarende krenkelser mellom foreldrene. Psykiske krenkelser fra foreldre framstår dermed i vår studie ikke som et isolert fenomen, men som innvevd i mer omfattende problemkomplekser i familier. For profesjonelle som arbeider med barn og unge, er det viktig å være klar over at slike krenkelser kan være en indikasjon på tilstedeværelse av andre former for vold og levekårsutfordringer. Foreldre bør også være klar over at psykiske krenkelser i seg selv kan skade barn og gi økt risiko for problemer på andre livsområder (Norman et al., 2012).

Vitneerfaringer

En annen form for familievold vi har kartlagt, er «vitneerfaringer»: det å ha sett eller hørt en av foreldrene bli utsatt for fysisk vold eller psykiske krenkelser fra

en partner. For fysisk vold ser vi en markant nedgang mellom 2007 og 2015 og deretter stabilitet. Å ha vært vitne til fysisk vold fra en forelder mot et søsken har en tilsvarende utvikling. Vitneerfaringer knyttet til psykiske krenkelser mot en forelder har derimot blitt mindre vanlig mellom 2015 og 2023, men kun for de som rammer mor. Omfanget av psykiske krenkelser mot far er stabilt. Å ha vært vitne til vold i hjemmet er mindre vanlig enn selv å ha blitt utsatt for vold og krenkelser fra foreldrene sine. Om det betyr at omfanget av krenkelser som rammer de unge selv reelt sett er høyere enn omfanget av krenkelser mellom foreldrene, eller om det foregår krenkelser mellom foreldrene som de unge ikke kjenner til, er ikke mulig å vite basert på våre data.

Et interessant trekk ved vitneerfaringene knyttet til fysisk partnervold, er hvor små forskjeller det er i omfang mellom mildere vold og grov vold. Mens målene på mildere og grov vold ser ut til å fange opp vesensforskjellige fenomener når det gjelder egen utsatthet, er det mye som tyder på at det vel så gjerne forekommer grov som mildere vold når det gjelder vold som skjer mellom foreldre.

Også for vitneerfaringer er det stor grad av overlapp mellom fysisk vold og psykiske krenkelser. Blant de som hadde sett eller hørt en forelder bli utsatt for fysisk vold fra en partner, hadde ni av ti også vært vitne til gjentatte psykiske krenkelser mot en forelder. Vi finner i tillegg en tydelig sammenheng mellom selv å ha blitt utsatt for vold og krenkelser fra foreldrene sine og det å ha vært vitne til slike krenkelser. Blant de som hadde vært vitne til fysisk vold mot en forelder, hadde to tredeler også selv blitt utsatt for vold fra en forelder. Igjen viser sammenhengene betydningen av å tenke helhetlig rundt forebygging av vold og krenkelser i familier.

Seksuelle overgrep

Omfanget av seksuelle overgrep i familien er lavt i undersøkelsen vår. Analysene viser videre at langt de fleste tilfeller av seksuell vold finner sted etter fylte 13 år og begås av andre unge. På spørsmål om alle seksuelle krenkelser man hadde vært utsatt for gjennom livet, oppga åtte av ti erfaringer med jevnaldrende, mens 8 prosent hadde vært utsatt for seksuell vold fra et familiemedlem og 14 prosent fra en voksen utenfor familien. Under én prosent av de utsatte oppga at utøver var mor, far eller en annen voksen slektning. Andelen som har vært utsatt for seksuelle overgrep fra voksne er noe høyere dersom man utelukkende ser på de som kun oppga krenkelser før de fylte 13 år, men også i denne gruppen oppga et flertall at utøveren var en jevnaldrende (analyser ikke vist). Seksuelle overgrep fra voksne, både i og utenfor familien, er åpenbart svært alvorlig for de som rammes, men samtidig gjør de lave omfanget det vanskelig å studere tematikken mer grundig i undersøkelser som denne.

Vold og krenkelser blant jevnaldrende

Seksuell vold

En stor del av den seksuelle volden unge rapporterer om, utøves av jevnaldrende. Omfanget av seksuell vold, og økningen som har skjedd siden forrige UngVold-undersøkelse, framstår som de mest sentrale funnene i rapporten.

I UngVold 2023 oppga nær fire av ti jenter minst ett tilfelle av seksuell vold i løpet av livet: 25 prosent en grov krenkelse, det vil si enten forsøk på penetrerende overgrep eller penetrerende overgrep begått enten med makt eller i situasjoner hvor den utsatte var beruset, og 14 prosent kun mildere krenkelser, det vil si ulike former for uønsket beføling. Tilsvarende tall for gutter var henholdsvis syv og fem prosent. Andelen som hadde vært utsatt for både mildere og grove seksuelle krenkelser er betydelig høyere enn det vi har sett i de tidligere UngVold-studiene. Lignende økninger i grove seksuelle krenkelser ble også funnet i NKVTS' studie i voksenbefolkningen, som ble gjennomført i 2022 (Dale et al., 2023), samt i en svensk studie fra 2021 blant elever i siste trinn på videregående skole (Svedin et al., 2021). Hvordan økningen skal forstås, har ikke et enkelt svar. Studiene vi har vist til, er knappe på dette punktet.

En første tolkning er at omfanget av seksuell vold blant unge faktisk øker. I og med at endringen gjenfinnes i flere undersøkelser og i alle aldersgrupper, er det i så fall nærliggende å se hen til endringer på samfunnsnivå. Hoveddelen av den seksuelle volden skjer mellom jevnaldrende, noe som gjør at vi heller til at endringen da bør være relatert til unges seksualkultur, at den på relativt kort tid har tatt opp i seg kulturelle strømninger som gir grobunn for at flere krenkelser skjer. For eksempel kunne man tenke at seksuell interaksjon er blitt mer påvirket av porno og problematiske maskulinitetsidealer som blomstrer opp rundt influensere med stor følgerskare, på måter som gjør unge mindre sensitive for andres grenser og mer tilbøyelige til å presse på for å få viljen sin gjennom. Studier har særlig pekt på hvordan det utvikles kvinnefiendtlige kulturer på nett som framhever anti-feminisme og devaluerer kvinnelig seksualitet (Massanari, 2017; Thompson, 2018). Ungdom kan også påvirkes av en mer uttalt seksualisering, særlig av kvinner, i serier de følger med på og på sosiale medier ellers (Ward, 2016). Gitt sammenhengen mellom rus og seksuell vold, kunne eventuelle endringer i ruskonsum vært en medvirkende faktor.

Om seksualkulturen blant unge er i endring, er imidlertid ikke så lett å si. Endringer i debutalder kan være en relevant indikator. Forskningen som finnes, tyder på at den ikke har blitt lavere over tid: Debutalderen for samleie har vært stabil i den norske befolkningen i flere tiår (Fischer et al., 2023), mens blant unge i Oslo har forskere vist at andelen som har debutert seksuelt innen våren i første trinn på videregående skole har sunket markant i perioden fra 1996 til 2018 (Pedersen et al., 2021). Andre relevante indikatorer kunne vært antall seksualpartnere og typer av sex som unge praktiserer, for eksempel om unges seksuelle repertoar har blitt mer avansert og grenseoverskridende enn før, men dette er det ikke

forsket på i norsk sammenheng. Vi vet heller ikke om flere enn før har sex når de har drukket. Det vi imidlertid vet, er at det på nasjonalt nivå ikke er noen tegn til at rusbruken blant unge endrer seg vesentlig (Bakken, 2022), selv om studier har vist en markant nedgang i alkoholbruken blant unge i store deler av verden fra starten av 2000-tallet til 2015 (Pape et al., 2018). Samtidig viser helt nye tall fra Oslo en tydelig økning i bruken av kokain de seneste årene, samt at alkoholbruken også øker noe (Bakken, 2023). Bildet er med andre ord mer blandet når det gjelder rus- og festkultur. Ut over dette har Medietilsynet beskrevet en økning i bruken av pornografi blant unge, særlig blant de aller yngste (Medietilsynet, 2022). Andelen gutter i alderen 13–14 år som hadde sett pornografi på nett økte fra 46 til 55 prosent fra 2018 til 2022, mens tilsvarende andel for jenter i samme aldersgruppe økte fra 10 til 24 prosent. Økningen i pornobruk er interessant sett på bakgrunn av forskning blant unge voksne fra USA (Braithwaite et al., 2015), som finner at hyppig bruk av porno er assosiert med mer risikofylte seksuelle praksiser, som det å ha mange tilfeldige seksualpartnere («hook-ups»). Kvalitative studier om hvordan unge i dag tenker om og «gjør» seksualitet, kunne åpenbart gitt mer kontekst til omfangstallene for seksuell vold vi og andre har presentert. Slik forskning mangler imidlertid i norsk sammenheng.

En alternativ tolkning er at økningen først og fremst drives av en økt oppmerksomhet rundt seksuell vold som samfunnsmessig problem. Å forebygge seksuell vold har vært på den politiske agendaen i Norge i mange år (Skilbrei et al., 2019). I nyere tid har #metoo-kampanjen vært viktig for å synliggjøre både omfanget av og variasjonen i seksuell vold mot jenter og kvinner. Antakelig ser vi en økende bevissthet blant ungdom både om egne grenser og hva slags handlinger som representerer krenkelser av den seksuelle integriteten. Med andre ord at handlinger som tidligere har vært tolket som noe annet enn krenkelser, for eksempel som noe i gråsonen mellom det som er greit og ikke, i dag lettere forstås som krenkelser. Forskning har også vist at mange utsatte for seksuell vold opplever at de bør si fra om det som har skjedd, både av hensyn til seg selv og for samfunnets del, og at de som ikke sier fra opplever at de må ha gode grunner til det (Hansen et al., 2021). Politi og påtalemyndighet oppfordrer også til at man anmelder voldtekt. At flere rapporterer om krenkelser, kan ha med dette å gjøre – at man gjenkjenner overgrep som overgrep og at det i økende grad oppleves som en slags samfunnsmessig plikt å fortelle om det man har opplevd. Økningen som har vært i anmeldelser av seksuallovbrudd siden 2010, kan i hvert fall delvis forstås i et slikt perspektiv (Dyrstad & Stene, 2022). Om vi legger denne alternative tolkningen til grunn, har trolig seksuell vold vært kraftig underrapportert i tidligere studier, til tross for at spørsmålene som er stilt har vært relativt konkrete – nettopp for å unngå underrapportering.

En tredje mulig tolkning, som vi heller mest til, er at noe av økningen kan være reell, altså at omfanget av seksuell vold blant unge *har* økt, men at den i hovedsak drives av en økende bevissthet om hva slags handlinger som representerer seksuelle krenkelser og økt rapporteringsvillighet når krenkelser har skjedd. NKVTS' omfangsundersøkelse av vold og overgrep i den voksne befolkningen

(Dale et al., 2023) viser i tråd med en slik tolkning en økning i seksuell vold i alle aldersgrupper, men samtidig en større økning blant de yngste deltakerne.

Uansett hvordan man tolker de høye omfangstallene vi har presentert for seksuell vold, er det viktig å ta høyde for at det er betydelig variasjon i hva slags erfaringer som ligger bak avkryssingene, og at vårt mål fanger opp både helt klare krenkelser og det vi kan forstå som gråsonetilfeller. Dette gjør forholdet mellom tall og begreper komplisert. Begrepet seksuell vold, som vi har brukt som samlebetegnelse på de seksuelle krenkelsene deltakerne har erfart, gir konnotasjoner til handlinger der utøveren bevisst har gått over den andres grenser. Det behøver ikke være tilfellet. Når vi likevel har brukt begrepet, er det fordi det viser til en opplevelse av å ha blitt utsatt for noe en ikke ville og som innebar at den seksuelle autonomien, det Dahl (1994) har kalt kjønnsfriheten, ble krenket.

Tidligere forskning har belyst noe av variasjonen i erfaringene med seksuell vold som ligger bak den typen tall vi har rapportert. Begrepsapparatet som er under utvikling i denne forskningen, gir en nyttig bakgrunn for å forstå de ulike situasjonene krenkelser skjer i. For mildere seksuelle krenkelser har Stefansen (2019) vist at spørsmål om utsatthet for uønsket beføling fanger opp både klare grenseoverskridelser, hvor utøveren har «tatt seg til rette», uten å ta hensyn til den utsatte, og erfaringer med «utprøvende beføling». Utprøvende beføling henspiller på beføling som er ment å signalisere romantisk eller seksuell interesse og hvor det ikke skjedde noe mer da den utsatte ga uttrykk for at det var uønsket. En rimelig tolkning av slike hendelser er at selv om de er uønskede, oppleves de sjelden som alvorlig invaderende. Noe av økningen i seksuell vold kan handle om at slike hendelser oftere enn før forstås som å være et angrep på den kroppslige integriteten, uavhengig av både utøverens intensjon og hvordan den utsatte opplevde hendelsen.

For seksuell vold mer generelt, har forskere vært opptatt av ulike interaksjonsdynamikker som leder til krenkelser og forsøkt å begrepsfeste disse. Begrepet «sexually violent effervescence» (Tutenges et al., 2020) viser til situasjoner der begge de involverte er oppslukt i en seksualisert atmosfære, typisk i forbindelse med fest og sosial drikking, der det ene leder til det andre, og situasjonen ender i en krenkelse når den ene parten går for langt. Tilsvarende har Stefansen og kolleger (2021), basert på tekstbeskrivelser av alkoholrelaterte overgrep fra UngVold 2015, introdusert begrepet «boundary situations». Det viser til kaotiske seksuelle interaksjoner som spinner ut av kontroll, uten at den ene parten helt klart kan lastes for det som skjedde. Opplevelsesmessig skiller disse situasjonene seg fra situasjoner der den ene parten utvetydig driver interaksjonen framover når den andre er for alkoholpåvirket til å skjønne hva som skjer, samt situasjoner preget av grov utnyttelse, manipulasjon og tvang. Også i UngVold 2023 knytter flertallet av de grove seksuelle krenkelsene seg til situasjoner med jevnaldrende i enten eget eller andres hjem, og en god del oppgir at alkohol eller andre rusmidler spilte en viktig rolle samt at de har vært for beruset til å kunne motsette seg det som skjedde. På samme måte som for de mildere seksuelle krenkelsene, kan vi tenke

oss at ungdom i dag oftere forstår kaotiske og forvirrende seksuelle interaksjoner som ender med at den ene parten går for langt, som utvetydige krenkelser.

Et annet framtrødende trekk i studien er hvor mange som oppgir at de har vært i en situasjon der de egentlig ikke ville ha sex, men ikke klarte å si nei. Omtrent halvparten av deltakerne i studien som rapporterte å ha erfart seksuell vold, svarte at denne beskrivelsen passet med den mest alvorlige krenkelsen de hadde blitt utsatt for etter at de fylte 13 år. Grunnene til dette kan være ulike. I noen tilfeller vil det handle om redsel for hva som kan skje om man sier nei, for eksempel at utøveren da vil bruke fysisk makt. I andre tilfeller kan det, slik Stefansen og Solstad (2021) har vist, handle om en form for situasjonstvang, en opplevelse av at siden man er i en situasjon der sex er forventet og ting allerede er godt i gang, er det ikke lenger mulig å si nei. Samme dynamikk kan gjøre seg gjeldende når man i utgangspunktet har ønsket å ha sex, men ikke den typen sex den andre legger opp til. Stefansen og Solstad bruker begrepet «scriptets tvang» om slike situasjoner, nettopp for å løfte fram at en viktig bakgrunn for at noen overgrep kan skje, er de sosiale normene for hvordan man signaliserer seksuell interesse. Som også Hirsch og Khan (2020) har vist, forstår mange unge det som et implisitt løfte om sex når man blir med noen hjem etter en fest, eller går på et rom sammen mens festen pågår. Fysiske forflytninger fungerer da som et slags kodespråk som gjør verbal kommunikasjon unødvendig. Forskning har også vist at ungdom kan vegre seg for å trekke seg fra en pågående seksuell interaksjon fordi de ikke vil såre den andre, eller er redd for å bli beskyldt for å være en som lurer folk, en «tease» eller lignende (Holmström et al., 2020). Denne typen nyanser i hvordan seksuelle krenkelser skjer, er viktig å ha med når man skal snakke med ungdom om hvordan de kan ha sex på etisk akseptable måter. Da kommer et generelt begrep om seksuell vold til kort, slik også Pedersen (2005) har påpekt.

Overordnet viser resultatene at den forebyggende innsatsen mot seksuell vold må forsterkes. Selv om vi tar høyde for at erfaringene både varierer i alvorlighetsgrad og antakelig i konsekvenser for den utsatte, er antallet unge som utsettes for seksuell vold urovekkende høyt. Det må også være lett tilgjengelig hjelp til de som utsettes. At majoriteten av de utsatte oppgir at de har snakket med noen om det som skjedde, er et positivt funn. Fra annen forskning vet vi at det å snakke med noen som tror på det en forteller om seksuell vold og som lar den utsatte selv bestemme hva som skal skje i etterkant, er viktig (Østby & Stefansen, 2017). I forlengelsen av dette er det viktig å snakke med ungdom om hvordan man kan være en god venn og støtte til noen som er utsettes for slike hendelser. Kanskje er dette særlig viktig i en tid der det stilles stadig strengere krav til hvordan utsatte bør forholde seg til det de har opplevd, for eksempel at de *må* anmelde saken til politiet (Hansen et al., 2021).

Digitale seksuelle krenkelser

Også omfanget av digitale seksuelle krenkelser er høyt blant deltakerne i studien. Mens tidligere studier i hovedsak har kartlagt erfaringer med mindre alvorlige former for digitale seksuelle krenkelser, som å få tilsendt uønskede nakenbilder

og forespørslers om å snakke om seksuelle temaer, har vi i UngVold 2023 rettet blikket mot mer alvorlige seksuelle krenkelser som kan finne sted på nett og mobil. Undersøkelsen har kartlagt omfanget av to former for digitale seksuelle krenkelser: bildebaserte seksuelle krenkelser og det å ha blitt lur, presset eller truet til å utføre uønskede seksuelle handlinger på nett. Mest vanlig var erfaringer med å ha følt seg presset eller truet til å sende nakenbilder, særlig blant jenter. Her må vi ta et visst forbehold om at vi kan ha fanget opp både følelser av press og å faktisk ha gitt etter for slikt press. Samtidig som mange rapporterte om slike erfaringer, var det langt færre som hadde opplevd at bildene ble spredt videre. Andre norske studier som har kartlagt erfaringer med spredning av nakenbilder blant ungdommer i samme aldersgruppe, finner tilsvarende tall som i denne undersøkelsen (Bakken, 2022; Frøyland & Stefansen, 2023). Å ha blitt lur, presset eller truet til å utføre seksuelle handlinger på nett var mindre vanlig. Til vår kjennskap finnes det ikke andre norske studier som har kartlagt denne tematikken.

Et viktig funn i UngVold 2023 er at andre unge står bak en stor del av de digitale seksuelle krenkelsene deltakerne rapporterer om, særlig når det gjelder bildebaserte seksuelle krenkelser. Tidligere studier har framhevet kombinasjonen av seksuell nysgjerrighet og manglende modenhet i den aktuelle aldersgruppen som medvirkende til at unge, særlig i starten og midten av ungdomstiden, utfører handlinger som krenker andres rett til seksuell autonomi digitalt (Frøyland & Stefansen, 2023). Vi kan ikke si noe om det har vært en økning i omfanget av digitale seksuelle krenkelser eller ikke basert på denne studien. Det høye nivået av krenkelser fra andre jevnaldrende gir likevel grunn til å spekulere i hvordan unges seksualkultur spiller inn på omfanget. Her tenker vi særlig på bruken av pornografi og den generelle seksualiseringen av sosiale medier og medier ellers, som vi nevnte i forbindelse med fysisk seksuell vold. I et forebyggingsperspektiv framstår det som viktig å utvikle tiltak som får færre unge til å bruke digitale medier seksuelt på måter som oppleves som krenkende for andre. Et viktig tiltak kan være tidligere og bedre seksualundervisning i skolen, som både må anerkjenne unges bruk av digitale medier til seksuell utforskning og samtidig lære dem hva som er akseptabel oppførsel overfor andre mennesker, både fysisk og digitalt.

Selv om unge står bak mange av de rapporterte digitale seksuelle krenkelsene, finnes det også voksne som aktivt utnytter nettet til å komme i seksuell kontakt med barn og unge. Blant de unge som hadde blitt lur, presset eller truet til å gjøre noe seksuelt på nett, var det også en høyere andel som oppga voksne som utøvere. Langt færre hadde hatt slike erfaringer sammenlignet med bildebaserte seksuelle krenkelser, men det var likevel så mange som en av ti jenter som hadde utført seksuelle handlinger på digitale medier mot sin vilje. Også her kan seksualundervisning spille en viktig rolle, ved å informere unge tidlig nok og godt nok om hva de *kan* møte på nett. Samtidig må politiet og rettsvesenet på banen for å stoppe utøverne. Også teknologiselskapene og tjenestene deres bør ansvarliggjøres i disse tilfellene (se Frøyland et al., 2021).

Fysisk vold og trusler om vold fra jevnaldrende

Fysisk vold fra jevnaldrende er det eneste fenomenet vi kartlegger i rapporten hvor utsatthet er markant mer vanlig blant gutter enn blant jenter. I 2023 oppga nærmere en av fire gutter minst ett tilfelle av fysisk vold fra en jevnaldrende, noe som er nær det dobbelte av nivået blant jenter. Andelen utsatte, både blant jenter og gutter, er tilnærmet identisk med de nasjonale tallene fra Ungdata 2022 (Bakken, 2022). Omfanget av vold og trusler fra jevnaldrende er redusert i perioden 2015 til 2023 blant gutter, mens nivået er stabilt blant jenter. Ungdataundersøkelsen viser også stabilitet over tid i vold fra jevnaldrende (Bakken, 2022). Deltakerne oppgir like ofte å ha vært utsatt for vold før fylte 13 år som etter, men omfanget av mildere vold er noe høyere blant de yngste.

Antagelig skjuler tallene et bredt spekter av ulike erfaringer, fra det svært alvorlige til mindre konflikter mellom venner og bekjente. En slik tolkning støttes av at flertallet av situasjonene unge rapporterer om, ikke innebærer alvorlige fysiske skader, samt at mange oppgir at nettopp venner og bekjente sto bak volden de ble utsatt for. Samtidig svarte nær en av tre gutter at de har blitt utsatt for vold fra ukjente ungdommer, noe som er mer nærliggende å tolke inn i en ramme av for eksempel rusrelatert slåssing eller vold på offentlige steder.

I og med at målene vi har på fysisk vold fra jevnaldrende er så grovmaskede som de er, er det vanskelig å komme med konkrete anbefalinger for forebygging basert på analysene. Samtidig peker fenomenet seg ut som verdt å inkludere i studier av vold og overgrep, særlig med tanke på at det skiller seg ut som den eneste voldsformen gutter har klart større risiko for å erfare enn jenter. Å ta hensyn til volden gutter utsettes for, er viktig for å skape et helhetlig bilde av situasjonen barn og unge lever i. Studier har også funnet utøvelse av fysisk vold blant jenter, men her har volden en annen karakter og tar oftere form av lugging, klyping og slag med flat hånd (Frøyland & von Soest, 2018). En del erfaringer med å bli utsatt for hendelser som dette, ville antagelig ikke blitt fanget opp med målet vi bruker i UngVold for å kartlegge vold i jevnaldremiljøet dersom ikke deltakerne selv ville definert dette som å «ha blitt slått» eller vært utsatt for vold.

Vold og krenkelser i kjæresteforhold

Analysene i rapporten viser at kjæresteforhold er en viktig arena for voldsutsatthet blant unge. Dette er ikke blitt målt i tidligere UngVold-studier, så vi kan derfor ikke måle endring over tid. Andre studier blant unge i Norge har imidlertid også funnet et høyt omfang av vold i kjæresteforhold (Barter et al., 2017; Myhre et al., 2015). I UngVold 2023 har vi undersøkt en rekke ulike former for vold og krenkelser som kan finne sted mellom kjærester, blant disse gjentatte psykiske krenkelser, fysisk vold, seksuell vold, digitale trusler og ydmykelser og digitale seksuelle krenkelser. Det vanligste er erfaringer med å bli utsatt for seksuell vold eller psykiske krenkelser fra en kjæreste.

I likhet med funnene fra STIR-studien, der det er brukt norske og svenske surveydata, er flertallet av de utsatte for seksuell vold fra en kjæreste jenter

(Hellevik & Øverlien, 2016; Korkmaz et al., 2022). Her må vi ta et forbehold om at utsatthet for seksuell vold er målt et annet sted i spørreskjemaet enn de andre krenkelsene, noe som kan påvirke svarene. Samtidig er det også nær en av ti jenter som har vært utsatt for digitale seksuelle krenkelser fra en kjæreste. I en kvalitativ intervjustudie blant unge (17–24 år) som hadde vært utsatt for seksuell vold i kjæresteforhold, fant Kruse og kolleger (2023) ulike former for kulturelle og sosiale forventninger om hva som kan eller bør forventes av romantiske eller seksuelle partnere i unges kjæresteforhold. Dette kunne være at en må være seksuelt tilgjengelig og lidenskapelig for å være en god (kvinnelig) partner, eller at frykten for å miste partneren var større enn kostnaden ved å måtte leve med frykt for vold, overgrep og kontroll. I kombinasjon med de unges ønske om å bli valgt (og å fortsette å bli valgt) av partnerne sine, kunne denne frykten se ut til å påvirke evnen deres til å omtale erfaringene sine som skadelige mens de var i forholdet.

Et viktig funn i UngVold 2023 er at kjønnsforskjellene er betydelig mindre for andre former for kjærestevold enn seksuell vold, slik som psykiske krenkelser og fysisk vold, der sistnevnte oppgis av en høyere andel gutter enn jenter. Dette er i tråd med internasjonale studier av vold i unge kjæresteforhold, som ofte finner gjensidige voldelige profiler, der begge parter utøver og opprettholder fysisk og emosjonell vold (se Leen et al., 2013; Wekerle & Wolfe, 1999). Hvordan slik gjensidighet skal fortolkes er et viktig spørsmål, ettersom vold fra gutter og menn ofte er mer alvorlig og dermed har et større potensial til å produsere frykt hos den kvinnelige partneren og forårsake skade (Molidor & Tolman, 1998; Romito et al., 2013; Øverlien et al., 2020). I den svenske delen av STIR-studien var kjønnsforskjellen mer framtrødende desto flere voldserfaringer en har opplevd i kjæresteforholdet. Flere jenter enn gutter rapporterte å ha opplevd kjærestevold ved flere anledninger, noe som sannsynligvis medfører både mer frykt og større skade (Korkmaz et al., 2022).

Et annet viktig funn er at unge med en annen seksuell orientering enn heterofil er særlig utsatt for kjærestevold. Vi vet ikke om volden og krenkelsene har skjedd i likekjønnede kjæresteforhold eller ikke. Antakelig rommer tallene vold og krenkelser både i slike forhold og andre konstellasjoner. Funnene våre sammenfaller uansett med tidligere forskning. En amerikansk studie fra 2014 viste at lesbiske, homofile og bifile ungdommer har høyere risiko for å bli utsatt for vold og krenkelser i kjæresteforhold sammenlignet med heterofil ungdom (Dank et al., 2014). Forskning på vold i likekjønnede forhold, spesielt blant ungdom i Skandinavia, er svært begrenset. I en av de få norske studiene som undersøker fenomenet, påpekes utfordringene med å rekruttere deltakere (Øverlien, 2020). I studien, som bygger på intervjuer med fire ungdommer som hadde erfart vold og krenkelser i likekjønnede forhold, argumenterer Øverlien for at ungdommenes opplevelse av heteronormativitet i samfunnet blir et ekstra lag av stress som øker følelsen av å være annerledes og risikoen for å søke støtte fra personer som kan misbruke dem. Hun løfter også fram at begrenset støtte og avvising fra jevnaldrende på grunn av ens seksuelle orientering påvirker dynamikken i intime relasjoner negativt, for eksempel ved at parene isolerer seg og at samfunnets heteronormative forståelse av vold som

handlinger utført av menn mot kvinner, kan være en barriere mot å søke hjelp (Øverlien, 2020).

I likhet med NKVTS' telefonintervjustudie blant 16–17-åringene (Myhre et al., 2015) finner vi at kontrollerende atferd er en tydelig risikomarkør for tilstedeværelse av andre former for vold og krenkelser i unges kjæresteforhold. I vår studie gjelder dette særlig psykiske krenkelser og digitale trusler og ydmykelser. Det er imidlertid ikke helt enkelt å sammenligne funnene våre med andre studier om kjærestevold, ettersom kontrollerende atferd ofte er inkludert i mål som skal dekke psykisk vold.

Det er generelt få tiltak for unge som opplever partnervold, sammenlignet med for voksne. Av gjeldende tilbud er nettsiden www.ungerelasjoner.no, som drives av Oslo Krisesenter og tilbyr chatsamtaler. Funnene i rapporten viser at dette antagelig er et udekket behov. Intime relasjoner er en viktig del av ungdommers liv, men en utfordring er at ungdom gjerne mangler kunnskap om hva som er passende atferd i et forhold, og hva som er voldelig og krenkende atferd (Wekerle & Wolfe, 1999). Tiltak som kan øke unges kunnskap om vold i nære relasjoner, kan derfor spille en viktig rolle i å forebygge kjærestevold og bidra til at flere oppsøker hjelp når de opplever slik vold. Det framstår også som viktig at fagpersoner aktivt spør unge om erfaringene deres med vold og krenkelser i intime forhold, samt at de har god nok kunnskap om utfordringer blant unge seksuelle minoriteter.

Særlig utsatte grupper

Kunnskap om hvem som oftest rammes av ulike former for vold og overgrep er viktig for utviklingen av treffsikre forebyggingstiltak. I denne rapporten har vi sett særlig på sosiale forskjeller i utsatthet for vold og overgrep. Vi har identifisert flere grupper av unge som framstår som spesielt utsatte for vold og overgrep i oppveksten. Det er mange nyanser i dette. Noen grupper er generelt mer risikoutsatt, mens andre har forhøyet risiko for noen voldsformer, men ikke andre.

Kjønn

Som vi allerede har diskutert, og i tråd med tidligere studier, finner vi at kjønn har betydning for unges utsatthet for vold og overgrep. Men ikke så mye i familien. Her framstår jenter og gutter som utsatt i omtrent samme grad. Men når det gjelder volden unge utsettes for i jevnalderrelasjoner, er bildet klart kjønnnet. Gutter utsettes oftere for trusler og fysisk vold fra jevnaldrende, mens jenter er mer utsatt for både fysisk og digital seksuell vold, samt vold og krenkelser fra kjærester. Funnene viser at det er viktig å ivareta et kjønnsperspektiv når man skal forstå vold og overgrep. Samtidig viser analysene at også jenter utsettes for fysisk vold fra jevnaldrende, og at også gutter utsettes for seksuell vold og vold fra kjærester. Et kjønnsperspektiv på slike krenkelser må dermed unngå å skape blindsoner hvor man ikke ser volden andre unge utsettes for.

Seksuell orientering og funksjonsnedsettelse

For samtlige typer vold og overgrep vi har kartlagt, er omfanget forhøyet, til dels markant, blant unge med *annen seksuell orientering enn heterofil* og *unge med funksjonsnedsettelse*. Dette er selvsagt to fundamentalt ulike sosiale grupper, og noen unge vil tilhøre begge grupper, men samtidig tror vi at den forhøyede risikoen for vold og overgrep kan ha bakgrunn i lignende dynamikker. Derfor diskuterer vi situasjonen for begge gruppene samlet. Begge gruppene er markant mer utsatt for samtlige av familievoldsformene vi har beskrevet, og for de andre formene for vold og overgrep rapporten har belyst: fysisk og digital seksuell vold, fysisk vold fra jevnaldrende og vold og krenkelser i kjæresteforhold. Sammenhengene holder seg stort sett også i multivariate analyser hvor ulike risikomarkører kontrolleres for hverandre. Generelt samsvarer mønstrene vi har beskrevet med tidligere forskning (Bakken, 2023; Hafstad & Augusti, 2019; Jernbro et al., 2023; Svedin et al., 2021).

Hvorfor det er slik, kan studien vår si mindre om. Andre studier som har funnet forhøyet voldutsatthet blant unge med *annen seksuell orientering enn heterofil* og *unge med funksjonsnedsettelse*, har i liten grad diskutert tolkninger av funnene. Antakelig er årsaksbildet sammensatt. Noen tilfeller av vold og overgrep ungdommene i vår studie rapporterer om, kan ha skjedd *fordi* de har nettopp disse kjennetegnene. Dette kan gjelde krenkelser både fra foreldre og fra andre unge. Krenkelsene kan i så fall forstås som handlinger som har opphav i fordommer og problematiske ideer om normalitet. I andre tilfeller er mekanismene trolig mer sammensatte og knyttet til valg ungdommene må ta fordi de ikke har andre muligheter. For seksuell vold har amerikanske forskere (Hirsch & Khan, 2020) vist at studenter på college med en *annen seksuell orientering enn heterofil* oftere må oppsøke «risikosituasjoner» hvis de vil ha uforpliktende sex. Frykt for stigma fra medstudenter gjør at de oftere oppsøker barer langt unna campus, alene, og kan bli med en date eller en fremmed hjem. Vi kan tenke oss lignende mekanismer for digitale seksuelle krenkelser, hvor unge med *annen seksuell orientering enn heterofil* tidligere og oftere enn heterofile ungdommer oppsøker digitale arenaer som er mer seksualiserte og der de ikke kjenner de andre – fordi de ikke har samme muligheter som heterofile ungdommer til å treffe noen i sitt eget miljø (Hatchel et al., 2021). Tilsvarende kan tenkes om unge med funksjonsnedsettelse. Å peke på slike dynamikker kan oppfattes som at man tillegger den utsatte ansvar for det som har skjedd. Det er ikke vår hensikt. Snarere er den å løfte fram hvordan den sosiale konteksten gir unge ulike handlingsbetingelser. Begrepet til Hirsch og Khan (2020) om seksuelle geografier kan være klargjørende. Det peker nettopp på hvordan tilgangen til trygge rom for utforsking av seksualitet varierer mellom grupper. Begrepet kan også brukes om den digitale arenaen, der man kan tenke seg lignende dynamikker som det Hirsch og Khan (2020) beskriver for fysiske arenaer.

Det er samtidig utfordrende å forstå hvorfor unge med funksjonsnedsettelse eller seksuelle minoriteter oftere skulle rapportere å ha vært vitne til vold i hjemmet, selv om funnene støttes av en rekke tidligere studier (Hafstad & Augusti, 2019; Jernbro et al., 2023). En mulighet kan være at uenigheter mellom foreldrene rundt barnas seksuelle orientering, eller generell slitasje i familien knyttet til et

barns funksjonsnedsettelse, kan gi grobunn for konflikter, som barna blir vitne til. En annen tolkning er at funnene til dels gjenspeiler en generell sensitivitet i disse gruppene, som gjør dem mer tilbøyelige både til å oppleve situasjoner som krenkende og oftere å rapportere om dem når de blir spurt. Sist kan vi tenke oss at begge gruppene, men av til dels ulike grunner, tilbringer mer tid hjemme og derfor får med seg mer av den volden som skjer mellom foreldrene. Det er uansett viktig å huske på at vi bruker grove kategorier for både å definere disse sosiale gruppene og voldsformene vi har kartlagt, noe som skygger for den variasjonen i utsatthet som sikkert finnes innad i gruppene.

Uavhengig av hva som ligger bak den forhøyede sårbarheten, er dette to grupper som opplever et generelt høyt nivå av vold og overgrep både i familien og i jevnaldermiljøet, og som vil være viktig å ivareta i et forebyggingsperspektiv.

Familieforhold

Vi ser også en kobling mellom ulike aspekter ved familiesituasjonen og utsatthet for mange typer vold og overgrep. Koblingen til *oppvekstproblemer av alvorlig art* er spesielt markant og gjelder samtlige former for vold og overgrep, både de som skjer i familien og blant jevnaldrende. Blant de som oppgir minst to av fire oppvekstproblemer i hjemmet (alkoholproblemer, bruk av andre rusmidler, psykiske helseproblemer, fengsling) har omtrent halvparten opplevd enten psykiske krenkelser eller fysisk vold fra foreldrene sine, eller vært vitne til vold mot en forelder. Tilsvarende tall gjelder både for fysisk og digital seksuell vold, fysisk vold fra jevnaldrende og vold og krenkelser i kjæresteforhold. Unge med oppvekstproblemer peker seg altså ut som en særlig utsatt gruppe. Lignende funn er rapportert i de tidligere UngVold-studiene (Mossige & Stefansen, 2007; 2016) og en rekke andre studier (Hafstad & Augusti, 2019; Jernbro et al., 2023).

Det å vokse opp i en familie med færre sosioøkonomiske ressurser henger også sammen med økt rapportering av enkelte former for vold og overgrep. Omfanget av vold i hjemmet er noe høyere. Det er også en sosial gradient i utsatthet for grove seksuelle krenkelser, hvor unge fra familier med lav sosioøkonomisk status utsettes noe oftere enn unge fra familier med høy sosioøkonomisk status. Samtidig er sammenhengene på langt nær like tydelige som for mer alvorlige oppvekstproblemer. I en del tilfeller forsvinner også sammenhengene mellom familiens sosioøkonomiske status og vold når ulike risikomarkører kontrolleres for hverandre.

Resultatene sender uansett et sterkt signal til myndighetene om at voldsforebyggende arbeid må omfatte tiltak for å avhjelpe situasjonen i sosialt utsatte familier. Mange barn og unge som utsettes for vold og overgrep fra jevnaldrende, kan få god støtte fra foreldrene sine i etterkant. I familier der det er mye trøbbel, kan man ikke forvente dette i samme grad. Barn fra sosialt utsatte familier som opplever vold og overgrep fra jevnaldrende, kommer slik i en dobbelt sårbar posisjon. De har oftere slike erfaringer, men sjeldnere mulighet for å få nødvendig støtte i familien. Arbeid for å redusere de grunnleggende problemene som en del barn og unge lever med, vil antakelig også forebygge mange tilfeller av vold og

overgrep. Problemene kan selvsagt ha en rekke ulike årsaker, men det er likevel grunn til å tro at virkemidler for å bøte på dem kan være blant de mest effektive voldsforebyggende tiltakene man kan ha. Dette vil også være i tråd med innspill fra Myrvold og kolleger (2022) om at voldsforebyggende tiltak må ta hensyn til levekårs- og klasseforskjeller.

Foreldres landbakgrunn

For en siste gruppe spriker funnene knyttet til vold i familien og blant jevnaldrende. Unge med foreldre fra land utenfor Europa, Nord-Amerika og Oseania rapporterer oftere om vold i familien, og særlig om grov vold. Dette er i tråd med funn fra de tidligere UngVold-studiene (Mossige & Stefansen, 2007; 2016) og tilsvarende studier fra Sverige (Jernbro et al., 2023). Her er det verdt å merke seg at denne gruppen også er overrepresentert når det gjelder andre levekårsproblemer, men funnene i rapporten holder seg samtidig i multivariate analyser hvor ulike risikomarkører kontrolleres for hverandre. Hvorfor vi finner et høyere nivå av vold i disse familiene, er ikke mulig å si ut fra analysene i denne rapporten. Volden kan knytte seg til de nevnte levekårsproblemer og henge sammen med en generelt stressende livssituasjon, eller det kan være snakk om vold som inngår i mønstre av sosial kontroll og straff. Funnene viser at vi har behov for en økt forståelse av hvordan foreldrevold utspiller seg i familier der foreldrene kommer fra land hvor vold mot barn som ledd i oppdragelsen er mer akseptert. Den samme gruppen av unge utsettes derimot sjeldnere for både fysisk og digital seksuell vold og vold fra jevnaldrende, sammenlignet med unge med foreldre født i Norge og andre land i Europa, Nord-Amerika og Oseania. Også dette samsvarer med de nevnte studiene.

Livskvalitet, helse og problematferd

Analysene viser tydelige sammenhenger mellom erfaringer med vold og overgrep og utfordringer på andre livsområder. Utsatthet er koblet til både lavere livskvalitet, dårligere fysisk og psykisk helse, mer rus- og voldsbruk samt mer problematferd. Særlig henger erfaringer med grov vold fra foreldre, det å ha vært vitne til grov vold i hjemmet og grove seksuelle krenkelser sammen med disse målene. Sammenhengene understreker behovet for god hjelp til barn og unge som er utsatt for vold og overgrep. Funnene i rapporten føyer seg inn i rekken av studier som viser lignende sammenhenger mellom vold og levekårsutfordringer (Hafstad & Augusti, 2019; Jernbro et al., 2023; Svedin et al., 2021).

Noe som er nytt i denne studien, sammenlignet med tidligere forskning om levekårsutfordringer blant unge som utsettes for vold og overgrep, er at vi har inkludert en rekke indikatorer på seksuell helse. Som for andre levekårs mål finner vi også her sammenhenger med utsatthet for vold og overgrep, men samtidig er de langt mindre framtrædende. Et unntak gjelder for grove seksuelle krenkelser. De som har vært utsatt for slike krenkelser, oppgir gjennomgående flere utfordringer knyttet til seksuell helse. Funnene er i tråd med analyser fra UngVold 2015 om sammenhengen mellom seksuell vold og seksuell helse (Frøyland et al., 2023).

En viktig forutsetning for å tolke sammenhengene vi har beskrevet, er at de viser til samvariasjon, ikke årsak-virkning-forhold. Trolig er dette sammensatt. Vold og overgrep kan være en årsak til opplevd lavere livskvalitet og helse, og utvikling av problematferd. Men slike tilstander og handlinger kan også medføre økt risiko for utsatthet. Sist kan problemer man har forut for en krenkelse bli forsterket av opplevelsen man har hatt.

Studiens begrensninger

Til tross for at UngVold 2023 baserer seg på data fra et stort og nasjonalt representativt utvalg elever i videregående skole, knytter det seg også en del begrensninger til bruken av data og usikkerhet til funnene som vi har beskrevet i rapporten.

For det første er data samlet inn på skolen, og fanger dermed ikke alle unge i den aktuelle aldersgruppen. Unge som står utenfor videregående skole, er ikke inkludert. Tilsvarende gjelder for elever som er borte på grunn av sykdom eller ikke har kunnet delta av andre årsaker. Svarprosenten blant de som fikk tilbud om å delta var 61. At fire av ti av de som fikk tilbud om å delta ikke gjorde det, innebærer en ytterligere seleksjon. Blant de som valgte å delta er det en overvekt av deltakere som går studieforberevende løp på videregående skole sammenlignet med yrkesfag. Sammenligningsutvalget av elever i siste trinn på videregående skole består omtrent utelukkende av elever som går studieforberevende linjer. I tolkningen av resultatene, må man ta høyde for denne typen sosial skjevhet. Samtidig vil en eventuell overhyppighet av vold og overgrep i gruppene som *ikke* besvarer undersøkelsen føre til at omfanget heller underestimeres enn overestimeres.

Et andre punkt knytter seg til målingenes validitet: Fanger vi de erfaringene vi har ment å kartlegge? Selv om vi i undersøkelsen har etterstrebet å bruke etablerte instrumenter for kartlegging av vold og overgrep, er det likevel usikkerhet knyttet til målingene. For fysisk vold fra og mot foreldre bruker vi varianter av instrumentet Conflict Tactics Scale (Straus et al., 1998), som tidligere er vurdert til å gi gode målinger av disse fenomenene. For seksuell vold bruker vi spørsmål som til dels er utviklet til UngVold-studiene. Lignende spørsmål er også brukt i svenske studier (Svedin et al., 2021). Her må vi ta større forbehold om spørsmålene måler det vi ønsker at de skal måle. Samtidig legger vi oss tett på anbefalinger i forskningsfeltet om å bruke handlingsbeskrivende spørsmål når man kartlegger vold og overgrep (Krebs, 2014). Spørsmålene er også tilnærmet uendret mellom undersøkelsene i 2015 og 2023, noe som tilsier at man, uavhengig av eventuell måleproblematikk, i alle fall måler det samme fenomenet på begge tidspunktene. Digitale seksuelle krenkelser er også et felt i utvikling, hvor gode og valide måleinstrumenter ennå ikke er fullstendig utviklet. Tilsvarende gjelder til dels for vold fra jevnaldrende og vold og krenkelser i unges kjæresteforhold.

En tredje utfordring relaterer seg til den forrige, og omhandler støy i målinger knyttet til bevisste eller ubevisste feilsvar fra deltakerne. Når man måler, relativt sett, lavprevalente fenomener som vold og overgrep, vil feilsvar kunne påvirke estimater mer enn når man måler fenomener med større utbredelse. Særlig gjelder dette dersom man måler omfang i mindre undergrupper, som blant unge med funksjonsnedsettelse og unge med annen seksuell orientering enn heterofil. Tidligere studier har diskutert om målinger av vold og overgrep kan være særlig utsatt for overrapportering av utsatthet, fordi personer som har slike erfaringer har en egeninteresse i å besvare undersøkelsen. I dagens samfunnsklimate rundt seksuell vold vil dette være særlig interessant, dersom vi legger til grunn at unge i dag oftere rapporterer om slike erfaringer sammenlignet med tidligere. Konklusjonen i foreliggende forskning så langt er likevel at vold og overgrep heller under- enn overrapporteres (Walby et al., 2017). Måling av fenomener som vold og seksualitet kan også invitere til useriøse svar fra en del unge, selv om tidligere erfaringer viser at dette er mer vanlig blant yngre enn eldre ungdommer (NOVA, 2013). Vi har forsøkt å minimere dette problemet ved å luke bort åpenbart useriøse besvarelser fullstendig fra alle analysene, samt i hver enkelt analyse ekskludere deltakere som krysser på den maksimale verdien på alle spørsmålene i det aktuelle instrumentet. Det vil likevel alltid være usikkerhet rundt kvaliteten på besvarelsene i spørreundersøkelser.

En siste utfordring vi vil løfte fram, knytter seg til bruken av deskriptive analyser fra ett måletidspunkt. Funnene i rapporten baserer seg på grove kategorier og begreper, noe som gir et godt oversiktsbilde. Samtidig skygger bruken av kategoriseringer for viktig variasjon innad i voldsformene – noe som igjen kan bidra til at resultatene tolkes på måter det ikke er grunnlag for. Tilsvarende gjelder for grove kategorier av sosiale grupper, som etter seksuell orientering og funksjonsnedsettelse. Sammenhenger med både bakgrunnsfaktorer og hvordan man har det på andre områder i livet er også målt på ett tidspunkt, noe som ikke gjør det mulig å si noe om årsakssammenhenger.

Videre forskning

Omfangsstudier, som den vi har gjennomført, bidrar med viktig bakgrunnskunnskap for politikk og tiltaksutforming. Så langt har gjennomføringen av slike studier skjedd sporadisk, dels på initiativ fra myndighetene, dels på initiativ fra forskningsmiljøene. For å kunne følge utviklingen i voldsbildet, bør slike studier gjennomføres jevnlig – av analysemessige hensyn gjerne også med faste intervaller. Samtidig er det ikke gitt hva disse intervallene bør være. Per i dag har UngVold-undersøkelsen vært gjennomført tre ganger med åtte års mellomrom, UEVO én gang i et nasjonalt representativt utvalg ungdomsskoleelever i 2019 og deretter som en oppfølgingsundersøkelse i et underutvalg i starten av covid-pandemien i 2020, og voksenundersøkelsen til NKVTS to ganger, i 2015 og 2022. I andre land finnes lengre tidsserier og dermed større muligheter for å knytte utviklingstrekk i voldsbildet til samfunnsendringer av ulikt slag. Det er også viktig at hele ungdomspopulasjonen dekkes, og at dataene er sammenlignbare. I tillegg

bør det gjennomføres longitudinelle studier. Tverrsnittsstudier kan gi gode og dekkende øyeblikksbilder, men sier mindre om årsakene til at vold skjer og om de mulige konsekvensene vold og overgrep kan ha på ulike livsområder. Muligheter for å koble surveydata med registerdata bør også utnyttes mer enn vi foreløpig har sett i norsk sammenheng. I UngVold 2007 innhentet vi samtykke til slik kobling, og de første analysene er publisert (Frøyland & Andersen, 2023). I tillegg bør det tilrettelegges for komparative studier som sammenligner vold og overgrep i ulike populasjoner. I norsk sammenheng er det gjennomført kun én komparativ offerstudie for vold og overgrep blant ungdom med bruk av nasjonalt representative utvalg, der ungdom fra ulike land svarte på samme undersøkelse samtidig (Mossige et al., 2007). Studien har vært utgangspunktet både for de senere UngVold-studiene og lignende studier i Sverige (Svedin et al., 2015; Svedin & Priebe, 2009; Svedin et al., 2021). Den komparative fordelen med å gjennomføre undersøkelser samtidig, med de samme spørsmålene, blir likevel ikke utnyttet fullt ut i dag. Slike studier kan gi svar på om utviklingstrekkene vi ser i Norge er særegne, eller om de føyer seg inn i et større bilde av økt eller redusert utsatthet.

Å gjennomføre omfangsstudier er blitt mer krevende. Skolene har blitt mindre villige til å stille opp, blant annet på grunn av stor pågang fra forskningsmiljøer – som kommer i tillegg til pålagte kartlegginger fra utdanningsmyndighetene. Som vi har vist i tidligere diskusjoner, er også vold og overgrep komplisert å kartlegge. Generelle målinger av levekår og livskvalitet, slik som Ungdata, vil derfor ikke kunne erstatte mer helhetlige kartlegginger av voldsbildet i den norske ungdomsbefolkningen på en metodisk solid måte. Elever deltar også i mindre grad enn før. Dels fordi de ikke ønsker å delta, dels fordi opplegget på skolene rundt gjennomføring ikke er godt nok. Svarprosenten i UngVold viser en tydelig nedadgående trend, fra 77 prosent i 2007 til 61 prosent i 2023. Å framskaffe gode data framover krever mer midler til gjennomføringen enn det som har vært bevilget tidligere. Det er også nødvendig med mer midler til utvikling og utprøving av gode instrumenter, og utdypende analyser av foreliggende data. Støtte over tid til sentrale forskningsmiljøer kan være et godt virkemiddel for å få til dette. Justis- og beredskapsdepartementet og Kunnskapsdepartementets satsing på Forskningsprogram om vold i nære relasjoner ved NKVTS og NOVA er et eksempel på hvordan slik grunnfinansiering kan sikres.

Vi vil avslutte med å løfte fram noen temaer der behovet for utdypende analyser peker seg særlig ut, både i form av videre analyser av UngVold 2023 og andre omfangsundersøkelser, og ved hjelp av andre typer data.

Resultatene vi har presentert for *seksuell vold i ungdomstiden* er overordnede og beskrivende. Her er det et stort behov for å fylle ut bildet og forstå mer av variasjonen i erfaringer. Koblingen mellom fysisk og digital seksuell vold er lite utforsket, men mulig å gjøre mer ut av med UngVold-dataene. Det er også et åpenbart behov for mer kvalitativ forskning. Rapporten viser at sosiale drikkesituasjoner er sentrale arenaer for seksuell vold blant unge. Kvalitative studier er nødvendig for at vi skal kunne forstå hvorfor. Temaer kan være hvordan unge selv tenker om

seksualitet, risiko og grenser, begreper de bruker og forståelser de har av ting som skjer, hvem som unnskyldes for overskridende handlinger og hvem som blir forstått som aktuelle utøvere, og hva som driver ungdom inn i risikosituasjoner og hvordan de eventuelt håndterer disse.

Vold og krenkelser i unges kjæresteforhold er et relativt nytt forskningsfelt i norsk sammenheng (for unntak, Barter et al., 2017; Hellevik & Øverlien, 2016; Myhre et al., 2015). Funnene i rapporten viser at dette er en viktig arena for utsatthet for vold og overgrep blant unge, og dermed noe som både bør kartlegges bedre og følges over tid. Er det for eksempel særlige mønstre eller typer av utsatthet, og hva er det som gjør at vi finner en overhyppighet blant unge med annen seksuell orientering enn heterofil? Sammenhengen mellom kontrollerende atferd og andre former for vold og krenkelser i kjæresteforhold er også noe som bør utforskes mer.

Et tredje tema vi anser som underutforsket i en norsk kontekst, er *fysisk vold fra jevnaldrende*. Analysene viser at dette er den eneste erfaringen vi kartlegger i rapporten som er klart mer vanlig blant gutter enn jenter å ha opplevd. Samtidig er målene våre på fysisk vold fra jevnaldrende grovmaskede, så svarene til de unge rommer antakelig stor variasjon både i alvorlighetsgrad av volden og situasjonene den skjer i. Dersom vi skal forstå mer av fenomenet, bør framtidige studier bruke mer finmaskede mål. Kjønn på utøver bør også kartlegges. Sist kan kvalitative beskrivelser gi viktig innsikt i hva som foregår i ulike ungdomsmiljøer.

Et fjerde tema er *utsatte grupper*, hvor unge med funksjonsnedsettelse, annen seksuell orientering enn heterofil og de som vokser opp i familier med levekårsutfordringer peker seg ut som særlig risikoutsatte. Funnene våre kan utdypes med data fra UngVold, men bør også følges opp i kvalitative studier.

Et femte tema er *unge som utsettes for flere former for vold*, hvor både samvariasjon mellom ulike former for vold og mulige konsekvenser av multi-viktimisering kunne vært studert mer inngående. Særlig burde den observerte sammenhengen mellom vold i familien og vold i ungdomstiden utforskes videre; hvorfor er det slik at utsatthet i familien også øker sannsynligheten for å erfare vold i jevnaldersmiljøet?

Et sjette tema er *konsekvensene av å utsettes for vold og overgrep*. Som vi har vært inne på, er ikke dette mulig å studere fullt ut med data fra tverrsnittsundersøkelser som UngVold, men fordrer bruk av enten longitudinelle studier med gjentatte måletidspunkter, koblinger mellom spørreundersøkelser og registerdata eller kvalitative studier. Sammenhengen mellom vold og seksuell helse bør også utforskes videre.

Sist er det enkelte *temaer vi ikke har kartlagt i rapporten*; her vil vi særlig trekke fram omsorgssvikt og alvorlige begrensninger av unges frihet – ofte omtalt som negativ sosial kontroll. Begge er fenomener i randsonen av vold og overgrep, og bør følgelig utforskes mer både for seg selv og i sammenheng med andre krenkelser.

Summary

This report assesses young people's exposure to violence and abuse during their lifetime in two key domains: within the family and in their peer relations. The report contributes new knowledge of the scope of such experiences and how the societal level of violence changes over time. Such knowledge is important for the development of more targeted preventive efforts against violence and abuse against children and young people.

The forms of violence explored in this report are parental physical violence and psychological abuse, witnessing domestic violence, sexual violence, peer physical violence, and violence and abuse in teenage intimate relationships. Peer sexual violence is covered in more detail. Similar to prior reports from the UngVold studies, we separate exposure to milder and severe forms of physical violence, as well as milder and severe forms of sexual violence. Moreover, we discuss and problematise the use of such categorisations of violence and abuse.

Prior research has revealed social inequalities in exposure to violence and abuse. This report therefore examines variation in violence rates between different social groups, e.g. between girls and boys, among young people from families with different characteristics, and based on sexual orientation or disabilities.

This report paints a complex picture of young people's exposure to violence and abuse during their lifetime. Overall, we show that many young people are impacted by violence, both within their families and in their peer relations. However, there are also significant variations in the nature of the violence they are exposed to, as well as between different social groups. This picture is also complex in terms of time trends. While family-related violence has generally become less common, peer sexual violence has increased.

Overall, the report clearly indicates that the development of preventive efforts targeting violence and abuse against children and young people must be given high priority by the authorities. Efforts in this area should be knowledge-based and multi-faceted. Further research on both the scope of, and time trends in, violence and abuse should therefore be highly prioritised. Qualitative and explorative research is essential to provide a more comprehensive picture of the forms of violence and abuse children and young people experience, and to increase the understanding of the situations in which such abuse occurs.

Data and methods

The analyses in the report are based on data from NOVA's UngVold study, which is a school-based, national representative survey of pupils in upper secondary schools. This survey has been conducted in three rounds: in 2007, 2015 and 2023. The overall picture of the current situation is based on analyses from the latest

survey, where pupils in all three years of upper secondary schools participated. The sample consists of 15,409 pupils between the ages of 16 and 19. Many of the research instruments on violence and abuse used in UngVold 2023 were also included in the two previous UngVold studies. We have therefore been able to measure time trends for most forms of violence described in the report. These analyses were limited to graduating pupils, as the studies in 2007 and 2015 only included this group. We have no comparable data from previous studies on digital sexual violence and violence and abuse in teenage intimate relationships, and was therefore unable to analyse time trends on these topics.

Estimates and broad categories

The numbers we present in the report do not capture all instances of violence and abuse that children and young people are subjected to, but provide an estimate of how many that have been victimised during their lifespan. It is complicated to assess subjective experiences such as violence and abuse, as different people will perceive what they were subjected to differently. This report also assesses victimisation that have occurred at any time point during childhood and adolescence, referred to as lifetime prevalence. Victimisation experiences further back in time may have been forgotten and therefore not reported. In addition, a person's perceptions of their experience may have changed over time, both in a more severe or lenient direction. Statistical noise in the data may also occur due to errors made by the participants while filling out the questionnaire.

The broad categories of violence and abuse used in the report may also conceal considerable variations in the reported experiences. For instance, parental physical violence may encompass everything from a single incident of violence occurring once during childhood, to extensive victimisation over time.

For methodological reasons, we also operate with rough categorisations when studying social inequality in exposure to violence and abuse, while there will most likely be considerable variations within different social groups as well. One example is how analyses based on sexual orientation only distinguish heterosexual young people from young people with "a sexual orientation other than heterosexual", which comprises many different sexual orientations.

Decrease in milder parental physical violence

Parental physical violence affects a significant proportion of children and young people during their lifetime. Around one in six respondents to the UngVold 2023 survey stated that they had experienced at least one incident of parental physical violence during their lifetime. This rate was somewhat higher for girls than boys. In general, parental physical violence appears to be more common when children are of primary school age or younger, while few participants have had such experiences after starting upper secondary school.

Parental violence comes in various forms. In the UngVold 2023 study, most participants reported incidents of milder physical violence. The most common form of violence was being shoved or violently shaken, and mothers were more often the perpetrators than fathers. One positive finding is that this form of violence is on the decline. In 2007, 25 per cent reported having been subjected to such violence. In 2023, 16 per cent reported the same. During the same period, the prevalence of severe parental physical violence remained stable or increased slightly. Such violence is far less common than milder forms of violence.

Researchers define parental psychological abuse in different ways. In our study, with our chosen definition, parental psychological abuse is somewhat more common than parental physical violence. One in five participants reported having been subjected to parental psychological abuse during their lifetime. More reported psychological abuse by mothers than by fathers, and more girls than boys reported such experiences. The proportion of victims remained stable from 2015 to 2023, while we have no data for studying time trends from 2007 to 2015.

Stable levels of witnessing physical domestic violence, but a decline in psychological abuse against mothers

Witnessing domestic violence is potentially harmful for children and young people. Such experiences are not uncommon among young people. One in six respondents in the UngVold 2023 survey reported having seen or heard a parent being subjected to physical violence or psychological abuse by a partner. Half of these respondents had only witnessed psychological abuse, and most stated that they had witnessed their mother being intentionally and repeatedly psychologically hurt or humiliated by a partner. Among those who had witnessed physical domestic violence against a parent, it was most common to have witnessed a combination of milder and more severe acts of violence. More girls than boys reported witnessing physical violence against a parent, just as more girls than boys had been subjected to parental physical violence. Seven per cent of the participants had witnessed their mother or father intentionally hitting or kicking a sibling, or displaying other violent behaviour towards a sibling.

While there was a decline from 2007 to 2015 in the prevalence of young people who had witnessed physical domestic violence against a parent, the rate of such experiences remained relatively stable from 2015 to 2023. The level of witnessing repeated psychological abuse towards a parent has decreased between the last two UngVold surveys, while we have no data for studying time trends from the first period. This decline applies to mothers, not fathers: The prevalence of respondents who reported having witnessed psychological abuse against their father was the same in 2023 as in 2015.

A marked increase in sexual violence

Sexual violence is a broad term that includes various forms of unwanted sexual experiences, from unwanted sexual touching to forced or threatened sexual intercourse. The prevalence of lifetime exposure to sexual violence was approximately the same in the 2007 and 2015 UngVold studies. In 2023, the levels of nearly all surveyed forms of sexual violence were nearly twice as high for both girls and boys as they were in 2015. Around one in four respondents in the UngVold 2023 survey reported having been subjected to at least one instance of sexual violence during their lifetime. The gender difference is significant. The prevalence rate is nearly four times as high among girls than among boys. Unwanted sexual touching is the most common form of sexual violence, but assaults that include penetration are not uncommon. Sixteen per cent of girls and four per cent of boys stated that they had been subjected to such an act at least once during their life. A positive finding is that the majority of those who reported sexual violence victimisation had told someone about it. Most often sexual violence was reported to friends, but some had also spoken with their parents or other adults.

We have particularly focused on peer sexual violence in the report. Such acts of sexual violence often occur in private settings and are perpetrated by a known peer. Alcohol is involved in half of the most serious cases reported by the victims.

Three possible interpretations of the marked rise in sexual violence among young people are discussed in the report: an actual increase in prevalence, an increase in the willingness to report incidents, and a combination of an actual increase and an increased willingness to report. We argue that it may have become more common to experience sexual violence during teenage years, but that the increase we find first and foremost reflects a generally higher awareness among young people of what sexual violence is.

Many feel pressured or threatened into sending sexual photos and videos

Digital platforms have become a central arena for sexual violence among children and young people. A total of 36 per cent of girls reported at least one incident of digital sexual violence during their upbringing, while 10 per cent of boys reported the same. Like physical sexual violence, digital sexual violence is far more common among girls than boys. Image-based sexual abuse is the most commonly reported form of digital sexual violence, which includes being threatened or pressured into sending sexual photos or videos, and having sexual photos or videos shared without consent. A total of 22 per cent of the participants had experienced at least one such incident. For the majority, the victimisation occurred when they were in lower secondary school. Experiences of having been tricked, pressured or coerced into engaging in digital sexual acts are less common than image-based sexual abuse. Sixteen per cent of girls and four per cent of boys reported having been manipulated, pressured, or coerced into digital sexual acts.

Peers are responsible for the vast majority of incidents of digital sexual violence reported by the participants, which shows the necessity of talking to young people about how to use digital media in ways that do not violate others' sexual rights. This does not mean that we should ignore adults who use digital media for sexually abusing children, but the extent of violations by peers is nevertheless far higher than such abuse from adults.

Boys are more frequently subjected to threats and physical violence from peers

Unlike experiences with violence in the family, and physical and digital sexual violence, peer physical violence and threats are far more common among boys than among girls. Around one in four boys and one in eight girls had been subjected to threats of violence by a peer. A similar proportion had experienced at least one incident of peer physical violence. Most have experienced milder forms of peer physical violence, especially those who had been subjected to violence before the age of thirteen. Few responded that they had needed medical treatment as a result of peer physical violence. The most common perpetrators of peer physical violence are friends and acquaintances. Boys are more frequently subjected to violence from unknown peers, while girls are more frequently subjected to violence from siblings and intimate partners.

When comparing the figures from 2015 and 2023, the extent of peer physical violence has remained stable for girls, while there is a slight decline among boys.

Violence and abuse in teenage intimate relationships: both differences and similarities by gender

In 2023, we studied different forms of violence and abuse in teenage intimate relationships through the UngVold study for the first time. Overall, the prevalence rates of such experiences are high. Among participants who either had, or who previously had an intimate partner, around three of ten had experienced at least one form of violence or abuse by their partner. A higher percentage of girls had been subjected to physical sexual violence than boys. There were fewer gender differences in other forms of violence and abuse that occur in teenage intimate relationships. It was more common among boys than girls to have been subjected to physical violence, measured as having been shoved, dragged, punched, kicked, or subjected to some other form of violence.

Coercive control poses a significant risk of other forms of violence and abuse in teenage intimate relationships. A significant proportion of those who had experienced coercive control by a partner also reported violence and other forms of abuse in their relationship.

Particularly vulnerable groups

The risk of experiencing violence and abuse during childhood and adolescence varies between different social groups. The proportion of victims of violence is particularly elevated among young people with a sexual orientation other than heterosexual, young people with disabilities, and those who report family problems, such as parental substance abuse and mental health disorders, and fewer socioeconomic resources. In these groups we generally find a higher level of violence and abuse in both the family and in their peer relations. This pattern applies to all the forms of violence and abuse we have surveyed in the study. Girls also report a higher level of exposure to the majority of the forms of violence and abuse we surveyed, with the exception of threats and physical violence by peers and physical violence in teenage intimate relationships.

For certain forms of violence and abuse, other groups stand out. Young people whose parents have backgrounds from countries outside Europe, North America and Oceania more often reported having been subjected to severe parental physical violence, and having witnessed such violence between their parents. The same group had less frequently been exposed to both physical and digital sexual violence.

Areas for further research

Violence and abuse against children and young people is a complex topic and difficult to assess and interpret. This report provides an overview of the exposure among young people in Norway. There is still much we do not know. The findings in the report indicate several areas that should be further explored in future studies.

Peer sexual violence is one such area. Our findings indicate that such violence impacts many young people, especially girls, and that the rate of such violence is increasing. It is vital to gain a better understanding of the variation in experiences and the norms for sexuality that young people navigate by, e.g. through qualitative research. There has also been little research on the links between physical and digital sexual violence. Another important area for future research is violence and abuse in teenage intimate relationships. It is especially important to understand how young people set boundaries between acceptable behaviour and abuse in such relationships. We also do not know whether violence and abuse in teenage intimate relationships has become more or less common over time. A third area for future research is peer physical violence, which is the only form of violence and abuse we have found that is more common among boys than girls. More research is needed to further our understanding of the situations that such violence occur within. Most likely, we are dealing with several different phenomena that require different preventive measures.

More knowledge is also needed on the links between different types of violence and abuse and the potential consequences of victimisation. We have shown that respondents who have experienced violence in the family are more likely

to experience other forms of violence and abuse, such as violence in teenage intimate relationships. Why is this the case? We have also shown that respondents who are exposed to violence and abuse score significantly lower on measures of quality of life, as well as mental and physical health than other young people, while they score higher on measures of substance use and problem behaviour. Whether this is because they have been subjected to violence and abuse or for other reasons, our study cannot say. Nevertheless, this study indicates that those who have been subjected to violence and abuse in many areas of life are vulnerable in many respects. It is important to gain a better understanding of the elevated level of violence and abuse exposure in certain vulnerable groups, such as among young people with a sexual orientation other than heterosexual, as well as those with disabilities.

Referanser

- Bakken, A. (2019). *Ungdata 2019. Nasjonale resultater*. NOVA Rapport 9/19. NOVA/OsloMet. <https://hdl.handle.net/20.500.12199/2252>
- Bakken, A. (2022). *Ungdata 2022. Nasjonale resultater*. NOVA Rapport 5/22. NOVA/OsloMet. <https://hdl.handle.net/11250/3011548>
- Bakken, A. (2023). *Ung i Oslo 2023. Ungdomsskole og videregående skole*. NOVA Rapport 6/23. NOVA/OsloMet. <https://hdl.handle.net/11250/3065089>
- Bakken, A., Frøyland, L. R. & Sletten, M. A. (2016). *Sosiale forskjeller i unges liv. Hva sier Ungdata-undersøkelsene?* NOVA Rapport 6/18. NOVA/OsloMet. <https://hdl.handle.net/20.500.12199/5103>
- Barstad, A. (2022). *Negative livshendelser – hvem rammes mest?* Statistisk sentralbyrå (SSB). [https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/levekra/artikler/negative-livshendelser--hvem-rammes-mest](https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/levekra/ artikler/negative-livshendelser--hvem-rammes-mest)
- Barter, C., Stanley, N., Wood, M., Lanau, A., Aghtaie, N., Larkins, C. & Øverlien, C. (2017). Young people's online and face-to-face experiences of interpersonal violence and abuse and their subjective impact across five European countries. *Psychology of Violence*, 7(3), 375–384. <https://doi.org/10.1037/vio0000096>
- Bjørnholt, M. & Helseth, H. (2019). «Jeg ville jo si nei» – seksuell vold i parforhold. I Skjørten, K., Bakketeig, E., Bjørnholt, M. & Mossige, S. (red.), *Vold i nære relasjoner* (s. 86–104). <https://doi.org/10.18261/9788215032320-2019-05>
- Braithwaite, S. R., Coulson, G., Keddington, K. & Fincham, F. D. (2015). The influence of pornography on sexual scripts and hooking up among emerging adults in college. *Archives of Sexual Behavior*, 44(1), 111–123. <https://doi.org/10.1007/s10508-014-0351-x>
- Bredal, A., Stefansen, K. & Bjørnholt, M. (2022). Why do people participate in research interviews? Participant orientations and ethical contracts in interviews with victims of interpersonal violence. *Qualitative Research*, 14687941221138408. <https://doi.org/10.1177/14687941221138409>
- Budde, J., Witz, C. & Böhm, M. (2022). Sexual boundary violations via digital media among students. *Frontiers in Psychology*, 12. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2021.755752>

- Card, N. A., Stucky, B. D., Sawalani, G. M. & Little, T. D. (2008). Direct and indirect aggression during childhood and adolescence: A meta-analytic review of gender differences, intercorrelations, and relations to maladjustment. *Child Development*, 79(5), 1185–1229. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2008.01184.x>
- Currie, C., Molcho, M., Boyce, W., Holstein, B., Torsheim, T. & Richter, M. (2008). Researching health inequalities in adolescents: The development of the Health Behaviour in School-Aged Children (HBSC) Family Affluence Scale. *Social Science & Medicine*, 66(6), 1429–1436. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2007.11.024>
- Dahl, T. S. (1994). *Pene piker haiker ikke: Artikler om kvinnerett, strafferett og velferdsstat*. Universitetsforlaget.
- Dale, M. T. G., Aakvaag, H. F., Strøm, I. F., Augusti, E.-M. & Skauge, A. D. (2023). *Omfang av vold og overgrep i den norske befolkningen*. Rapport nr. 1 2023. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS). <https://www.nkvts.no/rapport/omfang-av-vold-og-overgrep-i-den-norske-befolkningen/>
- Dank, M., Lachman, P., Zweig, J. M. & Yahner, J. (2014). Dating violence experiences of lesbian, gay, bisexual, and transgender youth. *Journal of Youth and Adolescence*, 43(5), 846–857. <https://doi.org/10.1007/s10964-013-9975-8>
- Drager, R. (2021). *Offerbilder i endring*. Statistisk sentralbyrå (SSB). <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/offerbilder-i-endring>
- Dyb, G., Glad, K. A., Hafstad, G. S., Holt, T., Myhre, M. C., Skjørten, K. & Thoresen, S. (2016). *Juridiske, etiske og metodiske problemstillinger ved gjennomføring av omfangsundersøkelser med barn og unge om vold og seksuelle overgrep*. Rapport 5/2016. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS). https://www.nkvts.no/content/uploads/2016/06/Juridiske-etiske-og-metodiske_NKVTS_Rapport_5_2016_web.pdf
- Dyrstad, K. M. J. & Stene, R. J. (2022). *Anmeldte seksuallovbrudd i endring?* Statistisk sentralbyrå (SSB). <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/kriminalitet-og-rettsvesen/artikler/anmeldte-seksuallovbrudd-i-endring>
- Eriksson, M. (2007). *Barn som opplever våld: Nordisk forskning och praktik*. Gothia.

- Fischer, N., Træen, B. & Samuelsen, S. O. (2023). Sexual debut ages in heterosexual Norwegians across six birth cohorts. *Sexuality & Culture*, 27(3), 916–929. <https://doi.org/10.1007/s12119-022-10045-z>
- Frøyland, L. R. (2022). Understanding societal trends in adolescent violence. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 109(1), 1. <https://doi.org/10.7146/ntfk.v109i1.130288>
- Frøyland, L. R. & Andersen, P. L. (2023). Interpersonal victimization during childhood and adolescence and educational attainment in young adulthood: A latent class analysis approach. *Journal of Interpersonal Violence*, 38(9–10), 6323–6345. <https://doi.org/10.1177/08862605221130388>
- Frøyland, L. R., Pedersen, W., Stefansen, K. & von Soest, T. (2023). Sexual and physical victimization and health correlates among Norwegian adolescents. *Archives of Sexual Behavior*. <https://doi.org/10.1007/s10508-023-02604-8>
- Frøyland, L. R., Solstad, G. M., Andersen, P. L., Tveito, S. B., Folstad, S. H. & Skilbrei, M.-L. (2021). Seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier. En kunnskapsoppsummering. NOVA Rapport 3/21. NOVA/OsloMet. <https://hdl.handle.net/11250/2755418>
- Frøyland, L. R. & Stefansen, K. (2023). Unges utsatthet for digitale seksuelle krenkelser. *Nordisk tidsskrift for ungdomsforskning*, 4(1), 1–18. <https://doi.org/10.18261/ntu.4.1.1>
- Frøyland, L. R. & von Soest, T. (2018). Trends in the perpetration of physical aggression among Norwegian adolescents 2007–2015. *Journal of Youth and Adolescence*, 47(9), 1938–1951. <https://doi.org/10.1007/s10964-017-0793-2>
- Giddens, A. (1994). *Intimitetens forandring: Seksualitet, kærlighed og erotik i det moderne samfund*. Reitzel.
- Gilbert, R., Widom, C. S., Browne, K., Fergusson, D., Webb, E. & Janson, S. (2009). Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries. *The Lancet*, 373(9657), 68–81. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(08\)61706-7](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(08)61706-7)
- Hafstad, G. S. & Augusti, E.-M. (2019). *Ungdoms erfaringer med vold og overgrep i oppveksten: En nasjonal undersøkelse av ungdom i alderen 12 til 16 år*. Rapport 4/2019. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS). https://www.nkvts.no/content/uploads/2019/10/Rapport_4_19_UEVO.pdf

- Hansen, M., Stefansen, K. & Skilbrei, M.-L. (2021). Non-reporting of sexual violence as action: Acts, selves, futures in the making. *Nordic Journal of Criminology*, 22(1), 42–57. <https://doi.org/10.1080/2578983X.2020.1867401>
- Hatchel, T., Torgal, C., El Sheikh, A. J., Robinson, L. E., Valido, A. & Espelage, D. L. (2021). LGBTQ youth and digital media: Online risks. I M. F. Wright & L. B. Schiamberg (Red.), *Child and Adolescent Online Risk Exposure* (s. 303–325). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-817499-9.00015-6>
- Hellevik, O. (2015). Hva betyr respondentbortfallet i intervjuundersøkelser? *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 56(2), 211–229. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-291X-2015-02-04>
- Hellevik, P. & Øverlien, C. (2016). Teenage intimate partner violence: Factors associated with victimization among Norwegian youths. *Scandinavian Journal of Public Health*, 44(7), 702–708. <https://doi.org/10.1177/1403494816657264>
- Heltne, U. & Steinsvåg, P. Ø. (2011). *Barn som lever med vold i familien: Grunnlag for beskyttelse og hjelp*. Universitetsforlaget.
- Hillis, S. D., Mercy, J. A. & Saul, J. R. (2017). The enduring impact of violence against children. *Psychology, Health & Medicine*, 22(4), 393–405. <https://doi.org/10.1080/13548506.2016.1153679>
- Hirsch, J. S. & Khan, S. (2020). *Sexual citizens: A landmark study of sex, power, and assault on campus*. W. W. Norton & Company.
- Holmström, C., Plantin, L. & Elmerstig, E. (2020). Complexities of sexual consent: Young people's reasoning in a Swedish context. *Psychology & Sexuality*, 11(4), 342–357. <https://doi.org/10.1080/19419899.2020.1769163>
- Holt, S., Buckley, H. & Whelan, S. (2008). The impact of exposure to domestic violence on children and young people: A review of the literature. *Child Abuse & Neglect*, 32(8), 797–810. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2008.02.004>
- Jernbro, C. & Janson, S. (2017). *Våld mot barn 2016. En nationell kartläggning*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset. https://allmannabarnhuset.se/wp-content/uploads/2022/09/Vald_mot_barn_2016_reviderad.pdf
- Jernbro, C., Landberg, Å. & Thulin, J. (2023). *Våld mot barn 2022. En nationell kartläggning*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset. https://allmannabarnhuset.se/rapport_vald_mot_barn_2022_webb/

- Kitterød, R. H. & Teigen, M. (2021). *Feminisme og holdninger til likestilling – tendenser til polarisering?* Institutt for samfunnsforskning. <https://hdl.handle.net/11250/2756827>
- Korkmaz, S., Överlien, C. & Lagerlöf, H. (2022). Youth intimate partner violence: Prevalence, characteristics, associated factors and arenas of violence. *Nordic Social Work Research*, 12(4), 536–551. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2020.1848908>
- Krebs, C. (2014). Measuring sexual victimization: On what fronts is the jury still out and do we need it to come in? *Trauma, Violence, & Abuse*, 15(3), 170–180. <https://doi.org/10.1177/1524838014521028>
- Kruse, A. E., Helseth, H. & Korkmaz, S. (2023). Callous lovers and frightening victims: How emotional contradictions affect young people's navigation of sexually abusive relationships. *Nordic Journal of Criminology*, 24(1), 1–20. <https://doi.org/10.18261/njc.24.1.6>
- Kurst-Swanger, K. & Petcosky, J. L. (2003). *Violence in the home: Multidisciplinary perspectives*. Oxford University Press.
- Leen, E., Sorbring, E., Mawer, M., Holdsworth, E., Helsing, B. & Bowen, E. (2013). Prevalence, dynamic risk factors and the efficacy of primary interventions for adolescent dating violence: An international review. *Aggression and Violent Behavior*, 18(1), 159–174. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2012.11.015>
- Løvgren, M., Høgestøl, A. & Kotsadam, A. (2022). *Nasjonal trygghetsundersøkelse 2020*. NOVA Rapport 2/22. NOVA/OsloMet. <https://hdl.handle.net/11250/2869495>
- Løvgren, M., Stefansen, K., Smette, I. & Mossige, S. (2017). Barn og unges utsatthet for fysisk vold fra foreldre. Endringer i mild og grov vold fra 2007 til 2015. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 94(2), 110–124. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1838-2017-02-04>
- Massanari, A. (2017). #Gamergate and The Fappening: How Reddit's algorithm, governance, and culture support toxic technocultures. *New Media & Society*, 19(3), 329–346. <https://doi.org/10.1177/1461444815608807>
- McGlynn, C. & Rackley, E. (2017). Image-based sexual abuse. *Oxford Journal of Legal Studies*, 37(3), 534–561. <https://doi.org/10.1093/ojls/gqw033>
- Medietilsynet. (2022). *Barn og medier 2022: Porno*. <https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2022/barn-og-medier-2022-porno-desember-2022.pdf>

- Molidor, C. & Tolman, R. M. (1998). Gender and contextual factors in adolescent dating violence. *Violence Against Women*, 4(2), 180–194. <https://doi.org/10.1177/1077801298004002004>
- Mossige, S. & Stefansen, K. (2007). *Vold og overgrep mot barn og unge. En selvrapporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole*. NOVA Rapport 5/07. NOVA. <https://hdl.handle.net/20.500.12199/3258>
- Mossige, S. & Stefansen, K. (2016). *Vold og overgrep mot barn og unge. Omfang og utviklingstrekk 2007–2015*. NOVA Rapport 5/16. NOVA/OsloMet. <https://hdl.handle.net/20.500.12199/5104>
- Mossige, S., Svedin, S. G. & Ainsaar, M. (2007). *The Baltic Sea regional study on adolescents' sexuality*. NOVA Rapport 18/07. NOVA. <https://hdl.handle.net/20.500.12199/4939>
- Myhre, M., Thoresen, S. & Hjemdal, O. K. (2015). *Vold og voldtekt i oppveksten. En nasjonal intervjuundersøkelse av 16- og 17-åringer* (Rapport nr. 1). Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS). https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/08/vold_voldtekt_i_oppveksten.pdf
- Myrvold, T. M., Møller, G. H. & Krone-Hjertstrøm, H. (2022). *Evaluering av opptrappingsplanen mot vold og overgrep. Sluttrapport*. NIBR-rapport 2022:13. By- og regionforskningsinstituttet NIBR/OsloMet. <https://hdl.handle.net/11250/3045883>
- Norman, R. E., Byambaa, M., De, R., Butchart, A., Scott, J. & Vos, T. (2012). The long-term health consequences of child physical abuse, emotional abuse, and neglect: A systematic review and meta-analysis. *PLOS Medicine*, 9(11), e1001349. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1001349>
- NOU 2022: 21. (2022). *Strafferettslig vern av den seksuelle selvbestemmelsesretten. Forslag til reform av straffeloven kapittel 26*. Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2022-21/id2951792/>
- NOVA. (2013). *Ungdata. Metode og dokumentasjon*. <https://www.ungdata.no/wp-content/uploads/2020/09/Ungdata-2010-2013-Metode-og-dokumentasjon-1.pdf>
- Pape, H. (2003). Vold og krenkelser i unge menneskers parforhold. *Tidsskrift for Den norske legeforening*. <https://tidsskriftet.no/2003/08/originalartikkel/vold-og-krenkelser-i-unge-menneskers-parforhold>
- Pape, H., Rossow, I. & Brunborg, G. S. (2018). Adolescents drink less: How, who and why? A review of the recent research literature. *Drug and Alcohol Review*, 37(S1), 98–114. <https://doi.org/10.1111/dar.12695>

- Pedersen, W. (2005). *Nye seksualiteter*. Universitetsforlaget.
- Pedersen, W., Bakken, A., Stefansen, K. & von Soest, T. (2023). Sexual victimization in the digital age: A population-based study of physical and image-based sexual abuse among adolescents. *Archives of Sexual Behavior*, 52(1), 399–410. <https://doi.org/10.1007/s10508-021-02200-8>
- Pedersen, W., Slagstad, K. & von Soest, T. (2021). Nye seksualiteter, nye kjønn? I G. Ødegård & W. Pedersen (red.), *UNGDOMMEN* (s. 295–315). Cappelen Damm Akademisk. <https://www.duo.uio.no/handle/10852/89388>
- Reed, E., Wong, A. & Raj, A. (2020). Cyber sexual harassment: A summary of current measures and implications for future research. *Violence Against Women*, 26(12–13), 1727–1740. <https://doi.org/10.1177/1077801219880959>
- Romito, P., Beltramini, L. & Escribà-Agüir, V. (2013). Intimate partner violence and mental health among Italian adolescents: Gender similarities and differences. *Violence Against Women*, 19(1), 89–106. <https://doi.org/10.1177/1077801212475339>
- Skilbrei, M.-L., Stefansen, K. & Heinskou, M. (2019). A Nordic research agenda on rape. I Heinskou, M., Skilbrei, M.-L. & Stefansen, K. (red.), *Rape in the Nordic countries. Continuity and change* (s. 1–17). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429467608>
- Statistisk sentralbyrå. (2020). *Færre voksne, men flere barn, tatt for lovbrudd*. <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/faerre-voksne-men-flere-barn-tatt-for-lovbrudd>
- Statistisk sentralbyrå. (2021). *Nesten 300 000 lovbrudd avgjort i 2020*. <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/kriminalitet-og-rettsvesen/statistikk/etterforskede-lovbrudd/artikler/nesten-300-000-lovbrudd-avgjort-i-2020>
- Stefansen, K. (2011). *Foreldreskap i småbarnsfamilien: Klassekultur og sosial reproduksjon*. Doktoravhandling, Universitetet i Oslo. <http://hdl.handle.net/10852/15408>
- Stefansen, K. (2019). Understanding unwanted sexual touching: A situational approach. I M. B. Heinskou, M.-L. Skilbrei & K. Stefansen (red.), *Rape in the Nordic Countries. Continuity and Change* (s. 49 – 65). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429467608>
- Stefansen, K., Frøyland, L. R. & Øverlien, C. (2021). Incapacitated sexual assault among youths: Beyond the perpetrator tactics framework. *Journal of Youth Studies*, 24(10), 1373–1387. <https://doi.org/10.1080/13676261.2020.1844172>

- Stefansen, K., Løvgren, M. & Frøyland, L. R. (2019). Making the case for 'good enough' rape-prevalence estimates: Insights from a school-based survey experiment among Norwegian youths. I M. B. Heinskou, M.-L. Skilbrei & K. Stefansen (red.), *Rape in the Nordic Countries. Continuity and Change* (s. 66–82). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429467608>
- Stefansen, K., Smette, I. & Bossy, D. (2014). Angrep mot kjønnsfriheten: Unge jenters erfaringer med uønsket beføling. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 38(1), 3–19. <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-1781-2014-01-02>
- Stefansen, K. & Solstad, G. M. (2021). Festovergrep. I G. Ødegård & W. Pedersen (red.), *UNGDOMMEN* (s. 231–253). Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.142.ch10>
- Stene, R. J. (2020). *Fra overgrep til straff. Statistikk om familievold og lovbrudd mot barn i straffesakskjeden 2010–2017*. Statistisk sentralbyrå (SSB). <https://ssb.brage.unit.no/ssb-xmlui/handle/11250/2659120>
- Straus, M. A., Hamby, S. L., Finkelhor, D., Moore, D. W. & Runyan, D. (1998). *Conflict Tactics Scale: Parent to Child*. <https://doi.org/10.1037/t02127-000>
- Suler, J. (2004). The online disinhibition effect. *CyberPsychology & Behavior*, 7(3), 321–326. <https://doi.org/10.1089/1094931041291295>
- Suseg, H., Grødem, A. S., Valset, K. & Mossige, S. (2008). *Seksuelle krenkelser via nettet—Hvor stort er problemet?* NOVA Rapport 16/08. NOVA. <https://hdl.handle.net/20.500.12199/4972>
- Svedin, C. G. & Priebe, G. (2009). Unga, sex och Internet. I Ungdomsstyrelsen (red.), *Se mig. Unga om sex och Internet* (s. 32–147). Ungdomsstyrelsens skrifter. http://www.mucof.se/sites/default/files/publikationer_uploads/se-mig-unga-om-sex-och-internet.pdf
- Svedin, C. G., Landberg, Å. & Jonsson, L. (2021). *Unga, sex och Internet efter #MeToo*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset. https://allmannabarnhuset.se/wp-content/uploads/2022/09/Unga_Sex_Och_Internet_Efter_MeToo_2021.pdf
- Svedin, C. G., Priebe, G., Wadsby, M., Jonsson, L. & Fredlund, C. (2015). *Unga, sex och Internet – i en föränderlig värld*. Linköping University Electronic Press. <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-125885>
- Thompson, L. (2018). “I can be your Tinder nightmare”: Harassment and misogyny in the online sexual marketplace. *Feminism & Psychology*, 28(1), 69–89. <https://doi.org/10.1177/0959353517720226>

- Thoresen, S. & Hjemdal, O. K. (2014). *Vold og voldtekt i Norge: En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv*. Rapport 1/2014. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS). https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/11/vold_og_voldtekt_i_norge.pdf
- Tutenges, S., Sandberg, S. & Pedersen, W. (2020). Sexually violent effervescence: Understanding sexual assault among youth. *Sexualities*, 23(3), 406–421. <https://doi.org/10.1177/1363460719830342>
- Walby, S., Towers, J., Balderston, S., Corradi, C., Francis, B. J., Heiskanen, M., Helweg-Larsen, K., Mergaert, L., Olive, P., Palmer, C. E., Stockl, H. & Strid, S. (2017). *The concept and measurement of violence against women and men*. Policy Press. <https://openaccess.city.ac.uk/id/eprint/21685/>
- Walrave, M., Van Ouytsel, J., Ponnet, K. & Temple, J. (2018). Sharing and caring? The role of social media and privacy in sexting behaviour. I M. Walrave, J. Van Ouytsel, K. Ponnet & J. Temple (red.), *Sexting. Motives and risk in online sexual self-presentation* (s. 1–17). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-71882-8_1
- Ward, L. M. (2016). Media and sexualization: State of empirical research, 1995–2015. *The Journal of Sex Research*, 53(4–5), 560–577. <https://doi.org/10.1080/00224499.2016.1142496>
- Wekerle, C. & Wolfe, D. A. (1999). Dating violence in mid-adolescence: Theory, significance, and emerging prevention initiatives. *Clinical Psychology Review*, 19(4), 435–456. [https://doi.org/10.1016/S0272-7358\(98\)00091-9](https://doi.org/10.1016/S0272-7358(98)00091-9)
- Wolfe, D. A., Scott, K., Reitzel-Jaffe, D., Wekerle, C., Grasley, C. & Straatman, A.-L. (2001). Development and validation of the Conflict in Adolescent Dating Relationships Inventory. *Psychological Assessment*, 13(2), 277–293. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.13.2.277>
- World Health Organization (WHO). (2020). *Youth violence*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/youth-violence>
- Østby, L. & Stefansen, K. (2017). Nettverkets betydning etter seksuelle overgrep. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 14(3), 210–220. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3010-2017-03-02>
- Øverlien, C. (2012). *Vold i hjemmet: Barns strategier*. Universitetsforlaget. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2020111007158
- Øverlien, C. (2015). Våldsforskning om och med barn och ungdom – metodiska och empiriska utmaningar. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 22(3–4), 3–4. <https://doi.org/10.3384/SVT.2015.22.3-4.2339>

Øverlien, C. (2020). Young people's experiences of violence and abuse in same-sex relationships: Understandings and challenges. *Nordic Journal of Social Research*, 11(1), 109–128. <https://doi.org/10.7577/njsr.3327>

Øverlien, C., Hellevik, P. M. & Korkmaz, S. (2020). Young women's experiences of intimate partner violence – Narratives of control, terror, and resistance. *Journal of Family Violence*, 35(8), 803–814. <https://doi.org/10.1007/s10896-019-00120-9>

Vedlegg 1 – tabeller

Kapittel 3 – Fysisk vold og psykiske krenkelser fra foreldre

Tilleggstabell 3.1 Prosentandel som i løpet av livet har vært utsatt for ulike typer fysisk vold fra en forelder etter hyppighet

	Aldri	Én gang	Mer enn én gang
<i>Mildere fysisk vold:</i>			
Dyttet deg, eller ristet deg voldsomt	90	3	7
Lugget eller kløpet deg	92	2	5
Slått deg med flat hånd	94	2	4
<i>Grov fysisk vold:</i>			
Slått deg med knyttneven	98	< 1	1
Slått deg med en gjenstand	97	1	2
Gitt deg bank/juling	98	< 1	1
Gjort noe annet voldelig mot deg	95	1	3
<i>Samlemål:</i>			
Mildere fysisk vold	85	5	10
Grov fysisk vold	93	2	5
Fysisk vold	84	5	11

Note. $n = 14\ 896$ – $14\ 934$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Tilleggstabell 3.2 Når deltakerne har blitt utsatt for fysisk vold fra en forelder, blant de som oppga minst én erfaring i løpet av livet etter kjønn. Prosent

	Jenter	Gutter	Totalt
Barneskolen eller tidligere	63	60	62
Ungdomsskolen***	52	43	49
Videregående skole	24	24	24

Note. $n_{\text{jenter}} = 1\ 413$; $n_{\text{gutter}} = 914$; $n_{\text{totalt}} = 2\ 388$. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95%-nivå etter kjønn (kvikvadratetest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Tilleggstabell 3.3 Om fysisk vold fra foreldre ble anmeldt til politiet, blant de som oppga minst én erfaring i løpet av livet etter kjønn. Prosent

	Jenter	Gutter	Totalt
Nei	90	88	90
Ja	5	5	5
Vet ikke	4	7	5

Note. $n_{\text{jenter}} = 1\ 333$; $n_{\text{gutter}} = 838$; $n_{\text{totalt}} = 2\ 226$. Forskjellen etter kjønn er ikke signifikant på 95%-nivå (kvikvadratetest).

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

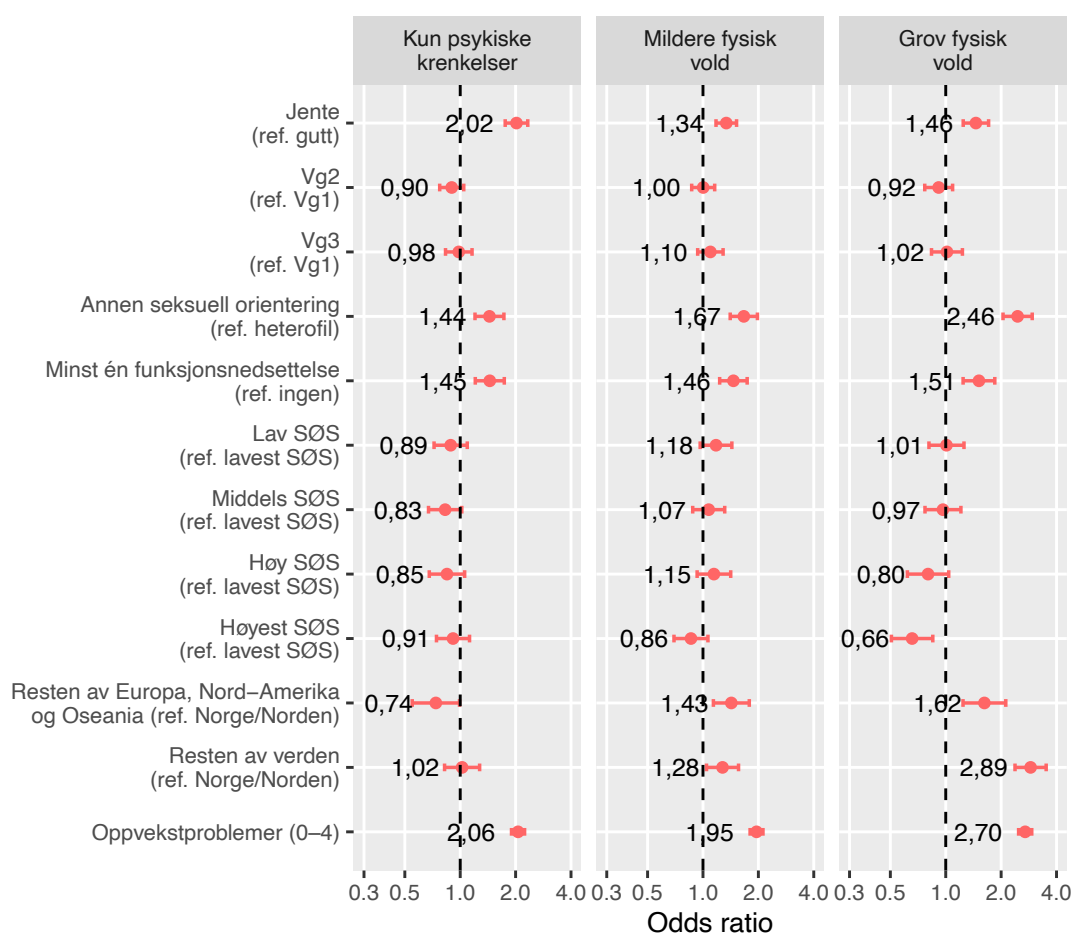
Tilleggstabell 3.4 Prosentandel som i løpet av livet har vært utsatt for ulike typer psykiske krenkelser fra en forelder etter hyppighet

	Aldri	Én gang	Noen få ganger	Minst månedlig
Skjelt deg ut	64	4	23	9
Såret eller ydmyket deg med vilje	80	4	11	5
Med vilje ødelagt noen av tingene dine	89	4	6	1
Truet deg med vold	93	2	4	2
<i>Samlemål:</i>				
Psykiske krenkelser	61	5	25	10

Note. $n = 14\ 919\text{--}15\ 010$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Tilleggsfigur 3.1 Multivariat logistisk regresjonsanalyse for å ha vært utsatt for gjentatte psykiske krenkelser og fysisk vold fra en forelder i løpet av livet i ulike sosiale grupper

Note. $n = 12\ 071$. Tallene viser estimert odds ratio og 95 % konfidensintervall. Ingen erfaringer med vold og krenkelser er referansekategori i analysene.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Kapittel 4 – Vitneerfaringer

Tilleggstabell 4.1 Prosentandel som i løpet av livet har vært vitne til ulike typer fysisk partnervold mot en forelder etter hyppighet

	Aldri	Én gang	Mer enn én gang
<i>Mildere fysisk vold:</i>			
Dyttet eller ristet voldsomt	95	2	3
Lugget eller kløpet	97	< 1	2
Slått med flat hånd	97	1	2
<i>Grov fysisk vold:</i>			
Slått med knyttneven	98	< 1	1
Slått med en gjenstand	98	1	1
Fått bank/juling	98	< 1	< 1
Utsatt for noe annet voldelig	97	1	2
<i>Samlemål:</i>			
Mildere fysisk vold	94	2	4
Grov fysisk vold	95	2	3
Fysisk vold	93	3	4

Note. $n = 14\ 892\text{--}14\ 939$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Tilleggstabell 4.2 Når deltakerne har vært vitne til fysisk partnervold mot en forelder, blant de som oppga minst én erfaring i livet etter kjønn. Prosent

	Jenter	Gutter	Totalt
Barneskolen eller tidligere*	60	53	57
Ungdomsskolen	40	35	39
Videregående skole*	28	22	25

Note. $n_{\text{jenter}} = 680$; $n_{\text{gutter}} = 359$; $n_{\text{totalt}} = 1\ 069$. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95%-nivå etter kjønn (kvikvadrattest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Tilleggstabell 4.3 Prosentandel som i løpet av livet har vært vitne til ulike typer psykiske krenkelser mot en forelder fra hans/hennes partner

	Aldri	Én gang	Noen få ganger	Minst månedlig
Skjelt ut	76	4	15	6
Såret eller ydmyket med vilje	85	4	8	4
Truet med vold	95	2	3	1
<i>Samlemål:</i>				
Psykiske krenkelser	73	4	16	7

Note. $n = 14\ 919\text{--}15\ 010$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

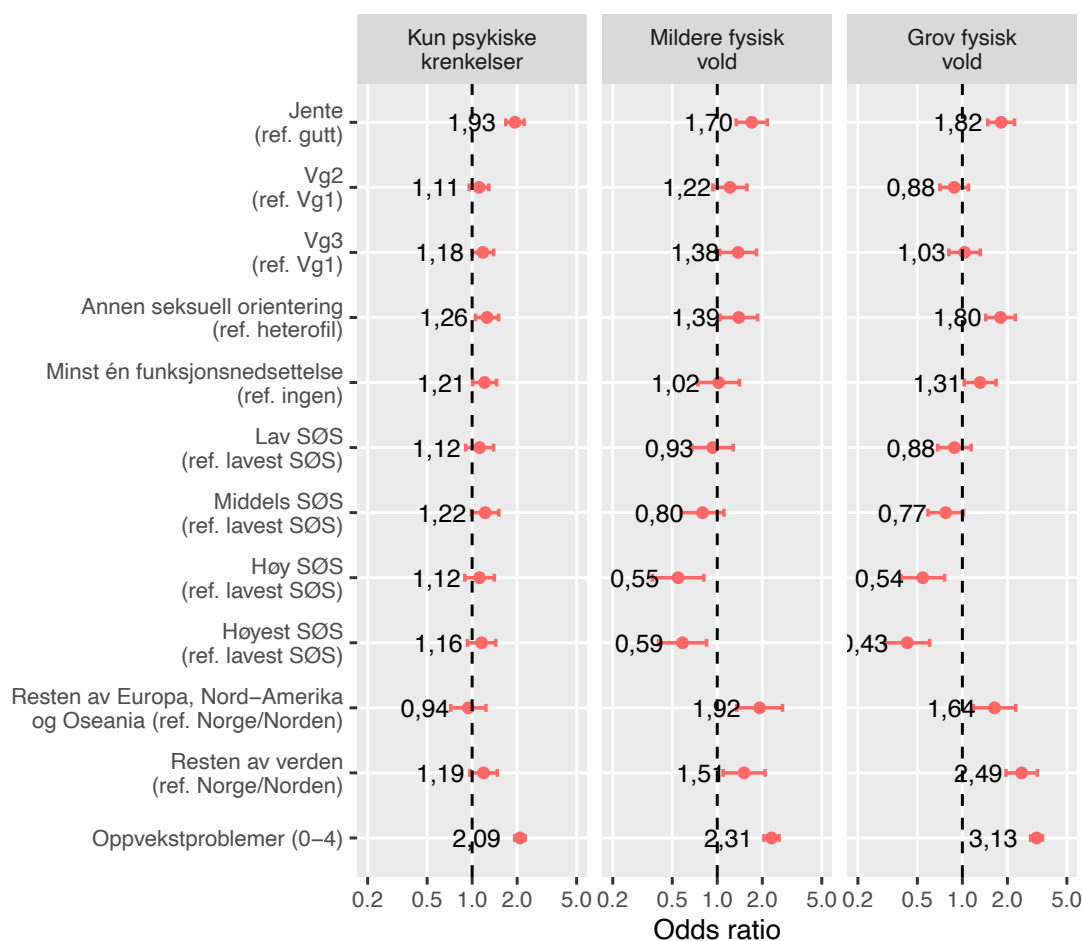
Tilleggstabell 4.4 Endring over tid i prosentandel som i løpet av livet har vært vitne til minst ett tilfelle av fysisk vold mot søsken fra mor/stemor, far/stefar og minst én forelder

	2007	2015	2023
Mor/stemor**	6	5	4
Far/stefar**	8	7	6
Minst én forelder***	11	9	9

Note. $n_{2007} = 5\ 828-5\ 994$; $n_{2015} = 3\ 888-3\ 942$; $n_{2023} = 3\ 213-3\ 235$. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95%-nivå over tid (kvikvadrattest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilder: UngVold 2007, 2015 og 2023. Elever i Vg3

Tilleggsfigur 4.1 Multivariat logistisk regresjonsanalyse for å ha vært vitne til gjentatte psykiske krenkelser og fysisk vold mot en forelder i løpet av livet i ulike sosiale grupper

Note. $n = 12\ 653$. Tallene viser estimert odds ratio og 95 % konfidensintervall. Ingen erfaringer med vold og krenkelser er referansekategori i analysene.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Kapittel 5 – Seksuell vold

Tilleggstabell 5.1 Prosentandel som i løpet av livet har vært utsatt for minst ett tilfelle av seksuell vold før og etter fylte 13 år

	Før fylte 13 år	Etter fylte 13 år	Totalt
<i>Mildere seksuelle krenkelses:</i>			
Blitt befølt på en seksuell måte mot min vilje***	8	20	22
Blitt tvunget eller truet til å beføle en annen på en seksuell måte***	3	5	7
<i>Grove seksuelle krenkelses:</i>			
Noen har forsøkt å tvinge eller true meg til oralsex***	2	6	6
Noen har forsøkt å tvinge eller true meg til samleie eller analsex***	2	7	7
Noen har tvunget eller truet meg til å ha oralsex***	1	3	4
Noen har tvunget eller truet meg til å ha samleie eller analsex***	1	4	4
Noen har puttet fingre eller objekter inn i min vagina eller anus mot min vilje***	2	6	6
Noen har tvunget eller truet meg til andre seksuelle handlinger***	2	5	6
Noen har hatt sex med meg mot min vilje mens jeg sov eller var for full til å motsette meg det***	< 1	5	5
Noen har hatt sex med meg selv om jeg sa eller viste på en annen måte at jeg ikke ville***	2	8	8
<i>Samlemål:</i>			
Minst én mildere seksuell krenkelse***	9	20	22
Minst én grov seksuell krenkelse***	5	15	16
Minst én type seksuell vold***	10	24	26

Note. $n_{\text{før fylte 13 år}} = 14\,384\text{--}14\,584$; $n_{\text{etter fylte 13 år}} = 13\,686\text{--}13\,862$; $n_{\text{totalt}} = 14\,611\text{--}14\,727$. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95%-nivå mellom seksuell vold før og etter fylte 13 år (z-test). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Tilleggstabell 5.2 Prosentandel som i løpet av livet har vært utsatt for ulike typer seksuell vold etter hyppighet

	Ingen ganger	Én gang	To eller flere ganger
<i>Mildere seksuelle krenkelser:</i>			
Blitt befølt på en seksuell måte mot min vilje	78	10	12
Blitt tvunget eller truet til å beføle en annen på en seksuell måte	93	4	3
<i>Grove seksuelle krenkelser:</i>			
Noen har forsøkt å tvinge eller true meg til oralsex	94	4	3
Noen har forsøkt å tvinge eller true meg til samleie eller analsex	93	4	3
Noen har tvunget eller truet meg til å ha oralsex	96	2	1
Noen har tvunget eller truet meg til å ha samleie eller analsex	96	2	2
Noen har puttet fingre eller objekter inn i min vagina eller anus mot min vilje	94	4	3
Noen har tvunget eller truet meg til andre seksuelle handlinger	94	3	3
Noen har hatt sex med meg mot min vilje mens jeg sov eller var for full til å motsette meg det	95	3	2
Noen har hatt sex med meg selv om jeg sa eller viste på en annen måte at jeg ikke ville	92	5	4
<i>Samlemål:</i>			
Minst én mildere seksuell krenkelse	78	10	12
Minst én grov seksuell krenkelse	84	9	7
Minst ett tilfelle av seksuell vold	74	12	14

Note. $n = 13\ 686\text{--}14\ 727$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Tilleggstabell 5.3 Om erfaringer med seksuell vold ble anmeldt til politiet, blant de som oppga minst én erfaring i løpet av livet etter kjønn. Prosent

	Jenter	Gutter	Totalt
Nei	93	93	93
Ja	5	3	5
Vet ikke	2	4	2

Note. $n_{\text{jenter}} = 2\ 880$; $n_{\text{gutter}} = 705$; $n_{\text{totalt}} = 3\ 645$. Forskjellen etter kjønn er signifikant på 95%-nivå (kjikvadrattest; $p = 0,001$).

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Tilleggstabell 5.4 Alder og kjønn på utsatt og utøver og relasjon til utøver ved det mest alvorlige tilfellet av seksuell vold etter fylte 13 år, blant de som hadde hatt minst én erfaring etter type krenkelse

	Mildere seksuelle krenkelser	Grove seksuelle krenkelser	Totalt
<i>Alder på de involverte:</i>			
Alder på utsatt	16	16	16
Alder på utøver***a	20	18	19
<i>Kjønn på den utsatte:***b</i>			
Jente	80	86	83
Gutt	20	14	17
<i>Kjønn på utøver:**b</i>			
Gutt/mann	84	88	86
Jente/kvinne	16	12	14
Vet ikke	< 1	< 1	< 1
<i>Relasjon til utøver:***b</i>			
En venn/venninne	18	15	17
En kjæreste	8	28	19
En ungdom jeg kjenner	32	33	32
En fremmed ungdom	27	15	20
Far/stefar	1	< 1	< 1
Mor/stemor	< 1	< 1	< 1
Søsken/stesøsken	< 1	< 1	< 1
En annen slektning	2	< 1	< 1
En annen voksen jeg kjente (trener, lærer, etc.)	2	2	2
En fremmed voksen	10	5	7

Note. $n_{\text{milde}} = 1\ 045-1\ 095$; $n_{\text{grove}} = 1\ 418-1\ 464$; $n_{\text{totalt}} = 2\ 463-2\ 712$. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95%-nivå etter kjønn (at-test; bkjikkvadrattest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Tilleggstabell 5.5 Prosentandel som oppgir ulike steder for det mest alvorlige tilfellet av seksuell vold etter fylte 13 år, blant de som hadde hatt minst én erfaring etter type krenkelse

	Mildere seksuelle krenkelser	Grove seksuelle krenkelser	Totalt
Hjemme hos meg eller noen andre	47	79	65
På et utested eller et annet offentlig lokale	28	8	17
Utendørs	13	8	10
Skolen	7	2	4
Bil/offentlig transport	3	1	2
Et annet sted	3	3	3

Note. $n_{milde} = 1\ 075$; $n_{grove} = 1\ 430$; $n_{totalt} = 2\ 637$. Forskjellen etter type seksuell krenkelse er signifikant på 95%-nivå (kjikvadrattest; $p < 0,001$).

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Tilleggstabell 5.6 Grad av beruselse for utsatt og utøver ved det mest alvorlige tilfellet av seksuell vold etter fylte 13 år, blant de som hadde hatt minst én erfaring etter kjønn. Prosent

	Jenter	Gutter	Totalt
Jeg var mest beruset	47	44	46
Jeg og den/de andre var like beruset	27	37	28
Den/de andre var mest beruset	27	19	25

Note. $n_{jenter} = 673$; $n_{gutter} = 158$; $n_{totalt} = 1\ 891$. Forskjellen etter kjønn er signifikant på 95%-nivå (kjikvadrattest; $p = 0,02$).

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Tilleggstabell 5.7 Tilstedeværelse av alkohol eller andre rusmidler ved det mest alvorlige tilfellet av seksuell vold etter fylte 13 år, blant de som hadde hatt minst én erfaring etter type krenkelse. Prosent

	Mildere seksuelle krenkelser	Grove seksuelle krenkelser	Totalt
<i>Tilstedeværelse av alkohol eller andre rusmidler:</i>			
Nei	47	52	49
Både jeg og den/de andre var beruset	36	30	34
Jeg var beruset, den/de andre var edru	5	12	9
Den/de andre var beruset, jeg var edru	13	7	9
<i>Grad av beruselse:</i>			
Jeg var mest beruset	31	61	46
Jeg og den/de andre var like beruset	34	22	28
Den/de andre var mest beruset	35	17	25

Note. $n_{milde} = 1\ 073$; $n_{grove} = 1\ 442$; $n_{totalt} = 1\ 891$. Forskjellene etter type seksuell krenkelse er signifikante på 95%-nivå (kjikvadrattest; $p < 0,001$).

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Tilleggstabell 5.8 De utsattes forståelse av det mest alvorlige tilfellet av seksuell vold etter fylte 13 år, blant de som hadde hatt minst én erfaring etter type krenkelse. Prosent

	Mildere seksuelle krenkelser	Grove seksuelle krenkelser	Totalt
Jeg ville egentlig ikke, men klarte ikke si nei***	45	54	50
Jeg ble utsatt for mildt press***	30	47	40
Jeg ble utsatt for sterkt press***	13	44	30
Jeg ble overtalt***	16	40	30
Jeg ble holdt fast***	20	38	29
Jeg sov eller var for full til å motsette meg det***	12	35	25
Jeg var for liten/ung til å forstå***	13	24	19
Jeg ble lurt***	8	24	17
Jeg deltok frivillig, men angret etterpå*	15	19	18
Jeg ble truet med vold***	2	9	6
Jeg ble slått eller skadet***	2	9	6

Note. $n_{\text{milde}} = 952-975$; $n_{\text{grove}} = 1\ 327-1\ 371$; $n_{\text{totalt}} = 2\ 397-2\ 467$. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95%-nivå etter type seksuell krenkelse. *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

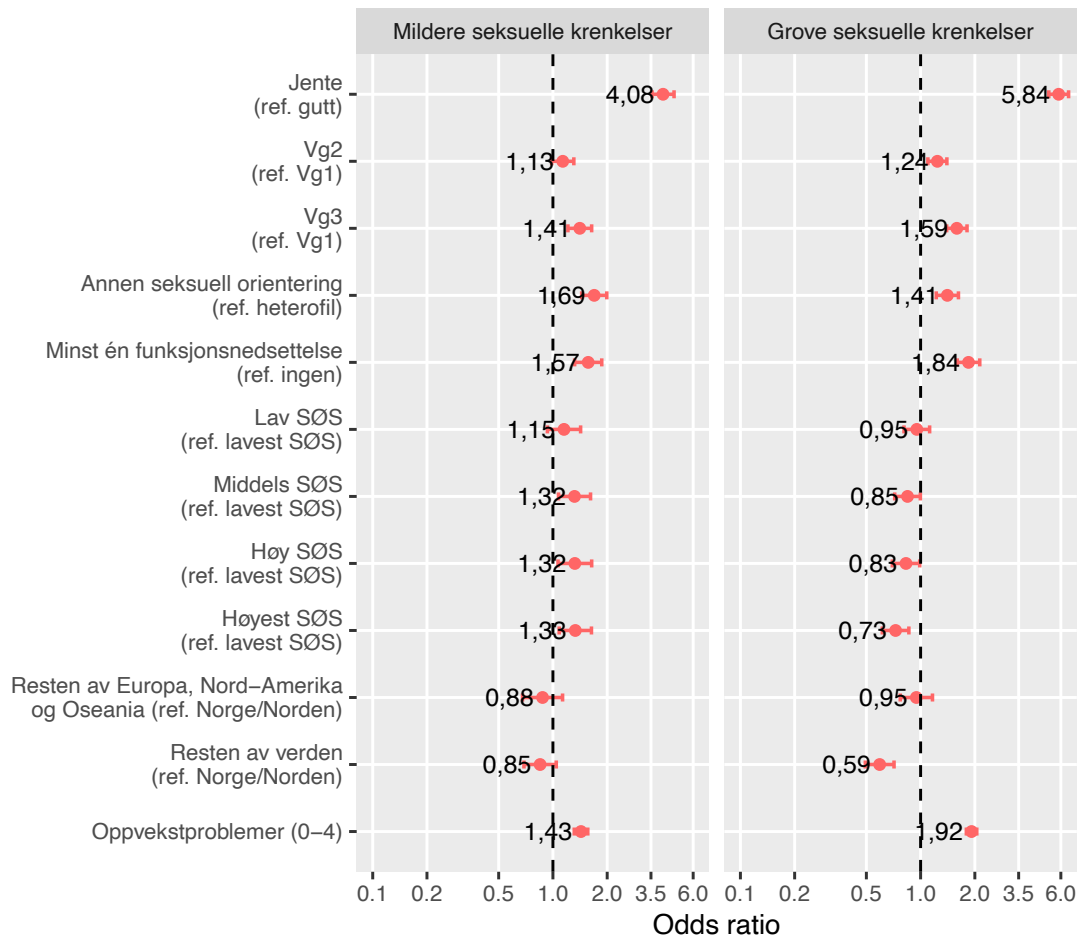
Tilleggstabell 5.9 Endring over tid i prosentandel som i løpet av livet har vært utsatt for ulike typer seksuell vold blant elever i Vg3

	2015	2023
Blitt befølt på en seksuell måte mot min vilje***	15	28
Blitt tvunget eller truet til å beføle en annen på en seksuell måte***	4	8
Noen har forsøkt å tvinge eller true meg til samleie, analsex eller oralsex****a	6	9
Noen har tvunget eller truet meg til å ha oralsex***	2	5
Noen har tvunget eller truet meg til å ha samleie eller analsex***	3	6
Noen har puttet fingre eller objekter inn i min vagina eller anus mot min vilje***	4	8
Noen har tvunget eller truet meg til andre seksuelle handlinger ^b	7	6
Noen har hatt sex med meg mot min vilje mens jeg sov eller var for full til å motsette meg det**	5	7

Note. $n_{2015} = 1\ 073$; $n_{2023} = 1\ 442$. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95%-nivå etter tid (kvikvadrattest). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$. ^aSpørsmålet i 2015 nevnte kun samleie og oralsex, mens det i 2023 ble stilt separate spørsmål om samleie/analsex og oralsex. ^bSpørsmålsformuleringen og plasseringen av spørsmålet ble endret mellom undersøkelsene i 2015 og 2023.

Kilder: UngVold 2007, 2015 og 2023. Elever i Vg3

Tilleggsfigur 5.1 Multivariat logistisk regresjonsanalyse for seksuell vold i løpet av livet i ulike sosiale grupper

Note. $n = 12\ 677$. Tallene viser estimert odds ratio og 95 % konfidensintervall. Ingen seksuelle krenkelseser er referansekategori i analysene.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Kapittel 6 – Digitale seksuelle krenkelser

Tilleggstabell 6.1 Prosentandel som i løpet av livet har vært utsatt for minst ett tilfelle digitale seksuelle krenkelser før og etter fylte 13 år

	Før fylte 13 år	Etter fylte 13 år	Totalt
<i>Bildebaserte seksuelle krenkelser:</i>			
Blitt presset eller truet til å sende seksuelle bilder eller film***	8	17	18
Blitt tatt seksuelle bilder eller film av mot ens vilje***	2	7	8
Blitt truet om deling av personlige seksuelle bilder eller film***	2	4	5
Fått delt personlige seksuelle bilder eller film mot ens vilje***	2	5	5
<i>Uønskede seksuelle handlinger:</i>			
Blitt lurt eller manipulert til å gjøre noe seksuelt på nett eller mobil***	4	7	8
Blitt presset eller truet til å gjøre noe seksuelt på nett eller mobil***	3	6	6
Et fysisk seksuelt overgrep fra en man først ble kjent med på nett***	< 1	2	3
<i>Samlemål:</i>			
Minst én bildebasert seksuell krenkelse***	9	20	22
Minst én uønsket seksuell handling***	5	9	10
Minst én digital seksuell krenkelse***	11	22	24

Note. $n_{\text{før fylte 13 år}} = 14\ 054\text{--}14\ 514$; $n_{\text{etter fylte 13 år}} = 13\ 588\text{--}14\ 210$; $n_{\text{totalt}} = 14\ 054\text{--}14\ 537$.

Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95%-nivå mellom digitale seksuelle krenkelser før og etter fylte 13 år (z-test). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

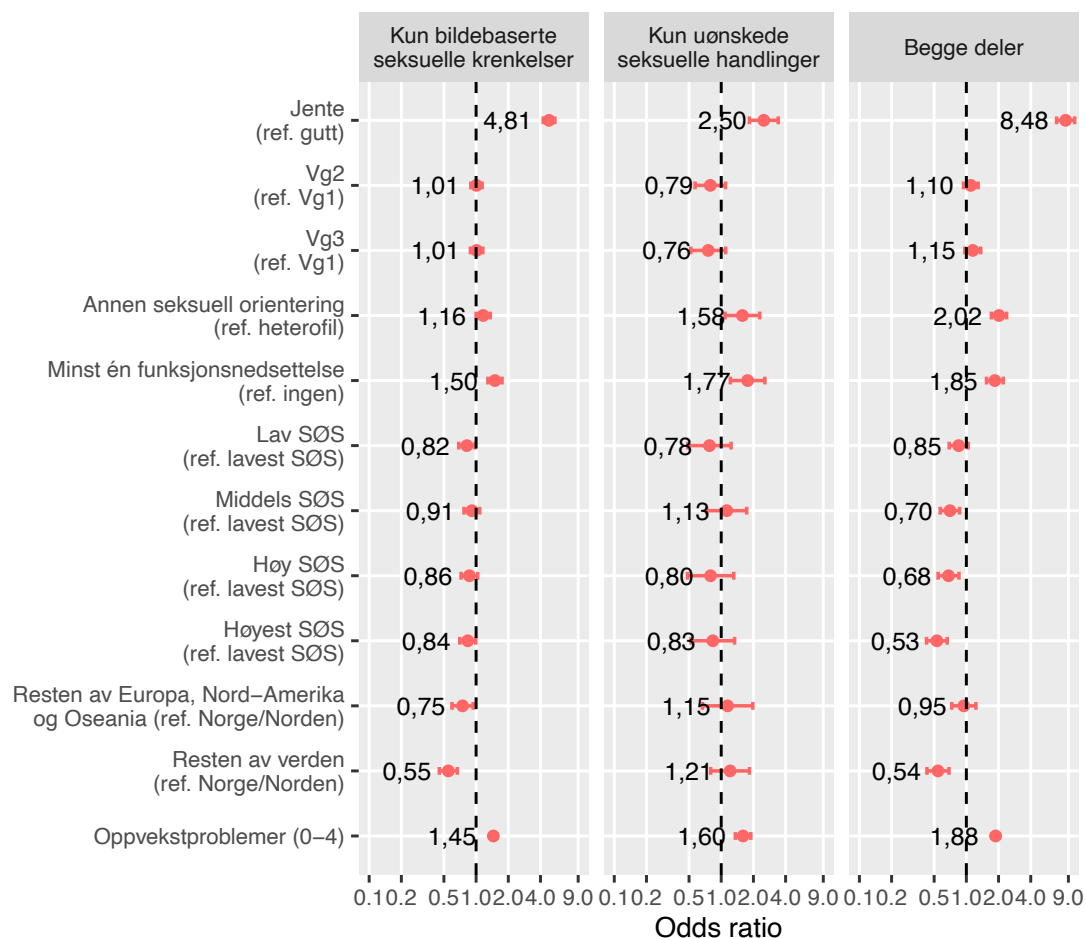
Tabell 6.2 Prosentandel som i løpet av livet har vært utsatt for digitale seksuelle krenkelser etter hyppighet

	Ingen ganger	Én gang	To eller flere ganger
<i>Bildebaserte seksuelle krenkelser:</i>			
Blitt presset eller truet til å sende seksuelle bilder eller film	82	7	11
Blitt tatt seksuelle bilder eller film av mot ens vilje	92	5	3
Blitt truet om deling av personlige seksuelle bilder eller film	95	3	2
Fått delt personlige seksuelle bilder eller film mot ens vilje	95	3	2
<i>Uønskede seksuelle handlinger:</i>			
Blitt lurt eller manipulert til å gjøre noe seksuelt på nett eller mobil	92	3	4
Blitt presset eller truet til å gjøre noe seksuelt på nett eller mobil	94	2	4
Et fysisk seksuelt overgrep fra en man først ble kjent med på nett	97	1	1
<i>Samlemål:</i>			
Bildebaserte seksuelle krenkelser	78	9	14
Uønskede seksuelle handlinger	90	3	7
Digitale seksuelle krenkelser	76	7	16

Note. $n = 14\ 054\text{--}14\ 573$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Tilleggsfigur 6.1 Multivariat logistisk regresjonsanalyse for digitale seksuelle krenkelser i løpet av livet i ulike sosiale grupper

Note. $n = 12\ 666$. Tallene viser estimert odds ratio og 95 % konfidensintervall. Ingen digitale seksuelle krenkelser er referansekategori i analysene.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Kapittel 7 – Fysisk vold fra jevnaldrende

Tilleggstabell 7.1 Prosentandel som i løpet av livet har vært utsatt for ulike typer vold og trusler om vold fra jevnaldrende etter hyppighet

	Aldri	Én gang	Noen få ganger	Minst månedlig
Jeg har blitt utsatt for trusler om vold	83	6	8	3
Jeg har blitt slått uten å få synlige merker	84	5	8	3
Jeg har fått sår eller skader på grunn av vold uten at jeg trengte legebehandling	90	4	5	2
Jeg har blitt skadet så sterkt på grunn av vold at jeg trengte legebehandling	97	2	< 1	< 1

Note. $n = 12\ 909$ – $12\ 937$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

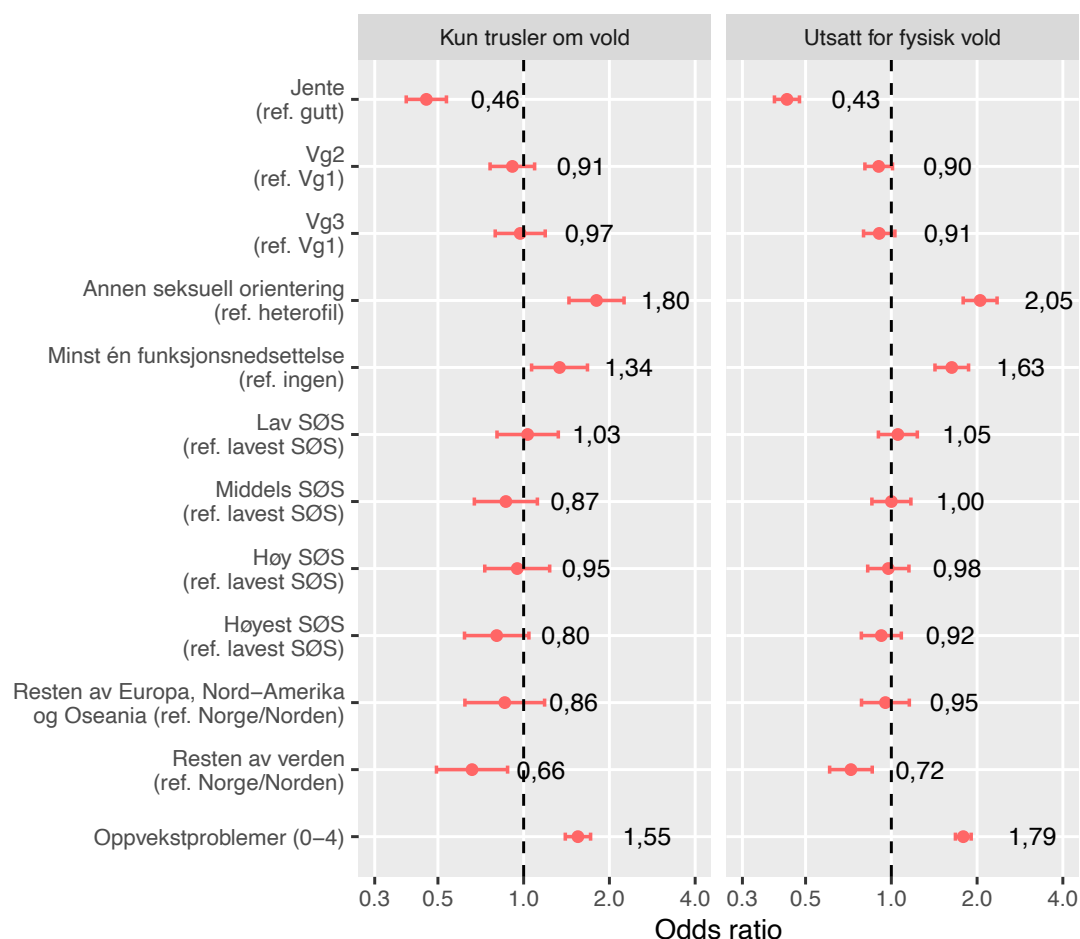
Tilleggstabell 7.2 Prosentandel som i løpet av livet har vært utsatt for minst ett tilfelle av ulike typer vold og trusler om vold fra jevnaldrende før og etter fylte 13 år

	Før fylte 13	Etter fylte 13	Totalt
Jeg har blitt utsatt for trusler om vold***	13	11	17
Jeg har blitt slått uten å få synlige merker***	13	10	16
Jeg har fått sår eller skader på grunn av vold uten at jeg trengte legebehandling***	8	6	10
Jeg har blitt skadet så sterkt på grunn av vold at jeg trengte legebehandling	2	2	3

Note. $n_{\text{før fylte 13 år}} = 12\,803\text{--}12\,870$; $n_{\text{etter fylte 13 år}} = 13\,588\text{--}14\,210$; $n_{\text{totalt}} = 12\,548\text{--}12\,538$. Stjerner viser til signifikante forskjeller på 95%-nivå mellom vold og trusler om vold fra jevnaldrende før og etter fylte 13 år (z-test). *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Tilleggsfigur 7.1 Multivariat logistisk regresjonsanalyse for fysisk vold og trusler om vold fra jevnaldrende i løpet av livet i ulike sosiale grupper

Note. $n = 12\,005$. Tallene viser estimert odds ratio og 95 % konfidensintervall. Ingen vold eller trusler om vold fra jevnaldrende er referansekategori i analysene.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Kapittel 8 – Vold og krenkelser i kjæresteforhold

Tilleggstabell 8.1 Prosentandel som i løpet av livet har vært utsatt for ulike typer vold og krenkelser fra nåværende eller tidligere kjæreste etter hyppighet

	Aldri	Én gang	Mer enn én gang
Skjelt deg ut	77	12	11
Såret eller ydmyket deg med vilje	75	13	12
Med vilje ødelagt noen av tingene dine	95	3	2
Truet deg med vold	94	3	3
Dyttet, lugget, slått, sparket eller gjort noe annet voldelig mot deg	90	5	5
Sendt deg truende eller ekle meldinger på nett eller mobil	91	4	5
Postet stygge meldinger om deg på nettet som andre kunne se	96	3	2
Tatt bilder eller film av deg mot din vilje der du er helt eller delvis naken eller deltar i seksuelle handlinger	95	4	2
Videresendt bilder eller film av deg mot din vilje der du er helt eller delvis naken eller deltar i seksuelle handlinger	98	2	< 1

Note. $n = 6\ 347-6\ 456$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

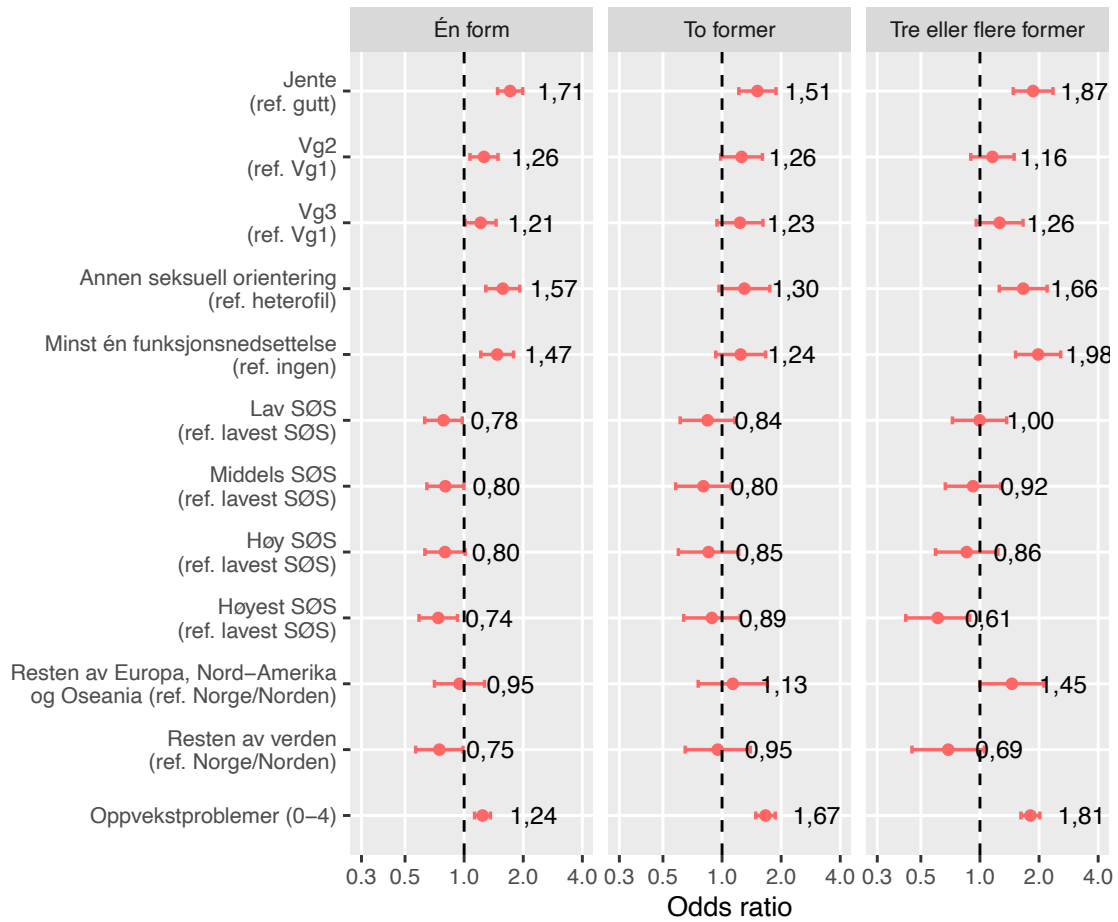
Tilleggstabell 8.2 Prosentandel som i løpet av livet har vært utsatt for ulike typer kontrollerende atferd fra nåværende eller tidligere kjæreste etter hyppighet

	Aldri	Én gang	Mer enn én gang
Prøvd å snu vennene dine mot deg	85	9	6
Krevd å få tilgang til mobilen din eller passord til kontoene dine på sosiale medier	80	9	10
Krevd at du umiddelbart svarer på meldinger på mobilen om hvor du er og hvem du er sammen med	73	11	16

Note. $n = 6\ 368-6\ 444$.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Tilleggsfigur 8.1 Multivariat logistisk regresjonsanalyse for vold og krenkelser i kjæresteforhold i løpet av livet i ulike sosiale grupper

Note. $n = 6\ 122$. Tallene viser estimert odds ratio og 95 % konfidensintervall. Ingen vold eller krenkelser i et kjæresteforhold er referansekategori i analysene.

Kilde: UngVold 2023. Elever i Vg1–Vg3

Vedlegg 2 – operasjonalisering av mål på livskvalitet, helse og problematisk atferd

Livskvalitet ble målt ved hjelp av en versjon av det anerkjente måleinstrumentet Cantril's ladder (Cantril, 1965). Deltakerne ble her bedt om å se for seg en skala som går fra null til ti, hvor toppen av skalaen står for det best mulige livet for dem, og nederst står for det verst mulige. Deretter ble de bedt om å vurdere hvordan de, generelt sett, står på denne skalaen nå for tiden.

Depressivt stemningsleie ble målt ved hjelp av en kortversjon (HSCL-5) av skalaen Hopkins Symptom Checklist (Derogatis et al., 1974). Skalaen har blitt validert i tidligere studier, og anses som en god estimator på forekomsten av særlig depresjon og angst (Strand et al., 2003). I spørreskjemaet ble deltakerne bedt om å angi om de i løpet av den siste uken hadde vært plaget av ulike symptomer på depresjon og nedstemthet (f.eks. «følt deg engstelig», «bekymret deg for mye om ting»), med svaralternativene *ikke plaget i det hele tatt*, *litt plaget*, *ganske mye plaget* og *veldig mye plaget*. Analysene viser andelen deltakere som i gjennomsnitt svarte at de var ganske eller veldig mye plaget av de fem ulike symptomene.

Posttraumatisk stress ble målt med et screening-instrument (Breslau et al., 1999) utviklet for å diagnostisere lidelsen i tråd med den internasjonale diagnosemanualen for psykiske lidelser (DSM-IV). Deltakerne ble bedt om å svare ja eller nei på om de noen gang har hatt en opplevelse så skremmende, forferdelig eller opprørende at de i løpet av den siste måneden hadde opplevd syv ulike diagnostiske symptomer på posttraumatisk stress (f.eks. «følt deg mer isolert eller fjern fra andre mennesker», «følt at det ikke er noen vits i å planlegge for framtiden»). Deltakere som svarte ja på minst fire av påstandene, ble vurdert til å ha et høyt nivå av posttraumatisk stress.

Selvskading ble målt ved hjelp av tre spørsmål om deltakerne noen gang «med vilje hadde tatt en overdose av piller eller annen medisin», hadde «skadet seg selv f.eks. ved å kutte eller skjære seg», eller hadde «forsøkt å ta livet sitt». Spørsmålene ble utviklet av NOVA i forbindelse med tidligere ungdomsundersøkelser. Ut fra disse spørsmålene laget vi et samlemål som skilte deltakere som rapporterte om minst én slik erfaring fra resten av deltakerne.

Søvnproblemer ble målt med fire spørsmål om hvor ofte deltakerne i løpet av den siste måneden hadde erfart ulike typer utfordringer knyttet til søvn (f.eks. «hatt vanskelig for å sovne om kvelden», «våknet for tidlig og ikke fått sove igjen»). Spørsmålene ble hentet fra NKVTS sin UEVO-studie (Hafstad & Augusti, 2019). Deltakere som minst tre ganger per uke i løpet av den siste måneden oppga én eller flere av de ulike utfordringene, ble definert til å ha søvnproblemer.

Fysiske helseplager ble målt med hvor ofte deltakerne hadde opplevd seks ulike helseplager i løpet av den siste måneden (f.eks. «hodepine», «ledd- og muskelsmerter», «kvalme»). Spørsmålene ble utviklet til tidligere ungdomsundersøkelser ved NOVA. Deltakere som oppga minst én daglig helseplage, ble definert til å ha fysiske helseplager.

Sex når veldig beruset ble målt med et spørsmål om deltakerne noen gang i løpet av livet hadde hatt sex når de var veldig beruset, med svaralternativene *nei, aldri, ja, én gang* og *ja, to eller flere ganger*. Spørsmålet ble utviklet i forbindelse med UngVold 2023 og gikk kun til deltakere som tidligere i skjemaet rapporterte om seksuelle erfaringer (beføling på kjønnsorganer, oralsex eller samleie).

Sex uten prevensjon ble målt med et spørsmål om deltakerne noen gang i løpet av livet hadde hatt samleie uten prevensjon, med svaralternativene *nei, aldri, ja, én gang* og *ja, to eller flere ganger*. Spørsmålet ble utviklet i forbindelse med UngVold 2023 og gikk kun til deltakere som tidligere i skjemaet rapporterte om seksuelle erfaringer (beføling på kjønnsorganer, oralsex eller samleie).

Angrepille ble målt med to spørsmål – ett til jenter og ett til gutter. Jenter ble spurt om de noen gang i løpet av livet hadde tatt «angrepille» i etterkant av et samleie, mens gutter ble spurt om de hadde hatt samleie med en jente som i etterkant hadde tatt «angrepille». Svaralternativene var *nei, aldri, ja, én gang* og *ja, to eller flere ganger*. Spørsmålene ble utviklet i forbindelse med UngVold 2023 og gikk kun til deltakere som tidligere i skjemaet rapporterte om seksuelle erfaringer (beføling på kjønnsorganer, oralsex eller samleie).

Abort ble målt med to spørsmål – ett til jenter og ett til gutter. Jenter ble spurt om de noen gang i løpet av livet hadde blitt gravid og valgt å ta abort, mens gutter ble spurt om de hadde gjort en jente gravid. Svaralternativene var *nei, aldri, ja, én gang* og *ja, to eller flere ganger*. Spørsmålene ble utviklet i forbindelse med UngVold 2023 og gikk kun til deltakere som tidligere i skjemaet rapporterte om seksuelle erfaringer (beføling på kjønnsorganer, oralsex eller samleie).

Kjønns sykdom ble målt med et spørsmål om deltakerne noen gang i løpet av livet hadde hatt en kjønns sykdom, med svaralternativene *nei, aldri, ja, én gang* og *ja, to eller flere ganger*. Spørsmålet ble utviklet i forbindelse med UngVold 2023 og gikk kun til deltakere som tidligere i skjemaet rapporterte om seksuelle erfaringer (beføling på kjønnsorganer, oralsex eller samleie).

Alkoholrelaterte problemer ble målt som gjennomsnittsskåren (1–5) på seks spørsmål om antallet ganger deltakerne hadde opplevd ulike problemer knyttet til bruk av alkohol i løpet av det siste året (f.eks. «havnet i slåsskamp», «blitt så full at du ikke kunne stå oppreist»), med svaralternativer fra *ingen ganger* til *mer enn 10 ganger*. Spørsmålene var inspirert av Rutgers Alcohol Problem Index (RAPI; White & Labouvie, 1989). Kun deltakere som noensinne hadde drukket alkohol fikk spørsmålene.

Bruk av andre rusmidler ble målt som det å minst én gang i løpet av de siste tolv månedene ha brukt «hasj eller marihuana», «andre narkotiske stoffer» eller «tabletter (legemidler) for å få rus».

Problematferd ble målt som å ha deltatt i minst én av seks ulike typer problematferd i løpet av de siste tolv månedene (f.eks. «brutt deg inn for å stjele noe», «med vilje ødelagt eller knust vindusruter, busseter, postkasser e.l. (gjort hærverk)»). Spørsmålene ble utviklet av NOVA til tidligere ungdomsundersøkelser.

Voldsutøvelse ble målt ved hjelp av fire spørsmål om hvor mange ganger etter fylte tretten år man hadde utøvd ulike typer vold mot en jevnaldrende (f.eks. «klort eller lugget noen», «slått eller sparket noen»). Spørsmålene er utviklet til tidligere ungdomsundersøkelser ved NOVA. Analysene skilte de som rapporterte om minst ett tilfelle av vold fra resten av deltakerne.

Referanser

- Breslau, N., Peterson, E. L., Kessler, R. C. & Schultz, L. R. (1999). Short screening scale for DSM-IV posttraumatic stress disorder. *American Journal of Psychiatry*, 156(6), 908–911. <https://doi.org/10.1176/ajp.156.6.908>
- Cantril, H. (1965). *The pattern of human concerns*. Rutgers University Press.
- Derogatis, L. R., Lipman, R. S., Rickels, K., Uhlenhuth, E. H. & Covi, L. (1974). The Hopkins Symptom Checklist (HSCL): A self-report symptom inventory. *Behavioral Science*, 19, 1–15. <https://doi.org/10.1002/bs.3830190102>
- Hafstad, G. S. & Augusti, E.-M. (2019). *Ungdoms erfaringer med vold og overgrep i oppveksten*. NKVTS Rapport nr. 4/2019. NKVTS. https://www.nkvts.no/content/uploads/2019/10/Rapport_4_19_UEVO.pdf
- Strand, B. H., Dalgard, O. S., Tambs, K. & Rognerud, M. (2003). Measuring the mental health status of the Norwegian population: A comparison of the instruments SCL-25, SCL-10, SCL-5 and MHI-5 (SF-36). *Nordic Journal of Psychiatry*, 57(2), 113–118. <https://doi.org/10.1080/08039480310000932>
- White, H. R. & Labouvie, E. W. (1989). Towards the assessment of adolescent problem drinking. *Journal of Studies on Alcohol*, 50(1), 30–37. <https://doi.org/10.15288/jsa.1989.50.30>